

1 5 8 8.

FEBRUARIUS 12DIKÉN.

GERGEY LÁSZLÓ 'S HOFFMAN GYÖRGY SZEPESI KIR. KAMARAI TANÁCSOSOK, MELYTH ISTVÁNHOZ A' SZEPESI KAMARA PRAEFECTUSÁHOZ. CCXX.

Kassáról.

Eredetije gróf Zichyék levéltárában Palotán. Találta ottan és mássát vette Döbren-
tei Gábor 1836. Aug. 17d.

Czímzete, kívül. Generoso ac Egregio domino Stephano Melÿth de Breber Sacř.
Caes: Regiaeq̄ Mat̄is Consiliar. ac Praefecto Camerae Scepuſieñ Doño et Patrono nobis
obſeruan^{mo}. (P. H.) (P. H.)

Generoſe ac Egregie domine Patrone nobis obſeruañ: Salutem et Seruitio-
rum noſtrorum Commend̄ Thowaba Naghwathÿ Vram ir mÿnekonk, wala-
wÿ kewes reß Jozagrol, Melÿ Tholchwan wagion, Melÿ Jozaghoz egÿ malom
es wagÿon, Mel molnott Naghwathÿ Vram egÿ falwnal Jobnak dÿchÿr, es
haznoſbnak eo felfegenek, Mÿ penigh ez elott Nem erteottwk hogÿ az à
Jozagh illÿen haznos leğen, Melreol walo leveleth Naghwathy Wramnak in
specie Im oda kwldwk, kegđ megh erthÿ mith Irÿon Naghwathÿ Vram
feloleh, Jollehett mÿ az elotth Iteltwk wala, hogÿ el adhatnÿ, de igÿ
Lewen az Dologh az minth Naghwathÿ Vram Irÿa, kegđet, kerÿwk, hogÿ
kegđ Superfedeaillö thwle, es kegđ fenküüel ne tractallÿon feloleh. Gen.
dö Vram felr valere optamus Caffoniae. die Xij February Anno dominj
MDLXXXVIII. Sacr^{me} Caes: Regiaeq̄ Mat̄is Camerae Scepuſieñ Confiliarÿ.

G^{sae} Dö Vrae stoř. Ladiflaus Gergey m. p. Geor Hoffman m. p.

Az Naghwathj Vram lewelet kegđ el ne tewezzse, hanē kegđ megh hoz-
za Veleh.

1 5 9 2.

NOVEMBER 8DIKÁN.

ILLÉSHÁZY ISTVÁN, NAGYSZOMBAT VÁROSÁHOZ. CCXXI.

Bazinból.

Eredetije Nagyszombat levéltárában. Kiválasztotta Döbren-
tei Gábor, 1836. Mássát vette Maklárj Ferencz hites ügÿvéd.

Czímzete, kívül. Prudentibus ac Circumspectis uiris Nobilibq̄ Dñis Judici ac Juratis ciuibus Ciuitatis Regiae Thÿrnauiē etc. Dominis et obsimis. (P. H.)

Prudentes ac Circumspectj Viri nobiles Domini et Amici obfედmj. Post Sa-
lutē et fericj mej comēnd: Ez zegin niomorult ember Mifcoczi benedek, kÿt
ktek ppter fúspicionem megh chigaztatot wolt, kít immar az wdó is megh
mútatoth, hoḡ bwntelen zenÿwette, az naḡ niomorúfagoth, zeme wílagatol
is megh foztatoth, es a miat órók kuldofagra iútoth, kere engemeth, hoḡ
mellette Irnek kteknek: hoḡ ktek Rendelne walamy alamifnat nekÿ, kÿ-
wel taplalhatna magath, ne keóllene ktek Iteletÿ miath illÿen zernÿw ha-
lallal ehel meg halnÿ, azerth kerefet, mÿnth Igaz dologban, heaban nem
hagÿhatham, hanem kerem kteket: hoḡ ktek gondolia az Istenj ígaffagath
ennekis zegennek illien zertelen zórniú naḡ niomorufagat, es rendellien ktek
walamÿt nekÿ, kÿwel magat taplalhaffa, kÿt az wr iften fogh kteknek
megh fÿzetnÿ. Iften tarcia meg kteket. Datum ex Bozín 8. 9ber Aō 92. Dō
Vrm amicus Stnus Ilieshajj m. p.

1 5 9 2.

SZ. ANDRÁS AP. INNEPE ELŐTT SZERDÁN.

CCXXII. BORSOD VMEGYE BÜNTETŐSZÉKÉNEK ITÉLETE, HÁZASSÁGTÖRÉSBN.

Eredetije ns Borsod vmegye levéltárában annak 1592b. *feria quarta ante festum Beati Andreae apostoli* tartatott széke jegyzőkönyvében. L. ott III dik jegyzőkönyv 153—154d. lapj. Kikereste Döbrentei Gábor 1835. Átirta Novák István a' leleszi convent kiérdemült főjegyzője. Összehasonlította Okolicsány János vmegyei tiszt. főjegyző 1836.

Deliberatum est, ex parte Susannae Mulier Consortis Pauli Kalmar, Hogj
miert hogj megh tecczÿk az Bizonsagokboll, hogj az A33onÿ Lorantffÿ Sig-
mondall egj a'gban fekwttenek, az Isten teórwenje penigh deuteronomi 22
Capite, hogj az mely ember mas hazas ember agjaban fekendÿk, megh fer-
teztetj az az w Jambor Vranak Agjatt, melÿ dologertt megh kellien halnj,
Azert ezÿs ez A33onj allatt maft az w Agjaban, hazas ember lewen, bo-
chjattwan megh erdemlÿ az halaltt. Azert az Vranak Kalmar Palnak vgj kel

fejere Efkwunnj, hogj ez Sufanna az az A33onj, az kj az w Agjatt meg fer-
teztette, 's megh erdemly az halalt, mind ez Vilagj teorwenj zerent, mind
penigh az Isten teorwenje zerent. Miert hogj penigh az A33onj allat hasas,
megh kel warnj, hogj az Gjermeket el hozza, el hozvan az Gjermeket,
o3tan wgj kel terminuft hadnj, mely terminufon efkewggjek az feleol megh
tet teorwenj zerent az fejere harmad magawal Jambor zemeljekkel, es wt-
teffe ell, Ha fejere nem efkwzik Kalmar Pal, tehat mjnd az ketteott wez-
zeozek megh, es kewlgjek kj az Varasboll. Az mi az Marhaja dolgat Ille-
tj, addigh legjen Biro keznell, ha rea efkw3yk, 's fegett wetetj, minden
Marhajatt megh aggiak, Ha penigh rea nem efke3yk, et res ipso Amjtent.
Addigh az A33onj allat legien fogwa, 's az Vra Kalmar Pall etelebeoll wi-
sellie gongjat, de az A33onj Bjro keznel legien.

1 5 9 3.

BÖJT ELŐ VASÁRNAP.

MÁRCZALTÖVY GYÖRGY MOSON ALISPÁNJA, SZELESTEY ÁDÁMHOZ.

CCXXIII.

Oroszváratt, Moson vmegyében.

Eredetije Sz. Ivánfán Vasban Szelestey Sándor táblabirónál. Mágával vitte Bécsbe
1837. Döbrentei Gábor 's lemásolta ott Jászay Pál.

Címzete, kívül. Ez lewel, Adaffek, Az wýtezló, fzelesteý Adam, wramnak, ne-
kem, fzerethó, fiarnak, pozomban, maga, Thwlaýdó kezehez. (P. H.)

Szolgalthó, es magā Aýanlafa, wthā, Iftentwl, Jo, Egefleges, hofzw, Ele-
theth, kýwanok, meg, Adathny, kenek: mjnd, Azokal, Egetemben, wa-
lakýkel, Iftentwl, kýwanod, Thowaba, fzerethó, fiam, wram, Im, Er-
them, mjnd, Az keth, fzolgamtwl, hog, Ifthen, Athal, Jo Egeflegben, Jóth
wýfza, pozomban, Narý, ferencz, wramtwl, kýth, Igen, Akarthā, hal-
laný, Thawaba, Ertthem, Aztis, fzerethó, fiam, wram, hog, kemed: ha-
ragfzyk, Jakapra, hog Ala, kwltthem, mjnd, kochifthwl, lowafthwl, Azert
kemed: femýth, ne, haragodgek, Jakapra, hanem, En, ream, merth, En,

kwl̄tthem, Ala, nem, Akarttham, hog, kemed: Arra kólchó Ithfón, Afzth, gondolwā hog, fokaig, kefig, Ith fón, kemed: Az, wrral, es, Afzthhis, gondolwā, hog, Ennekem Ez, Ideig, Ithfón, kóllethik, maradnō, Az, okerth, hog, Az, malomnal, fok, szam wetefem, wolth, gathā, Az, monarokkal, es, nwlafon, Az, v̄ynczellerekkel, Az, ferthó melleth, Eg, fereg, gwla, barmwnk, Afztis, meg, kóllóth, lathnō mas, falwra, fzenara, haȳthatnō m̄ynd Ez, dolgaȳnkerth, Ez, Ideig, Ithfon, lewen, wg, wegezem magamban, hog, Eg, szolgamath, tharthchā, pozomban, m̄yg, meg, Jw̄, kemed: es, m̄y helen, kemed: Izenȳ, m̄yndyaraftth, be, kw̄ldó, kemek: m̄ynd, lowaȳmath, kochimath k̄yn, Ala, mennen, kemed: Ez, okerth kw̄lthem, Ala, Az, kemed: k̄ychiath, lowaith, Azerth, Im, Erthem, Im̄ar, szabo, pal, szolgamtwl, hog, kemed: monttha, hog, Az nwlafȳ, hazadhoz Akarfz, Jw̄nȳ, szerethó, fiam, wram, Afzth, bizō, Akarnā, szw̄vem, szerenth, Im, Ithk̄yn, wagiok, orofzwarath, óchemnel, Joza, benedeknel, bizon, Akarnā, ha, k̄y, Jw̄nó, kemed: wag, gathā, Az malomban, warnā kegelmedeth, lathnaĵa, meg, kemed: ez, gathaȳ, monodatis, keredzzek k̄y, kemed: Az wrthwl, kegelmedel, szemben, lewen, En fem, kefnem, Im̄ar, Ithfón, chak, Eg, napis, hanem, Ala, mennek, marczalthóre, Anĵadhoz, Iſthen, elteffe, es tharcha, meg, kegelmedeth, fok, Eſzthendeig, Jo, Egeſſegben, m̄ynden k̄ywantad fok, Jo, szerenchewel, m̄ynd, Azokat, Egetemben, walak̄ykel Iſthentw̄l, k̄ywanod, Ez, lewel, kólth, orofzwarath, bōȳth Eló, wafarnap, Ann̄y: 1. 5. 9. 3: kemek: t̄yftztha, szw̄ból, walo, Igaz, Jo Akaro, Apĵa. Georgius, Marczalthówȳ, Vice Comes, Comitatus, Mofonieñ: m. pia. Az kemed: k̄y, Jw̄weteliból, Jo walafzth warok menth szerethó f̄yamtwl, wr̄atwl.

1599.

JANUARIUS 22DIKÉN.

A' SZEPESI KIR. KAMARA, BEDEGHI NYÁRY PÁLHOZ, NVÁRADI KIR. FÓKA- CCXXIV.
PITÁNYHOZ.

Kassáról.

Eredetije gróf Zichyek levéltáráb. Találta 's mássát vette Döbrentei Gábor 1836.

Czimzete, kívül. Maḡco domino Paulo Niarj de Bedegh Supremo Capitaneo Varadi-
eñ Sacr. Caesar. Regieq̄ Mattis etc. domino amico nobis obferuañ. (P. H.) (P. H.) (P. H.) (P. H.)

Magnifice dñe amice nobis obfervand Salutem et fervitior. n̄ror. commen̄.

Az Debreczeniek varafful talalak megh az eó felsege Camaraiat Supplica-

tioiok által es Jelentek hogi Török Istuan Vrammal eztendonkent volt vol-

na elvegezet bizonios fizetefek, kit eztendónkent megh fizettek volna eó

kegelmenek. Homonnai Istuan Ves..... es kegielmed azzal nem elegendűen

hogj megh fizettek az S..... eróuel es hatalmassful az keḡtek f̄zamara es

megh..... te volna, keḡtek raitok, kiñel Nem tartoztak volna, Mostanes

azonkepen mind Homonnai Vrames keḡd f̄zamara keuannak t̄wlok, Török

Istuan Vrames megh keuanna raitok, Semmit abban ki nem tuduan az mit

Homonnai Vram es keḡd Venne raitok, kóniógűen azon hogi kegielmetek

az ordinaria Solutioual elegendiek megh. Annakokaerth miertthogi ez megh

neűezet Debreczeniek Immar eó felsege βamara ide birattatnak meltonak

itelliűk lennj keuanfagokat, azert keriűk keḡdt az el vegezet Summan az

melliet annkelótte fizettek elegendiek megh, az tób Vrakal az kiket az Sum-

ma illet, eggiet vetűen. Do: Vram Maḡcam bene valere optañ. Cassouie 22 Ja-

nuar . 99. Sacrae Caesar. Regiaeq̄ Mattis Camerae Scepusieñ. Prefect. et Confiliar.

1599.

JULIUS 14DIKÉN.

A' SZEPESI KIR. KAMARA, NYÁRY PÁLHOZ BIHARI FÓISPÁN, KIR. POHÁR- CCXXV.
NOK 'S NAGYVÁRADI FÓKAPITÁNYHOZ.

Kassán.

Eredetije gróf Zichyek levéltáráb. Találta ott és mássát vette Döbrentei Gábor 1836.

Czímzete, kívül. Magnifico domino Paulo Niarý de Bedegh, Comiti Comitatus Biharieñ. Sacr̄ Caesar̄ Regiaeq̄ Maītis Pocillatorj, et praesidý Varadieñ Supremo Capitaneo ze Domino et amico nobis obser^{mo}. (P. H.) (P. H.) (P. H.) (P. H.)

Magnifice domine et amice nobis obser^{me} Salutem et Seruitiorum nostrorum comen̄. Az Debreczenyék talalak megh az eő felfege kamaraiath ielenthwen, hogý mikor az Erdely feyedelem býrodalmaban voltanak, hazankenth eüketh megh nem zamlaltak, es az zerinth ualo rauaft raytok nem kiuantak, de kepesszerent ualo tazat fizettek, hanem kgd most eöketh megh zamlalthathny akarna, es keűfeöldy falukkenth rauaft kiuanna teűlök, mely dologh eő nekýk felettes fullios uolna, keőniörgenek ez eő felfege kamaraiának, hogý kegdk irnank mellettek. Mýuel Debreczenýs zabad varos, es az reghý Magyar Orzaghý kýralioktul feő Priuilegiomok vagion, kyketh eő felfeghe à mý kegielmes Vrunkis meghconfirmalth feott mind Generalis Vramk, es mind az kamaranak Protectionalth adoth reayok, hogý zabadfagokban megh oltalmaztassanak: Az meny zabad Varafý eő felfegenek ez orzaghban uadnak, edgik sem zamlaltatyk megh, hanem chak bizonios sumakban tazaltattnak megh Debreczenýs zabaduaras, melto hogy zabadfagokba megh tartassanak, es keűllómbfegh legien keőzteók, es az keűlfeő falukkeőzth, merth ha Debreczen domorum connumeracione bantatyk, es az zerenthualo rauaffal, az ellenfeghnek ieőuendóben tudafara lenne, hogy fok nemes ember uolna keőzteók, es kys kiuanna teűlök es igý fok károk keőuethkezhettnenek: mas az hodolnak az Debreczeniek, es fel annyual tartoznak. Azerth kerieűk kgdeth, hogý kgdne banchia eöketh az Connumeracionual, meg hadtuk nekiek, hogý keőzzeűlök bizonios efkeűth Polgarokath fel bochassanak, tazath ueth az eő felfege kamarayá reaiok, kyth kezehez sem uezen à kamara, hanem oda az Varadý zeűkseghez adattya. Elteffe Isten fokaigh kegdeth. Caffouiae. 14. July . 99. Sacr̄ Caesar̄ Regiae Maītis Camerae Scepuſieñ Praefectus et Confiliary.

1 5 9 9.

JULIUS 24DIKÉN.

A' SZEPESI KIR. KAMARA, NYÁRY PÁLHOZ BIHARI FÓISPÁN, KIR. POHÁRNOK, 'S VÁRADI FÓKAPITÁNYHOZ. CCXXVI.

Kassáról.

Eredetije gróf Zichyek levéltáráb. Találta és mássát vette ottan Döbrentei Gábor 1836.

Czímzete, kívül. Magnifico domino Paulo Niarý de Bedegh Comiti Comitatus Biharien̄, Sac̄r Caefar̄ Regiaeq̄ Mattis Pocillatori nec non Praefidý Varadien̄ supremo Capitaneo dño et Amico observand̄. (P. H.) (P. H.) (P. H.) (P. H.)

Mag^{ce} domine Amice nobis obseruañ, Salutem et feruitior. nostror. paratā commēñ. Veottunk az .k. leuelet az Debreczeniek Taxaýa feleol. Az Debreczeni Birakbanis juttenek vala egi nehanýā hozank. Azirt mindeneket iol megh hanwan vetűen, noha az kewanfagh tulunk nagio**b** wot, de az 1200 ₺ Taxan megh kellet eoket hadnűnk, azt howa hamareb lehet megh zerzýk, à mikor kezen lezen. oda adattyuk az Waradi zukfegre Vgi itiliuk ha az hazak zamlalafra menth wolna az dologh csak az ezer forintra fem ment wolna az Raűafh, de igi itiltűnk eó felfegenek haznofabnak lenni, kegdt keriuk azon kdis megh maradgion es az hazak zamlalafara ne kezerichse eoket. DEVS conferűet Mag: dom: Vram faluā et felicē Capouiae die 24 Julý Anno 1599

Sac̄r Caefar̄ Regiaeq̄ Mattis Camerrae Scepufien̄ Praefectus et Confilar

P. S. az oda való harmiczadokon 1600 ₺ fleifgeltet ennekul rendeltunk es kezen profont mester altal aggiak.

1 5 9 9.

OCTOBER 5DIKÉN.

A' SZEPESI KIR. KAMARA PARANCSA KASSA VÁROSÁHOZ. CCXXVII.

Kassán.

Eredetije Kassa levéltáráb. 4801 szám alatt. Lemásolta Döbrentei Gábor 1835.

Czímzete, kívül. Prudentibus ac Circumspectis dominis Judici et ceteris iuratis Ciuibus liberae Ciuitatis Caffouicñ ꝛc Amicis nobis honorañ. (P. H.) (P. H.) (P. H.)

Prudentes Circumspecti dominj, Amici nobis obser̄ Salutem et űri commēd̄:

Miuelhogý ith kaffan az eó felfeghe profontia gabona nelkűl megh fogiatko-

zoth, az Nemeth witezeknek feles woltok miath. Ennekokaerth intiúk kemeteketh, az miben megh arendalta kemetek, az Berký processuſ, ſolgaltassa ide be, az kassáý profonth meſter kezehez, kesedelem nélkül. Valeant felč. Cassouiae dje 5 Octob. Anno . 99.

Sacr. Caes: Regiaeq Mattis Camerae Scepufienſ Praefectus et Confiliary.

1599.

OCTOBER 27DIKÉN.

CCXXVIII. KUTASSY JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEK 'S KIRÁLYI HELYTARTÓ, NAGY-SZOMBATHOZ.

Pozsonból.

Eredetije Nagyszombat levéltárában. Kiválasztotta Döbrentei Gábor 1836. Mását vette Maklary Ferencz hites ügyvéd.

Czímzete, kívül. Egregio Domino Martino Chereodý, Judicij Ciuitatis Týrnauien. etc. Domino et amico obseruand.

Egregie Domine. et amice obseruand, Salutem et mej commenem. Vgy ertem, hogj keętek azokath a kýk mód nekwl az Tatar rablafakor Varafbol az egeę Varafnak nem keues gjalazattjara ký futottanak uolth most bv̄ntetnj walamy býrfagh ředeffel. — Hogj řýnte menthetnem keth az bw̄nteteftwl, nem, de mýnthogý azzal mētyk nemelliek magokath, hogj femmy keozeonféges tylalom az ký menes feleol keętekteol nem wolth, kýhez kepeft megh kélleth wolna maradnyok, ugj gondolnam, hogj ez egj rendbélý wétkeketh talam megh kellený engedny, ereos parancholat alath, megh publicaltatvā azt, hogj ez uthan a fele iřonyu, es gjalazatos mod nekwl walo futastul ký ký mynd megh tartoztassa maghath, kewaltkeppen a' ferfjak, merth az teortenhethnek beleole, hogj puřtan maradwā az varos, az ellenfegh bele řallana, es nagy feoldet weřtene beleole, kýtwl Isten oltalmaz: ezt az en lewelemeth keęmed ugjan az Tanachbelý Vraým eleottýs megh olwafhattja keg: kýk tudom hogj az en intefemnek ellen mondoý nē leřnek. Isten tarcha meg keęmedeth. Datū Pofony 27 Octobris anno Dominij 1599. Do Vrae Amicus
El: Strigoniens.

1 5 5 2. 1 5 5 6.

273

1 5 5 2.

AUGUSTUS 7DIKÉN.

KISFALUDY BENEDEK LEVELE SOPRON VÁROSÁHOZ.

Kisfaludról Sopron vmegye rábaközi felső járásában.

CCXXIX.

Eredetijét sz. kir. Sopron ns városa levéltára mutatja. Találá ottan *lad. VII. et G. Fasc. IV. Num. 148.* és mássát vette Döbrentei Gábor 1837. October 26d. Összeolvasta 's hitelítette Schultz Pál városi levéltárnok.

Czímzete, kívül. Az lewel Adaffek az Soprony wraknak Polgar Meßthernek es býronak nekem býzoth wraýmnek.

Kezenethem es zolgalathom wthan thowaba emlekezhethýk the .k. ra hogý mykor en thý keg: nel walek thý keg: thek: en welem megzerzedek hogý az keg: thek: Jozagabol en el mennek az kýralý hadaba Azerth en kezen wagýok es az en Indwlafom Az Jewendew zerdan lezen es az en homnak napýa Az Jewendew zerdan wagýon zenth lewýrýncz napýan Azerth keg: keth kerem hogý .k. egý býzoth emberthewl keden kýlgýe meg az thewbýthýs az peznek es Annak az embernek az ký az pezth hoza quitantiath Adok, keg: theketh. Azonýs kerem mynth wraýmth hogý Az hath kopýath ethewl az en emberemthewl kýlgýe meg kegtek Az kýth kegthek: Adoth: kerem keg: hogý az pezth ne keflelye keg: thek Thowaba emý gongýaj Ide keg: nek wolna Annak en mynd gongýath wýfelem ha kenýglen keg thek Az pezth nem kylthhetýk the keg: Agýa Az en emberem kezebe thý keg: kýlgýe meg kedre delre merth en Aczýg nem Indolhathok myg az pez nem lezen merth az ký pezth Adoth keg: Azth ký ozhótham es zerzamoth wethem wele Iqen tharczýa meg. keg: thek Datf ex kýffalwd .7. die Auguſti Anno 1 5 5 2.

Benedictus de kýffalwd.

1 5 5 6.

FEBRUARIUS 20DIKÉN.

SÁNDOR, MOLDVAI VAJDA' LEVELE, KORNIS MIKLÓSHOZ ERDÉLYBE.

CCXXX.

Jászról v. Jászvásárról.

Észreadás. Mi-
ért állnak e'
következők,
,szerzésekül'
elbeszéli az
előszó.

Eredetije a' Gyula v. károlyfejérvári káptalanban. Döbrentei Gábor felszólítására eljárt kikeresésében Buczy Emíl ottani kanonok, csillagásztoronny igazgatója 's m. akad. levelező tag, 1838b. Mássát vette Erdélyi János káptalani requisitor. Kiküldötte Buczy, 1838b. Augusztusb. Tartalmát kijegyzé latinul gr. Kemény József; Notitia hist. diplom. archivi capitul. Albensis Transsilv. Pars Secunda, Cibinii 1836. pag. 91. de nem emlité magyarul létét.

Alexander Dei gracia Waywoda Moldavus, ac Ejusdem terre Dominus, et Verus. — Egregie Domine Amice Nobis dilecte, Salutem, et bone vicinitatis commendacionē. az k. Levelet és Izenetýt megh értetthwk az k. zolgaýatol, az hol k. izený mw nekwnk hogh az el mult napokban k^{nek} Levelet irthwnk wolna, nemw nemw dolgokrol, Býzonýaba nekwnk wg attak erteñunk hogh Ferdinandus kýralý k. háromzaz Aranný forýnthot kwldet es zaz haz Jobagiót igýrt wolna, chiak az kýral fia dolgaban ellent tartanal, mostan es az Igýrethnek kedweert ellent tartanal. De mw myndazaltal azt az zot nem hýthwk nýlwan, nem es hýzwk, mýnth hogh mw nekwnk mýnd eleýtol fogwa walo Byrodalmunkba Jo Barathsagal akartal lenný, Erthwen azt es az mw Igaz hiweýnktól hogh nem Baratid awal chiak nekwnk hýzelkednek, De mýnd azáltal The k^{nek} mw bennwnk Jo reménsége legýen, mert az k. zawanak mw nalwnk megh hýtele wagýon, es mýnden Jo barathsagal akarunk k. lenný, Imar k. az el kezdet dolgot Jo wégre wigýe, mw es mýnden dologhban segetsegele akarwnk lenny, Thowaba az menemw dolgok ot kwn tertennek k. aggya nekwnk Thuthunkra, mý es azt mýwelýwk Annak felete az k. zolgaýatol k. zowal beowebben Izenthwnk, kýk zawat megh hýnný kewannyuk. Datum in Civitte N̄ra Jaas 20 die mensis February Anno D_o 1556.

---

1 5 6 6.

PÜNKÖST UTÁNI YASÁRNAPON.

ZULEMAN ZULTÁN LEVELE A' DÖBRÖCZÖNI BIRÁKHOZ.

Nýss városából.

Eredetije sz. k. Debreczen ns. városa levéltárában. Döbrentei Gábor felszólítására mássát vetette ottan Péczely József ref. colleg. professor, m. akadémiai rendes tag, 's megküldvén, azt is bizonyítá, November 27d. 1838. hogy a' másolat szóról szóra, betüröl betűre a' legkisebb vonásig tökéletesen megegyezik eredetijével.

Czímzete, kívül. Ez lewel Adaffek az Dewbrewczewnÿ Bÿraknak. *Ezen kívül török írás, itt.*

Istennek Akarattÿabol En Zwltan Zwleman Paffaknak es Wezerewknek Wra, Nağ wraknak es kÿralioknak feÿe Gërewg orzagnak Zerechin Orzagnak Tatar Orzagnak Achÿam orzagnak. Tot orzagnak horwat orzagnak ñ. Chÿaÿara es feiedelme ñ. Hagiom es Paranchiolom tÿ ñektewk Dewbrewczewnÿ Bÿrak es Polgarok, hoğ mynden kewrnieletewk walo warafokba es falwkban lakozo nepeknek Twttokra Adgÿatok, hoğ im en az En Wezeremet Pertaal Pafsat Gÿwla ala keltem De senkÿ az ew oda meneteletewl meg ne Rettennyen hazabol falwÿabol Sohowa ne mennÿen, hanem myndewn embewr Chÿalado.ſwl Joÿago.ſwl Barmo.ſwl hazaba helien wezteg legien. Ihon az En hÿtem hog senkÿ sem zemeliebe sem marhÿaba senkÿt meg nem bant Es ha walamel hodolatlan fewldrewl Gÿwlarol awağ egieb warafokbol falwkbol walamel Embewr az en hodlot fewldemre Jewt lehend aAwag akar Jewnÿ, Akar mÿchioda Rendbelÿ ember legien nağ bizwa.ſ Jewien az en hÿtemre, mert senkÿ sem zemeliebe sem marhaiaba meg nem banthÿa Ezt kedig mynden falwkknak meg Izennÿetek, hoğ mynden fele Ele.ſ, kenieret liztet, Arpat, Jwhokat, Teheneket, mezet, wajtat, Es Egieb Eledelre walo Ele.ſ zewrëzzenek Akkÿtewl mÿ lehet, Es myndent az Taborra nağ bizwa.ſ hordgÿanak zabad wafarra senkÿnek semmÿ kara nem lezen, senkÿtel Erewel semmÿt el nem weznek mert Akkÿ Az en nepem kezzel valamÿt Erewel el venne Akar kÿtewl vağ Taborba vağ Tabor kewel de azt Erewfsen meg bÿntetÿk. Te kedig Dewbrewczewnÿ Bÿro. mÿhelt az En lewelemet latod ha feiedet zereted myndgiara.ſ kefewdelmefseg nekewl Az En Wezë-

rēm Eleýbe sýes, Es az mýt ev paranchiol abban Jarý Az mel' Birakat kedig heliétted othon hacz azok mynden fele Eleft kezýchienek, hog' mýkor Az En Wezerēm nepemmel Egietembe Gywla ala Záll. myndýaraft evk az Elefsel oth kezewn legienek. ha kedig Thý Az En Paranchiolatom zerent hýwen Jarandotok Es az kewrnieletewk walo Falwk Az tý Intef-tewknek es gondwifeflefték mýat eppen meg marad Az En wezeremnek En meg hattam hog' myndenytéknek az ew zolgalattýa zerent kýnek Tý-mart falwkat kýnek kedig fyrwl fyra walo zabadfagot Adgion. Ezt Azert Irattam magýarwlis meg nektewk, hog' meg Twdgýatok az En Tewrékewl Irt lewelembe mý wagion Irwa Irattatot Ez lewel Nyfs Warafaba Az En wtambol Pýnkésd vtan valo, Vafarnapon 1 5 6 6 Egtendewbe.

---

1 5 6 7.

SIMON JUDÁS UTÁN, SZERDÁN.

CCXXXII.

DRUGETH FERENCZ UNGI FŐISPÁN, PONGRÁCZ JÁNOSHOZ.

Gerénből.

Eredetije gróf Sztáray levéltárban. Kijegyzette Döbrentei Gábor. Mását vevé Krieger János. Összeolvasta Szidor Antal prof. és Ertlý János hites ügyvéd, Kassán 1636. Julius 20d.

Czímzete, kívül. Egregio domino Johanný Pongratz de Nagy Mýhalý dño et Amico vicinoq nobis honorand.

Egregie domine amice nobis honorāde Poft salutem et űri cōmendationē. Az kegielmed leuelýt en eleg bewfegeffen megh erthetem, de ezt Irhatō kegielmednek hog' meg It az kegielmed hazan femý nem eset, kegielmed ellene merth ha walamý effet volna edig regē meg Irtam volna kegielmednek, de Inkab hýzem hog' femý nem lezen most ebül merth suendý Vram mynd ezue gejtetthe volth mynd Az kamarafokat smýnd Az varofakath. vğ tanatfkoztak, de vgā nem attak thanachül hog' valamýt ollyath mjuellenek. Az vice Ispan oth volth kaffan eo is azt bezellethe hog' ezt e dolgoth bathor ne fuffuk ollý

Igen merth annal nagjobath artunk vele, eztis mōda hogý eben edologbā Igen meg lassuthanak az kassajak hanē matýas Vramtül erthem mjuel hogý fuēdy Vram az hadý Toerwený mogia βerinth akarna teruenth tarthatnj benne de meg az Cýthathoria njnchen semsem Irhatok kegelmednek bizon dolgoth. hogha az ferýnth latthatthia meg suendý Vram. Im mjnt matyas Vrammal. keezek vagiunk hozza marthō diakoth is Vramnal ide βobbranchra. . . . .
olvasható.
 . . . . . Thowaba ezt is Irhatō kegelmednek mýuel hogý az varofok eztis flebikalnak, Talā segennek meg vere is oda kezd vezný merth purgeles leuel sem volth segenek az az varos βabatchagarül való leuele nem volth ez okaerth talā meg Výre is el kezd vezný, eben vagion az dolog kegelmednek ezt Irhatō ꝑꝑ sup restat eand feliciter valere optus Datum eꝛ Curia Nra geren feria 4 post festum simonis et Judý Anno Dni 1567.

Franciscus drwgeth de homona Comes Comitꝑ de Vngh.

1 5 6 8.

JANUARIUS 2DIKÉN.

ENYINGI TÖRÖK FERENCZ HUNYAD VMEGYEI ÖRÖKÖS FŐISPÁN, SOPRON CCXXXIII. VÁROSÁHOZ.

Pápáról.

Eredetije Sopron városa levéltárában. *Lad. VII. et G. Fasc. IV. Nro. 157.* Találta ottan Döbrentei Gábor 1837. October 27d. Mássát vette Schulz Pál városi levéltárnok.

Czímzete, kívül. Generosis Dñis, Magro Ciuium et Judici, ac Senatui Ciuitat. Sopronien. etc. dñis et amicis nobis honorand. (P. H.)

Generofi Dñi et Amici nobis honorandꝛ Salutem et Nri Commen, adom k^{nek} thwdasara hogý ez el mwlt napokban žýly Janosne ký az theoreok fogsagaba volt kezesseghen ký ieot wala, thwnny illik horwat Hýeronimosne kezesseghen ký Choron Janos Wramnak Nennýe, es egýeb feo raboknak is kezesseghen, de mýwel hogý ertette hogy az eo waltfaganak zereet nem tehethý, Inneíd meg fwthamot, tezen penig keet ezer forentot eo Sar-

colafa, kerem azert k: mint io wraimat es Barathimat, hogÿ ha ot k^{tek} keozeot wolna, im oda erte mentenek ez en iobbagÿmban, k: megh ne tartoztaffa, hanem k: aggÿa kezhez mert hwzann Agha az kÿnel fogwa wolt, az kezefeket megakarÿa erthe taglatnÿ, az mint kezefek lettenek erthe, azert ne akaria k: hogÿ olÿan hithwan agnei^{erth}, Ilÿ fee kezefek meg taglatnanak k^{ket} erre wgÿan Intem es keremis hogÿ k: meg ne tarchÿa hanem ha oth wagÿon k: aggÿa ez lewel wÿweok kezekhez, Ifthen megh tharchÿa k. Dat. Pape 2. Januar. 1568.

Franciscus Thérék de Ennÿngh Comes perpetuus Comitfus Hwnÿadien et Supremus Capitaneus partium Regni Hungar cis Danubianar m. p.

1 5 7 0.

JUNIUS 5DIKÉN.

CCXXXIV.

ZRINI GYÖRGY GRÓF LEVELE, MAGÓCHI GÁSPÁRHOZ.

Csáktornyárol, Szalában.

Eredetije a' Gyula fejevári káptalannál. Kikereste Döbrentei Gábor felszólítására Buczy Emil kanonok, csillagásztorony igazgatója, m. akadémiai lev. tag. Mását vette Erdélyi János káptalani requisitor. Megküldötte Buczy, 1838. Augusztus. L. gr. Kemény, Notitia capituli Albens. Pars II. pag. 91. hol tartalmát latinul kijegyzé, nem említve magyarúl létét.

Maĝce Dñe, et Amice Nobis obsuan^{me} Salutem, servitorumq. commendationem. Meghozta ennekem az k. fzolgaia az Nagh Lazar az negy űekeres lowath, kiket iollehet en magam nem lattam, mert az vizek mia ide nem hozhattak de fzolgaÿm az kik lattak dÿcherÿk. Keg^{nek} azert megfzolgalom mint Vramnak. Bizon igen nagy űzükségem vagyon űekeres lowakra, mert negy holth meg közzwlek ez iden, itt penig jott nem igen találhatnÿ. Keg^{det} azert kerem hogy k. ne hagyjon annelkÿl, k. űerezne meg is negyet, ollyat hogy kÿ az en magam űzekerebenis io volna. Azonis kerem keg^{det} hogy ha k. volnanak io porozkaÿ, ne hadna k. egynelkewl en gemetis, kÿldene keg^{ed} egyg porozkat, kyth k. meg akarok űolgalnÿ. To-

vabba az az minemew leweleket Somoggra ker keg. en tewlem, azokat meg kereftetem, es ime ez skatulaban be pechetelwe kyltem ked^{nek}. En k. mind ebben smind egyebbe kezz vagyok minden fzolgalattal es baratsagal lenny, nem azert hogy keg^{tewl} ezert Lowakat warnek, hanem keg^{nek} kewanom mindenben haznat es elömenetyth. De igen kerem keg^{det} hogy keg^{ed} lowak nelkyl ne haggyon, fzerezze meg keg^{ed}, es kylgye ide az en fzolgalatomerth hogy annelkyl ne legyek. Hyrek ide mi felenk illyek vannak. Az Török Chazar kerte az Velenczesektöl Czypriat es egy Millio Aranyath. Ezerth kyldötte volth követyth Velenczeben, az Velenczefek minekelötte az követh el jwttott volna, meg ertöttek az követseget, tanachotis tartottak rola. Mikor oztan az követ el erközyk nem kyldnek az követ elejben fzokasok zerint few emberth, hanem porozlokat, es azokal hozatyak az tanach hazba, a hol immar özwe gyültek volth. Ott mindiaraft felzowal, hogy az egez tanach hazba meg hallyak, meg kialtattak az köwettel az követseget, mikor emlittede hogy Cyprost ker Chazar, egy papyrofon irt Czyproft hoznak elő es neký aggyak ily fzowal mondwan ez Chazarodnak Cipriája, mert mi az mi Czipriankat neký nem aggyuk sött meg Konstantinapolt es Molimoth ký minket illetve el akarýuk tewle venný. Az Aranyat hogy az követ fogia kerny egy sak holth fzenet adnak neky ily fzowal ihon ugymond chýnallýon Chazarod ezzel maganak aranyat ha kel neký; Es ezutan mindiaraft ký kyldöttek az követeth azon porozloktwl, es rettenetes lövefth töttenek az követ ký menesekor, jelenthwen örömöketh. Az vtan az minemew Leweleth Thörök Chazar az Velenczefeknek kyldött, annak mafsat Olazul hoztak vala hozzam onnat Velenczeböl, es Magyarul forditattam, es K. kyltem. Chwda nagh kezewlettel mongyak lenny mind az Velenczefeket mind az Török Chazart. Velenczeseknek ew magoknak mas fel

gaz Galljáyok, tizenket temerdek gallya, Hwz nawaiok, es egý Gallýoniok vagyon; ezen kývöl Papa, Hyspaniaý kýral, Florentiaý Herczeg, Ferrariaý Herczeg es Maltha nagh segýcseget adott nekýk illy okkal hogy többbe soha ew hyrek nélkül Törökkel frigyet nem vetnek. Fűstanok ezen kývöl kýben ötven, hatvan ember fe ————— zantalan vagyon. Ezt el hírdettek köztök hogy valaký emlythý hogy Törökkel meg bekel-lený kel, meg öllýek, ugyan ezen okaerth az Duxoth ky eleb Herczegök volth meg öltek, es maft töttek helyyeben. Czipria oltalmara hethwen ezer ember kýldöttek az Czipriaý erönelkýl. Török Chazaris Galljáyth immar vizre vetette, de meg nem indult. Immar az vege chak Isten kezebe all, aggya ew Szent Felsege minden jora. Ezek az hírek kiket onnat az Tenger melleth valo tiztartóym irtanak, tegnap Velenczeböl iött egy fzolgam azýs azt bezellý, ide közelb penig minekwnk frigywnk vagyon az Török ————— de azerth az Török igen siet Kastélyokat epýteni, immar Segesdet, ký igen sok helyen vagyon meg epitettek, most többnek épitesereýf igyeköznek. Annak feleötte ide minden fele szertelen nagh dragasag es fzükség vagyon. Mind ezeknek Isten jó vegre výhetöie. Ezzel kegnek aianlom magamath es kerem k. hogy k. kerefemet heýaban ne haggýa. Isten tarcha meg k. sok jowal. Datum in Nra Chaktornya 5. Juný 1570.

Comes Georgius de Zrinio ff.

1 5 7 5.

CCXXXV. FARKAS FERENCZ ESKÜJE 'S ESKÜVŐTÁRSÁIÉ, *CONJURATORES*.

Eredetije a' pozsoni káptalannál. Kikereste titoknoki felszólításra 1835b. Ivanóczi Gyurikovics György, táblabíró, Pozson városi tanácsnok, m. akadémiai levelező tag 's bizonyítja is a' vétegett másolatnak betűről betűre megegyezését.

En Farkas Ferencz Bessey Eskwzeom az elew Isthenre, Atthýa fýw, es zenth lelek Egý Býzon Isthenre, Ez zent kere3then, hogý az en alattam wa-

lo Rechen lakozo Jobbagym, az en kywalth keppen walo hagyasombol, es Parancholatombol semmyth azokba a dolgokba, a mellyek az fel Peresnek Rewaj Ferencznek keresethybe, es hywathallyaba Irwa, es newezwe wananak, nem chelekettének, es nem mywelthenek, Es az Rewaj Ferencz Borayth mellyeketh weth wolth Doctor Paltol, es Baj Myhal adoth wolth nek, ez el mwlth ezthendeoben Rechen az en hagyasombol, es Parancholatombol megh nem Tharthozthatthak. Es Ezokaerth en az ew keresethybe es hywathallyaba thellyefseggel Arthatlan es wetthethlen wagyok, Thellyes 3enth Haromsagh egy Byzon Isthen engem wgy segellyen, Amen.

Az Coniuratorok Efkwefek.

Isthen theged wgy segellyen Atthya, fyw 3enth lelek egy Byzon Isthen, hogy az myre Farkas Ferencz mosth megh Efkwth, Igazan efkwth, abba ew myndenekbe arthatlan, es wetthethlen walamyre megh Efkwth. Isthen Theghed wgy segellyen Thellyes 3ent Haromsagh egy Byzon Isthen. — 1575.

1 5 7 6.

APRILIS 4DIKÉN.

DRYK GÁBOR LEVELE SOPRON VÁROSA POLGÁRMESTERÉHEZ, BIRÁJÁHOZ, CCXXXVI. ÉS EGÉSZ TANÁCSÁHOZ.

Alsó Lindváról, Szala vmegye lövői járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára mutatja *lad. VI. et F. Fasc. IV. Nro. 157.* Kijelelte Döbrentei Gábor 1837b. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok, 1837. Nov. 4d.

Czímzete, kívül. Nemzethes, vitezlew, es nemes wraymnak polgar mesternek, Byronak, es az egez Tanachynak Sopronyban lakozoknak etc. ennekem Byzoth jo wraymnak kezebe (P. H.)

Generofi, Egregy, et Nobiles Dni obseruan^{mi} Salutem et Seruitior. meor. Commen. Myerth hogy wronk chazar ew felfege tawalj ezthendewben azon hazamhoz Raykra, ky immaran vegben wagyon, adoth wolth Egy Tarazkotth, a hoz porth, es Golobyth, az tharazkotth el wyttettem mynd

az porral egyetembe hüdwegre, az Golobÿſh Zakan iſwà hazanal oth Soppronban hattak wolth el, mely golobÿſerth koczyth kewldettem wala regethlenes az Golobÿſh fel attak, azth mondottak otth, hogy Zakan Istwan megh holth wolna, es be pechetlettek wolna hazatth, hogÿ ha az Golobws Bekewel megh maradhattod wolna az keth attalagban wolth mÿnd azon tharaczk golobÿs es mas Golobws wolth haromſzaz es három wolth, mÿerth hogÿ moſſã egy kochÿ menth fevl kerthem hogÿ ala hoznãjak az Golobwsokath, merth az howa ew felfege adoth azth az hadakozo ſzerſzamototh ennekem, annukul ſwkews wolth ſerzam nekewl. merth az ighen wezedelmes wegh helen wagÿon: Azerth kerem kegteketh mynth Bÿzoth wraymatth, hogÿ the keged az en morhamath az Golobwſſokath Adaffa megh ezwttthal hogÿ hoznãjak megh ennekem, hogÿ ne faradnek es ne keolthenek ezerth thebbeth, amenÿeth reÿa keolthettem, es farottam erette, merth Zakan Iſwannak vgÿ mÿnd keoz kezhez attanak wolth tharthanyÿ egy jdeÿghf: de en nem wolthã ſoha Ados moſſã ſem vagÿok Ados Zakan iſwannak az mÿerth kellene az en morhamath megh tarthanÿ es en thwlem el wezthenÿ, thÿ kegteknek nagyob dologban megh akaró ſzolgalnó. hã Az vr iſten eltheth, kegtektvl jo walaſth warok. Iſten tarchÿa megh k: jo egefegbe, Datū Alfolÿndwae 4 Die Aprill. 1 5 7 6. Gabriel de Dryk m. p.

1 5 7 6.

JULIUS 7DIKÉN.

VÁRMEGYE GYÜLÉSÉRE HÍVÓ.

CCXXXVII. VÖLCSEJI BÁLINT SOPRON VMEGYEI SZOLGABÍRÓ, SOPRON VÁROSA TANÁCSURAIHOZ.

Völcsejről Sopron vmegye Rábán kívüli felső járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára mutatja *lad. XVIII. et S. Fasc. 1. Num. 23.* Kijelelte Döbrentei Gábor 1837. Octob. 27d. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok 1837-Novemb. 2d.

Czímzete, kívül. Ez lewel Adassek az Soprony Tanach Wraimnak ennekem tisztelen. deo es bizodalmas Wraimnak.

Kozeónetemetth zolgalathomath mýnth egez Tanach Wraimnak. Adhathom keġteknec̄k tuttara hogý Chorony Wram küldetth wala ennekem egý Levetth, kyben eróffen Parancsollya hogy ez Jóweó wasarnapra gywleſh Hýrdeffek, az az, ezten wasarnapra wgyan oda Chýrakra, mýnd welal tartoknak mýnd egyhazhely Nemeffeknek eróffen parancsollya három gýra býrsagh alatth hogý þemelyek þerenth otth legýenek, Keġteknec̄kys adom tuttara hogý keġtek gondotth wýfellýen rola. Ennek wthanna Kaldý wramnak ýs keġtek aggýa hýrre. Ennekeleotte ýs ſoltham wolth keġteknec̄k, mynden býraknak keġtek ennek eleótte adotth walamýtth en ýs megh zolgalnam keġtek adna walamý egý Ruhanak walo Poztotth wagý mýtth. Azerth en magamýs chóteórteken oda fel megyek. Isten tarchýa meg keġmeteketth Jo egeſſegben. Ez Wólcheý 7 Julý Anno 1576.

Vólcheý Balýnth Sopron warmegýeý ſolga býro.

1 5 7 7.

JANUARIUS 10DIKÉN.

MENYEGZŐRE HIVÓ.

THENGELDI BORNEMISZA JÁNOS, SOPRON VÁROSA POLGÁRMESTERÉHEZ CCXXXVIII. ÉS BIRÁJÁHOZ.

Kanizsáról, Szala vmegye kapornaki járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára mutatja, *Lad. XXVIII. et CC. Fasc. 1. Num. 47.* Kijelelte Döbrentei Gábor 1837. Octób. 27d. Mássát vette Schultz Pál városi levéltárnok 1837. Octóber 31d.

Czímzete, kívül. Prudenť et Circumspectis Dñis et Amicis Mro Ciuium et Judici Ciuitatis Sopronieũ etc. Dñis Suis honoran.

Keozenetemetth Es ſzolgalatomat Irom k̄nek: Mýnth Jo Vraýmnaċ, Es Barratýmnaċ Ezth akarwan: keċnek: tudaffara Adný hogý En Iſenek el rendelth terwenýe þerýnth, Attam az En þerelmes Gyermekemeth tudný

Illýk Tengeldý Bornemýþa Anna a33onth Az výtzeleö Batthýaný Iþwan Vramnak, Eoreok haþaftarfwl kýnek týþtesseges menýegþeýenek þolgalta-taffa Napýath vegezteok, ez Iwendeö Sezageffýma Vasarnap, az az 10. Február; Ith kanýþfan az Ew fellþege haþaban, Azert kerem tý: keketh: Mýnd feýenkinth mýnth Jo Wraýmath :f: barattýmath: hogý tý ktek: Ez fellýwl meg Irth napra lene Jellen: hogý az tý: ktek: Jellen letewel lenek. Dýches Es Ekes teob wýtzeleö wraým Es Barattým keozeoth, mellyeth Enýs mýnd az En þerelmes Gyermekýmek, Egýetemben meg akarok þolgalný: kteknek: Iþlen tarcha: kteketh: Nagý Jo Egeffegel. Datū eþ Canýþfa 10 die Janýar, Anno 1. 5. 7. 7.

Johanes Bornemýþa de Thengeldi m. p.

1 5 7 7.

VISSZÁHELYZÉSI PERBEN VOLT FELELKEZÉS TÖREDÉKE.

CCXXXIX.

Felperes: Thybay László. *Alperes:* Thybay Dorottya, Iváni Fekete István hitese. *Tárgy:* egy rét. *Bíró:* Thybay Ferencz, Ung vmegyei alispán 'stb.

Eredetije gróf Sztáray levéltárban. Kijelelte Döbrentei Gábor. Lemásolta Krieger János. Összeolvasta Szidor Antal prof. és Ertlý János hites ügyvéd. 1836. Jul. 20d.

Anno 1577. Štanizlo žet Mýhalý nap elott walo hetfeön mýw Thýbay ferentz vice Iþpan fekezhazý Peter 3olga Biro, komaroczi miklos efkeüt, Borbély gergelj efkeüt krobák Petr efkewt fekezhazý ferentz eskewt, fekezhazý Alberth efkewt — Az thýbay hatarban Ciapozký neweö retē ew3-ne gúlwē Ifj Thýbay laþlo felelete ez leön, emlekezhetik Iþpán vrám emlekezhetýk, keĝ rola hogý ez el mult e3tēdeübē hittā wala ký, keĝ: az 42 es 43 e3tēdeý articulufoknak rend tartafa 3erint hoĝ ký ýewnne hatalmaful foglalt Jof3ag kazalo reteknek es 3antofeöldeknek meg adafara, —

Pro A. Azýrt ezt mondō Thýbay Dorko a33onjhoz Iwani fekete nagý Iftwanhoz hogý ez Ciapozky neweö retēnek egyik rezereül 3inamot elwittette,

ezzel feuldemet akaria el foglalnia azýrt ha meg bizonithatō keg', azt warō hogý ad meg az en feuldemet. —

Pro I. Joanis Madach, Im ertē mit mondaž en nē foglaltā, de azt ertē hogý te az en ritēben meg kazaltattál wolt, az te retedre hordattad az űzinat, ha witte az en emberem es talan az en retemē kazalt űzinat vitte, azýrt én nē kazaltattam azt az en retemet mert honýkotzy Jobbagimnak attā, hogý Illýk az ritet az en Jobbagiam kezek ezē meg efküdný hogý az en retemē beleül az te retedet nē kazaltak hanē kazaltak az en ritemet az mellet én attā nekiek.

P. A., azt mōdō hogý en az nagy Iűtwanne ritet nē kazaltattā, holot azt mongia hogy en kazaltattam es az űzinayāt az en feuldēre hordattam En nē kazaltattam hanē kazaltattam az én magā ritet, azt az en kazalt űzinamot Witetted el az honýkoczý Jobbagiodwal, Pechinka űterüel az en feuldemreül, azýrt moűt is azt mōdō hogý en azt ritedet nē kazaltattā en akaratombol nē kazalta fenký az te ritedet.

P. I. azt mondod hogý fē kazaltattad fē az űzinayāt el nem hordattad az en feuldemreül, retemreül, azō beleül az meddýg megh muttattjak hatarat, Azýrth en az hatarat nē tuttā fnē lattā hanē az honikoczi Jobbagim birtak, azok meğ býzonitiak az hol wagiō hatara űmeddýgh Iltek, ha keües wolna az býzonfag hitewkkel es megbýzonitiak az en Jobbagim hogý az te feoldedet ewk nē kazaltak. —

P. A. az te Jobbagidüal nē bizonithatz hiteükre fē hagiō, de en meg bizonýtō hogý te hordattad el az en feuldēreül az űzinat, az te Emberid hordottak el. —

1578.

SZ. PÉTER SZ. PÁL NAPJÁN.

CCXI. USALI LÁSZLÓ, JÁKÓFFY KATÁHOZ, BENICZKY FERENCZ ÖZVEGYÉHEZ.
Nagyszombatból.

Eredetije a' Beniczky nemzetség levéltárában Pesten. Döbrentei Gábor kérésére ki-kereste Beniczki Beniczky Ádám táblabíró 1838b. Nyomtatása az eredetiről. Pecsét viasza barna. Czimer elsikálva.

Czímzete, kívül. Ez lewel adasek Nemes es Nemzetes Jakoffy katha azzonnak, az ne-hay wýtezleo Benýczký Ferencz wram megh hagyóth eoźweg felesegenek 2c: ennekem týztelendeo azzonyomnak es Angyomnak.

Nemes es nemzetes nekem myndenkor týztelendeo azzonyom keozeonethem wtan zolgalatomat ayanlom kegyelmednek. kywanom az wr ýftentewl kegyelmednek hozza tartozokwal egyetemben, yo egeseket, es hozzw eletet. Az the kmed lewelebowl megh ertettem, hog' Benýczký Benedek wram meghys azon zandekben volna, hog' az peorrel megh ewzze kegyelmedet. byzot azzonyom, Benedek wramoth en ez napokban yde warom zombatba, en magam myth wegezhetek wele, kegyelmednek megh yrom; az my az kegyelmed peore dolgath yth zenthzeken yllety, Klwbnyk Balynth wram gongyat wysely, hog' ha Benedek wram peorbowl ky nem akarna alany. Az Testamentom lewelnek masawal megh kynallywk ewtet, ha el wezy yo, hwn el nem akarna weny, kegyelmednek Testamentommal egyetenben byzoth embertewl megh kewldem. Az wr ýften tarcha mynden yowaywal: kegyelmednek azzonyom Angyom mynd felesegemmel egyetemben zolgalattyo-kat ayanlyak. Nag' zombatban kewth ez level, zenth Peter, zenth Pal napyan. 1578. Kmed zolgaya Wsaly 2azlo.

1578.

SZENT JAKAB HAVÁNAK NEGYEDIKÉN.

CCXLII. FELELGETÉS, HATALMASKODÁSI PERBEN 'S FOGOTT SZEMÉLYEK ITÉLETE.

Rimaszécsben, Gömör vmegye serkei járásában.

E' per volt Almágy és Dété, Gömör' említett járásabeli faluk birtokosi 's lakói között. *Almád* és *Dejter* irvák azonban ezek, *gy* helyett *ugymint d.*

Eredetije a' jászói convent országos levéltárában az 1ső csomó 20d. száma alatt. Kikereste ottan Fedák Pál főjegyzővel együtt 1835b. Octoberben Döbrentei Gábor. Lemásolta Zsimek Nep. János. Összeolvasta B. Fischer Norbert subprior, éneklő kanonok. Kiadta hitelesen a' convent.

Az almadyak Wraynak felelete az Dejteriek ellen ezeke tudny' illyk Zima Georgy Boldifar deak Szapary Peterne', Zuniog Barbara és Ziny Boldisar ebben ez dologban tutor mind ezeknek ez szemelyeknek kepeben Ziny Boldisar az ő prokatoraua ezt felettety Im erti' k wgy mond hogy az Dejteriek az w wrok hagyomannyabol es parancziolattyabol Czjato Zorad akarattyabol haytottak be az makkos erdeoreol az my Jobbagink az almadiak diznayt azert my azt mondgwk hogy my rajtwnk meltatlā dolgot chjelekettetet es maganak Czjato zorad patwart kerefet mert elejtwl fog a az az erdeo tilalmas nē wolt, hanē az deiteriekis zabadon eltek es az my Jobbaginkis zabadō eltek, ha penigh Czjato zoradnak az az erdeo fayattya wolt wolna ky az tanok wallafabol ky teczyk ő warmegenek biraja es efkwte wolt es warmege peczetevel kellet wolna tyltany de my azt mōdgwk megh bizonejtiwk hogy az nē zorad vram feolde fe hatara, hanē my feoldwk es my hatarwnk. Azert my azt mondgwk hogy my az Deiteriekkal hatarofok woltwnk es minket ennek eleotte sem tiltatot sem iobbaginkat attwl a feoldtwl sem a tized dizno wettelt sem hallottunk soha azert zorad wram my rajtwnk meltatlan dolgot czelekettetet, mert mynket semy dolog felol meg nem kerefet se meg nē kerefetet azert walamy kart az Dejteriek wallottak, sem my, sem az my Jobbagink arra okot nē attak sem az hatalmasnak be ne mōdottak hanem az Deyteryek mindenre ő magok attak okot. Ezt mondattywk azert my kyk az almadyaknak vray wagwk hogy f 50 fel nem weottwk

wolna az Deyterieknek mÿ rajtwnk es az mÿ iobbaginkon walo meltatlan chÿelekedeteket.

Az almadÿak tanoj Deÿteriek ellē

Czyan Tamas Lorantfy Sigmōd iobbagya Chriſtoph Pal azon wr Jobbagya ezekkel ez tiztefsegbelj βemeliakkal ezt akartak bizonejtani hogy az Almadÿak az Deÿterieknek femmj gonozt nem fzoltanak mÿkor az Di3nokat a Makrol be hajtottak a Deÿteryek. Az Deÿteryek penigh ez okon tiltottak el ez tanokat a hitwl miwel hogy ezek egy wr Jobbagya maga almadbā Lorantfy Sigmōdnak ky az Deiterieknek perefe wolna egy Jobbagyanal teob finczen

Az Deyteriek feleletÿ Almagÿak ellen.

Mÿ Deyteryek egy olykor menthŵnk wala az mÿ wrwnkhoz Czÿato Zoradhoz kerde az mÿ wrwnk Czÿato Zorad hogy ha termette az eo erdeÿen az mak mi azt feleleok hogy termet walami, reβ βerenth annak wthanna kerde eztis az mÿ vrwnk hogy ha iare arra az eo erdeien walo makra widekyeknek es 3om3ed falwknak dy3no barmok felelenk mÿ hogÿ iarnak ezt halwan az mÿ wrwnk hagna es paranczÿola hogy ha azok az wydekiek es βomβed falwfiak a kiknek di3no barmok oda az eo erdeiere iar es ha a tizedet ki nē adāgyak hat minden ok wetetlen be hajczÿŵk mi annak okaert az mi βomβed falwfiaknak az mi wrŵk akarattyat meg jelentettŵk az tized di3no barō feleol de kiwaltkepē a almagyak ezt femminek aleytwan az mi wrŵk parancziolattyat, mi ez mi vrŵnk makkos erdeÿeröl az almagiak diβnait be haytottwk eo nekik mi ezt meg izenwē ieowenek altal az almagiak es haragkepen kerdek mi okaert haytottwk be az eo marhayokat az eo erdeÿekröl es hatarokrol annak feolotte minket illienkepen meg feniegetenek, hogy nem hogy eok ket penzē de meeg cziak egyen fem valtiak kÿ, hanē ök oly embernek mōgiak meg, kitŵl walo feltŵkbe meg mi Mōgŵk haza hazok-

hoz hajtiw̄k, annak feoleotte egj az orrat werwē eo maganak ezt mōda hogy mi azt az eo barmoknak behajtafa meg araniazzw̄k, azert mi ezektw̄l meg rettenwē az almagiak diznokat haza ereztettw̄k, annak wtanna m̄y nē twd-gwk bizonnial fem mōgw̄k ha ōk mōtake wagy k̄y monta be az Teoreoknek de m̄y fok Niomorwfagokat fzenwedūē † 13 fizettw̄k az teoreoknek m̄y azert io byzonfagok alat es ha arra kel hjtwnkelis azt mōdgw̄k hogy az a' hatar a' honnā m̄y az almadiak barmokat a' makrol be hajtottw̄k az m̄y wrw̄k erdeye es wrw̄k vtā m̄y hatarw̄k es m̄y fayat feoldw̄kreol hajtottwk be az almadiak d̄yžnaýt

Az Deyteriek tanoj az Almadyak ellē

kwfa Peter Nemes βemely k̄y's falwdō lakozo az eo hiti βerent ezt walla hogy mentenek wolt eo hozza a Deiteriek es keoniergeonek vgj mōd ennekem hogy az I.βennek kedweert es β: halalert ne hadnā eoket, hanē eo mellettek el mennek az ajna.βeoÿ (*igy*) waydahoz, oda annak okaert en el menwen az Deyteriek keonieorgesere fok keoniergesem vthan zerzem el dolgokat † 13 es egj wago teheneben, az bekefeg eleöt penigh fok βÿtok vtan kikel illetie az Deiterieket ezt mōda az wayda hogy eo cleotte az hatalmas C₃yaβar Jobbagya az almady ember firua panaszolt w neky Ajnafkeobē miwel hogy az ō diznokat az C₃yaβar erdeyeröl behajtottak wolna. Eztis monda az Ajnafkeoy wayda, hogy az Dejteriek woltak az kuruak mind kaliak wayda, es ebek mert eotet es ferhat beket. (*Így.*)

Az almadiak es Deÿteriek között illyen törnen lőt Rima Zeczben nege-dÿk napya. Žent Jacab hauanak Anno 1579.

Zador Miklos Nemes βemely Zadorhazy Czank Celemen Zine Boldifar Jobbagya Farkas Barlobas wtafi Sarj Janos Jobbagya Adam Biro ba.βi Miklos iobbagya ba.βbā, Medwe Antal wgyā azō wr Jobbagya Nag' Matias Ragioczy

Peter Jobbagya o baftbā Zabo Antal es Bak Marthō Zeczi Tamas Jobbagya meşaros Leorincz vgyan azō vr Jobbagya Başli Işwan Nemes şemely, ez fogot şemelyek lelek şzerent fok torekedes vthan az almadýak es Deýteriek keozeot illien teorwent teottenek hogy ha az Deyteriek keozzeol egj şeres iambor wýdeký 12 şeres iambor şemelyekkel meg efkeşnek ezen hogy eok tulajdon faiat erdeoyeokreol es hatarokbol hajtottak be az almadiak dýşnait es ha azonis megefkeşnek hogy eok az almadýak beşede es fugallafa altal eşenek az tizenharom forint fyzetesşben az almadýak tartozzanak meg elegeýtený az ₺ 13 az Deýteriekket hol pedig az Deýteriek erreol meg nē mernek 13 magokkal mondanj twryek mind az meg irt intezet ₺ 13 es mind egeb niomorşlagokat.

Jegyz. Ezen 1579beli darab, sajtói elvételéből csuszott még más 1578-beliek eleibe. Elöl a' „tartalom“, sorában mutatja.

1 5 7 8.

LŐRINCZ NAP ELŐTT SZERDÁN.

CCXLII. NABOJSZAI BALOG GERGELY ITÉLŐMESTER, NAGYSZOMBATHOZ.

Tégla dolgában.

Nebojszáról Pozson vmegye szeredi járásában.

Eredetijét Nagyszombat városának levéltára mutatja Urszényi Mátyás levéltárnok bizonyítása szerint is. Kijelelte Döbrentei Gábor 1836. Lemásolta Maklárý Ferencz hites ügyvéd, 1837.

Czímzete, kívül. Prudentibus ac Circumspectis dominis, Judicj ac Juratis Civibus Civitatis Thýrnavien. etc. dominis amicis et vicinis Suis observand^{mis}. (P. H.)

Şolgalathomatt ayanlom Tý kegelmeteknek mýnth ennekē býzodalmas şomşed wraým^{nak}, kezereýtetem nemýnemő şwķşegemben megh Talalnom kegelmeteketh, amýnemő Týzenket Ezer Teg^{lath} vettene^k Ennekem keętek engedelmbeol, walamý epēlethet akarnek Itt hazamnal thýnalthathnom, Annak o kaerth kegelmeteketh kerem mýnth býzott şomşed Wraým^{mott}, keędek az en Towabba walo şomşedşagomerth es Baratsşagomerth thelekedgyek Illýen Jott welem, hogý ha mýndeneşleol nemýs, megh-

is walamÿ Rezet kÿldene Ide hazamhoz naboÿzara, es megh ha mÿben ßÿkfege lezen keÿteknek az en ßolgalathom es Baratfaggom kegelmeteknek hafonlo dologban megh akarom halalnom es ßolgalnom, Twdom hogj kegelmetek megh tekenthwen az en Szomÿedfagomatth keÿtek ez kewes mwnkath eorömeÿ megh thelekedÿ. Ezt akarom keÿteknek Jelenthenem, Iÿen Elthefte keÿteketh fok eztendeÿge Jo egeffegben. Datÿ In Naboÿza, feria quarta ante Laurenÿ Aÿ 1578. Amicus et Vicinis Magiÿ Gregorius Balogh de Naboÿza Pthörius.

Jegyz. Rész et úgy áll itten mai: részt helyett, miként a' „Temetési beszéd“ legutolsó sorában: rezet; esztendeige pedig mint: míge. L. Isó kötet.

1 5 7 8.

SEPTEMBER 6DIKÁN.

TÁBORBA KELEÉSRE HIVÓ.

OSTHFFY JAKAB (SOPRON VMEGYEI ALISPÁN?) SOPRON VÁROSÁHOZ. CCXLIII.

Lákompakról, a' soproni járásban.

Eredetije Sopron városa levéltárában *Lad. VI. et F. Fasc. i IV. Num. 159.* Kijelöltte ottan Döbrentei Gábor Octób. 27d. 1837. Mássát vette Schultz Pál városi levéltárnok Octób. 28. 1837.

Címzete, kívül. Prudentibus et Circumspectis Magr'o Ciuium, Judici, ac totj Senatuj Ciuitatis Sopronien. etc. Dominis et Amicis mÿ obfuantiffimis. (P. H.)

Prudentes et circumspecti dÿi et Amici mihi observand^{mi}. Salutem et mei comend. hyzem hogy thÿ keÿteknel nÿlwan vagÿon ez el multh gÿülesben mÿnemü mandatumok jüttenek wala az Vármegye keozyben, eggÿk az Papay epeolethreol, masodÿk az Vagaf feleol, kÿth maft akar kezdethÿ Carol Herczegh Wrÿnk, kÿrÿwl az Varmegye, mÿth wegezeth, az ÿs nÿlwan wagÿon keÿtheknel, az mÿnemw hadakozafra az Varmegÿe magath offerala, aztis erthÿ keÿthek, masth Ifmegh Vÿoban parancsol Carol Herczegh Vrÿnk, hogÿ mÿnd mwnkafokath, mÿnd penÿglen lowagoth gÿalagoth, szekereith bewen, fath, wezgeoth, elesth, menthwÿl theob leheth, bocsaffunk, kÿrÿwl en

ez maynap zembe woltham Choron Vrammal w Nagawal, az w maga jelen woltarwl menthy magath, elegendeo okkal, hanem nekem parancholly hogý hýrdetteffem az Varmegyében hogý myndenek jndullyanak, nem gondolwan azth hogý w maga oth nem leheth, hanem tekynthwen az keozónfeges joth es hasznoth, az mykeppen el wegeztek hogj mynden kapwthol egy egy gyalogh, Vellagh tartho nemeffek zemelyek zerynth egyhazhely Nemeffekys zemelyek zerynth, es jówendó Pentheken Molnaryban legyenek, Azerth akaram tudafara adny kgteknek hogý kegtek ehez tarcha magath awagy ha my kegtek akarattyá, kegtek ennekem thudasóra aggya tuggyam myhez tartany magamath, Valazth varok kegkthwl Isten tarcha megh kegteketh. Datum in Lakompak 6. Septemb. 1578. Jacobus Oshffý.

Jegyz. Ostfy' ezen levele másolatában tisztán ki van írva e' különös nevezet: „vellagh tartho nemessek“ a' mi, Völcsy' levelében itt a' 283d. lapon: „welal tarto . .“

1 5 7 8.

NOVEMBER 16DIKÁN.

CCXLIV. USALY LÁSZLÓ, JÁKÓFFY KATÁHOZ, BENICZKY FERENCZ ÖZVEGYÉHEZ.

Pozsonból.

Eredetije a' Beniczky nemzetség levéltárában Pesten. Döbrentei G. kérésére kikereste Beniczki Beniczky Ádám táblabíró. 1838b. Nyomatatása, eredetiről. Pecsétviasza barna.

Címzete, kívül. Generosa' domina' Catharina' Jokoffy, Egregy quondam Do: Francisci (igy) relictá 2c. Domina' mihi obfermá'.

Ennekem myndenkor byzodalmas azzonýom es atyamfya keozeonethem wtan solgalathomat ayanlom kñek. Az Soos Janos wrammal walo dologh felewl, myth yr kmed ennekem, yol ertem; de mynek eleotte kmed, leweleth attak wolna ennekem az eleot Soos Janos wrammal nag bewen zoltam hog ew kegýelme attyafyw kepen wegezzen kmedwel, merth hog az peornek az naggya fem kmednek fem ew neký nem haznos; procatorok eorwendeznek az peornek, de mynd erzyn, es mynd lada ewrewl, peoreosoknek nag karokwal, mel dologh en raytam teolth. Soos Janos wram ayanlyá magath mel

ayanlaft hýzem hog' meghýs tellesýtý, emlekezwen zeghýn Koharý wramrwł, es peterreol fyarwł: merth ew magha Soos Janos wram wallýa hog' attýafýa soha ýob nem wolth neký koharý wramnal es maradekýnakýs zolgalný akar. Azerth zorgalmatoson ew kegýelmeth kerem ezwtanýs hog' ew kegýelme attýafýwý wegezestewł ýdegheh ne legýen. Az mý Testamentom lewel masanak wetele dolgath Illethý, gōgyath wýfelem, hog' mýwel kegýelmednek kýwanatos kedwe zerýnt efsek. Walamýbewł en tudok kñek zolgalný, ne kýmellýen semmýbewł, az en zeghýn mýwoltom zerýnth týzta zýwbewł zolgalok kñek. Az wr ýsten tarcha megh kñedeth nag' ýo egesegeben hozza tartozokwal egyetemben es kñed az en azzonýomnak, eoreogh azzonnak ayanlýa eoreokke walo zolgalathomath. Posoný 16. Nouembris 1578.

Kegýelmedeth kerem mýnth býzoldalmas azzonýomath, mýndennek eleotte, ýstený felelemre lýnytafsa Koharý Petert, kýnek mýnden ýowath ýlyk kýwannwnk. Kñed zolgayá es attýafýa Wsalj lazlo.

1 5 7 8.

HATALMASKODÁSI PER, SZABOLCS VMEGYEI SZOLGABIRÓ 'S ESKÜTT CCXLV.
ELÓTT, ÉS ABBAN ITÉLET.

Felperes: a' nagybákai közbirtokosság. Alperes: Várday Mihály. Itélt benne, szolgabíró: Petri István; eskütt: Lövey Pál.

Eredetije Szabolcs vmegye levéltárában: *Actor. Nro. 27. Fasc. 3.* Kiírta onnan némelly nevezetességeiért Jászay Pál, akadémiai levelező tag 1837. Februar. 27d. L. iránta itt e' kötetben: MAGYARÁZATOK ÉS JEGYZETEK.

1578. . . . . Janos nap előth walo zeredā leotth Byzonýfagh mý előttwnk Petry estwā az zolga býro es efkw'tth löweý paal előth. Zathý Gaspar Warday mýhalý urā w Nagā kepebe azth mōgyā hogý nē nagý bakay fewld az hol kezýttettýk az fatth hanē mý papý feöldnek mōgyuk, az lowatýs az orzag wtharol az melý w'tth papra megýē onneth wýttek ell papý feöldról bene paal newó Jobagýatýs az urnak w Nagānak otth werthýk wagdaltak megh

mely nyomorufagoth ez ember ótwē forinterth fel nē wótte wolna. — Galambos balasnak kepebe megh ezth felellýwk hogy azýs taglafath nyomorufagoth fel nē wótte wolna ₰. 50. Azert ha zýnthe wgý wolph wolnaýs hogy petrý feöld wolnaýs wgýa el nē wýtettýk wolna az urā w Naġa Jobagýath merth petrýbenýs wagyon urānak. — Az w kñek Jobagýához az kýk ezth az hatalmath mwueltýk az urā w Naġa Jobagýa kwlō kwlō walo hatalmath mōdunk thegzes ferencz Anarczý estwā wýlaký Janos thegzes ferenczý urā Jobagýa Kowaczý Andras ez mas newel thoth Andras thott lóriniczý fodor fimō fódór lóriniczý Kowaczý Gaspar ezek az thegzes ferenczý urā Jobagý. . . . chýelekettek mýnth hathalmaffok Anarczý estwā . . . . agýa nýmetth lukaczý wýlaký Janos Jobagýa . . . . ferenczý ezek az Jobagýok mýnd nagy bakkan . . . . baký Mattýas urā Jobagýs kýs . . . . býro gergelý, aztýs fegweres kezwel hoztak . . . . az feleól meg mōdott zemelyék. Azert Ennek . . . . . fagatýs az feleól meg mondotth zemellyekkel . . . . . ha tórwený mutattýa.

Pro A. Helmeczý Ambrus. Azt mongýa . . . urā thegzes ferenc kepebe es thegzes fandor An . . . . estwā wýlaký Janos kepebē helmeczý Ambrus ezth felelý hogy ez nýlwā wagýo hogy ennek elótteýs ezek az papýak hathalmaful az mý Anarczý erdónkóth hordottak mofthanýs hathalmaful Jw . . . nek Ide az baký erdónkre es hathalmaful akar . . . ell wýnný az mý fankatth az mý erdónkról Azert erról Irotth tórwenýónk wagýo az decrethombā harmýnezý harmadýk thýtuluffabā megh wagýo Irwā hogy walaký nýlwā hathalmaful az mas ember erdeýtth Akarýa hordaný es az fa wýthelen kaphattýak es megh foghattýak hath marhajá oda vez es w maga dýa walthozhatýk megh. Ezt mýwel hogy Ennek elótteýs ezt meg probalthak mofth kedýgh hogy kezeknel thalaltak az fath az mý földónkón fogthak megh Ezt penygh megh býzonýttýuk

hogý az wtýs kóz földón wagyō az honnett az lowath be wýttýk mýek wgy mýnth az ure w Naḡae maſth penýgh nýnczýē az hathalomra femý wethelkedýſſük fem az ember nýomorufagarol hanē czýak az hogy megh býzonýtýuk azth býro urā elóthh hogý az kýtth mý mutattunk mýenk az az feöld es nagý bakay föld es az lowath mýlthā wýttwék be merth mý nekwnk az papý feöldhöz femý kózónk fem az petryhez nýnczýē az ký nē mýenk azt mý fem mōgyuk mýenknek. Az hol w naḡa azt felelgetý hogý hathal . . . . .
 .. czýelekettwnk megh thalal w naḡa orzag thórwe . . . . . mýkor rýa cýtal w naḡa.

Zathý Gaſpar ez pereſſek . . . . . Azth mōgya az w naḡa Jobagya kepebe nē wag . . . . . az w kmeek erdeýn nagý bakayn azert az ur . . . . . Naḡa földin mýnketh megh nē nýomorgathatott . . . . .

Helmezcý Ambrus megýs azth . . . . . tórwenýe zerinth nē thartoznak felelný az mýn . . . . . decrethomba In therçya parthe megh wagyō Ir . . . . . tytulo tryceſſimo primo meg wagyō Irwa . . . . . az parazth ember nemes emberwel nē perelhetth . . . . . az Gaſpar urā felelethýból ký theczýk hogý az pa . . . . . ember kepebe Gaſpar urā felel ez okonýs le kell zal . . . . . hogý az napotýs nē denothaltha megh w kme mýkor a . . . . . eſetth: Zattý Gaſpar. 1577. Ezthendóben zenth marthon nap tayban eſetth az urā w Naḡa földýn az thaglas es az hatalom, ueres wagdalas (Helmezcý Ambrus az ellē azth mōgya hogý Imar nē regredýalhatth merth In prima reſponſione kell wolna azth mondaný) Zathay Gaſpar. — Mý ezth mongýuk hogý zabadō felelhettnk az w feleletýk ellen.

1. thanu Nobýlis bakay Mattyas, kerezteffigett tugya 'stb.

2. thanu lóweý pether kerezteſkorý ember megh eſkwth 'stb.

Az mas fel tanuý.

1. Löweý Gabor nemes ember 'stb.

Mý Igý talalthuk thórwený zerint mýerth hogý wardaý Mýhalý urā proca-
thora azt mōgýa az ű földókón kezýttetth wolna az ű Jobagýok es oth . . .
. . . menth wolna es Igaz wthabol wýttýk wolna az . . . . be Amaz mas fel
penigh megh Azt mōgýa hogý az holl az elóthh kezýttett wolna onnetth ell
Jwtt es wgý kezýttetth az mý földónkō ký nagy bakáý föld es onnath Indý-
tottak az mý kerólóýnk megh es az . . . ell Irtýk azth azt mongýak hogý
kóz föld egý feleól az uthō papý es mas feleól bakáý, az thanuk wallafabol
megh ertettwék hogý az hol az papýak mutattýak hogý az papý ember kezýtett
wolna . . . . feleól az utō papý föld es mas feleól petri föld, az hol penigh
az bakáýak mutattýak hogý ott kezýttetth wolna az papý ember az thanuk
megh vallýak . . . . hogý bakáý föld.

Az hol penýgh az papýak . . . . . gýak hogý . . . . wýttýk wolna be azth
wallýak az thanuk . . . . . az wthnak papý az fele bakáý nekwnk penýgh
Igy . . . . . hogý az bakáý nemes urā kózzwl egýk megh efke . . . . harmad
magawal az thanuk melle hogý az ű földókón thalaltak az papý emberth es
onnetth Indýttotak megh es wgý hoztak be az kóz földról ha penýgh megh
efkwznek hath az lw Ide wez es kett rýze ówek harmad rýze az býroe ha
megh nē efkwznek hatth az lwnak becýn maradnak es az zegený ember
megh eskuggýk az lw mýtt erth wolna es az Bakáý nemes uraym megh ele-
gýttczýek az lw Arrarol az zegený emberth.

Apellathak az bakáý uraym.

Jegyz. (A' megye jegyzője' kezével van e' következő ide irva.) 78. levata fe-
ria fecunda Pxima post Bartholomeý apli et Reportata.

Deliberatū est, hogh az ký nagywb kozwlvk az Bakáý kewzwl Efkegyk

megh hogh az papý Ember lowath az kewz fewlden wetthek el az orzagh wtthan, az fa az kyth kyzythyth nem az papý fewlden hanem az Bakay fewlden kyzythethe hatalmasswl Es wgh wewthyk Be mynth Ewekrwl ha megh efkezyk az lo oda wez ha megh nem efkezyk az hatalmon Raytha maradnak.

Frañcus Thegzes applt.

1 5 7 9.

HATVANI PAP IMRE' VÉGREDELKEZETE, POZSONI KÁPTALANBELI CCXLVI.
GYÖRGY PAP ELÓTT ÉS MÁTYÁS PAP ELÓTT.

Hódoson, Pozson vmegye csallóközi alsó járásában.

Egy törökfogolynak felét hagyja Dady Istvánnak, felét pedig néjének. Azaz: díjának felét.

Eredetije a' pozsoni káptalan egyik jegyzőkönyvében. Kikereste abból titoknoki fel-
szólításra 1835b. Ivanóczy Gyurikovics György táblabíró, pozsoni tanácsnok, m. akad. le-
velező tag 's bizonyítja vétetett másolatának betűről betűre hívlését, Octob. 18d.

En Pap Imre Nemes Semely de Hattwan Hodosson lakozo Poson Varme-
gyebe Jol lehetth testj. Beteghseghben helhezettwen fekezem mynd az althal
Jo eßemmel es elmemmel lewen az Pofony Captalan eleöth gyeörgy pap
eleöth, es Matthyas pap eleöth Illyen testamentomott tezek, Elezer vagyon
egy lo nalam, ky Ormandy petere, mely lo ha halalom teörtenyk Ormandy
peternek vyzsa adaffek, felyeöl megh mondotth Ormandy peternel vagion en-
nekem vyzontagh egy teöreök fogholy, kytt palothaban tarthya, Ismegh va-
gyon ennekem egy attyamfia teöreök foghsagban Almassy Andras neweo,
mely teöreök foghlyott Ormandy peter az en attyamnak hettheny Andrasnak
kezeben agyan, mely teöreök foghlyon Almassy Andras az en attyamfya val-
thozyek ky, Towaba mykoron Ormandy peter a rabsagbwl ky zabadwlth
volth, Attam volt nek ky keölchen tyzen három foryntoth, egy zegheny At-
tyamfya vagion Dady ferencz aztha tyzen három forynth annak adaffek, ha
penegh megh mondotth Almassy Andras azon a Rabon megh nem zabadul-

hattna, awagy ottben holtha teortennek, awagy valamýkeppen oda maradna, hogý soha ký nem Jeohettne, tahatt a teöreüknek felett hagiom ew maghanak Dadý Istwannak felett peneghlen nenemnek vernýka azzonnak Nagh Mýklos-nenak herchyokan lakozonak, Aznak kýweöle valamý vagyon vagý sok, vagy kewes azth az en vram attýam hetthený Andras vram, es az en felesegem twdgyak mý vagon, mý nýnch, Mýndeneketh az en felesegemnek es gyermekemnek hagýok, es twtornak es gondvýseleönek az en vramatth Attýamatth hethený Andraft hagýom mýndenbeöl, Towaba tartozýk Vice Ispan vram eztherhallý ferencz ez el mvlth kantorra hu3 forýnthal az Jeöwendeö kanthorra penýgh mýndenesteöl tartozýk, a ký ženth Mýhal napian ký telýk, az az žentth Mýhal hawanak vtolfo napian, eztis felesegemnek es fýamnak hagýom. 1579.

1582.

JUNIUS 20DIKÉN.

CCXLVII.

IKTATÁSI TUDÓSÍTMÁNY.

Király embere volt: Vendégi György; conventbeli: János pap, egész nevével: Khrozenszky János. A' jószág: Szala és Bakóháza, Abaujban. A' beiktattottak: Fuló Mátyás, Szemerei Albert, Bakó-Benedek, András, Imre.

Eredetije a' jászói convent országos levéltárában 1ső F' csomó' 1ső száma alatt. Kikereste ottan 1835b. October 19d. Fedák Pál főjegyzővel együtt Döbrentei Gábor. Mását vette Zsimek Nep. János. Összeolvasta B. Fischer Norbert subprior, éneklő kanonok. Kiadta hitelesen a' ns convent.

Anno 1582 die mensis Juny 20 executio facta est in Zala et predio Bakóhaza in Comitatu Abaujvariensi. My Wendegý Georgh Homo regius Conuenth Joań khroenzky wocabať Janos Pap az ký Meßenzephen lakik Ictattuk az meg newezeth zemielieketh ez žala es Pwřła bakohazý rez Jozágban ez zemielieketh Zerdý fwlo Matthař žemereý Albertoth es Bako benedeketh Andrař Imretth žalajákoth ez žomžed hataros Nemes wraim es Polgarok eleott tudný Illý Idraný Georgh vgan Idranba lakozando Idraný Andras wgan oth lakozan-

do þarwarý Mihaly wgan þaruarban lakozando fygedy Peter žendý Georgh ženden lakozandok Nemes þemelielik es Polgarok felwegý Thamas, damankos benedek bako Philep also Nowýaban lakozandok Varadý Pýfpek es Jažay Conuenth Jobagy Nađ Antal Gal Amros Nađ Sidmonth Also ženden lakozandok, fygedý Peter Jobagy kýs Paal žendý lorinczye Jobagia Rigo Matthas czorý Gergel fwlo Mihal Jobagia fwlo kerzen lakozandok, Harkaczý lucas Minženthy Emrý Jobagia Nađ Georg Meraj Horwath Janos Jobagia felfo Merā lakozandok. my elóttünk fenky ellene nem mondoth.

1 5 8 2.

JUNIUS 23DIKÁN.

DEVECSERI CHORON JÁNOS SOPRON VMEGYEI FÓISPÁN, SOPRON
VÁROSÁHOZ.

CCXLVIII.

Kaboldi várából, a' soproni járásban.

Eredetije Sopron városa levéltárában *Lad. VI. et F. Fasc. IV. Num. 161.* Kijelentette Döbrentei Gábor Octóber 27d. 1837. Lemásoltatá Sopron városa tanácsa. Hítelítette Schultz Pál városi levéltárnok, Nov. 27d. 1837.

Czimzete, kívül. Ez Level adafsek az Týžtelendeö Soproný warofznak: Ennekem io barátimnak twlaidon kezeben.

Týžtelendeo jo uraim es baratim žolgalatomat magam Aýanlafat Irom kegďteknek Im ma Jwttanak ennekem wgymint paparoll Gioröll. Befpremböll es Nadafdj wramtul es. walamý Hýrek. Hogh az török az rabaközre akarna menný Nadafdj wrā Imaran az mint ertem az raba közben ment žolgaywal es Jobagiwal egiettemben. az raba twlsö fellt es föll wettek: az raba Inenchö fellt es föll Hýrdetek azt Iria ennekem Megerý Imre wrā az Wýce Ispan: Azert kegďtek es aggion öttwen gialogott közikben magatok otalmara: mert Hizem egik keznek az mafikat kellene mofný. Iftē tarcha megh kegtekett. Datum in castro nrō kabold 23 Junj 1582.

Joannes choron de Dewecfer Comes Sopronieñ.

1 5 8 2.

OCTÓBER 28DIKÁN.

MENYEGZŐRE HIVÓ.

CCXLIX. KALMÁR JÁNOS LEVELE, GERNIGH JÁNOSHOZ SOPRON' FŐBIRÁJÁHOZ.

Sopronban.

Eredetije Sopron városa levéltárában, *Lad. XXVIII. et CC. Fasc. 1. Num. 71.* Kijelelte Döbrentei Gábor, Octób. 28d. 1837. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok, Novemb. 3d. 1837. L. MAGYARÁZATOK ÉS JEGYZETEK.

Czímzete, kívül. Generoso ac Nobili Domino Joanni Gernigh Judici primario Ciuitatis Sopronien. etc. Domino et Vicino obsm̄o.

Generose ac Nobilis Domine et Vicine semp obsm̄ie. Servitiorum meor̄ ppetuor̄ commēn: mivel hogý iftennek Rendelefebeoll Attwk az mi zerelmes leaniomkat koroknaý Margith Azzont eoreok felesegwll, Az nemes es Vitezleo Iffiunak Peechi Bornemi33a Janofnak, mellý Tizteffeges lakodalomnak es meniegeonek napiath vegezthwk lennj Pathion ez Jeoweo zent marthon nap vthan walo vasarnapoth, Annakokaert kyrem kēet mint bizodalmas vramath hogi k: az felleol megh irt napra es helien, mind A33oniommall az k: zerelmes Attiafiawall ligien jelen hogi az k: jelen woltawall Dichekedheffem az en io vrain es Attiamfiay keozeot melliet kegnak nagioh wagh hafonlo baratfaggall megh akarok 3olgalnj. Eand itaq Geñ et Egr Dō diu foeliciffime walere cupio Datum Soproný 28 die Menfis octobris 1582.

Eiusd Vrae Geñ: et Egr do: Stor et vicinus Joannes kalmar.

1 5 8 2.

VÁRMEGYE GYÜLÉSRE HIVÓ.

CCL. DÓCZY SIMON, SOPRON VMEGYEI SZOLGABIRÓ, A' SOPRONI POLGÁRMESTERHEZ.

Eredetije Sopron városa levéltárában *Lad. XVIII. et S. Fasc. 1. Num. 24.* Kijelelte Döbrentei Gábor Octóber 27d. 1837. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok, Nov. 2d. 1837.

Czímzete, kívül. Ez Lewel adassek Az Soproni polgar mesternek nekem bizot vramnak kezebe.

Szolgalatomat Irom kennek mjnt Jo vramnak Touabba kejelmednek azt adom tuttara. Szekwñk leszen vÿ kerem ez Jwwöhethfön az az böÿt elölo hetfön. Em magam mentem volna keimedhez de Ily hirtelensseggel nem lehet mert sok iarasom leszen herdetnem kel. Isten tarchameg keimet nagy sok esztendeig 1582. Doczÿ Simon.

1 5 8 5.

NOVEMBER 24DIKÉN.

MIHÁLY JÁNOS VÉGREDELKEZETE, A' SZENTPÉTERI PREDIKÁTOR, KÁPLÁN, MESTER, ÉS TANÁCSBELIEK ELŐTT. CCLI.

Sajó Szentpéteren. Mezőváros Borsodban. L. 1ső lap. 1403.

Eredetije Borsod vmegye levéltárában. Kijelelte ottan Döbrentei Gábor 1835. Általirta, Szatmári Király József első alispán elintézéséből, Novák István leleszi convent kiérdemült főjegyzője, 's másolatának az eredetivel megegyezését bizonyítja Okolicsnai Okolicsányi János Borsod vmegyei tisztelb. főjegyző 1836. Januar. 8d.

1583. Eztenében Őent Andras huanak huzon eggedik napian. En Mihaj Janos, erözven testemnek állapottiabol az en Niavaliamat, hogy halalom oraiához kézel vagiok, de elmemben semmit megh nem fogiatkoztam, tezők illien testamentomot, ez tisztéletés zémeliék elét az Őentpetéri Praedicator Tolnaj Vincze Vram elét, Őikzaj Mező Demeter Caplan Vram elét, Varsani Janos Schola Mester elét, Jaz Istvan, Vas Gergelj, Korodi Istüan, Őewcz Gergelj, tanaczbeli zémeliék elét, ez felet Miklos deak, es dienes Antal elét. Az en lelket aianlom az hatalmas Istennek, az en testemet hagiom ev Annianak az feoldnek. Czjastabeli rez érekseget, melj uagion Borfod Varmegieben, hagiom Cziastaj Janos Battiamnak ismegh az téhbit, az mi éreksegem ennekem vagion, mind ez Őentpetéri hazamat, zéleimet, kerteimet, ortüan éreksegit: Alaczabelj rez érekseget, valamit

en birtam mindeneket, Egresbeli rez érékseggemlj: ezen kiível valami éréksegem vagion, melj vagion Borfod Varmegeben, hagiom Cziastaj Janos Battiamnak, Cziastaj Ferencznek, Cziastaj Palnak, és Hegmegi Janosnak; Ezen kiüel, az mi marham vagion, rez zerent hagiom az tēb zegen Attiamfiainak; Az en éczemnek Hegmegi Janosnak hagiok hat ékrēt, zekeresstel minden zerzamaūal egietemben ket borjūs tehent, az eggiket az kurtat, az masikat az barnat: az ag' lepélnek az felet. Josanak egh Borjūs tehent az Czárnat, es eg' túlkot negied féuet veres tarcziat. (az az: tarkát?) Forgon Sophinak eg' Borjūs tehent az keselt, es eg' tulkot negied féuet, az veres tarcziat. Mihaly Georgnek ket túlkot, az zēke tarcziat, és az rétēt. Niro Mathenenak ket tulkot, az Czerczet, és az fekete holdoft. Cziastaj Janosnak ket eregh diznot ismegh Cziastaj Ferencznek két eregh diznot. Cziastai Palnak három diznót. Hegmegi Janosnak egh bort. Sophi azzonnak Bolki Ferenczenek egh bort. Forgon Sophinak eg' Bort. Josanak eg' Bort. Niro Mathenenak is eg' bort, Mihaly Georgnek is eg' Bort. Frusinnanak ket Bort, Anna azzonnak is kettēt. Az annioknak is Cziastai Janos Annianak eg' Bort. Az Apjöknek is Hegmegi Benedeknek eg' Bort hagiok. Zabo Imrē Leiananak Annanak ket ekret, eggiket az veres tarcziat, mafikat az nag' zēket, Ez felet neg' tinot. Hegmegi Janosnak az feier diznot hagiom, az masikat Jofanak. Migalj Georgnek eggiet, Niro Mathenenak eggiet, Forgonnak eggiet; Az Bikat az Varos zamara hagiom. Az sarga Louāt fekestul, hamoftul, zekeres nieregfsel hagiom Thamasnak zolgalattiaban. Ismegh Mihal Georgnek három diznot. Az minemē ezest zerzam zalogban vagion, ha akaria Cziaftai Janos valczia ki, es legen éue. Az mi Ingo Bingo barom Cziaftan vagion, azt Cziastaj Janosnak, Ferencznek, és Palnak hagiom. Josanak az nagh zēorke Louāt: az vehem Lovat Mihal Georgnek: az uetest, es az

k- uélg zelet Heg'megi Janosnak hagiom. Frufinnanak eg' loret, Annanak eggiet, Josanak eggiet, Forgonnak eggiet; Az Istalloban az minemé cepletlen Buzam vagion, hagiom Jofanak, es Mihalj Georgnek, és Forgonnak. Az ag' lepelnak felet Frusinnanak. Az zeniefet hagiom az Schola Mesternek. Harom Kadam vagion, eggiket hagiom Czeke Janofnak, az ketteit Heg'megi Janosnak. Niolcz Kapam vagion, negiet hagiom Heg'megi Janofnak. Puskat, Őabliat, eggik mentet, es nadragot Jofanak. Az zeold dolmant, és eg' nadragot eg' menteuel egietemben hagiom az Deakoknak; azon Deakoknak eg' Diŕnot, ketteit az Torra.

Vincentius	Demetr: Mezo	Johannes Var-	Greĝrius Szw̄fch
Tolnenf:	Capell: Szent	sanj R. Scholae	Saio Szenthpeterÿ
Pastor Őentp.	peterieñ.	(P. H.)	(P. H.) (P. H.) (P. H.) (P. H.)
(P. H.)	(P. H.)		

Jegyz. Háromnak aláírása leszakadt. A' fennebbi: *bort*, nyilván teszen: *borjút*.

1 5 8 3.

SZENT LUCZA ASSZONY NAPJÁN.

TÖRVÉNYES MEGINTÉSÉRŐL TUDÓSÍTMÁNY.

CCLII.

BÉADVA BÁTORI ZSIGMOND FEJEDELEMNEK.

Ispánlakán, Alsó Fejér vmegyében.

Eredetije Gyulafejérváratt a' gr. Batthyáni könyvtárban. Döbrentei Gábor kérésére kikereste ottan, Buczy Emíl, kanonok, levelező tag. Lemásolta Erdélyi János káptalani requisitor. Kiküldötte Buczy, 1838. Augusztusban.

Címzete, kívül. IllRmo Spectabiliŕ ac Maĝco dño Sigismundo Bathorj de Somlio Waiuode Translŕno. et Siculor. Comiti etc. dño nobis clem̄^{mo}.

Eltiglen walo hŕwfegeŕ Őolgalatunkatt ajánliuk Nag^{nak} mint kegielmes feyedelmwnknek etc. Nagodnak ezt akarok tudafara adni hogj hozak minenkunk az Nagod leuelet Őekeŕfejerwarÿ Sophia azzony Gyarmathj Gergelj deakne Sardÿ es forro Ersebett azzony az Witezleo Boliay Gaspar felesege kepekben melyben paranchol wala minekunk Nagod hogj az witezleo Pacholay Christophot Őentbenedekitt nemeŕwnemeŕ bizonyos Őanto feól-

deknek el foglalasaert (kik forray hatarbā fejerwarmegiebē wolnanak) Nagod wduaraba Inteneok nyolchad napra ok adasra Azert my engedelme-
fek lewen az Nagod parancholattianak ſent Lucza Aſony napya el menenk
ſentbenedekre fejerwarmegiebē Paczolaſy Chriſtophoz eotet zemelje zereut
nemes hazanal talalwa az Nagod parancholattja tartasa zereut rea Inteok
oka adafra nyolchad napra az Nagod wduaraba ezt my hitunk zereut Iriuk
Nagodnak Irtuk Espanlakan az fellul megh newezet napon 1583.

Nagod ſolgaſy Beldy Andras Espanlaky Buzas Gergelj Elekeſſj.

1 5 8 4.

GYÜMÖLCSOLTÓ BOLDOGASSZONY NAP ELŐTT HÉTFŐN.

CCLIII. TANÚK VALLOMÁSAI, BODON BENEDEK MIHÁLY FALUSI VMEGYE BIRÁJA
(SZOLGABIRO) ES BEKE PÁL ESKÜTT ELŐTT, BASÓ MIHÁLY 'S BASÓ
FARKAS RÉSZÉRE.

Gömör vmegyében.

Vallott 55 tanú, hanem mivel majd mindenik' vallomása ugyan azon egy, csak 10zé adatik elő, kié-
ből hiſztóriai nyom, 's nyelvbeli észrevétel fejlik elé. Egyébiránt l. MAGYARÁZATOK ÉS JEGYZETEK.

Eredetije a' jászói convent országos levéltárában, BBBB. csomó' 12d. száma alatt ki-
kereste ott Fedák Pál főjegyzővel Döbrentei Gábor 1835. Octóberben. Lemásolta Zsimek
Nep. János. Összehasonlította Báró Fischer Norbert subprior 's éneklő kanonok. Kiadta hi-
telesen a' ns convent, minden fizetés elfogadása nélkül, miként a' többieket.

Baso Mihaly es Baso Farkas Vram Tañuinak Vallafa Neminemeo Joſagnak
Perlefebe az melj Vagion az Balogh mellet Chys eppen Radnotnak fele es
az Teob rez iofagoknak Perlefeben melj vagjon alfo Rafban alfo Faluban Fel-
feo faluban Repafon es Fyllieren, mind Gwmerwarmegieben kik volnanak
az . . . fok feleſege ellen Marfaſy Beatrix es Szwrjani Petrona Aſoni ellen mel-
liek leottenek Bodon benedek Mjhalſy falufi Varmegie biraja Eleot es feolfeo
Valbol Beke Pal eskwt Nemes ſemelj eleot Gymeolcz oto Bodog affon Nap-
eleot valo hetfeon Anno, 584

1. Elſeo Tanú Forgon Anthal Mihaly falufi hatwan eot E. ſendeos Nemes
ſemelj hjti ſereut ezt vallotta, Tudom vgimond hogj az feleol megh irtt Jo-
fagot az Balogh mellet Chysz eppen Radnotnak egik rezet es az teob rez Jo-

fagot Mohacz hada vtan Baso Matias Vram Birta aztis tuggyia hogi Bebek Múrant meg veótte es az Basokot meg eoletuen az Affont meg fogta es az Jozagot az vtan hatalmafól el foglalta es atta az.....foknak, miuel hogi azok kedues ßolgaj voltak Bebeknek az melj Jofagot mostanis azon .....afok maradeki birnak azon hatalmaffagh alat... 9. *tani* Beke Antalne anna affoni felfeo Valj 75 eftendeos Nemes ßemelj hiti ßerent ezt wallotta hogj tuggyia azt hogj Mohacz hada vtan az meg nevezet Jofagot Baso matias birta aztes tudom hogj Bebek ferencz Murant meg veotte es az Jofagot hatalmaßol el foglalta de azt kinek Atta smint atta Arra en gondot nem viseltem .... 12. Valj Nagj Chrÿstoph Gev̄meri Pdikator 69 eftendeos Nemes ßemelj hiti ßerent azt vallia hogj tuggyia azt hogj az Balog mellekj Jofagot melliet meg irtonk teob res Jofagual egietembèn Mohacz hada vtan birta, aztis tuggyia hogj Bebek Murani meg Vetele vtan hatalmafól el foglalta es az .....foknak atta meliet moßes azoknak maradeki azon hatalom alat birnak... 21. Moritz Tamafne Annos affon Zadorhazÿ 65 eftendeos Nemes ßemelj hiti ßerent ezt vallotta hogj tuggyia azt hogÿ Baso birta az Balog melleki Jofagot Mohacz hada vtan aztis tuggyia hogj Bebek Baso Matiafnet megfogatta Czÿsben basot meg eolette es az Jofagot hatalmafól el foglala es az ßolgajnak ada melliet most az ..... maradeki azon hatalom alat birnak 22. Fenyÿ Iftwane Pyrofska affoni Zadorhazÿ 60 eftendeos Nemes ßemelj minden igek ßerent hiti ßerent egj arant vallot es feleol meg irtt Moricz Tamasnëual

Vgyan Azon Jozagnak perlese feleol valo bizonfagok azon Jarasban, Bodon benedek zolga biro Beke Pal Eskeot leuen, az Paraszt emberek vallasi ezek.

1. Syluas Pal Gergely falufi 70 eztendeos Ember korlat Iftuan Vram Jobbagia hiti ßerent ezt vallotta hogj tuggyia azt, hogj Mohacz hada vtan Baso Vram birta az balog mellett valo Josagot Chist eppen Radnothan egj rezst also

Rafban Alfo faluban Feolfo faluban Repafon es Fillieren Geomeruarmegyie-
ben aztis tugiya hogy Bebek ferencz Murant meg veotte es az basokot meg
coletuen az Josagot mindenwt hatalmafól elfoglalta es az . . . . foknak atta
melliet mostis azoknak maradeki azon hatalmafag alatt birnak . . . 9. Tonczÿk
Antal Iÿczey Czyaßar eo fellege Jobbagyia 65 estendeos Ember hiti ßerent ezt
vallotta hogj tugiya azt hogj Baso Matias Mohacz hada vtan birta az Balog
meleki Jofagot es az teob res Jofagokot aztis tugiya hogj Bebek ferencz Mu-
rani meg Vetele vtan hatalmafól elfoglalta es az . . . . foknak atta melj Jofa-
got mostis azoknak Maradeki azon hatalmafag alatt birnak. 10. Balint deak
Gwmerj Panka Iftwan Jobbagya 60 estendeos Ember hiti ßerent ezt valotta
hogj tugiya ezt hogj Baso Matias birta Mohacz hada vtan ez balog Melleki
meg irtt Jozagot az teob res Jofagual Egietemben Aztis tugiya hog Bebek fe-
rencz Muran meg vetele az Jofagot mindenwt hatalmafól elfoglala es az . . .
. . . foknak adta meliet azoknak maradeki mostis azon hatalmafag alatt birnak
11. Nagj Benedek Geomeri Panka Iftwan Jobbagya 64 Estendeos ember hiti
ßerent ezt wallotta ezen igekuel mlnt az meg irtt Balint deak . . . 13. Mÿklos
Istuan Feolfo Rafi Serÿeni Mihalj Vram Jobbagia 59 estendeos Ember hiti ße-
rent ezt vallotta hogj tudom az vgi mond hogj az balog melleki rezst es az teob res
Jofagot Mohacz hada vtan baso Matias birta aztis tugiya hogj Bebek ferencz
Murani meg vetele vtan hatalmafól elfoglala . . . . .fnak mint atta's hogy at-
ta azt nem tudom 14. Tot Andras Feolfo Rafj Serieni Mihalj Vram Job-
bagia 60 estendeos ember hiti ßerent ezt vallotta hogj tugiya azt hogj Mo-
hacz hada vtan birta Baso Matias az meg neuzet Jofagot mindenwt aztis
tugiya hogj Bebek ferencz Murani meg vetele vtan hatalmafól elfoglala es
ada az danczioknak azokra meg haraguan el ueouē azoktól 's ada az . . .
. . . foknak meliet mostis azoknak Maradeki azon hatalom alatt birnak 'stb.

1 5 8 5.

JANUARIUS 19DIKÉN.

MENYEGZŐRE HIVÓ.

RÉCHEY ISTVÁN ÖZVEGYE HYRNIK BRIGIDA, SOPRON VÁROSÁHOZ.

CCLIV.

Gálosházáról, Sopron megye Rábán kívüli felső járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára mutatja, *Lad. XXVIII. et CC. Fasc. 1. Num. 78.* Kijellette Döbrentei Gábor 1837. Octób. 28d. Lemásolta Ertl Nep. János városi főjegyző.*Czímzete, kívül.* Generosis ac Egregys dn̄is Ciuibus et Consulibus Ciuitis Sopronien dn̄is et Vicinis m̄i semp obf̄mis. (P. H.)

Űolgalathomatth Aŷanlō k̄gik· m̄yntth B̄yzodalmas Vraimnak es Jo ŷom-
ŷzedimnak Adhathom k· Tudafara hogŷ En Iŷtennek Tōruenie ŷzerentt es az
Anŷa ŷzenth egŷhaznak Rendelefe ŷzerenth Vettem az En ŷzerelmes ŷŷamnak,
Recheŷ Gyōrgnek Eōrōk hazas Tarful az nehaŷ Vitezlō Gutha Gyōrgŷ leanyath
Gutha ŷophia aŷzonth nekiek meniegŷzeienek ŷolgaltatafanak napŷa lezen qua-
drageŷima Vafarnapon az az Febr̄ Hetedik napŷan, Hole lomniczan, Gutha
Gyōrne Aŷoniom Hazanal minek okaerth kerē k· hogŷ az fōlwl megh ne-
wezett napon lenne Jelen k· az En ŷzegeŷj Vram Jo ŷomŷzedfagath Ba-
ratfagath tekintuen kyt En is tuggiak Jōuendōre megh ŷolgalnō m̄ynd az
En ŷzerelmes ŷŷammal Egŷyetemben, Iŷten k· latogaffa m̄ynden Jowaiwal
megh. Datū Ex Caŷtello Galofhaza 19 Januar. 1585.

Az Nehaŷ Vitezlō Recheŷ Iŷtwannak meg Hagioth Eōzvegie, Hŷrnik
Brigida.

Ide haza Kenigh Iŷten ŷegetŷgebw̄l Haza teruen es Ithon lewen ŷwle-
ŷen auagy Galofhazan ad 19 diem Febr̄ uel ad ŷummum ad 20 diem.

1 5 8 5.

ALÁBB KITETSZŐ TŐBB NAPON 'S HELYEN.

VALLOMÁSOK, MÓNAI GÁSPÁR KIRÁLY EMBERE 'S PYKLOVICS ZAKARIAS
JÁSZÓI CONVENTBELI ELŐTT, MAGÓCSY GÁSPÁR ÉS MAGÓCSY ANDRÁS,
ÚGY ALAGHY JUDIT, GÁSPÁR' HITESE RÉSZÉRE.

CCLVI.

Ruszkán, Gönczön, Telkibányán, Alsokékeden, Ujváratt, Swythán, (így) Garadnán, Encsen, Gybárthon, Szikszón, Szentandrásón, Alsófigeden, Czeházán, Korlátfalván, Héczén, Kisvilmányban.

Vallott 61 tanú, hanem ezek közül is csak 29 nevesebbet adok elé.

Eredetije a' jászói convent országos levéltárában 17d. esomó 5d. száma alatt. Kikereste ott Fedák Pál jegyzővel együtt 1835b. Octóberben Döbrentei Gábor. Lemásolta Zsimek Nep. János. Összeolvasta B. Fischer Norbert subprior, éneklő kanonok. Kiadta hitelesen a' ns convent.

Collateralis attestatio pro parte Magcoꝛ Dominorum Caspaꝛ Magochy Comitum Cottium Thorna et Beregh et Andreae similiter Magochy nec non Generosae Dominae Judith Alaghy Consortis eiusdem per me Caspaꝛ Monaj hominem Regium et Zacariam Pyklowycium fratrem testimonium Conventus de Jaszow executum anno domini 1585 feria sexta proxima post ascensionem Domini in possessione Ruszka.

Primus Testis Molnar Mihál rwzkan lakozo komornyk Pal Jobbagia 60 eztendeos meg efkwth es hyty zerjnt azt valia thudom hogy Tokajban fat výtettek veleonk az Bafkay Thorokrol es Thwdo bÿzonnial hogj Regeczhez byrthak mostis oda bÿryak megh *II* Hatÿkay Mathyas Rwzkan lakozo komornÿk Pal solgaÿa 50 eztendeos meg efkwth mi eleotteonk es hÿthÿ zerjnt azt vallya hogj en laktham regeczben Alagj Janos Ideyeben Tÿz holnapigh es bizonnial Thwdom ezt hogy Sonha Boldogkeohecz Ty-lalmaft es Awaft nem fogtak fem nem byrthak, hanem ha az Boldogkeohecz tartozot ha meg hallottak regeczben hogj oda az hegyekre Jeott volna hat Regeczben be haÿtottak kyt le werthek, fkÿt megh valtoztattak benne aztis thwdom hogy Sonha Boldokeoben nem haÿtottak az Bafkay morhat . . . *III* Thano Pÿneh Balÿnth Rwzkan lakozo kornys ferencz Jobbagia 33 eztendeos az eo hÿthÿ zerjnt azt vallya en Bodok wyfalwban laktham keet eztendeigh Jobbagyol es = en nem Thwdom hogj Awaft fogtak volna Bodokeo eok az Bafkayak ellen es Regecz ellen, hanem az Bafkay Barom ha az Sarweolgyere Jeottis fenki nem bantotta vÿzontak az wjfalwfy barom zÿnte bafkoygh mentis chyak kaarban ne menthek fenkÿ nem

bantotta, hatart en Sonha nem thwdok hanem mynd fat hortham onnet az magos hegyreol fmýnd az kýchýes hegyreol de regeczbeol fem bantottak mýnket, az bafkájakot fem bantottak hanem mjnd egyarant elthek

VI Thano Žewch Balint rwzkaý kornis ferencz Jobbagya 40 ezteudeos Ember hýthý žerýnth azt vallya hogy thwdom hogy hordo falt hortunk kyff Iftwan Vramnak fonýnak alol ky hegy vagyon az felfeo oldarol magos hegyreol kyt kýff Eftwan Vram regeczbeol keowetet az Bafko Torokrolis hortonk regeczbeol kwvettwk, aztis thwdom hogy dyznoýnkot regeczbeol keowettwk az regeczý erdeon de az varon alol Bafko fele nem bochyattuk mert regeczhez Awafnak fogtak az vt žaamara az Býkkeft es az teteý teolgýes az hegynek kyt ho33w heginek hywnak... *VIII Mefter Pal* rwzkaý kornýs ferencz Jobbagya 40 ezteudeos az eo hýthý žerýnt azt vallya mýnt žeocz balýnt ezzel ereoffýthý hogy eo Dyznotýs eorzeoth gyermek koraban az regeczý erdeon az kawa Berczen es regeczbeol keowette faz Vylmaný býro žolgaýa voltham žabadon eorýztem az Dyznokot en Sonha boldokeotheol nem felthem menyere menthem alol Bafkonakis az hegyeken, bafkonak feleol az warbely morhanak Awaft fogtak mýnd erdeo benyeý žeoleokýgh de Sonha Boldokeoheoz en nem thwdom hogy wagy tyzedet attak volna vagy nem az Týzedet is regeczben veottek az machka lywknalis eleget eorýztem de fenký nem bantot boldokeobeol mýnket... *XII Thano* Thot gyeorgy Rwzkaý komornýk Pal Jobbagia 45 ezteudeos hythy žerýnt azt vallya thwdom hogj Bebek birýa boldokeot (*igy*) hatalmafol ell haytottak benneonkeot fa hordaný es arkatol menteonk fel az Patakon, es az Drabantok ereoffeu Syettettek benneonkeot hogy hamar megh rakogyionk mert be výžnek az regeczýek eo magok is ighen felthek az Drabantok az kyk veleõk volthak, az kýkkel en voltham žekereoffeol azok mýnd megh holthak az Drabant-

nak newe Bwyak Imre es felfeoldy Thamas volth az ky veleonk volth . . . .
XV Thano Chyomos gyeorgy Rwzkaý kornis ferencz Jobbagia 33 ezten-
 deos hÿthÿ zerynth azt vallya, en Banffy ideyeben Horwathon zekel vol-
 tham es tyzedfek voltham az azzonyÿ hogy eozwegh volth Alaghy Janofne
 azzonyom az korÿs zekel voltham es byzonnial thwdom hogj az korfoft es
 kÿs Symath Regeczbe Awafnak foglaltak es ha reja zalatth valahonnat az
 videki akar boldokeoy wyfalwfi fakar vÿlmanÿ fakar benyeÿ be haÿtot-
 twk fle wteotteonk benne fwaltfagonnis ell bochiattwk ha oztan megh zaba-
 ditottak az varbol az vydekÿ Dÿznonak az Tÿzedet Regeczben weotthwk

Item eodem die in Oppido Gewucz.

XVI Olah Laçlo als Jwhaç kyraltheleken lakoço 32 ezten-
 deos az Nag⁵⁰⁵
 Bathory Ifthwan Jobbagya megh efkwth es hÿthÿ zerynth azt vallya hogy
 en Bafkon laktham Enchio Gyeorgjel Jwhot eoryztem es fayt Nyomoÿaÿs
 voltam mÿkor az Nag⁵⁰⁵ Magochy Cafpar vram bele zalloth Regecz varaban,
 en mÿndenwth mÿndenÿk hegyen zabadon Jartham az hegyeken mÿnd az
 kawa berczen mÿnd az Siman es otth az ky hegyek vadnak fenky engem
 nem bantoth (meeg az feyeo kofarÿs az kawa beercz farkon volth) fem bol-
 dokeobeol fem Sohonnan mert Regeczhez byrthak Aztÿs vallya hogy az
 kÿff Sÿman kaçallotthak az Bafkaÿak es fenkÿ nem bantotta Boldokeobeol
 az Säär Pathakanal az veolgybenÿs kaçallottak az Baskaÿak es ottÿs feÿ-
 them mert feyeo kofar otthÿs volt, aztÿs vallya hogj fonha nem thwdom
 en hogj boldokeoben awaft fogtak volna hanem Regeczhez es Regeczhez
 (igy) weottek az Tÿzedetÿs

Item Sabbato die Immediate sequentj.

XVIII Criztan ferencz 60 ezten-
 deos Geonczeon lakoço megh efkwth es
 hÿthÿ zerynth azt vallya hogÿ en kÿfffalwban laktham es az vÿlmanÿ ma-

lomra hat hat 3al karot výtteonk falwyol Alaghy Janos Ideyeben az vthan hogy Banffý balynt Jeoweo Regeczben vgj adotth az ky reya akart menný egy egy keobeol zabot es zabadon horthwk bafkonak alol az magos hegyreol eppitený valo fat az Tekeresreol, eot zekerrelis volthonk raytha my boldokeobeol nem keowetthwk mynket fenky nem bantot, en azt fem thwdom hogj boldokeoheoz Sonha awaft fogtak volna otth

Item dñca Exaudi Immediate sequēti in Oppido Thelkibana.

XIX Thot Eftuan 53 eztendeos Thelkybanyan lakoza az Nag^{gos} Dobo ferencz Jobbagya megh eskwtth es hýthý zerynt azt vallya En Eger vywafakor nyarban otth laktham Bafkon Iwo Andrafnal Jwha33a voltham es zabadon Jartam az kawa berczen kys Sýman korfofon, korfos weolgyen hymvarro oldalon az malom hegyen Saar veolgyen magos teren, A3tagh keoweon Bagoly Wyncze malma helyen Som hegyen kenchýes hegyen, magas hegyen, Gereben hegyen, ezeken eorýztem az Jwhokot mynd wyffalwýgh meg az Jwhokotis fyasztattam Boldokeo alath Wyffalwýgh nem keowettek Sonha boldokeobeol aztis thwdom hogy az vyffalwffý baromys el Jeotth bafkoýgh fenki nem bantotta, aztis thwdom hogy az kýff Sýman zenat Thakarhak kazaltak az bafkayak Sonha nem thwdom en hogy boldokeoheoz byrtak volna, hanem regeczhez . . . .

Item feria tertia proxima post Dñicam exaudi in Possessione Also keked

XXI Thoman Janos 48 eztendeos Azary Mathe Jobbagya alfo kekedben ben lakoza az eo hýthý zerynt azt wallya, hogy egy batyam lakik vala pathakon az alfo ho3athban, Thabor Janos Neweo Pana3olkodyk vala hogy az fa Igen 3wk eo nalok fmondek neký laam elegh erdeoteok vagon 'f io helyen lakol, fmonda erre az batyam hogý chýak az zeoleo myenk az erdeo regeczhez valo ha az zekelyek ott Tanalnak be vyznek benneonkeot

regeczben Nynchyen femmÿ keozconk az erdeoheoz hanem mÿnden ezteore az kÿ fat akar hordanÿ hat egÿ Chyeber bort ad erdeoberben es a howa akar Mennÿ az regeczÿ erdeore otth vág oztan faat

Item feria quarta immediate sequenti in Possessione Wywar

XXII Varga Gal 45 eztendews az Naggös Perenÿ Janos Jobbagya wywarat lakoza meg efkwth es hÿthÿ zerÿnt ezt vallya hogy en otth laktham boldokeo wyffalwban es Immar hat eztendeye mwlt es het lezen ez Jeoweo zent Janos napbā hogy ide wÿwarra Jeottem laknÿ es ezt Thwdom hogy Sonha az boldokeo wyffalwffÿaknak boldokeonek f arkanak Bafkwal fel vetet hatara, nÿnchyen = az boldokeo wyffalwffy Arkay barom mÿnd Bafkoÿgh el menth Azonkeppen az Bafkaÿs el ment mÿndenykere chyak hogy kaarban tilalmaſban nem bochÿattatott leot legjen, de hogj awaſ fogtak volna Bodokeoben azt en nem thwdom, regeczbeol fem thwdom mert nem termet az Mak hogy awaſ fogattak volna. Aztÿs vallya hogy thwdom hogy egyzer Saarkedÿ Janos Ideyeben ell haytottak vala az kwlchiar Thamas dyznajt es valamynt, gondolom hogy az magos hegyreol es le weretet volt negiet benne Sarkeozÿ wÿzontagh az mÿnenket az Boldokeo wyffalwffyt elhajtak az Regeczÿek es zÿnten Annÿet verenek le Bafkon benne mÿnth az kyt leveretet vala Saarkedÿ

Item in Possessione Swytha eodem die

XXIII Varga Pal 45 eztendeos kardos Jofane Jobbagya Swythan lakoza megh efkwth es hÿthÿ zerÿnth azt vallya hogy en mÿkor Thokaÿt Swendÿ Lazar megh wewe boldokeo wyffalwban laktham es wgy thwdom hogy boldokeo wyffalubelyeknek es Bafkaÿaknak fel vetet hatarok nem volt, hanem az Bafkaÿ barom mÿnd wyfalwÿgh el Jarhatot mÿkor kazallo retet nē fogtak ha az rethre nem menthek wÿzontagh ha az wyffaluffy barom

bafkoýgh Mentis ha kaarban nem menth be nem hájtottak, hanem szabad elefek volth mýnd az keet feoleol aztis thwdom hogý Boldokeoben fonha awaſ nem fogthak en tyzen negy eýtendeýgh laktam otth es Immar hat eýtendeýere Jaar hogy itt lakom, en azt fē thwdom hogy az Regeczyekis awaſ fogtak akkor az vthan nem thwdom en vgy thwdom hogy mýnd az kawa berczet kiff Symat, korfoſ, korfos veolgyet az hym varro oldalt malōhegyet, Saar veolgyet, magos teert Aýtthag keowet bagoly Wyncze Malma helyet Som hegyet kenchyesh hegyet Magas hegyet Gereben keoweth, mýnd egy aranth býrthak Egyik fem bantotta az mafikot Ezt is vallya Varga Pal mýkor Geoncz meg egetth vala Geoncznek nem vala eppeteny valo erdeye czeceý Lenarth birtha Geonczeot akkor Czeceý Lenartot kerthek az Geonczýek hogy zerezzen fat nekyk azkor az Geonczýeknek megh zerze az erdeot hogy horgionak az Gönchýek eppeteny valo fat es hogy latak az Nýryek hogy Nagy kaart teznek az erdeoben az Geonczyek, Pereny Gabrielnek panazolcottak hogy ne engegye maga vgyan nē wolt býrodalma Pereny Gabrielnek býrodalma az erdeoben hanē hatalmafol, Pereny Gabriel reja kwldeot hatalmafol es el kaphak az Geonczý Peter dejak lowaýt, az ellen Czeceý Lenart az Pereny Gabriel Jozagabol Jobbagi menefyt az Sokadalōban kaffara hájtottak el weotteo es maſ adot Pether dejaknak, Ennekem akkor Negy záz hordo falō wala hafogatott, az Zeer Pathakaban fel ýtete hatalmafol Pereny Gabriel, es Czeceý Lenarth egy lowat wewe el Pereny Gabriel Jobbagyanak f apamnak ada az hordo falert f az Pathaký ember ket forýnton valtha oýtan megh teoleonk az lowat, eztis thwdom hogy Thelkýbanyan lakot egy ember vgyan azon Ideoben es hordo falte vagy garwffat hoz volt banjara es vthol erthek az kemencze Pathakanal az fýzerýek es negy lowat el wýwek, zekeret ell wagdalthak hathalmafol výtonthagh

Czeczey Lenarth az Pereny Gabriel Jozagabol nyolcz lowat adot az negy loerth az Telkÿbanÿÿ embernek

XXV Mezaros Myhal 49 eztendeos Kardos Jofane Jobbagya Swytan lakozo az eo hÿthÿ zerÿnt azt vallya hogy en Inaffa voltam horwath Andrasnak f regeczben laktham de en fonha nÿ hallottam hogy kwleon valo hathara volth volna Bafkonak es Boldokeonek hanem mÿnd az Boldokeo wyffalwffyak es az Bafkayak egyarant elthek az Erdeot Barmokkal szabad volth az Baskajaknak Boldokeo wyffalwygh el mennÿ wÿzontagh az Boldogkeo wyffalwffy Morhanakys Bafkoyg el mennÿ czyak kaarban ne menth legyen Bwzaban awagy reethben, mÿkor Awaſ fogtakÿs az regeczyek Boldokeofele fogthak de en nem thwdom hogy Boldokeoÿek Awaſ fogtak volna es hogy Tyzedet weottek volnaÿs hanem Regeczben weottek aztys thwdom hogy az heyczeÿekÿs nem mehetek kyllyeb az zeoleo Gyepneel ha megh nem beerlettek az mÿ beery volna tellyeffeggel ezemben nem Jwth ha harmÿncz ket kevbeol Zabe? Awagy kewefbe teobe? de thwdom hogÿ beerben elÿg az erdeoth az heyczeyek ha meg nÿ berlettek meeg chyak kÿ fem bochyatta horwath Andras ez erdeore chyak meg nem holthag Barmok somÿwwalys es az wrok vgy zerzette Ifmet megh dolgokot az heyczeyeknek az Geonczy Varos Beerlefek feleolys vgyan azont vallja mÿnt eo magok az Geonczyek hogy negy lowon walo zekerteol, ky negy lowon hord fat egy keobeol zabbal tartozik es az kÿ ket lowon fel kevbeollet es az lonak zama zerynt mÿnd alabb alab adnak erdeo berben

Item feria sexta proxima post Dominicam exaudi in possessione Garadna.

XXVII Meſer Myhal 56 eztendeos kaffay vrak Jobbagya Garadnan lakozo megh efkwth es hÿthy zerÿnt azt vallya hogy en Bafkajÿ eſpan woltham Alaghy Janos vram ideÿeben es otth laktham Bafkon es az Saar pathakabol be wÿttem az zekerefeket bafkora, hogy az kazalt zenat fel rakthak es

rayta tanaltham, azt fem thwdom hogy fel vetet hatar volt volna keozteok Baffko keozeotth es boldokeo keozeotth aztys vallya hogy az Baffkay barom ala menth mynd az malomygh es annak aloly's mynd ell Jartha az baffkay barom Boldokeo fele es wyffalw fele azt fem Thwdom hogy fonha Awaſ fogthak volna Boldokeoben

Item in Possessione Euch sabbatho proximo ante festum Sacri Pentecostes.

XXX Tot Adam Enchy Chyorda Paſtor my eleotteonk megh efkwth es hythÿ zerÿnth azt vallya hogy en laktham tyz eztendeygh otth Baffkon de azt en nem thwdom hogy femmy fel vetet hathar volt volna Baffko keozeotth es wyffalw keozeotth aztys vallya hogy az wyffalwffy baromys el Jeotth oda Baffkoygh es az Baffkay baromys ell menth wyffalwygh es fenky nem bantoth, Aztys Thwdom hogy fonha en Idemben f az vthan fem hallottam hogy Awaſ fogtak volna Boldokeoben hanem egyaranth elthek otth az hegyeket es az mezeoth

Item eodem die in Possessione Gÿbarth

XXXI Thombyk Myklos 34 eztendeos Panko Eſwan ſolgaÿa my eleotteonk, megh efkwth es hythÿ zerÿnth azt vallya En egy nehany eztendeokban eorÿztem az regeczÿ hegyekben az vram Dÿznaÿt es horwathrol Ide Baffko fele Jartham es Baffkon Innet Boldokeo fele az Symaray's Jartham es az kÿs Syma Thawanÿs Jartham az Dÿznokkal azon Innetÿs Jartham az Dÿznokkal azon innetÿs Jartham de en nekem vram zerzetth Pechÿetet regecz varabol, en fohonnat nem felthem fem boldokeobeol fem egyibwnnen, hanem bekeffeggel voltham aztys vallya hogy en fonha nem hallottam hogy az boldokeoyÿ vrak Awaſ fogtak volna otth az hegyeken.

Item feria ſcda pãma post festum Sacri Pentecostes in Oppido Zykzo

XXXII Gafo Janos 28 eztendeos az Naÿgÿos Pereny Georgy Jobbagya zÿk-

zon lakozo megh efkwth es hÿthÿ zerÿnt azt valla hogy en Gafó Albert-
 nal laktham en baffkon es eo tartot felÿ gyermekfegemtheol fogwan, de en
 hogy ott laktham az wÿffaluffÿ zeoleokÿgh Baskothol fogwan mÿnd ell Jar-
 tham Dy3not eorÿztem Tehen barmoth eorÿÛtem Jwhotis eorÿztem de en-
 gemet Sonholt ot fem az kawa berczen fem az = kÿs Syman boldokeo-
 beol nem bantottak hanem 3abad = Jartam es eorÿztem aztÿs valla hogy
 en fonha fel vetet hatharth en nem Thwdom hogy montak volna hogy
 Imedygh Boldokeo wyffalwffy feold volna avagy Arkay awagy Bafkay ha-
 nem en nekem fenkiwel nem volt bantafom, ha 3ÿnten wyffalwÿgh men-
 tem volnaÿs engem fenkÿ nem bantot akkor

Item feria tertia immediate sequenti in Possessione Zend

XXXIII Negyeffÿ Borrabas Nemes Ember 50 eztendeos 3enth Andrafon
 lakozo megh efkwth es hÿthÿ zerÿnt azt valla hogy en regeczbeol keo-
 wettem vala oda horwathra az Dÿznokoth es wgyan horwathi ember eo-
 rÿzte az vr eo Nagga Jobbagia es menthem kÿ vele az erdeore es Jowal
 Innet bafkonak ide Boldokeo fele mÿnd ell Jartham az Pa3torral mwto3at-
 ta az hegyeket hogy mÿnd regeczhez valo es az en morhamnal 3abadon Jar-
 thak Sonha nem bantottak Boldokeobeol.

Item eodem die in Possessione alsó Figed

XXXIII Bor Janos 68 eztendeos Nemes Ember alfo fÿgeden lakozo meg
 efkwth ef hÿthÿ zerÿnth azt vallya hogÿ ennekem az kor hat lora fyzetet az
 Nagy Sere3y Cafpar es baskora 3allank volthunk eoth 3az lowal es harmad-
 napÿgh mÿnd oth volthunk azkor Baskoth el foglalok az erdeok feleol pe-
 nÿglen azt thwdom hogy mynd regecz warahoz byrthak Jollehet hogy 3abad
 volt az Boldogkeowÿffalwffy baromnak Baffko fele mennÿ mynd Baffkoygh
 wÿ3onthagh az Bafkÿnak az Boldokeoy mezeore aztÿs thwdom hogy vgyan

az Boldokeowýffalwffý mezeon fýasztattak az Bafkaják aztýs vallya hogy en fonha fel vetet hatarth en nem thwdok hogy hatarok volt volna hanem egy aranth elthek az mezeot

Item eodem die in Possiõne Czekehaza.

XXXV Nobilis Paulus Czeke annor circiter 35 Juratus et examinatus fatus eſt hogy egyebet nem thwdok hanem egyzer az Bafkaj Espan Nagy benedek zekeremet be vjtte Bafkora erdeoreol en Magochy Caspar vramot eo Nagġgat megh tanaltham Erette es eo Nagġga adattha megh mýnd zekeremet lowamoth az bafkaj Espannal aztys vallya hogy en nem thwdom ha fogthake boldokeoben Awaſt awagy nem? aztys wallya hogy en keowettem az vrthol Magochy Caspartol eo Nagġgatol az regez Erdeoth es valahowa az zanthaý zekerek ell mentek mýndenwe ell menthem fenkýteol Boldokeobeol Ennekem Banthafom nem volt

Item feria quarta immediate sequenti in Possiõne Korlatthfalva

XXXVII Żýlaghy Georgh 55 eztendeos Alparon lakozo kaffaj Żabo Balas Jobbagya meg eſkwth es hýthý zerynt azt vallya hogy en fonha Bafko keozeot es Boldokeo výfalw keozeot femmý hatharth nem thwdok, hanem az boldokeo wyfalwffý Barom ha žýnthen az zeles fahoz menth oda horwath falwhoz Bafkon thwlis nem bantotta fenký, wýžontagh az Bafkoý Barom ha žýnthen az falw felýben Jeotthis Boldokeowýffalw felýreis de fenki nem bantotta ha žýnthe az Pap rethereis de zabadfagok volt egyik fem bantotta az mafykot, aztýs vallya, hogy aztis thwdom hogy fekethe Imreh az kawa berczen az vt keet felen megh kazaltha es nem bantottak regezbeolis ha el akarthak volna vinný el výhettek volna de az mellýk eleb erthe megh kazaltha es nem haborgottak raýtha mýnd moſlan, aztýs thwdom hogy az zanthaýak az korfos oldalrel horthak mýnd fat oda zanthora, de azokat

fem bantottak Boldokeobeol hanem szabad volt azoknakis Enis otth hafogattam zeoleo karoth Tot Imrehnek engem fem bantot fenkÿ Aztys thwdom hogy Sypos Damonkos wyfalwban lakozo otth az Sÿman kazallot es vgyan otth raktha bekazalban, Barmathis otth tartotta az Baffkoyakis azon moldon (*igy*) otth tartottak Barmokot egyik fem bantotta mafikot bekeffeggel volthak en fonha meretth hatarokat nem thwdom, hanem hogy egyaranth elthek. Aztÿs thwdom hogy chyak keozel az Alparÿ hathar melleol ell haytak az horwath Myhal Dyznajt Bafkora es leverenek benne az zederÿes weolgyreol haytottak vala Beÿs, boldokeokeÿs behaytottak vala az Alparÿ Dÿznokot akkor megh Vjka Andras lakot Boldokeoben otthis lewerthek benne mÿnket mÿnd ket fele Sacczoltattak . . . . *XLI* Hegÿmeghy benedek Nemes Ember 67 eztendeos Czekehazan lakozo megh efkwth es hÿthÿ zerynth vgyan azont vallya mÿnt ez keozel valo felfeo Thano Czeke boldÿfar es azt is vallya hogy vagon hwz eztendeÿe hogj egj hirhelen Nagy ho efek es nem mehettenk fel az fÿatalos erdeekre hanem az aranyas pathakanak feleol az Syma alol az kawa berczen mÿnd az ðanthayak fmarczÿnffalwfÿak f mynd mÿ Czekehaziak egjarant horthwh az fat rola mÿnket fenki nem bantot az hazamothys mÿnd az korfofrol hortham es chÿnaltã . . . . *XLVII* Bonch Myhaly 26 eztendeos Czeke Pal Jobbagya Czekehazan lakozo megh efkwth es lithi zerynt azt vallya hogy az mÿkor az vrnak vadaznak regeczben mÿs tartozonk hogy el menyeonk vadaznÿ mÿ nekeonkÿs szabad volth az regeczÿ erdeoreol fat hordanonk es az Sÿmarol hortonk mÿnket fenkÿ nem bantot boldokeobeol

Item feria quinta proxima post festum Sacri Penÿhes in Poßione Heycze

LIIII Thoth Georgÿ 58 eztendeos Heyczen lakozo az Egrÿpÿfpekfegez walo Jobbagy megh efkwth es hÿthi zerynt azt wallya hogy en Arkan eo-ryztem dÿznokoth es egyenleokeppen el mÿtem Bafkoÿgh es az Baffkais ell

menth Boldokeo wyffalwigh' egyik fem bantotta az mafjkoth Awaſ en nem thwdom hogy boldokeoheoz fogtak volna... *LV* Bochy Gergely 48 ezteudeos heyczen lakozo ez Egrypſpekfegehhez valo Jobbagy megh Efkwth es hithi zerynth azt vallya hogy en wylmanÿban Birov Myklos Dyznaÿt eorÿztem oda arkafele Baſſkonak alol ha zÿnthen az boldokeo wyffalwffÿ kerthmege ell menteonkis de fenki mÿnket Boldokeobeol nem bantot hanem zabadon tartonk Orozokÿs fokan haÿtottak vala dÿznokot ala, es azokÿs zabadon Jarthak de az Tÿzedeth vgyan regeczben atthwk *LVI* Thaff Andras 58 ezteudeos heyczen lakozo az Egrypÿſpekfegehhez valo Jobbagy megh efkwth es hithi zerynth azt vallya hogy en korlatthfalwan laktham feoſeos Balafnal es otth eorÿztem dÿznokot de az A3tagh keoteol fogwan oda be mÿnden hegyekre oda vyffalw feleis valamely fele menteonk mÿnd baſſkoÿgh ell Jarthwk es az Tÿzedet regecz waraban Atthwk.... *LVIII* Barath Gergely 60 ezteudeos az Egrypÿſpekfegehhez valo Jobbagy heyczen lakozo megh efkwth es hithi zerynth azt vallya hogy Seredy Caſpar Ideyeben en zanton laktham az bathiammal Leno Benedeknel Ach Mÿhalnalis laktham vgyan otth zanthon es es az korfos Symarol hortonk fat oda zantora mÿnket fenky nem bantot, fem zolt nekeonk femmyt Sonha Boldokeobeol hanem zabadon horthwk es elthwk mÿnth hogy regeczi Jo3agh zantho nekeonkis zabad volth hordanonk fat Aranyoffan Jartonk fel es az Sÿman althal kerwltheonk az korfofra f otth vagtonk fat

Item in Possessione Vilman eodem die Incolae Possessione Kyss falu alias

Kyss Vylman

LX Pap Andras 56 ezteudeos kÿſfalwban lakozo kakony Eſlwany Jobbagya hÿthÿ zerynt azt wallÿa hogy mÿ falwyol berletthvk megh regeczbeol egj hazas Ember egy keobeol zabot adoth es hogy Baſſkonak alol es fe-

leol az Sýmanak alol es mýnd feleol szabadon Jartonk es szabadon hortwk az fat az Boldokeoyek mynket nem bantottak.

1 5 8 5.

SZ. HÁROMSÁG 22D. VASÁRNAPJA UTÁN HÉTFŐN ERZSÉBET ELŐTT, UJ KALENDARIOM SZERINT.
CCLVI. BIZONYÍTMÁNYOK BAY FERENCZ ELLEN DOBÓ FERENCZ BARSII FŐISPÁN RÉSZÉRE, MÓNAY GÁSPÁR KIRÁLY EMBERE 'S BELENSIS KRISTÓF JÁSZAI CONVENTBELI ELŐTT.

Eredetije a' jászai convent országos levéltárában DDDD. betűkkel jegyzett csomó 7d. száma alatt. Kikereste Fedák Pál főjegyzővel 1835b. Döbrentei Gábor. Mását vette Zsimmek Nep. János. Összeolvasta B. Fischer Norbert. Kiadta hitelesen a' ns convent.

Anno Domini 1585 feria secunda proxima post dominicam vigesimam secundam Trinitatis Attestationes collectae pro magno Domino Francisco Dobo de Ruszka Comite Coitus Barsien. contra Egregium Francum Bay, per me Caspar Monay hominem Regium et Venerabilem Virum Christophorum Belensis Testimonium Conventus Jaszoviei ante Elisabethe noui Calendarii.

Erre Emlekeznek eo kégmek hogy mýkor az Bay ferencz Panazza vthan Daroczý Seraphyn vram azt monda hogj az Patakyak Dobo Jakob vramnak panazolkothanak, hogj eo nekyk az Bay ferencz vram molna kýth wyonnan chýnaltatoth nagy karokra volna, mývel hogy Morothwayokra az hal fem Jeohet fel, mas az, hogj Retheknekis nagy karara lezen Ez panazra Dobo Jakob vram ký menth, pathakiak is fokan leuen vele, ký Jeotht hozzaýa Bay ferencz vram, ezt az panazt Dobo Jakob vram megh bezellethe neký erre azt montha Bay ferencz vram ezt az Pathaký vram chýak bo33wbol mondgyak, mert femmi karokra nýnchen Ihol Nağod Eleotht fogadō ha mj karok ez en Molnom Mýa effýk en magam ell wonýathom, Ezt mýkor Daroczý Seraphyn ez mondaŕ ell wegezte volna, vgý monda Bay ferencz vram, vgý vagyon hogj en montham azth delhogj karokra nem volth nem akartham ell wonýathný

Ittem Arrais emlekezyk eo kégmek, hogý mýkor Daroczý Seraphyn vram,

Baj ferencz vramoth kerdette volna, mjnemw Marhaya wezeoth volna mynd ell az Malobol, azt monda hogj zakallofymys ellweztenek, kerde ha wolthe az fele Marhaya azt monda hogj volth, Erre pteftala Daroczy vram, Im hallya kegték hogj hatalmasfol akarth eztendeoth theoltheny benne, monda aztis Baj Ferencz vram hogj ha az malom el egetes, es ell hanyaskor ot lehetet volna, vagj hýrre leot volna benne az ell hanyas kwlcomben effeoth volna.

1 5 8 5.

Ó KALENDARIOM SZERÍNTI NOV. 28D. PESTIS IDEJÉBEN.

MEGYERY IMRE (SOPRON VMEGYEI ALISPÁN) SOPRON VÁROSÁHOZ. CCLVII.

Siczról Vas vmegye körmendi járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára mutatja, *Lad. VI. et F. Fasc. IV. Num. 164.* Kijelente Döbrentei Gábor Octóber 28d. 1837. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok, Nov. 7d. 1837. 's az eredetivel megegyezőnek bizonyítja.

Czímzete, kívül. Prudentibus et Circumspectis dn̄is Magro civium, Judici et Juratis ciuibus Regie ciuilitis Sopronien. etc. doñis et Amicis mihi obseruandissimis. (P. H.)

Prudentes ac Circumspecti dn̄i et Amici mihi obseruañ Salutem et Seruitiorum meorum Comendationem. Touabba, tuttara adhatom kegyelmeteknek hog' en Iwannoczý Lukac' Vramal eöchemel az pestis előtt walo budosasunkban egywt uagiunk, ielente hog' kegmték az Kalmar Janos kozót es Bornemiza Janosne közöt walo töruent ez Jöwo penteken hatta wolna kire w' neki rea kellene menný, Aztis mongya hog' ugian azon Apya hazanal Kalmar Janos hazanal is hallotta wolna hog' uolnanak pestisben betegek; es ha egies lehetne benne affele beteges helre nem menne kere engemet hog' irnek kegtóknak felöle Azert kerem kegtéket mint býßott Vraimat, hog' kegmték azt a' töruent hallasztana ualami oly alkalmas wdore mikorra ez pestis miat az eég meg týßtulna, mert tugya azt kegték hog' nekem is kellene zekeket zol-

galtatnom, de en is ugyan az pestis miat nem zolgaltathatom, mert nem akarom hog' azt mongiak hog' en attam okot azzal valaki halalara, nemis chelektem magamtul hanem az Varmegye akarattjabul kellet lenny' hog' meg zwnnyenek az pestisben az zekeknek zolgaltatafi Tuqya azt is kegtok hog' nem chak mi Vgmint Sopron uarmegye zwtwnk meg hanem mind az egez Magyar Orzagban ualahun pestis uagion mindenwt meg zwt az törveny, ez elot oktauakis el multanak miatta mikor pestis uolt, Azonkeppen dietak es egyebfele közönseges fő dolgok, Ezert fem Bornemiza nem panazolkodhatik keqmetekre ha el hallaztja keqtek sem penig egyebek nem bwntethetik keqteket, mert igen melto dolog, hog' ez okert el hallazza keqtek, Valazt uarok keqtektwl, valere uras dōes quam felicissime exopto, Date Sycz die 28. Nouembr. Juxta cursum veteris calendarj Anno dñi 1585. Igen kerem keqteket en Eeretthem hallazza az Innepek vtan walo Idokre mj es Taland akkorra haza mehetonk az pestis mjat es ne kezereche keqtek az peftis keziben mennj kith mas dologban megh zolgalom mas hog' zanzandekal ne weszeffen egy Jambort is pestis mjat el keqtek kegelmetek attyafya es myndenben hyw Barattya Megyerj Imre m. k.

1587.

JUNIUS 15DIEN.

CCLVIII.

ILLYÉSHÁZY ISTVÁN, NAGYSZOMBATHOZ.

Marher Benedek nevü jobbágya mellett Bazinból.

Eredetije Nagyszombat levéltárában. Kijelelte Döbrentei Gábor 1836. Lemásolta Maklary Ferencz hites ügyvéd 1837.

Címzete, kívül. Prudentibus ac Circumspectis viris nobilibus Judici ac Juratis Ciuibus Regie Civitatis Tyrnavien. amicis mihi honorandis (L. S.)

Közönethemeth es zolgalathomoth írom keg: mjnth ennekem zomzed vrainnak es Barathimnak. Emlekezhetik keqtek rola, hogi ennek az en Bo-

zini Jobbagiomnak Marher Benedeknek az az keg: Varafaban egi attiafia volth, tudni illik Jager Farkas, es annak magna zakadoth, De myerth hogi ez volth neký közelb valo attiafia, marhaia erre zalloth, az mynth immar megis býzonýtotta keg: elöth azt, hogi annak az fölliöl meg neueßeth Jager Farkasnak ö volna közelb valo attiafia azerth kerem keg: hogý az igafsagh es törüen zerenth adna kezeben keg: ennek az en Jobbagiomnak az ö magna zakathattiafianak marhaiath, kith keg: hasonlo dologhban es nagiohbannis megh igiekezek zolgalni. Iqen tarcha megh keg^{keth}. Datum in Bozin 15 Juný 1587. ketek baratthja Iqhwan m. k.

1 5 8 8.

MARTIUS 22DIKÁN.

NAGY JÁNOS TÚRI FŐBIRÓ 'S ESKÜTT BIRÁK ÉS POLGÁROK, KASSA
VÁROSÁHOZ.

CCLIX.

Túron.

Eredetije Kassa levéltárában. Kijelelte Döbrentei Gábor. Lemásolta Krieger János. Összeolvasta Gróf Dessewffy József igazgató 's tiszteleti tag, és Szidor Antal praemonstrati, akadémiai prof. 1837. Junius 5d.

Keöbeoneteonknek vtanna polgalýtunkkat Ajanliwk kegýelmeteknek mynt tyqolendeo vrainknak Istentewl ew ßent felsegeteol kewanúnk kegýelme- teknek mynd lelký es testi Jokat meg adathni Thowaba kegýelme- tetek Illien dologbol kelletek meg talalnunk, miert hogy ez my warafý feleonk- nek teleký georgnek Illien ßeoreoncetlenfeze efeot ßolgaia miat, kinck ke- ßehez fiawal egyetemben teleký Janofsal ßamlaltak volt teoreok marhat, hogý az felseoldeon fokadalmokban arullia es el adgia, Jollehet mindeneof- teol fogwan az ßolgaiokra sem biztak wolt az Marhat hanē telekj georg egi- k fiat laflot bociatta volt el az legennel hogy az fia is legien gondufelesben az ßolga mellet, az fia betegeodeot meg hozata magat haza, aznak útaña ßolgaiat

az kÿ Eleÿben volt az marha ßamlalwa Sawon vaktak agÿon holt meg az legÿen Ez mÿ warafÿ feleonk Telekÿ georÿ marhaiawal az legen halala vtan fel oztoztak olÿ embereok kiknek femmi keozeok hozzaia nem volt volna, Ez mÿ Varofÿ feleonk ez feollÿewl meg newezteteot telekÿ georÿ vgÿ adgia ertefeonkre es tudafunkra hogÿ egy kegÿelmeteok waras fele vgÿ cÿelekeodeot volna hogÿ Telekÿ georÿ ßolgaia adooffagaert az is az marhaban keÿehez veot volna, kÿt meltan nem cÿelekedheteot volna, mert aznak az legeñek az marhahoz femmÿkeozÿ nem volt, ha veghezviheñe volna, dolgat hogy meg ßolgalta volna teleky gÿörgeot az mÿ az eweÿ volt volna, azzal kelleot volna az ßolganak meg maradni, moftan azert az marhanÿ az araert telekÿ georgyeot Igen ßorgalmaztattÿak mÿert hogy az fiaert Telekÿ Janofert keÿes wiÿontak telekÿ georggiert mas keÿes, azert kegÿelmeteoket kerjewk mÿnt tÿÿeolendeo Vrainkat hogÿ thÿ kegÿelmeteok Ez mÿ warafÿ feleonknek Igaffagat, meg erthwen kegÿelmeteok Igaffagaban legÿeon melette kiert mÿs kegÿ: elmeteoknek hafonló ßewkfegeos dologban ßolgalhaffunk meg mint tiÿtelendeo vrainknak, es vgian Igiekeozeonkis kegÿelmeteokÿk ßolgalnÿ mint Vrainknak, Az Iftennek bewfegeos aÿan-deka ßallion kegÿelmetekre Adatot Thwrö 22 Martÿ Anno ðni 1588.

Nagÿ János Thwrj

few biro, Az teob eskeot birakkal es Polgarokkal egÿetemben.

1 5 8 8.

OCTÓBER 15ÖJÉN.

TÓTPRÓNAY MÁTYÁS, B. ZAY PÉTERHEZ.

CCLX.

Blatniczáról, Turóczban.

Eredetije gr. Zay levéltárban. Mássát vette Maklárj Ferencz 1836.

Czímsete, kívül. Magnifico domino Petro Zaÿ de Chemer ðño in Vgroc et ðño et fautori suo obfervandissimo 2c.

Magnifice domine, et fautor mihi obseruan^{me} Salutem et servitior^{me} meorum comenū. Balassa Andras Vram ő kegmē leweleth, az meleth keghtek izenetytys, az keghtek Jambor zolgayathwl kis Sallaý Istwanthwl megh erthettē. Azerth en Balassa Vram therekedeffeertys, az mybwł thwdok eremeϑh zolgalok keghteknek, Az mynth lehetnek, most keghteket fok dolgaym myatth izenthem zowal Istwan Vramthwl keghteknek. Az Wr Isten eltheffe keghteketh fok Jawaywal. Datū ex possne Blathnytza 1. die Octobr. Anno 1588. Magce donis Vrē Stor Mathias Toth pronay f.

1 5 8 9.

APRILIS 28DIKÉN.

A' MAGYAR KIR. SZEPESI KAMARA, NAGYMIHÁLYI PONGRÁCZ DÉNESHEZ CCLXI.
UNG VMEGYE ROVÓJÁHOZ.

Kassáról.

Eredetiye gróf Sztáray levéltárban. Kijelelte Döbrentei Gábor 1835. Mássát vette Krieger János, 's azt az eredetivel összeolvasta Szidor Antal praemonstrati rendbeli kir. Professzor és Ertlý János hites ügyvéd 's gróf Sztárayak levéltárnoka, Kassán 1836. Julius 26d.

Címzete, kívül. Egregio domino Dionisio Pongracz de Nagymihall, Sacr. Caesar. Regiaeq. Mtis Dicatori Comitius Wngh etc. Domino et amico nobis obseruand.

Egregie domine et amice nobis obseruañ: Salutem et omnem felicitatem. Vettwk keğ: leuelet, mind az penzell egetemben, kyrül keğ^{nek} mi Perceptor vram quietañ: megh külteok, keğ^{tul} io uewen wettwk, hogy zwkfegeben az Camaranak penzth kuldeott ezwtan is kulgion keğ: ha az restantýakat be zedý. Azert legen erotthe keğ: hogý mentul hamareb ky zedheffe, es be kuldheffe az Camarara, mert az penzre nağ zwkfege wagion az Camaranak. Az zamadaffra kēd walamikor Jo mindenkor io lezon chak hoğ sokara ne hallazza k: abul femmi fogattkozaffa nem lezen keğ^{nek} mert az Camaranak mindenkor alkalmatoffaga wagion az zam vetelhez, es mindiart zamat veznek keğ^{tul} nem lezen abul mulataffa kē^{nek}

Do: Vram Egr̄ fel̄ valer̄ optam̄: Caffouie die 28. Aprilis Anno 1589.

Sacr^{me} Caefar. Regiaeq. M^{ttis} Camerae Scepuſienſis Praefectus et Con-
filiary Stephanus Meljith m. p.

Ladislauſ Gergei m. p. Georg Hoffman m. p. Sth̄nus Feöldwarý m. p.

1590.

JANUARIUS 12DIKÉN.

CCLXII.

VERANTIUS FAUSTUS, SOPRON VÁROSÁHOZ.

Bécsból.

Eredetiſe Sopron vároſa levéltárában *Lad. XXV. et Z. Fasc. II. Num. 115.* Kiválasztotta Döbrentei Gábor Octob. 28d. 1837. Máſſát vette 's az eredetivel megegyezőnek bizonyítja, Schultz Pál vároſi levéltárnok Nov.7d. 1837.

Czímzete, kívül. Prudentib̄ et Circumspectis Dominis N. Magro Ciuium, Judici, ac Juratis Ciuibus Ciuitatis Soproni Dominis et Amicis obſeruandiſſimis. (P. H.)

Prudentes et Circumspecti Domini, et Amici obſeruan^{mi} Salute et Seru-
tior meor̄ commēn̄ pmiffa. Reouidenden kegeteket akaram erreól megh talal-
nom, hōgi Saffar Farkas akaruan eó feólſegenek nemimeó (*igy*) ſupplicatiot be-
adnȳ, kiben akart keóneorgený, hogý eó feólſege azt az ſupplicatiot, mel-
liet kedtek kezehez küldeót volt ifmegh magahoz kiuanna, Miel hōgi eó
akarattia ellen eó feólſegenek adattatoth volna be, az Prokatora által, es
egiebet az eó ellene tett Teórwen ellen nem kiuant volna, hanem chak No-
uum Juditiumoth. Az mit penigh az Prokator, kedtek, es az eó Igaffagok
ellen Irt volna nem eó akarattiaſbol teórtent. hanem az Prokatorebol. So-
ha azon ſem igieket, hōgi kdtek ellen vetenȳ, feót mindenbe kedteket
minth feóldeſ Vraith obſerualnȳ es tiſtelný akarýa. En is azert ertuen es
tuduan az kdtek kerefet, hōgi eó feólſege mindenfele hamis panafzokot eleó
ne venne, Eótet az megh neuzet Saffar Farkaſt alkalmaſan megh ſeddet-
tem, de egiebet beleóle ký nem vehettem, hanem hōgi eó akarattiaſbol nem
teórtent volna. Kerem azert kdteket, azen barátſagomert, ezert eó rea ne

neheztellienek hanem Jeóvendeóre ha eó feolsegeteól kd̄tekhez nouum Juditium erkezik, azon eó feolfege Parancholattia fzerint mindenkor io moddal wegezzenek el; Ezt penigh az eó, kd̄tek ellen valo Supplicatioiat, melliet akarattia ellen az Prokator be adott wolt, hagi mingiarast kezenkhez külgie kd̄tek, Es effeleól ezen Saffar Farkast megh ne haborgafsa, Kerem keggtetek. De cetero Do^{nes} Vras foelr Valere defidero. Vienne 12 Jan. A^o 90.

Dõnum Vrar Stor et Amicus Faust. Verantius m. p.

1 5 9 0.

NOVEMBER 3DIKÉN.

SZERDAHELYI DERSFFY FERENCZ, BÁRÓ; SOPRON VÁROSÁHOZ *).

CCLXIII.

Czinfalváról, a' soproni járásban.

Eredetije Sopron városa levéltárában *Lad. XXV. et Z. Fasc. II. Num. 117.* Kijellete Döbrentei Gábor Octób. 28d. 1837. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok.

Czimzete, kívül. Prudentibus ac Circumspectis dn̄is, Civium Magro, Judici, caeterisq̄ juratis Civibus Ciniētis Regāl, Sopronieñ dn̄is Amicis et vicinis nobis obseruandiff. (P. II.)

Prudentes ac Circumspecti dn̄i Amici et Vicini Nobis honorañ Salutem et Servitý n̄ri Comēñ. Istentwl k̄teknek Mýnden jokath Megh Adatn̄y kywanok. Towabba k̄tektúl ez eleóttýs kertem wolph walamý fakath, az en Halastom epwlethýhez, es k̄tek adoth wolph f3az f3alýgh, k̄yth k̄teknek Nagýwb barathaggal ez Wthan referaln̄y Akarok, de Mýwel hogy elegh az Halastohoz nem wolph, k̄teketh Meghýs kerem, hogý Ismegh k̄tek Adason Annyth khýwel hogý szwksegem arra Nagý Vagyon, az Halastokhoz, ha k̄tek Mýben Megh Talal, Nagýwb f3omf3edsaghos baratsaggal lenny Ismegh k̄tekhez akarok. Valazth k̄tektwl Warok. Easdem dõm: Vras felr valere eoptamus. Ec n̄ra Chýndorff 3. 9br 1590.

Viār Circumspect. ac Prudent: dn̄ao Amicus et Vicinus.

Franciscus Dersffý de Szerdahely m. p.

*) Ugyan ezen Dersffynek, 1587beli Aprilis 11dikéról van azon magyar levele Sopron

városához, melyre hivatkozik. Az alatt ez áll: Dañ ex ñra Lakompak, Amicus et vicinus, Franciscus Deórsffý, de Szerdahely, liber Baro.

1 5 9 1.

Ó KALENDÁRIOM SZERÍNTI FEBRUAR. 5D.

KATONA HÓPÉNT SÜRGETŐ.

CCLXIV. PATHY GERGELY, ZÖTTEL JÁNOSHOZ, SOPRON VÁROSA POLGÁRMESTERÉHEZ.

Horpácsról, Sopron vmegye Rábán kívüli felső járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára tartá fenn, *Lad. XVIII. et S. Fasc. 1. Num. 26.* Kijelelte Döbrentei Gábor Octób. 28d. 1837. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok Nov. 2d. 1837. 's bizonyítja összeolvasását.

Czímzete, kívül. Excellentissimo Prudenti ac Circumspecto Domino Joanni Zöttel Magño Ciuium Ciuitatis Sopronieñ etc. Dõno mi semper obfmo.

Týztelendeó Nekem býzodalmas uram zolgalatomat, ajánlom kegmetnek Ez el mult napokban irt vala kegmed ennekem hog az Sopron tartomanbelý Bodonhely kathonaknak valo penz kegnel volna. s kegmed ir uala arrol es mel napon bizoniossan hol talalnanak megh engemeth kýrol en kegnek irtam uala es, de nem hozak megh az penzth it uarvan. Azert kegmedet meg is Certificalom, hog ez jóúó uasarnap ithon lezek horpacson, ha kegmed megh küldeneýe mert az tób urak iozagabol, immar be tellesedeth hog ne latatneýek az kegtek iozaga leg hatrab maradnia, miuel hog ennekelóte is ideien be attak. kegától ualozt es uarok merth ez utan nem talalhatnak. ithon. Isten tarcza megh kegdet es az uý eztendöben. Istennek sok io aldomassa legen kēdel Date ex Horpác 5 die Februār iuxta uetus Calendarj Anno 1591 Sör V: D: Gregorius Pathy m. p.

1 5 9 2.

APRILIS 10DIKÉN.

CCLXV.

OSTFFY TAMÁS' ÖZVEGYE CSUTOR KATA, SOPRON VÁROSÁHOZ.

Ostffy Asszonyfalváról, Vas vmegye kemenesali járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára mutatja. *Lad. XXV. et Z. Fasc. II. Num. 120.* Ki-választotta Döbrentei Gábor 28d. 1837. Mását vette Ertl Nep. János városi főjegyző.

Czímzete, kívül. Prudentibus ac Circumspectis viris, dn̄is, Judici primario Ciuit̄is Soproniēns, ac toto Senatuj eiudem Ciuit̄is, dn̄is mihj fūma dignit̄e colend̄issimis, confident̄issimis.

Böcfölletes es týftelendő uraym zolgalathomnak ayanlafanak wthanna, Ennek eleotteys kwldeotthwk wolph keth zolgankath Chýkor Lukacfoth es waykowýtth Györgyöth Ošťfý Mýhalý wrammall egýenleo akaratboll walamý Rabok wthan, kýk Inneth Ošťfý a33on falwaroll zalattanak wolph ell, mellý Raboknak az egýk az Peter eným azth kegetek adga az en zolgamnak Peter Kowacfnak kezeben, Mýhalý wram wdwarbyraýanak is az Ratzoth meltoztaffa kegetek kezeben. Mýnth 3ýnthe azerth hog' ennek eleotte ys egýenlő akaratboll kwldeotthwnk wolph wthannok, wgan mostis azonkeppen kegetekhez botfattuk hog' kegetek zolgaýnknak zawokath megh hywen az mý zawunkra walo rabokath zolgaink kezeben adga kegetek, kýnek kýnek az ő zawara waloth. Az wr Isten tartfa meg kegeteket nag' sok ezthendeigh. Ee Ošťfý A33onfalwa 10. April 1592

Az Nehay wýtezleo Ošťfý Thamaſne Chwtor Kata.

1 5 9 3.

MARTIUS 31DIKÉN.

ILLYÉSHÁZY ISTVÁN, NAGYSZOMBATHOZ.

CCLXVI.

Bazinból.

Eredetije Nagyszombat levéltárában. Kijelelte Döbrentei Gábor 1837. Lemásolta Maklárý Ferencz hites ügyvéd 1837.

Czímzete, kívül. Prudentibus ac Circumspectis viris Nobilibus Judici ac Juratis Ciuibus Regiá Ciuit̄is Týrnaviē et Dn̄is vicinis et amicis obſer̄imis (P. H.)

Prudentes ac Circumspectj viri Nobiles Dñj et amicj obſeruan̄mj. Emlekezhetýk kegetek rola, hogý En az kegetek kerefere E3terhas vram által walamý arwak penzet egý E3tendeore Interreffere ad fideles manus attam vala,

mellyet Immar teobzeörÿs kertem keġtekteol, hogÿ megh adna keġtek de vġyan nem mÿwele keġtek mÿnd ez Ideÿghÿs, melj dolgoth ighen Jo newen nem vehetek keġtekteol. Kerem azert keġteket hogÿ keġtek adgia meg, mert magamnakÿs zÿwkfezem vagion rea, mert ha keġtek chak fÿketfegre ve-zÿ, mas vtat kelletÿk eleomben vennem, mert nem melto hogÿ keġtek hatalmaful akaratom ellen tharcha az enÿmeth, nemÿs varnam keġtekteol. Valaſt varok keġtekteol. Iſten tharcha megh keġteket. Datum eġ Bozÿn 31. die marcÿ. Anno .93. Dō. v̄rm vicin, et amicus St̄nus Ilieshaj.

Jegyz. E' levélben harag van, de tartóztatá Illyésházyt aljas kitöréstől annak érzete, hogy: ő Ur. Elég vala mondanía: melly dolgot igen jó néven nem vehetek kegyelmetektől . . . . 's . . . nem is várnám kegyelmetektől. Ezért nem kezdi e' levelét szivességnek azon szavaival, mellyel felebb az 1587belit: Köszönetemet és szolgálatomat . . . szomszéd uraimnak és *barátimnak*, hanem hidegen: Prudentes . . . .

1 5 9 3.

JUNIUS 22DIKÉN.

MARÓTHI MIHÁLY, SOPRON VÁROSÁHOZ.

CCLXVII.

Loson, Sopron vmegye Rábán kívüli felső járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára tartá fenn, *Lad. VI. et F. Fasc. IV. Num. 168.* Kijegyzette Döbrentei Gábor 1837. Oct. 28d. Lemásoltatá Sopron városi tanácsa. Hiteltette Schultz Pál városi levéltárnok, Nov. 11d. 1837.

Czímzete, kívül. Prudentibus ac Circumspectis Ciuibus Judici primario totiġ Senatui Ciuitatis Sopron̄ Dominis Amicis vicinisġ nobis honorandisimim̄ (P. H.)

Szolgálatomat Ajanlom keġtekeknek mint Bizodalmas Vraimnak űomzedimnak, Istenteol ti keġtekeknek minden io egeſſeget es io zereñczeket kiuanok. Toua-ba csak ez dologbul kelletek megh talalnom keġteket Miuel hogi itt ez Lofi feoldünkeõn az Ikuan akarnek valami hituan Malmot czinaltatni, itt mi keo-zeõttunk penig az fele gerendelnek ualo fanak femikepen űerit nem tehetni. Hanem keġtekett kerem mint io bizott Vraimat űomzedimat penzemertt ad-gion keġtek ennekem ket űalat az fele gerendelnek ualo igienes fat ha mibeol keġtek itt az űomzedfagban engemetis megh talal, enis hafonlo barátfagual

igiekezem lenni keğteknek. Ezekuel Isten tarcza megh io egeffegben keğteket. Datum in Lofi 22 die Junj Anni 1593

S̄tor et Vicinus Michael Marothi.

1 5 9 5.

OCTÓBER 10DIKÉN.

TÁBORBA, KENYERET, KATONÁT KÜLDETŐ. CCLXVIII.

KÁLDY PÉTER, SOPRON VÁROSÁHOZ.

Sárvárról, Vas vmegyében.

Eredetije Sopron városa levéltárában *Lad. VI. et F. Fasc. IV. Num. 169.* Kijelelte Döbrentei Gábor 1837. Octób. 28d. Lemásolta 's az eredetivel megegyezését bizonyítja Schultz Pál városi levéltárnok 1837. Novemb. 11d.

Czímzete, kívül. Prudentibus et Circumspectis uiris Dominis N. Magro Ciuium Iudici caeterisq̄ iuratis ciuibus Ciuitatis Sopronien̄ etc. Dñis et Amicis obseruaūmis (P. H.)

Œolgalathom aianlafa vthan býzodalmas Vraim es baratim, ezt akarom chiak maftan meg ielentenem keğnek, hog' ma mind Battýaný es Zriný Vram Nadasdý Vrammal egyetemben, waton az Marczal mellet, zembe lettenek Kýralý kepewel, es azt wegeztek, hog' holnap mind Sopron, es mind Wasvarmegýeieket megh muŒtrallianak, es vitten vigyek kenýereket onnet immar nem thudom houa fogiak wket venny velwnk egyetemben. Megýerý Vram aztis monda hog' meg mondgiam keğnek, hog' keğtek háromzazra teolchieo az gýalogakat, mert Zerený Vram paranchiolta es fenegett is kęteket hog' ha keğtek meg nem telliefetý býzoný megh bwntetý keğteket. Az teob Vrak iozagabol hog' el marattak aztis igen bannia es azokatis azt monta hog' bwntetes nekwl nem hadgia. Wefprimet hog' meg vette az theoreok azt iol tudgia keğtek. Palotat meg zallotta az elmult Œombaton verradora es igen Lwtetý. Papara az ký gyalogot vittek maftis ot vannak es ký sem bochiattják wket. Az Wafwarmegýeieketis ket zazat kwtték ma be Papara. Az it valokba betegek is vannak, es megýerý Vram, nem hadgia haza bochiatanj

mert azt mondgia hog' ezekhez kepeft fokan fognanak betegge tenni magokat. Isten elteffe keġteket. Datum Saarwar 10. Octobr. 1593.

S̄tor et Amicus Petrus Kaldy m. p.

1594.

JANUARIUS 11DIKÉN.

CCLXIX. TOMPA LÁSZLÓ, UDVARNOK, 'S VINODOLY MIHÁL, RÁKOSI TISZTTARTÓ, SOPRON POLGÁRMESTERÉHEZ ÉS BIRÁJÁHOZ.

Rákosról, Sopron vmegye soproni járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára mutatja, *Lad. VI. et F. Fasc. IV. Num. 170.* Kijelelte Döbrentei Gábor 28d. 1837. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok.

Címzete, kívül. Circumspectis ac Egregijs Dominis, Dño Magro Civium, nec nō Judici Civit̄is Regyae Somproniensis dñis nobis obfervandiffimis.

Œolgalathunkath Ajánliuk kegelmeteknek minth minekwnk bizodalmas Vraýnknak, az Vr Istentől keuanunk kegelteknak ez v̄y estendóben minden testi es lölkj ioknak megh adasat: kegelmeteket erről akarank megh talalunk nagy biztunkban, hog' kegelmetek engedneiekj az Nyulhalokat egy auuagy 2. napra, mindthogy Vraýnak v̄ Nagysaganak uendegy leßnek, vadneköl igen zewkösök uagyunk, kegelmeteknek uifont eppen megh kv̄lgiuk minden fogyatkozás neköl, Ismetth ha mith parancsol kegelmetek minekwnk nagy örömeŒth Œolgalunk kegelmeteknek, minth bizodalmas Vraýnknak, kettul io ualafth uarunk, minth bizodalmas Vraýnktol Isten elteffe kegelmeteketh. Datum in Rakofh 11. Januarý Annj 1594.

S̄tores Ladislaus Thompha Maġr Curie Michael Vinodoly provisor in Rakofh.

Postscripta Vram v̄ Nagysaga Jöuetelj felöl egyebet nem Irhatunk kegelmeteknek, hanem ma estuere uariuk, minket elöl kuldet.

1595.

SEPTEMBER 6DIKÁN.

CCLXX. KÁLDY PÉTER, NAGY TAMÁSHOZ, SOPRON VÁROSA POLGÁRMESTERÉHEZ.

Győrvárról.

Eredetije Sopron városa levéltárában *Lad. VI. et F. Fasc. IV. Num. 176.* Kijel-
te Döbrentei Gábor Octóber 28d. 1837. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok
Octób. 30d. 1837.

Czímzete, kívül. Prudent' ac Circonspecto Domino Thomae Nagy Ciuiſtis Regiae So-
pronien. Ciuium Maġro etc. Dño et Com̄ri meo obsmo (P. H.)

Žolgalathomath irom keg: mjnd bizoth Vramnak komamnak, kewanok
Istentól keg: sok io zerencseketh, io egessegben megh adatny. Keġnek in-
neth femy olý hýrth nē irhatok, tegnap elóth Jeówenk megh Chaktornjá-
rol, Zrýny Vramtol, Azth parancsola eo N: hog' addigh megh ith legeónk
meddigh eō N: nem ýr ide mjhez tarchiŵk magonkath, Azerth im a' sze-
kereth a' kj welem wolth haza bochattam, ha Isten engedj, en magamjs
ez Napokban haza megiek, a' kjsleankamath megh akarnám kereszteltett-
nē, Az Vrajemakjs hawok ky teólth, az penzth k. Žereztesse eōffe az Vrāj-
nak, ha en haza megiek akkorra legien kezen, En fem kessem othon, s.
ugian akkor en welem eggiŵtt kettek el küldhetj. Ide ma žallottonk Geór-
warra, s. im ith hallok hog' Eztergomoth Isten kezben atta, thudom hog'
k: Eleób megh halotta, Nincsen inneth femy olý hýrónk kjth k: kellene
Irnom, Hanem Zrýny Vram mōda, hog' Szigethnel wagiō walamy kewes
giŵlth Thórók, de nem tudhatnj mý žandekok, Ha Eztergō fele akartak
menj, awég walamj Rablast akar Pbalnj. Isten tarcfa k: io egessegben.
Ex Geórvár, 6. 7m̄br 1595.

Sťór et Com̄r Petrus Kaldý m. p.

1 5 9 6.

SEPTEMBER 30DIKÁN.

FÜSTÖNKÉNT FELTÁMASZASRA INSURRECTIO-RA SZÓLÍTO. CCLXXI.

SZALAY GÁBOR, SOPRON VMEGYEI ALISPÁN, SOPRON VÁROSÁHOZ.

Piannyéről, Sopron vmegye Rábán kívüli felső járásában.

Eredetijét Sopron városa levéltára tartotta fenn. *Lad. VII. et G. Fasc. IV. Num. 164.* Kijelelte Döbrentei Gábor Octóber 28d. 1837. Lemásolta Schultz Pál városi levéltárnok, Octób. 31d. 1837.

Czímzete, kívül. Generosis et Circumspectis Dominis Maġro Ciuium, Judici totiġ Senatuj Regiae Ciuitatis Sopronieñ etc. dñis et Amicis obferuan.

Œolgalathomatth aġanlom keġtnek mġntt Bizodalmas wraġmnak baratġmnak, Ezt akaram keġteknak tudasara adnom, tegnapp eġġ levelet, ez eġyel masġkat hofztanak, kġkben azt Irġya Zrenj wram hogj ez ellmulth esótörtökön zallotta megh az Thörök nagh haddal Babolchat onejd kanġfara Igġekezġk azert ű Naġa azt kġuannja hogj fűŵftónkent feól tamadġġunk, Annakaert kġteket tġztunk zerent Inthġwk hogj keġtek mġndjaraft fŵŵftónkent Eyell Nappal Berbe fġessen ġŷwlnġ az többġes az Warmeġġenek oda ġŷwlekezġk, hazanknak Illġen wtolso wezedelme kezeret bennŵnket erre, Isten tartsa meg keġteket. Datŷ in Pġnnje 30. Septemb. 96.

Keġtek Œolgal Œalaj Gabor Sopron Varmeġġej vice Ispan.

Az Ruŵtiaknak es Balbersdorffġaknak keġtek adġja tudasara az en Œolgalathomatt.

1585 és 1599 közötti.

FEBRUARIUS 3D. Ó SZERÍNT.

CCLXXII. BUDAI BIRÁK: SZÓCS MIHÁLY FŐBIRÓ, ÉS GÁSPÁR DEÁK, A' TÖBB ESKÜTTEKKEL, ÍRNAK NAGZSZOMBATBA, ÖTVES IMRÉNEK.

Budán.

Eredetije Nagyszombat levéltárában. Kijelelte Döbrentei Gábor 1836. Lemásolta Maklárý Ferencz hites ŷgyvéd 1837. Februariusb.

Czímzete, kívül. Az mi tġztöletes, Bóchwletős urunknak Baratunknak: Nagj Szombatban lakozó eőtvs Imrenek adafsek ez level kezeben (P. H.)

Keöġönetwnket es mindón tġftóŵfeġős jo dolgokban Œolgalatunkat aianlíuk koġldnek, mint nekwnk Ismeretlen Urunknak baratunknak, ez ŷġeġtendöben nagj bodogul: Touabba tġftöleteős Bóchwletős urunk baratunk;

megh ertettwk az keglđ bõchwleteõs levelebl, mólleet az Sidok hoztanak vala mielõnkben, az megh holt huþar Janos adoffaga felõl, mit kevanna kõglđ az Sidoktol, az kiknek Budan Huþar Janos ados; hogj az Sidok mi elõttwnk megh eskwdnenek igazan az eõ hitók þõrint: Azert mi az kõglđ kevanfaga þõrint mõnnel iobban tudtuk, ugj chelekõdtwnk velók: mert az adoffagh kerefõ Sidokat: az eõ Sinadgjokban hidtuk: es az papiaik kõzswl- is három fõ papot: es azok az mi þõmwk lattara ugj eskwttõttek megh, hogj az eskwuõknek kezõket megh mofattak, az egj hazokban, es az moi- ses kõniuet ki nitottak az papok, es az kezõket az tiz Paranczolatra teted- tek velók, és ugj eskwttenek, hogj valamint az Huþar Janos ados levele tartja, aual mind eppen ados Huþar Janos: es ebben egj penzt is nem adot megh: sem usorat nem adot sem penigh Zalogot, — azert tiþtõlendõ io aka- ro Urunk baratunk, mink ebben hiwel el Jartwnk: es ennek Bizonfaga- ra adtuk varafunk põczetivel erõfõtetõt levelwnket: Iften aldafa legiõn kõglđõn ez uj eztõdõben. Kolt Budan: feb: 3: napiã: õ þõrint: Mi Budaj Birak Szõcz mihalj maþanj fõ Býro es Gaspar Deak az tob eskwttekkel egietomben.

harõ Sidõ harõ ados leuelre eskewt megh: mól teþõ f. 673 dj. es Ifmet 6 vegh baller poþora, az mint az eo ados levelók meg mutattia. —

Jegyz. E' levél könnyen egybefüggéssel lehet azzal, mellyet Veýz budai pasa 1579b. irt Forgách István római császár fõkapitányához, az iránt, hogy Eõtves István 's Eõtves Jakab már 5 év óta huzzák azon 300 fl. lefizetését, mellyel egy budai fõzynha zsidó papnak adósak. Veýz e' levele a' nemzeti muzéumban áll, az Ittebei Kis Antal ajándékozatai kõzõtt. L. MAGYARÁZATOK 'S JEGYZETEK.

MAGYARÁZATOK ÉS JEGYZETEK.

Magyar akadémiai határozat, hogy csupán, elékerülõ eredetiekrõl adassanak ki e' gyűjteményben hűséges másolatok. Azért kapcsolom ide tehát csak *mellesleg*, az Isõ Lajos idejebeli, vagy királybirói vagy rendõri esküt, Hunyadi János kormányzói eskujét, úgy,

Albert Sz. Benedekes tihanyi apát levelkékjét, mert eddig elé, még mind nem tudjuk, hová bútt-el ezek eredetije. Im itt van:

A' VEGYES IRATOK I^só lapjához:

1542—1582.

I^só LAJOS IDEJEBELI, KIRÁLYBIRÓI v. RENDŐRI ESKÜ, KERESZTRE.

L. Magyarország törvénykönyve *Corpus juris* 1584beli kiadása, akkor e' címmel: *Decreta, Constitutiones et articuli regum inclyti Regni Vngariae. Ab anno 1035 ad annum 1583 publicis Comitijs edita. Tirnaviae, M. D. LXXXIII. recens impressa* (Mossóczi Zakariás nyitrai püspök által).

I^só Lajos 1351beli decretuma után, 68—69 lap, Mossóczi ezen előre bocsátott jegyzetével: *Forma ivramenti tempore hvivs Ludovici Regis facti et praestiti in lingua vngarica.*

ISTEN teged vgy fegellyen, Szűz Maria melleted te veg napodon szent fiánac előtte vgy tamadgyon. ISTENNEC mind szenti, te erted vgy imadgyanac, ISTEN tefte te vég napodon meltan neked vgy meltoztatafséc, fzórnyű halallal vgy ne vefz el, föld tetemedet vgy fogadgya halua, harmad napon vgy ki ne vefse, ISTEN szeniét te vég napodon vgy lathafsad, óróc pokolban vgy ne temetefsel, es magul magod vgy ne szakadgyon, hogy Vrunknac Laios királnac es szent Koronaiianac valo hiufeg tartafodra, minden oruot, tolnait, gyilkost, kaczert, ember étetöket, buófoket, baiofokat, ház égetöket, szentegyhaz töröket, fél hiten valot, es ki Orfzag vefzedelmére, poganoknac segetfeggel, auagy tanachal volt, ál leuel költöket, al pechet likasztokat, es kie ezekcel élne nec, es mindeneket azokat, kie vrunc Laios királnac es Orfzaganac, es szent Koronaiianac ellene es vefzedelmére tórekedöc volnanc, igazan meg mondod, meg neuced, es ki adod es meg nem tagadod: es irigyfégben auagy gyúlölfégben, fenkit el nem vefztesz, es igazat nem hamísfatfz, es hamífsat nem igazitafz. Ezeket meg nem hagyod sem keduért, sem adomanért, sem gyúlölfégért, sem félelemért, sem barátfagért, semmiertis. Es à mi befzed kózöttetec lenne, ezt titkon tartod, es oknelkül fenkinec meg nem ielented, meg sem mondod. ISTEN teged vgy fegéchen, es ez szent kerefsz.

Több kérdés vár itt feleletet. Illyenek: Való-e ezen eskü? Minő rendüeké volt? Mossóczy, változtatott-e szavain, írásmódján? Vigyáztak-e a' későbbi kiadók legalább Mossóczy helyesírására? Mit mondogatának erről némely Iróink? Megvolt-e magyarul is azon többféle eskü, melly törvénykönyvünkben most csak latinul díszeleg? Miért veszték el a' magyar szabványok? Nem sorban veszem ezeket, hanem észrevételeim közben közben fog-nak reájok esni, törvényeink némely kiadásainak megemlítésenél.

Nem akadott elé I. Mátyás 1486beli Vidik, vagy nagyobb, azaz: jobb rendet alakított országos decretumán kívül, régibbnek nyomtatása, mellyet magyar eskünek is talán hozzá csatlásáért érdeklél nézhetnénk. 'S Iső Mátyás említett végzeménye csak magára jelenvén meg, eddigi tudunkra két vagy három helyen¹⁾, (Lipsziában 1488b.) mellette keresése az Iső Lajos idejebeli eskünek észbe sem juthat, de azok sincsenek, sem latinul sem magyarul oda téve²⁾, mellyek elmondását a' 14. 15. 41. 60, 73d. czikk parancsolá. Minőt ez utolsó kívánt, latinul áll a' „*Corpus Juris*“-ban utána, 's némely szóváltoztatással csak az, mellyet a' Sigmondí, országos Vid. decretum' 1ső czikke, 1435ből rendelt Hasonértelemben volt ezen eskü: nádor, ország v. királyi udvarbíró, tárnok, cancellár, itélőmester, bírák, erdélyi vajda, bánok, minden fő 's alispán, szolgabíró számára. A' 14d. czikk ezt mondja: actor suo et coniuratorum suorum iuramentis actionem fulciet. A' 15d. így szól: Si reus, inquisitionem acceptare recusabit, extunc actor, pro maiori verificatione actionis suae, iuxta Regni consuetudinem, . . . ad caput illius aduersariis iurare habebit. A' 41d. pedig: quod decimatores iuramentis decimantium contentari debeant, miként Sigmond idejében rendeltetett. A' 60dik: quod Regia Majestas . . . debeat in quolibet comitatu, aliquem . . . in comitem parochialem praeficere, et ille teneatur . . . notabilem virum aliquem pro vice-comite vel vice-comitibus eligere, qui omnes iuxta subscriptam iuramenti formam iuramentum, comes coram Regia Majestate, vice-comites vero in ipso comitatu, praestare teneantur. Legegészségesebb ok hitetheti el hát, ezen elészámlált alkalmu eseknek magyarul hasonlóan úgy megvolttát, miként a' régibb időbeliek is magyarul valának; mert, 1. A' fennemlített tisztviselő, felperes, eskütárs, fő 's alispán még most nem mindenik tudott latinul, (midőn 1527. Bátori István nádor is e' miatt köszönté magyarul Iső Ferdinandot,) a' tizedadó épen nem; vármegyetagok, kik előtt az alispán eskünni tartozott megint nem mind, 2. Példák, (Hunyadi Jánosétól megválva is) fennvolt magyar esküszabványokhoz, e' kötet 19d. lapján, az országos tizedszedőké, 1527; hódolateskü 1 Ferdinand pártjára, 1527; így a' 136—138 lapokon a' kassai esküszabványok, 1557; a' 171diken Nagymihályi Sándoré 1561; továbbá 280d. lapunkon Farkas Ferencé 's eskütársaié 1575. Nyitra vmegye főispána esküjét 1588-

1) Hogy, több könyváros igyekezett kereskedői szemmel ezek kiadásán, 's épen úgy tán a' régebekén is, mutatja az egyik eleibe tett előszó kezdete. L. ide 's általában e' kiadásokhoz tartozóan az eddigi bizonyost és véleményt: *Martin. Kovachich Suppl. ad vestig. Comitior. Budae* 1800. Tom. II. p. 254—258. 309—310. — *Josephi Kovachich Notitiae praelim. ad syllogem decretorum comitial. Pestini* 1820. p. 11. Horvát Istv. Iső Mátyás 1486diki törvényének három régi nyomtatványairól *Tud. Gyűjt.* 1833. II. köt. 25—36. l. Az értekező itt világitást ad a' lipszai nyomtatásról, de véleménye az Ingolstadtban volt, most hihetően Münchenben találtató (mit nem említ) példánynak a' nemzeti múzeumban Pesten lévővel nem egysége felől, mintha még bővebb összehasonlítást várna.

2) Hanemha tán a' lipszai mutató, mert a' mit ebből szerencse és vizsgaság kézbe nyújtott, *csonka*.

ből, melyet e' megye jegyzőkönyvéből Hanák János piarista 1839b. Aprilisb. küld meg akademiánkhoz III. d. kötetünk fogja mutatni. Pótolhatlan veszteség, nem láthatunk függetlenül e' VI. d. decretumnál, az általa idézett esküket magyarul. Holott épen ennek mátyási éltető erejű szelleme, hozta volna magával, hogy a' lélekben járó eseket is változtatlanul tartsa fenn mostantól fogva nyomtatott betű's ne hányódjanak széltt csak el-ázható íróhártya darabkán, elmállandó szelet papiroson, mellyről a' „rákosi szigorú esküt, strictum jura mentum de Rákos, az 1498beli 2d. cikkben kijegyzett 2 praelatus, 2 zászlós, 16 nemes közül nyilván magyarul kelle felolvasni azon királyitáblai bírók előtt, kik az 1500beli 11d. cikk szerint latinul nem is értettek. Non intelligentibus autem (literas adjudicatorias, az ítélmester által latinul feltetteket) vulgari sermone interpretari debeant. Sőt ebből az is kinyilvánlik, hogy a' tanácskozás még II. d. Ulászló idejében úgy folyt magyarul miként az előtte volt százévekben épen az itt említett okból, hanem az ítélmester azon szokással tette fel latinul az ítélt, mellyel, magyar vitatkozásból származott országgyűlési törvényeket hajdan a' főpap-cancellar csak deákul.

1502-ig Geréb Lászlón Erdély püspökén a' nemzet keresete, miért nem gondoskodott az addigi magyar eskük' sajtó által fenntartásáról, ha 1473b. a' „Chronicon budens e“ nek Hesszel kinyomatásához esze volt¹⁾. 1521-ig a' hisztória még inkább megtámadja Bakacs Tamást, a' végre primást és kardinált. Neki püspök-cancellar korában lett volna tiszte nemzete eleibe tenni rendszerített gyűjteményt, sőt az adott példát, nyomtatványok által is követnie, magyar eskük besorozásával. Ország sürgetésére írja le mint főcancellar az 1504beli 31dik cikket: quod Regia Majestas omnia decreta sua et statuta in diversas partes haecenus posita, in unam formam jam redigi faciat, hallja ugyan ezen szavak' unszolással ismétlését 1507beli 20d. cikkben; tudtával kél 1514b. ezen 63d. cikk: Quod universa decreta jam rectificentur et in unum comportentur . . . . 's Bakacsot e' háromszori keserű jam sem tudja tette, nemzete későbbi háláját érdemlőre addig magasítani, hogy ne csak az 1490—1514-beli törvényeket rendbe irassa, hanem szent Istvántól eddig, kéziratokból mindent ki is adasson. Szeme szíve, egyeben. Törvényeink hiteles kiadása körül torpadás!! Országgyűlési Rendeken nincsen szégyen, a' hatvani, 1525beli 32d. cikk megint parancsolá: Quod omnia decreta regni, per dominos consiliarios regios et assessores juratos sedis judiciariae regiae magistrosque protonotarios intra venturam generalem diaetam in unum corpus decreti redigantur 'stb., így a' 38d. cikk²⁾. Világiakat is méltó vád csap már itt, de egyházi főket még is azért súlyosabban, mert akkor, tudomány képviselése az ő soruk volt. Lám Iső Mátyás VI. d. végzetének a' nemzeti muzeumban lévő egyik példánya, Mohorai Wydfy Ambrus nógrádi alispán', tehát világi ur' eszközlésével ment sajtó alá még a' nagy király életében.

1) Sokat szól Nyirkállói Tamás 1476. a' *juramentum*-okról, azonban latinul is csak egyet teve ki; melly, *tanú* lévén, szükségképen magyarul is megvolt. Tamás deákból ki kirohant szokottabb magyar nyelve, midőn ezeket veté közben: *Bátori István*nak . . . *ex mend olyan am*, . . . *Interstitium vulgo Zagytá*, de ő úgy gyönyörködött deák czifra kifejezésben mint egy mai rhetor deák, mert felülesipegeté: *Procuratoria valde bona*, . . . *fassio valde pulchra et subtilis* . . . *clausula pulchra*, 's a' magyar esküt, mint általa közönségesnek nézettet, elhagyá. L. Kovachich, *Formulae solennes*, p. 214, 219, 250, 273, 304, 348, 356.

2) L. Kovachich, *Suppl. ad Vestigia Comitior. Tom. III. p. 42, 48*. E' két cikket belé sem szakszták a' „Törvénykönyvbe“ de oda csipék a' 4dikuek végét.

Általmege az ország számos vármegyéje¹⁾ a' habsburgi ház alá, hasonlót kíván az 1527beli 3d. czikk, csínyán egyez meg 21 év multával az 1548beli 21d. abban, hogy Iső Ferdinand néhány törvénytudót nevezzen, kik az ország' jogait meglássák 's végzetűket a' leendő országgyűlés eleibe tegyék. Helyeselli az 1550. 10. ő Felsége előterjesztését a' *decretum reformatioj*áról, de honi szerkezést sürget a' 11d. czikk, mi szerint, minden megyéből egy, törvénybenjártas főnemes hivassék meg, 's ha ezek, és a' főpapok, zászlósak, rendesbirák, ítélőmesterek elvégezték javító bővítő munkájukat, ezt országgyűlés vizsgálja meg, fogadja el; a' király pedig megerősítetten pecsété alatt küldje széltt minden megyének, szünetlen megtartás végett. 1552ben készen lön a' munka: *Quadripartitum* czímmel, mert azon rokon tárgyak, mellyek Verbőczy *Tripartitum*ában elszórvák, azótai czikkeken meg, épen külön külön állának, oktani (*logikai*) renddel egymás mellé soroztatván, négy részre fejlenek. Nem mehet azonban az 1553beli országgyűlés rajta végig egyéb gondja miatt, hanem a' 15d. czikk, Posonba, vármegyékéből, Erdéltől, Slavoniából, káptalanokból, városokból küldendőket rendel, ezek a' *reformatio auctorat'*; jelenlétében, a' rendesbirák 's ítélőmesterek és helyetteseikkel együtt mindent hányjanak meg; a' helyben hagyottat a' király is, vizsgálata után fogadja el; de mind ez még, a' következő országgyűlés eleibe adassék, az ottani megegyezést erősítse meg, és nyilványítsa majd a' Felség. Iső Ferdinand, német tanácsosai kihallgatása után, három változtatást kívánt. 1. Király nem idézhető 's el nem ítelheti senki. 2. Királyfiuk ne választással hanem öröklési joggal kapják a' m. koronát. 3. Kapitányok 's hadaik megbüntetése, ha kicsapongnak, egyedül a' királyé. Felelé erre Bécsben beadott írásban Ujlaki Ferencz királyi helytartó, győri; Gregoriantz Pál zágrábi püspök, Mérey Mihály kir. személynök²⁾ mint a' *Quadripartitum* készítőinek három elsőbbje, Mérey pedig mint szerkesztő, tulajdonképeni lelke, az egész választottság nevében: a' munkába csak az vétetett, mi az országnak törvénye 's hajdani nyilt szokása, változtatást *csupán* országgyűlés tehet Felséggel együtt³⁾. Az 1554, 1555, 1556, 1557, 1559beli czikkek már hallgatának. 1563beli 30d. megint küldendőkről szól Oláh Miklós helytartóhoz 1564ben, de újra kiköti, hogy a' *Quadripartitum*ra teendő észrevételeket majdani országgyűlés ismét meghányhassa. S' miért marada el most ezennen a' királyi és országos kiadás, 'szabad keblű okos ember, látja.

A' *Quadripartitum* kéziratába ugyan semmi magyar eskü nem vétetett, mert a' IVd. rész LIXd. czíme, még a' határjárás kori borzasztót is latinul tette ki, noha kétségenkül *magyarul* mondaták el azt, falusi földész tanúkkal, 's így szabványnak ahhoz lenni kellett. Hanem országgyűlési végső átnézetésekor eredhetett volna indítvány a' végett, minekutána a' magyar nyelv mellett már ott hangos beszédek zengének az 1550beli 5d. czikk szerint, melly I. Ferdinandot, Miksa hg fiának Magyarhonba küldésére kéré, hogy itt magyarul megtanuljon. Vagy a' törvénynek már nyomtatásban forgása, követést ébreszthete másban, sajtó alá bocsátani az elmaradt, de oda tartozó magyar esküket is, így pedig

1) 1548b. a' 19d. czikk, 35-töt számlál elé. 2) 1563b. nádori helytartóul kíváná Iső Ferdinand 's a' Rendek örömet erősíték meg L. 1550. 43d. 1563beli 60, 65d.; 1567. 26d. czikk. Istvánffy „*antiquae probitatis vir*“ -nek mondja XXIVdik könyvében; Forgáchnál: *vir prisci moris virtutisque, et alio príncipe et alio tempore dignus*, p. 453. 3) L. Szegedi jegyzete szerint: *Quadripartitum opus juris consvetudinarii R. Hung.* (kiadta Izdenczi) Zagrabiae 1798. *Observandum*, a' 488d. lap után.

azoknak egyedül szelethártyán papiroson nézése mind'g szokottabb lön. És új idő terült, hogy a' hajdani hártya kéziratok némellyike még inkább elhányódjék, új másolatokba több hiány csusszon. Leginkább ezen korban gyérülhetének meg tisztségek esküinek magyar példányai, törvény körül deákul tudóbb lön a' világ, csak e' nyelvüt ránták elé hiteltetésre: közemberekéit pedig úgy mondák el csak fejekből előttek a' szolgabírák, miként ma.

E' közben a' János király pártjáról Izabella özvegyeében is 1541—1559. megmaradtak' szelleme 1555b. épen magyarul téteti fel eredetileg, a' Székely nemzet törvényeit Dobó István 's Kendi Ferencz Iső Ferdinand kinevezte vajdák által megerősítve; 1556b. pedig Erdélynek országgyűlési törvényei kezdetnek magyarul iratni, befolyásával az öngondolkodást anyanyelven fejtett és ahhoz inkább szoktatott vallási reformatiónak.

János király' fiát, az unitariussá lett János Zsigmondot is 1559—1571. királynak nézni törekedettek' részén meg 1565b. Weres Balás (l. alább) „minden kyraly decretomabol tewrwenhez walo Ieles dolgoth reuýden ký fzededeteth“ magyarul, 's Verbóczi három részű könyve magyar fordításának tevé eleibe, mi szerint, egy a' nemzet nyelvével már kormányi 's törvényi ügyekben élő világ által kívánt „magyar summázat“ 16 íven, elébb jöve ki mintsem a' latin eredetiek. Veres Balásnál a' Sigmond idejebeli eskü, magyarul így van:

H Y T N E K M O G Y A,

EN .N. (newezd megh az neweth,) efkezem az' elew ISTEENRE Tellýes ZENTHAROMSAGHRA, egý býzoný ISTENSÝGRE, az en Igaz hýtemre, hogý mýndeneknek, en elewttē perlewknék, es mýnden dologhban, ký az en tiztemhez illýk, mýnden szemelnek, twdnýa illýk gazdaghnak, ees szegýnnek walogatafnelkewl kerelmeth, Iutalmath, felelmeth, keduezýŕ, zereteteth, keduefkedýfth, gýewlewýfýgeth hathra wethuen, A mýkepen ISTEEN szerýnth, ees az ew Igafsaga zerýnth, meg efmerendem hogh kelý chýelekenem, az en tehethfegem zerýnth, mýnden dologhban igaz itýleteth igafsagoth executioth, az az igaz tetelth tefzek, Igh segýlýen engem az zenth HAROMSAGH es egý býzoný ISTEEN, SIGMOND Kýraly nagyóbyk Decretomának huzon egýedýk rezeben.

A' „Corpus Juris“-ban ez, *Decr. VI. sive Majus, anni 1435, artic. 1.* áll, 's így Veres Balás keze között másképen czikkelyezett szírom kézirat volt. Nem-e magyar példány is 1435ből? Láttuk illyennek szükséges voltát. „*Gloriosam DEI genitricem virginem Mariam et per Omnes Sanctos et Electos DEI*“ nem említése még csak azt mutatná, hogy Veres Balás reformált vallást követett azokkal együtt, kiknek számára írt; említett szavakat meg, 1435beli szabványból is kihagyhatá 's a' 130 évvel régibb írást, nyelvet, koráé-

hoz alkalmazá; de, „Isten önöttei=választottai“ az 1342—1382 közötti esküben és Hunyadi Jánoséban sincs, 1446ból. Zsidók esküjét a „*Tripartitum*“ végén bizonyosan nem Veres Balás fordítá legelőször magyarra, hanem inkább Verbőczy elég nevetségesen, deákra! Zsidó csak Róma alatt voltakor esküdhett latinul, Magyarországon soha sem.

Az igaz koronázatu Iső Miksa király boesátja végre nyomtatásban széllel az 1572beli országgyűlés' törvényeit, urnak ötet ismert hatóságokhoz. 1577b. az octavákon Posonban jelen volt országos bírósizék Iső Rudolphhoz Prágába küldé kérést, adatná ki a' decretumokat mind, mert az ülésekben kézen forgott kéziratok hibás volta miatt némelly törvényen el nem igazodhatnának, némellyt benne sem leltek.

1581b. közre adja Zsámboki János, Bonfini hisztóriáját Frankfurtban 's melléjé teszi azon hajdani magyar királyok decretumait, mellyeket Bonfini elbeszélése, kordéra, *obiter*, említ. A' történetíró hát csak felvilágítást akart általuk Iső Mátyás V. decretumaig; különben hézagosa 's évsorban sincsenek. Jó leszzen a' végére függesztett: De vrbvra *quiddam* ex vet.codice mellé, magyar esküket is adnia, ezek is ide tartoztak, 's lám *Ewreck*, *Ewrij*, *Joccerdegh*, *Wzbek* magyarázata megfordult fejében, de Hunyadi János esküjét sem tevé ki, még latinul sem. Olvasójához beszéltében némelly közleményért, Mossóczy-nak mond köszönetet.

Mossóczy Zakariás, úgy látszik ebből, régóta gyűjtögete már, vérükben volt Mossóczyi-aknak a' tudomány, Mossóczyi Lászlót magyar kamarai pénztárnokot az 1557beli 5d. cikk, *literatus*-nak hívja. Zakariást az 1582beli 4, 5d. cikk nevezé ki, akkor mint váczy püspököt, a' királyi 's nádori helytartó eleibe felebb vitt perek egyik bírójává, Telegdi Miklós pécsi püspökkel együtt. Ott ültében futá el a' tűz, midőn egy törvényt, tiznél több kéziratban másként lelnek 's így egymástól elágazva magyaráznak bírótársai, *quorum*, mondja, *optima fide et fama in hisce subselliis versari studium est*. Összeállá most az igazat 's nemzete alkotmányát szeretett ember felosztott munkára közkölségre, barátjával Telegdi Miklóssal, kinek nagyszombati házánál magának vala sajtója 's kiadák magokra! külön!! a' sürgetett könyvet 1584b. Iső Rudolf királynak ajánlotta, ennek kiváltságával; hivén, hogy rajtok nem szárad, és törekedve, a' mi szebb, „*et hoc opus . . . ab omnibus mendis et vitiiis . . . ne quid iam habendae legum veritati publicaeque utilitati officerent, vindicaretur*“.

Telegdi Miklós már ekkor fennforgó nevü volt, A. mint catholicus egyházi ékes beszédnök. „Az evangeliomok magyarázatának Iső részét tőle 1577b. nyomatta ki Rudolf király¹⁾; II d. része kijött 1578b.; III d., 1580. B. mint catholicismus mellett vitályzó 's

1) Az Evangeliomoknak, mellyeket vasarnapokon, es egyeb innepeken esztendoe által, az anyaszent-egyhazban oluasni es predicalni szoktanac magyarázattyanac Elseo Resze, iratot Telegdi Miklostol esztergomi prepostol. Bechbe Apfi Mihaly nyomtatta. A' pesti k. egyetem könyvtárában lévő példány táblája belsején ez áll: *Hos Telegdii sermones aerari hungarici sumtibus procedi fecit Rudolphus II. Rom. Imp. et Hung. Rex, edito ddo 21 Octobris 1577b. rescripto regio, cuius copiam possideo. Josephus Podhraczký. — Euangeliumoc, Masodik Resze. Nyomt. Nagyszombatban, az író Telegdi M. házánál. Harmadic Resze. T. Miklóstul peechi püspöktul. Nagyszombatban, megint házánál.*

magát védő, a' lelkes Bornemisza Péter evangelicus predikator ellen¹⁾, kit még ifjut, Nádasdi Tamás nádor († 1562) tengetett, ennek fia Ferencz, pártolt; kinek predikázióit közre, Balassi István, Detrekő 's Nagytapolcsán várának ura, Detrekőn volt sajtójával, bocsátatá²⁾; kit Bánffy László, 1572b. az Vd. decretum 6d. czikke szerint nádori helyettes, beczkői várában ótalmazott 's hitésével Somi Borbálával³⁾ együtt, postillája másod része megjelenéséhez pénzzel emelt, kiről Máriássy Pál (sógora = süve) szepességi markusfalvai kastélyából, Kapi Ferencz Sárosból gondoskodott; kire Esterházy Ferencz Poson megyei alispán, 's Debreczeni György altárnok⁴⁾ ügyelt.

Telegdi' nyelvszöveve, olly sajtáságos kerekded, hol lélekcsend vesztése nem pattog, minő Bornemiszáé, 's ember, kiből erő szakadoz irttában, mély kebelü, illyen pedig forrón kap, nemzetiség' jelein. Ez véteté fel inkább, *vele* talán, e' királybirói v. rendőri esküt, legalább némi emlékül. Hihetően több illyet sorozott volna bé barátjával Mossóczi, ki e' mellett az evangelicus Sámboकिनak is jó barátja tudá lenni, de korokban a' magyar nyelv mindenütt nagy divatban volt, 's nem sejtének azt süllyeszthető időt, melly után, még a' legkisebb hajdani nyelvmaradvány is, keresett lenne. Ha igen, akkor, még eredetiének honnan kapását is kitétek volna.

Hogy ezt ők csak koholttul csusztatták volna bé? Pray, így ira felőle Cornideséhez 1773b. „etsi hauc (formulam sacramenti) putem ad nostram scribendi normam ab Mosotzio, . . . adductam esse; nam *suppositam dicere mihi religio est*“⁵⁾ 'stb. Brassói Miller pedig: „Juramentum sub Rege Ludovico I. vsu receptum, quod Mossoczius Corpori Juris Hung. inseruit, deficiente autographo, plerique *sublestum* declarant“⁶⁾. Csirázhatott vajuttságról *sublestum* e' beszéd a' „*Corpus Juris*“ 1751beli kiadásában legelsőbbszer álló ezen jegyzetből, 1351-nél: Hanc iuramenti formulam, ex quali vetusto documento depromferit Mofsóczius . . . . haud infinuat. Eam Sámboकि . . . . editioni Francofurt. An. 1581. non inferuit. Szegedy János jesuita vezeté ezen kiadást, ő veté oda e' jegyzetet, 's kritika nélküliek már következtetéssel hebehurgyán fogák fel. Némi gyanút azzal, igazán, gerjeszthete Szegedy 's mintha kívánt volna is, mert elhallgató, hogy Mossóczi a' decretumok eredetijeire 's általa lenyomatott másolataira sem utalt, nem a' különféle latin eskükéire, mellyeket toldécul ragasztá. De, már ezért, azok is vajuttak-e? Szegedy feledé, hogy Sámboकिनál Hunyadi esküje sincs meg 's azért még is létezett. Annak deák fordításához nem szúrt a' *pater* jegyzetet, miért? neki Deákország nem Magyarország nemzeti nyelvével forgott inkább eszében, egyébként az általa felvett

- 1) L. Telegdi Miklosnac peechi pispóknec felelete, Bornemisza Péternece feitegetés neuú könyüere. Nagyszombatba, M. D. LXXX. 4. rétb. 207. lap.
- 2) L. Predikatioe, egesz esztendő által minden vafarnapra rendeltetet Euangeliomból Iratot Bornemisza Peter által. Nyomtattatot Detrekoebe, M D LXXXIII. levélrétb. DCCXXIII levélnyi.
- 3) A' Kinizsyné imádságai előtti Vid. lapon említett Somi Józsa nemzetségéből. A' Somiak származéksora megvan Nagy Gábor kir. táblai ügyvédnél Pesten, miként Aug. 18d. 1839 mondotta, midőn Bornemisza előbeszedének, ezen, jószágain iskolákat, 's kórházakat éltetett Borbálát magasztaló sorait, előtte nálam felolvastam.
- 4) L. felőle az 1588beli 48d. és 1593, 22d. czikket.
- 5) Révai, antiquitates literat. hung. Vol. I. Pest. 1803. p. 343.
- 6) Catalogus MSS. bibliothecae nationalis hung. Széchényiano regnicolaris Vol. I. Sopronii 1814. Dissertatio critica etc. p. XLVII.

„juramentum in metali reambulatione praestandum“ alá is oda serítette volna, hogy annak *magyarúl* hasonlóan ki kelle hajdan, cancellariából adatni. Vrgy, koholt-e azért azon deák, mivel Szegedy nem idézi honnan vettét? Hibás összevető volt a' jegyzetirő, mert egyébiránt olly polczos két embert mint Mossóczi és Telegdi, 's annyi hálát érdemlőket e' tárgy körül, nem akarhatott hazug becsusztatással vádolni.

Nagyobb aggályt gerjesztene azon ellenvetés, hogy 1. a' Mossóczi lenyomatta másolat meg sincs kézíratai között, nincs az Ilosvai codexben 1544ből 's azon innenről, mellyet Mossóczi és Telegdi nagyon használt. Megforgatta ezeket kérésemre Jászay Pál a' bécsi udv. könyvtárban, hol vannak, 's nem találá; 2. Kovachich Márton 's fija sem említi se az eredeti' se másolata feltalálását Iső Lajos decretuma mellett, *Vestig. Comitior. és Supplem. Tom. I. Specimen decreti comitialis Ludovici I. ex originali authentico Telekiano exemplari desumptum*, Claudiopoli 1814. *Notitiae praeliminares ad syllog. pag. 510.* De az első ellenvetésnél megint azt láthatjuk, hogy ez esküt inkább Telegdi adá sajtó alá külön szeletpapirosról; 's ez, a' lenyomás után elhányódott; a' másokra pedig azon felelet kél, hogy azért nem tétetett a' *végezet* mellé, mivel abban ez esküre *külön hivatkozás* nincs; azonban, lévén rendelés az eskü' tárgyáról, úgy adá azt ki magára Iső Lajos kir. udv. cancellariája, miként a' tizedszedőkét János királyé, l. 19d. lap.

De, mind e' mellett, más meg, két későbbi törvényczikknél fogva hajlanék mondani Mossóczi nem mindenben hitelesnek mint Batthyáni 's Engel 's így ez eskü voltát is ingónak. Az 1608beli koronázat előtti 16d. czikk igen is így szól: *Ut decreta Regni et articulos cum alii s processibus juridicis, quemadmodum iis per designandas ex Regnicolis ad id personas, meliorati, in ordinem redacti et tandem per eosdem Regnicolas in publica eorum proxima futura diaeta approbati fuerint, Majestas sua, diplomate regio ratificare et confirmare teneatur.* Az 1609beli koronázat utáni 69d. pedig: *Quia correctio decretorum, constitutionibus anni superioris sancita, in effectum deduci non potuit stb.* A' dőlt betű szavak valóban azt fedik fel, hogy az ország, több kimaradottat, selejtes olvasást von észre Mossóczi gyűjteményében, és unszolattal sürgette jobb sorozatu, teljesebb, javított kiadást, azonban hamis becsusztatásnak e' két czikk nem éleszti gyanúját. Gáncsvadász, ezen eskü ellen, belseje körül ólálkodhatnék még leginkább, midőn feszegetné: I. Vannak-e olyan szavak, szószerkezetek, elnevezések benne, mellyek XIVd. százévbőliséget mutatnának. Fogjuk fel ezt mindjárt ilyen összehasonlítással: *A' temetési beszédben 's könyörgésben van l. Iső kötet:* wimagonoc erette, uromc Isten, mend vv fcentii, ezen esküben: te erted imadgyanac, Istennek mind szenti, urunc Laios kirral . . . *Hunyadi Jánoséban* 1446. eretted wgý thamagyanak? Istennek mynd Zenthý. *Ezen esküben továbbá:* Isten teged vgy fegellyen, te veg napodon . . föld tetemedet vgy fogadgya, . . harmad napon vgy ki ne velle . . Isten szeniŕt vgy lathaffad, . . . öröc pokolban vgy ne temeteffel, . . magul magod vgy ne szakadgyon . . meg nem ielented, meg sem mondod, *Hunyadiéban:* Isten Theged wgý segellýen . . the wegh Napodon . . fewld Thethemedeth wgý fogadýa . . harmadnapon wgý ký ne wesse, . . Istennek ew zent Zýneth wgý lathassad, . . ewrewk pokolba wgý ne Themetthessel, . . magol magod wgý ne zakadýon . . nem Theez sem Thethetz. — Milly ugyanazonság!') Ezen egyféle szerkezetszin, egészen a' régi nyelvszellem. A' két jó barátunk mi oka lett volna, szavaival

1) De, miért? lásd alább, Hunyadi esküjénél.

Hunyadi esküjének, mely még nem mondatott *sublestumnak*, egy mást koholni 's Iső Lajos idejére fogni. Sőt ennek korából magyarázhatók még, a' „fél hiten való, . . . pogányok . . . ál levélköltők, álpecsét likasztók, elnevezések is. II. Volt-e olyan intézkedést Iső Lajos idejében, minő számára ez eskü iratott 's mi tiszte volt az arra meghítteltettnék? Az, oklevél gyűjteményét némi össze forrasztással elésorozott 's azt „*Historia critica*“ -nak nevezett Katona, csak ezt jegyzé utána¹⁾, szavaiból: „Grauissima hac irisiurandi formula . . . illi se videntur obstrinxisse, qui *publicum aliquod munus* adiuerunt ad manifestandos fures . . . 'stb. Illy világitás, csak gyertyapislanat. 1790b. Kovachich Márton így szóla felőle: In corpore juris Hung. subicitur huic decreto: *Forma juramenti . . . in lingua Ungarica*. Dolendum exemplar neglecta orthographia illius aevi, ad modernam expressum esse, alioquin esset unum, ex antiquissimis litterariis monumentis ea lingua scriptis, quae superfunt. *Vestig. Comitior. pag. 188.* 1825b. Kazinczy Ferencz nyomatá le, az ő helyesirási módjával, *l. Felső Magyarorsz. Minerva, Iső Negyed, 13d. lap.* hol, „*Birák* esküvésének“ mondja, 's „tiszteletes helyt érdemelhetőnek, ha Orthographiáját . . . Mossóczy . . . az újabb Orthographia . . . szerint nem rontotta volna el, 's ez az ő *idétlen* gondja azt nem *hagyná* rettegnünk, hogy némelly helyeken az Etymologiát és Syntaxist is illette.“ Szokása szerint Kazinczy hirtelenkedve itéle itt is, mert elé sem vevé Mossóczyt, kinél e' hajdani „*mind szenti, te erted egy imadgyanac*“ áll, Kazinczy pedig, irá: „*minden szentjei teéretted úgy imádkozzanak*“ egészen csak Szegedy után, 's így Szegedy' vétkeért, Mossóczyt „*idétlen-iti*, — igaztalanul.

Horvát István, ha bár „az egykori régiség színével nem bírónak hanem inkább újabb helyes írással előadatottnak“ mondja, *Tud. Gyűjt. 1835. II. köt. 116. lap.* „még is tiszteletre méltó nyomául“ nézi „Iső Lajos korának 's érdemesnek rézbe metszésre régi példányát, midőn föltaláltatnék.“ Egyebet nem szól, ő inkább a' régi imádságokba merült el, be nem szíva emberítő szellemüket. Helyen - helyen, eléadatik majd, némelly elforgatása.

Szerkesztő, királybirói v. rendőri eskünek kísérté meg elnevezni, következő adatokból: Sz. László decretumai III. d. könyvének Iső fejezetében van: Ut nuncius Regis, per omnes civitates dirigatur, qui congregat centuriones et decuriones earum, qui vulgo Ewrij vocantur²⁾ . . . et praecipiat eis, vt si quem furti culpabilem sciunt, ostendant . . . 2d. fejezetében: . . . et a descriptione iudicis Sarchas³⁾ nomine veniant et illi omnes, qui dicuntur Wzbe⁴⁾, ad curiam, . . . et

1) Tomulus III. Ordine X. Budae 1790. pag. 46—47.

2) Mossóczyi, kiadása' karajára (margo) ezt jegyzé: Akafzto Ispanoc uocantur in Trausylvania qui per oppida et uillas de furibus inquirunt. Ewrij obseruatores.

3) Ugyan ott: alias: Darchas. Sáboki pedig ezt így magyarázza: S a r k a s, iudex olim sic dictus in Somogh. 'S Molnár Albertnél Sáboki nyomán, miként maga vallja, hasonlóan: S a r k a s, *Iudex in Somog olim*. Talán, ki, sarkán állott éjnap, tolvajüzésben; vagy mindig, az orvos sarkába volt. Olyan *elnevezés* lett volna így, miként az udvarhelyi székely, szolgabíró helyett, ma is; Dulót *executort* mond. Kevésbbé állhat a' *Corpus Juris* 1779beli kiadásában lévő, ezen jegyzet: *Sarchas* seu *Sártsás*, idem est ac *fulicosus*, a *fulica Sártsa*. Sárban gázoló madarat kergetőre jó ez, de midőn a' S a r k a s, mezőn, hegyen, völgyön szárazon sarkallt!

4) Mossóczynál, Al. Vzbeg, id est *perflugus*, Sábokinál: Wzbe⁴⁾, *facinorosus*, sed aliquot diebus liber. Molnár Albertnél: Vzbéc, *facinorosi ad aliquot dies inuolabiles*. Mit teszen ezen bántatlanságuk? Akkor nem volt-e szabad sérteni őket, mikor gonosztévők üzésében fáradtak? 's azért nem volt-e, hogy akárkit, gyanúba vettet is, ellentállás nélkül megmotozhassanak? Egyébként, itt leghívebben megkapnók e' nevezetet. E g y e s b e n: üzbé, üzbbé, ma is mondják pandur-

secundum quod regale iudicium ordinaverit, postmodum ratum permaneat. L. még 19d. fejezetét, 's Kálmán Iső könyvének 51d. 53dikát. A' IId. Endre megerősítette magyar Magna chartában áll, 1222. Art. V. Fures et latrones, Bilochi Regales¹⁾ discutiant, ad pedes tamen ipsius comitis. 1298b. a' 45d. cikk, melly így kezdetik: de Inquisitionibus in factis potentiae homicidii, injuriarum, furti, latrocinii et aliorum similitum fiendis, rendszerinti 4. nemesbíró mellé 8 nemes neveztetett ki a' királlyal, minden megyében, 's a' 46d. cikk, büntetésről szól. Suppl. ad Vest. Com. Tom. I. pag. 144, 147. Ilyen inquisitióról hozza Iső Lajos 22d. 23d. cikke újabb határozatot, hol a' királybíró v. királytisztt homo regiusnak mondatik, 's innen eredhete a' Tripartitum IId. része 28d. címzetében álló ezen 9d. irszak: in celebratione communis inquisitionis requiritur juramenti depositio. Ezek' összevetésével már meglettük volna most épen I. Lajosnál, hogy ezen eskü az akkori királybíró, igazibb névvel *királyi falus ispán*, vagy az inquisitóra - czirkálásra - bűnyomozásra azon *ispán* mellé kinevezett nemesek mint rendőrök számára volt, és inkább ezeké azért, mivel utolsó két sora egyenesen testületre czéloz, mellynek egyénei *eskütszéket* alkotva, egymás között olyakat végezének teendősegre, miket, bűn kísütéshez csak nekik kelle tudni. E' két végső és a' Lajos hűségére eskés határozza el ugymint ezen hitszabvány minőségét, azok nélkül inkább, gonosztévők elleni tanúké lett volna. 'S ha itt így már megállhatnánk is, mindazáltal csapjunk még alábbi törvények közé, mellyek a' fennebbiekre értelmesítőbb sugárt adnak 's a' megpendült eskütszéket, *nyomozót* azonban inkább, nem *ítélőt*, nyomaiban mutatják. Gonosztévők, régi szokáskénti büntetése 's feladása utját határozó el Sigmond 1405-beli IId. decretumának Vd. cikke, így egyéb vétkekeivel együtt Iső Mátyás I. 1. VI. 48. Továbbá IId. Ulászló VIII. decretumabeli 33d. cikkben leljük: In singulis comitatibus, . . . vicecomites, iudices nobilium ac duodecim *electi iurati* . . . *firmissimo sub iuramento*, vniuersos eiusdemodi malefactores . . . exquirere debeant . . . 'S megnézendő a' 39d. cikk és az 1563beli 28-

ról: ez olyan *hajtsbé* ember: besugóról, ez olyan *sugdbé*, *sugbé*, 's nem ilyen-e a' „kapu zábé“ (zárbé) Dunántúl. Továbbá, *többsben*: üzbbék. Ha egyesben is üzбек v. üzбег lett volna, így állnának: qui dicuntur Uzbegii, qui dicuntur Uzbegek, valamint: qui Ewrij vocantur, qui dicuntur Ewrek. A' Kézai Simon krónikája végén említett Vhég-nek, unde illi captiui (mancipia) Vhég nominantur, Üzbével semmi köze. Eszünkbe jut itt még, a' török bék, bég; és, Uzbek, kapesaki khan, Fesslernél; így *Usbek* főnép, a' tatár és kalmuk elegyítékü, tatárföldön Ázsiában. L. *Volger, Handb. d. Geographie*, 1828. I. 577.

- 1) Mossóczi 1584beli kiadása karaján áll: *Bilochi*, id est: Iudices Nobilium. Utána írta ezt Bél vagy Szászky a' „váradí regestrum“ban. Du Cange, Basileae 1762. erről. csak ennyit mond: *Bilochi regales in decretis Andreae R. H. a. 1222. §. 5. A' Corp. Jur. 1779b.* kiadásában: *Bilochi*, ex ungarico: *Birák*. Közmagyartól hallottam igen is, *Réformatus* helyett *Léformatust* 's így r és l, között betűcserénk van, azonban e' magyarázat, facsart, mert a' „váradí regestrum“ meg bilotus-t mutat, 's Kollár, *Byloky*, *Biloky* iratását is hozza elé. Ez gyanítá szlávól vettnek, de nem idéze úgy szót hozzá, mint „pristaldus“hoz, mellynek szerinte anyja, az orosz *pristaw* = apparitor, commissarius, mandatarus. L. *Historiae jurisque publ. R. Hung. Amoenitates* 1783 Vol. II. p. 46 — 58. Kováchichnál *Suppl. ad Vestig. Comitior. Tom. I. pag. 8*, áll: *Billuci Regales*. 'S egy jegyzésben utyan ott, a' IId. Endrei szabadságtörvény *magyarra fordításának* XVII. százévbeli másolatához vettem, ez találhatik: fuerunt . . . Regales Bylochi Officiales partiales possessionum regalium, hungarice, *Kyraty-Falus-Ispany* vocati.

dik, így az 1625beli 13dik. Erdély is a' legrégibb efféle rendelkezésként hozzá idetartozó törvényeit 1571, 1576, 1619b. miként a' Rakóczi György által 1653ban megerősített „Approbata Constitutiók“ között Titulus XLVII. „Latrok büntetéséről Art. I. a' III. részben mutatja, 's az Vd. részbeni LIId. edictum pedig épen világitásul így beszél: „Midőn czirkálásra akarnak menni a' székelységen . . . gyűlést hirdessenek a' főtisztek, és úgy induljanak a választottakkal együtt, *hit szerént az embereket megfelleltessék*, valakiket kiadnak . . . halált érdemlő bűnnel, halállal is büntetessenek 'stb. Iső Lajos idejénél idebb is fennmarada tehát a' hajdanibb intézkedet, politia vagy csend és rendőrség mindig kellett, 's nem látjuk-e már most, miképp dívott a' XVIIId. százszévig ilyen hiteltetési szabvány, minőt, ügyhez módosítva, hajdan olyanok mondottak el, kik régebben, e' tisztinévvel: *nuncius Regis, Ewrij*¹⁾, *Sarkas, üzbé, bilochus regalis* azaz: *királyi fulus ispán, homo regius* fordulnak elé. 'S hihetően ilyen irott magyar es már Sz. László kora, u. m. 1072 óta volt, mindig uj-uj király nevére alkalmazottan, mert László IIId. könyvének 6, 7d. fejezete birót és tanút olly szigorú szabály alá kényszeríte, hogy az alul, néha-néha kicsusz, ha reá kemény hiteltetése nem emlékezteti. Nyelvmaradványi érdekén kívül e' reánk jutottnak e' szerint még kettő van, 1. világot ad a' hajdani rendőri törvényekre, 2. festi a' korabeli néperkölcösöt 's így hasznavétét nem fogja feledni szemesebb történetirónk.

Igen is, bár 1342—1382 közötti lebetüzését is megtartotta volna Mossóczi v. Telegdi. Ezt azonban könnyű lenne visszaállítani azon magyar szavak írása módjából, mellyek említett korbani latin okiratokban eléfordulnak. De Mossóczi ebbeli hibája csekélység a' későbbi lenyomatokéihoz képest, kiknek legalább már az 1584belire kellett volna ügyelni. A' „*Corpus Juris*“ bécsi kiadása 1628b. melly, czímlapján ezt mondja: juxta Tirnauiensem iam a pluribus erroribus typographicis repurgata, még csak e' három vétséget ejté: hi ne vesse, . . ház, . . es kiadod, e' helyett: ki, ház, ki adod. De a' 2dik nagyszombatiban 1696b., épen itt hon, több hiba csusszant. Szentiványi Márton jesuita, ki e' kiadást vezeté, még az 1584beli nyelvet írást is idebbítette, helytelenül²⁾. Mind szenti, . . . vgy imadgyanac, . . . vgy meltoztatafféc . . . vgy ne vefz el, *helyett, így leljük itt: minden szenti, úgy imádkozzanak, ... úgy ne vefz el; következők helyébe továbbá: ISTEN szeniet, Vrvnknac Laios királnac, . . . buófoket, . . . szentegyhaz . . . . vrvnc Laios királnac . . . . volnanac . . . . es meg nem tagadod . . . es irigyfegben auagy gyűlölfégben . . . . Ezeket meg nem hagyod . . . fem adomanért, . . ezt titkon . . . . vgy fegéchen, . . már ilyen írásmód 's elforgatás tétetett: ISTEN szinét, Urúnknak La-*

1) Itt nem azon határőrök értetnek, kikről Sz. László IIId. könyve 17d. fejezete így szól: Custodes ergo confiniorum, qui vulgo Ewrij vocantur — 'stb. 's kiket Sámbocki, ekként magyaráz, Ewry, finium olim custodes viarumque observatores, mert a' IIIId. könyv 1. törvénye nem csak ilyen őrökre czéloz, hanem úgy látszik értetnek a' városok századosai tizedesei, igazán városi rendőrök, millyeneket Hume is eléad Alfred angol intézményeiről. *Histoire de la maison de Plantagenet. Ams. 1765. T. 1. p. 196.* Sámbocki jegyszer'smindj ezt is feljegyzé: Ewreck = oppidani vel villani. Sz. László III. könyvének 2d. fejezete pedig nyiltan mondja: ciuium, vel illorum qui dicuntur Ewrek.

2) Szentiványi egyéb vigyázatlaúságit a' decretumok körül I. Josephi Nic. Kovachich, Notitiae praelim. ad syllogem decretorum, pag. 27—35,

ios királynak, . . . bűvőföket . . . szent-egy-ház . . . Urunk Lajos királynak . . . vólnának . . . és még fem tagadod . . . és irégységből avagy gyűlölségből . . . Ezeket által nem hágod . . . fem adományért . . . azt titkon . . . úgy fegetcsen. 'S egészen kihagyva e' kötezelet: *és ki adod*. A' megint nagyszombati 1740ben nyomtatványban már csak Szentiványi van követve, sőt ennél ki sem javíták a' szedést, különben efféle botlások: ezekkel nének . . . ISTEEN téded, benne nem maradnak. Ujra nagyszombati, 1751-beli kiadásába Szegedy János, amollyan önkéjü szerkesztői garral veté, *méltán neked egy méltóztatassék közé* még ezt: *adatni*, 's lön: méltán neked *adatni: kiadod* szót vissza állította, de nem, ezt: *ezeket meg nem hagyod*; itt szép csendes gondatlansággal utánnazá Szentiványi' által hágását. 'S írásmódja megint restellettebb, csak mint egy félírastudóé, holott Spangártól több következtést fogadhatott volna el. Jele, mint nézé, az egészet csak hanyagon. Majd a' budai 1779beli lenyomatra vigyázó már meg csak Szegedyére támaszkodott, 's hogy ő se maradjon hiba nélkül, ujakat ejtett. 1790b. Katona jelen meg Historiája III. Tomulus-ával *Ordine X.*, és a' *criticus* mit tesz? korántsem, legalább Mossóczi kiadását követi, hanem leírja Szegedyét 's megint más nyomtatási hibákat tür el. Idejében, ékezett ő betűnknek már lévén jegye, 's a' sok közvonal kihagyatván, nála legalább; szentegyháztöröket, . . . költöket, áll. És végre, a' budai példány 1822ből, be pontos! Illyeket lelünk itt: ki nevesse, (tehát kikaczagja); bajosokat, (tehát bajost, nem: bájost); Szent-egy-ház-töröket (félig meddig törököt); állevel költöket. Ha mindig lehetett is a' törvények latin írásmódját maisítani, ez esküet nem kell vala kivenni legalább 1584beliéből.

Hanem, hogy a' magyar törvénykönyv átaljában, nem jött még ki, Estienne Róbert és fija 1531—1598ig munkált franczia tudós nyomtatók pontosságával, kik közül Róbert kit függeszté íveit 's hibákért jutalmat hirdetett; nem, Elzevir Ábrahám és Bonaventura 1595—1680 közötti belga nyomtatókéival, összevető hamar fogja látni, Kováchich József említett, igen nagy szorgalmu jeles dolgozatából pedig arról bővebb eszmére jut.

1403.

Az 1ső laphoz. Sajószentpéteriek végezése. Találta ezt Jászay Pál, Pesten, Kapczy Tamás kir. táblai hites ügyvédnél 's másolatát kezemhez adá 1837b. Februar. 4d. Mutatván én, az eredetit és hasonmást többnek, két ellenvetés támadozott, 1. A' 4-es szám kétes; ketten, 5-tösnek nézek 2. Betűvonásai inkább a' XVII. százév elejéről levők. Hozzá hasonlítható betűvonásu iratokat kerestünk Jászaival a' XIV. százév végéről, a' XVd. elejéről. 'S Jászay Pál, maga külön, később ezen itt következő értekezését küldötte Bécsből, idetetelel végett:

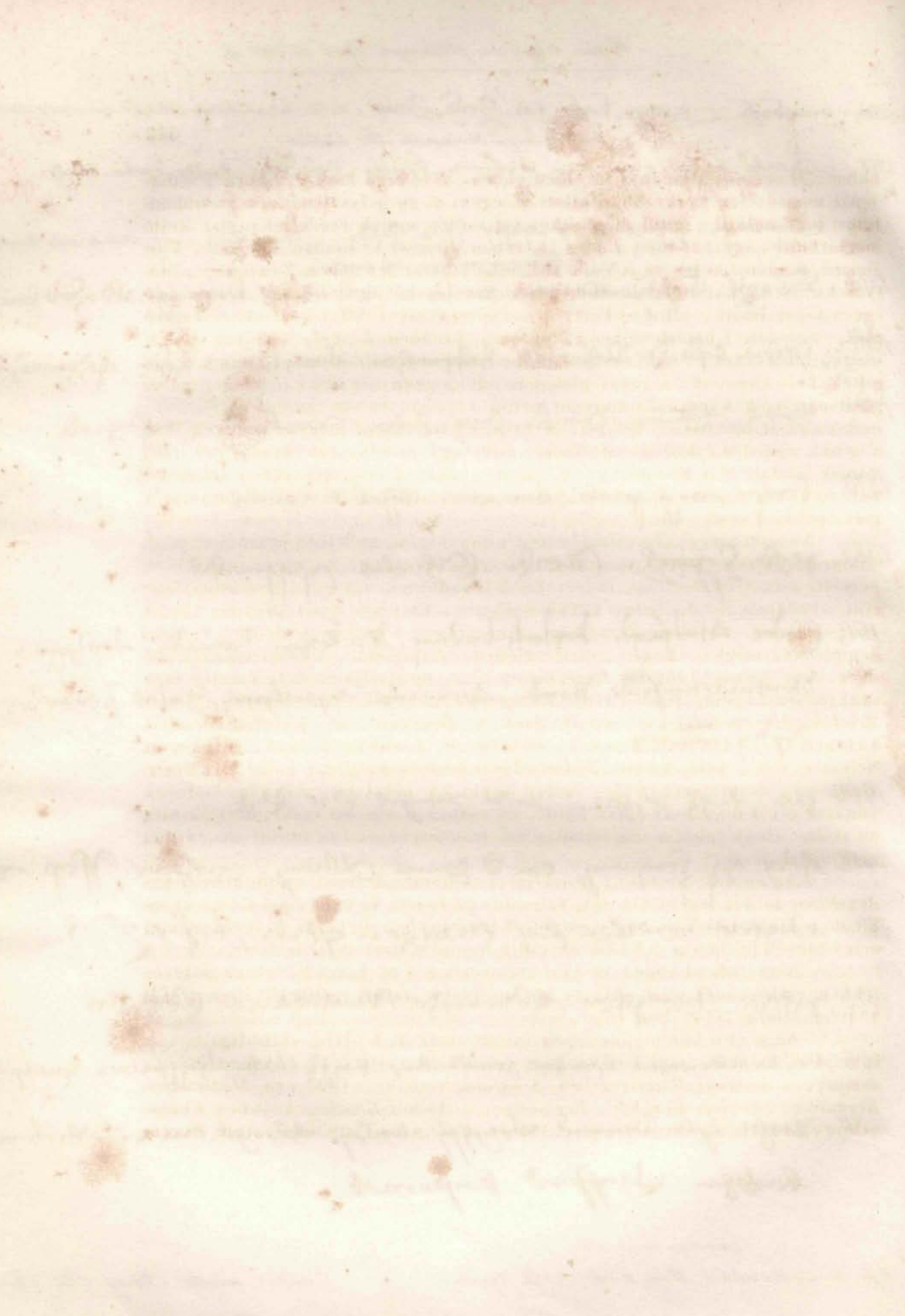
Kinek több régi, kivált hazai okleveleket vala alkalma kezén forgatni, 's azokat nem csak kalangyába gyűjté, de belső mint külső minőségeikre nézve is gondosb figyelmére méltatá, bő tudományt szerezhete magának a' felől, hogy bár e' részben minden századnak meg van a' maga saját különböztető bélyege, úgy még is gyakran ötven sőt több évvel későbbi oklevél is, annyira bírja a' korábbinak sajátságait, és viszont, hogy ha más csalhatatlan jelek és adatok nem kezeskednek, nem nyújtnak vezér fonalat, a' kelet éve

meghatározatában tétováz vagy épen elakad a' legjártasb oklevelész is; ott azonban hol világos a' levélnek költe, ennek hitelességét némi újabbaknak látszó jelek miatt kétségbe hozni csak nagyon ovakodva lehet. Nemzeti nyelven írt régi irományaink korát a' kettős és az ő ű betűk, — mellyeknek helyes leírása eleitől fogva annyi bajt adott a' magyarnak — világosítják ugyan nagy részben, de el nem határozzák. A' magyar írásmódnak korszeres történetei még parlagon hevernek; azokat bölcsőjüktől kezdve, minden hazai oklevelekben előforduló magyar szavak, nevek, és nevezetek kiszemelgetésével és hív hasonmásban közlésével, czélszerűen adni, egy fáradságát, szorgalmát nem kímélő honfi diszteljes feladata marad. Nélkülök a' kétes esetekben csak tapogatódzni, határozottan fellépni aligha fogunk. Mit e' részben maig tudhatunk megczáfolhatlan tanúja, hogy írásmódunk az előbb századokban egyszerűb, rendszeresb, helyesb volt, mint az utóbbakban. Ki ez állításomban kétkednék, meggyőződöttél lélendi a' bécsi és müncheni magyar codexekben, 's az ide mellékelt hasonmásolatban is, mellyet a' magyar írási rendszer történetei némi felvilágosítása tekintetéből, saját gyűjteményemben lévő részint eredeti, részint hasonmásolt oklevelekből készíték, 's melly 1264től, 1480ig, és így majd harmad fél századnyi idő alatt, a' magyar írás módot érdekes változatosságában tünteti elő.

Ennek bizonyossága szerint: a' *ch*, Vdik István ekkor még ifjabb király 1264-diki adomány levelében ezen névben *Munkach cs* helyett, de ebben *Kech* (ma Kéty vagy Kék Abaujban) *k* helyett, a' most említett megye törvényszéke 1318diki ítélet levelében ezekben: *Bjchke*, *Keuche*, Bubek István országbíró 1368diki ítéletlevelében ebben: *Forgach*, Tisza-Ladány helysége (Szabolcsban) határlevelében a' XVdik század elejéről ebben: *Deuyuche*, Miklós egri kanonok 1412diki ítélet levelében ezekben: *Chelej*, *Chéz*, *Chok de Romwa*, és a' kapornaki convent 1480diki intő, tiltó 's illetőleg idéző levelében ezekben: *Bechwelge*, *Chafford*, mindenütt *cs* helyett áll; ellenben: László opuliai herczeg és nádorispán 1370diki vallató levelében, úgy a' szalai convent 1409diki idéző levelében, ezekben: *Rakolch* és *Lachk cz* helyett, sőt István varannai plebanos 1361diki határjáró levelében, ezen névben *Chozymezow* (Hőszívmező) német *ch* helyett is használtatik; hogy a' *cs*, *cz*-vel is iratott világos ugyan ezen 1361diki levelből, és a' Vér András 1423ki nyugtatványából, mellyekben Csicsva, Kis-Karácson, így iratik: *Czyczua*, *hyf karaczon*; nem újság tehát ha a' Sajószentpéteri 1403diki irományban a' *cs* szinte *cz*-vel iratik. Ugyan azon 1361diki levél tanúságot tesz még arról is, hogy a' *cz* ugyan akkor *cs* és *cz* helyett is használtatott, mert ezen névben *Rozlouisza* megtartja eredeti hangzatát.

A' *gy*-ét szinte többféle képen irták eleink; Abauj vmegye felhívott 1318diki, Benedek gagyí plebanos 1365diki, és László nádor 1370diki leveleikben, e' nevekben: *Begy*, *Magy*, *Gogy*, *Gyapol*, már *gy* használtatik, de azon Benedek 1365diki, valamint a' kapornaki convent 1480diki leveleiben is, *gh* is jó elő *gy* gyanánt e' nevekben *Gogh* és *Gerghfj*, melly 1370b.

1264. *Guntach* ... *Bereg* ... *tech* ... *faj* ... *Zend* ... *Zala*. (V. dik. István király 1264-ki adomány levél
(: Háty vármegye törvényszéki ítélet leveléből.)
1318. *mágr* ... *vele* ... *hongor* ... *Comit* ... *vegi* ... *d* ... *ekszepny* ... *d* ... *rustia* ... *ipsh* ... *nygy* ... *siptec* ... *houche* ... *Bcomse*.
1340. *Eszepnampy* ... *fehempy* ... *d* ... *agufy* ... *ipnd* ... *zafon*. (Gulfi Miklós nádor 1342-ki ítélet levél
(: Thomori nemzetség osztály leveléből.)
1365. *d* ... *Bojij* ... *Gogh* ... *abanyar* ... *Zenben* ... *Thomur* ... *hezmez* ... *aldozon* ... *ku*
1361. *Egyna* ... *Dyba* ... *De* ... *Nozlanha* ... *hezpunezen* ... *alnam* ... *falua* ... *z* ... *keer* ... *chozypunez*
1368. *Comus* ... *Comlous* ... *Monku* ... *szogaz* ... *Zufor* ... *oubeck* ... *nyffoyrad*.
1370. *Zembjn* ... *nygf* ... *partk* ... *Emuelus* ... *Gypol* ... *d* ... *Lakoly*.
1383. *partk* ... *Zoyorh* ... *Denki* ... *Eufy* ... *alus* ... *nyagmichl*.
1400. *Rudrs* ... *Ajalfygh* ... *kalerh* ... *tuday* ... *ka* ... *kozhyo* ... *homik* ... *alaphogy* ...
Skutmarthmfele ... *Bank* ... *Arnyuulgi* ... *ayozthrou* ... *Grlas* ... *ZonayZy* ...
ayay ... *Zhinc*.
1409. *zara* ... *lausk* ... *d* ... *gpa...* ... *wnd* ... *longel* ... *fiul* ... *Zyjt*
1412. *Rely* ... *ny* ... *Zembjway* ... *hak* ... *d* ... *sonud* ... *Alvay* ... *ceuzkron* ... *Wip*
1423. *adatot* ... *ixerben* ... *kijs* ... *kazagon* ... *etin*, 1, d, 2, 3'
1423. *zulebu* ... *Memzuley* ... *Sözümmuzi* ... *Nakhsafalud* ... *Körfuudro*.
1470. *Maxilla* ... *de* ... *Bewygnu* ... *Comyos* ... *Zemulandras* ... *kijszalok* ... *bijsfalwa* ... *knosty*
1480. *Wagur* ... *Zala* ... *Ormond* ... *Brayssji* ... *uzhij* ... *hözogel* ... *muus* ... *Woch* ...
keuszgnur ... *Wifford* ... *Kayomick*

ebben: *Wnugh*, és a' ladányi levélben ebben: *Bodscegh* csak egyszerű *g* hangjánál marad; leg gyakrabban állott az egyes *g*, *gy* helyett minden különbözőtetési jegy nélkül a' *g*-től még akkor is, midőn ennek eredeti hangját kelle megtartania, így 1264ben *Bereg*, 1318ban *Hongor*, 1368ban *Forgach*, *Vyffegrad*, Ladány helysége XVdik századbéli határ levelében *Zonajzege*, Mátyás király 1476ki itélet levelében *Geurgew*, és 1480ban *Haxrgd*, szinte úgy egyes *g*-vel iratik, mint a' Péter patai főesperest 1380ki levelében *Nogmichal*, a' ladányi határlevélben *Alaphege*, 1409ben *Leugel*, 1480ban *Bechwelge*, midőn azt *gy*-nek, vagy 1365ben *Hegmeg*, midőn majd *gy*-nek majd *g*-nek kell ejtenünk; a' gagyai plebanos ugyan azon 1365diki levelében *gÿ-ét gh-át* és *g-t*, a' kapornaki convent pedig 1480ban ez egy szóban is *Gerghfÿ g-ét* és *gh-át* használ *gy* helyett. A' bécsi és müncheni magyar codexek írói, a' *g*-nek *gy*-től megkülönböztetésére, minthogy mindkettőt egyes *g*-vel irák, vonást húztak a' *g* fölibe így: *ḡ*, melly vonás a' Sajószentpéteri írományban és a' Vér András nyugtatványában épen ellenkezőleg, *gy*-vé lágyítja a' *g-ét*, például *auaḡ*, *hoḡ*.

Az *sz*-et már a' „Temetési beszéd's könyörgés„ széltiben használja, péld. *szumtuchel*, *szen achsin*, *szentucut*, *szentu*, ugyan ebben *z* es *sc* is jó elő *sz* helyett, miket okleveleink is leginkább használnak, így ezen hason-más szerint, 1264ben *Zend*, *Zala*, 1318ban *Ruzka*, 1349ben *Zyna*, *Jazov*, 1361b. *Heizyumexeu*, 1412ben *Zenthivan*, *Kerezthur*, 1423ban (Pelehtey Venczel Zemplén vármegyei alispán itéletlevelében) *Hozivmeze*, 1476ben *Zenth Andras*, *Kÿf Zalok*, 1480ban *Kerezthur*; a' *z*, megtartja eredeti hangját is a' szükséghez képest, péld. 1318b. *Kezepnemty*, 1349b. *Kuzepnemty*, 1365b. *Zemlen*, *Aldozorkut*, 1361ben *Rozlouwicza*, *Heizyumexuw*, 1370ben *Zemlÿn*, 1412ben *Chiz*, 1423ban *Zemplen*, *Hozivmeze*, 1480ban *Haxrgd*; olykor *cz* helyét is tölti, péld. 1368b. *Zudor*. Tisza Ladány helysége határ levelében: *Bodscegh*, *Scentmartunfelde*, *Scilas* jó elő. A' bécsi és müncheni codexek vonásos *z*-vel fejezik-ki az *sz* betűt, és csupán e' szóban *szent*, tartják meg az *sc-ét*. Hogy tehát a' Sajószentpéteri írományban *sz* is fordul elő, ismét nem új jelenés.

Az *ny*-nek pontozott *n*-nel írása tudtomra a' bécsi és müncheni codexekben fordul legelőször elő, valamint az *ly*-nek is vonásos *l*-el, ez utóbbinak példáját látjuk a' Sajószentpéteri írományban is péld: *Gergel*; semmi más okleveleinkben a' XVIIdik századig hasonlót nem vettem észre.

A' müncheni codex *zs* gyanánt vonásos *f*-et használ, mi az oklevelekben csak reudes *s*-sel szokott közönségesen íratni, péld. 1318ban *Ifeph*, 1349ben *Mufay*, 1412ben *Ifep*.

Az *ó* és *ü* különbféleképen íratott egész a' XVIIIid. századig; ugyan is majd *e*, majd *u*, majd *eu*, vagy *ew* vétetik helyette péld. 1318ban *Kezepnemty*, a' ladányi határlevélben *Scentmartunfelde*, 1423-ben *Hozivmeze*, *Kertueles*, 1480ban *Gerghfÿ*, *Bechwelge*; 1318ban *Keuche*, 1349ben *Kuzepnemty*, 1361ben *Heizyumexeu*, 1370ben *Kurtuelus*, 1383ban szinte *Kurth-*

uelus, 1423ban *ÿenrben*, 1476ban *Geurgew*; a' gyakran említett két codex különös *o*-t használ, mi gyakran elő jó a' később időkben; a' Sajószentpéteri irományban már két pontos *ö*-t és félholdas *w*-t látunk, 's csudálkozásunk csak akkor szűnik ha tudjuk hogy a' bécsi császári könyvtárban több német codex van írva hasonló két pontos *ö*-vel és félholdas *w*-vel ugyan azon korból. Példaul szolgáljanak az ide mellékelt német hasonmások, a' bécsi császári könyvtárban lévő XVd. századbéli codexből, mellyek a' „Sajószentpéteri bormérési határozatok hasonmása után ugyan azon táblán azért állanak, mivel a' „magyar írásbeli példányok vagy írásmód példányai, 1264—1480ig, táblájára, hova, folytatásul tartoznak, el nem tértek.

ty helyett látjuk használtatni a' *th*-át 1383ban *e'* szóban *Hoporth*, mi különben egyes *t* helyét tölté, péld. ugyan ott ebben: *Patha*, *Kurthuelus*, 1365ben *Thomur*, a' ladányi határ levelben: *Keleth*, *Morthwa*, 1412b. *Zenthiwan*, *Kerezthwr*, 1423ban *Kerthueles*, 1476ban *Zenth Andras*, *Lewthschaw*, 1480ban *Bathor*, *Kerezthwr*; a' ladányi határ levélben már *thy* is jó elő *ty* helyett *e'* szóban *Rakothya*; a' bécsi és müncheni codexek írói minden másoktól különbözve pontos *t*-t vettek fel a' *ty* ki fejezésére.

Ezekből áll, miket *e'* hasonmás tanúsága mellett röviden megemlíteni azért is kívántam, hogy egy részről a' felhívott betűk írása módjának némi történeti vázolatát adjam, másrol pedig azoknak, kik talán azokra nézve a' Sajószentpéteri irományban megütköznének, kétségét oszlassam, biztosan reménylven egyszersmind azt is, hogy a' most mondott irománynak eme hason mással egybe vetésével, minden más ne talán a' többi betűk alakjára 's vonatára nézve eredhető nehezségeik is szűnni fognak, mellyek különben az íromány első tekintetere, ha bár arab számai és a' régiség miatt meg barnúlt lágy viasz pecsét maradványai a' kor hiteles bélyegét magokon viselik is, a' szemléelő elméjében nem ok nélkül gerjedhetnek.

A' nyelv tisztasága, neveli inkább, úgy hiszem, hogy sem gyöngíténé, a' kérdéses íromány hitelességét, mert ha a' bécsi és müncheni codexek nyelv szerkezeti különösségeit ebben fel nem találjuk, 's ez talán csodálkozást gerjeszt bennünk, meg kell gondolnunk, hogy amazok fordítások, még pedig igen tökéletlen fordítások, ez eredeti és talán legelső azok között mellyeket még eddig anya nyelvünkön elő mutatni tudunk. *E'* mondatnak: *Dic Domino domus*, illy szórol szóra fordítása: *Mond Úrnak ház*, mint a' müncheni codexben találtatik, nagyon hív, de annál kevésbé ki elégitő utánzásra mutat! Hol azonban a' latin nyelv szórol szóra áttétele, nem vevé ki a' magyar fordítást sajátságos tulajdonaiból, ott a' müncheni codexben is csaknem a' maihoz hasonló tiszta magyar nyelvet találunk, péld. a' 73dik lapon mai írásmóddal: „*Egy némelly ember alkotott nagy vacsorát, és hiutt sokakat, és eresztette ő szolgálját a' vacsorának ideje korán, mondani a' hivatalosoknak, hogy eljöjjenek, mert immár megkészítették méndenek, és kezdék ménd egyembe magokat menteni. Az elő mondá: falut vöttem, és ki kell menem és meglátnom azt, kérlek tégedet meuts meg engemet. És a' másik mondá:*

Öt iga barmot vöttem, és elmegyek megbizonyéjtanom azokat, kérlek tegedet ments meg engemet. És a' harmad mondá: feleséget vöttem, és azért nem mehetek, és megfordolván a' szolga megmondá ezeket ő urának. Tahát (ez még 1627ben is iratott így¹⁾ megharagván a' házi atya mondá ő szolgájának: menj ki hamar az útszákba és a' városnak szegébe, szegényeket és bűnákat és vakokat és sántákat hozj be ide. És mondá a' szolga: Úgy lött uram mént parancsoltál és még hely ragyon. És mondá az úr ő szolgájának: menj ki a' szülő közbe, és a' sövények közbe, és erőltessed be jőniek, hogy teljék be én házam. Valyon újabb korra mutatnak é? a' Sajószentpéteri iromány e' vég sorai: *Ex mi végezésünknek emlékezetire és erősségere, attuk úgymond ez mi levelünket egész város akarattjából, az mi nagy pecsétünkkel meg erősséjtvén.*

De nem kevésbé neveli ez iromány hitelességét a' papiros durvasága, 's az azon látható himezet, mellynek hív hasonmását adtam. Nem sok figyelmünk volt eddig a' papirosokra is, így az irántok keletkező kérdésekben bajos mi bizonyost határozni. A' Sajószentpéteri iromány papirosán megjelenő két fél hold között felemelt kereszthez legjobban vet az itt lemásolt himezet, melly néhai Pelsőczy Imre özvegye által ugyan azon Szentpéter városa, akkor *Civitas*, lakosinak 1452ben adatott szabadítéklevél papirosán látszik, 's egy fél hold felett felemelt keresztet ábrázol, mikhez hasonlót én, sem Szalay Ágoston gazdag oklevél gyűjteményében, sem más több, általam azóta szemügyre vett okleveleken nem találtam.

Megemlítvén végre azt, hogy a' többször felhívott Tiszaladányi háttérlevél, melly úgy látszik csak fogalom terv, már szinte összehajtott egész ívre van írva, 's Isó Mátyás király egy decretumának (év számát fel nem jegyeztem) terve hasonló alakban őriztetik a' Bárczay nemzetség gazdag levéltárában, azon megjegyzéssel rekeszttem be észrevételeimet, hogy én a' felhozandó erős ellenokoknak minden esetre hódolok.

Jászay Pál.

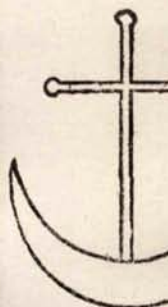
Jászay Pállal, megegyezés után, szerkesztő, még következő érintéseket csatolja ide.

Mik itten? számtól nyelvtől is megválva, 1403ban kelhetéshez, erősíthető jegyek. 1. Szentpéter benne, város. 2. Említ gyrát. 3. Szerem, Somogy borai 1403ban már híresek. 4. Bor árulhatás kisasszony naptól szentmárton napig. 5. Serről, szó. 6. Három garas, azaz: mostani hat pénz.

1. Sajószentpéternek az 1387b. megkoronáztatott 's várasokat emelt Sigmond király ada szabadítékot, miként ezen 1425b. Diósgyőrött költ okirathól, kitétszik. „Nos Mathias de Palovitz²⁾ Judex Curiae Domini Sigismundi Regis inter caeteros honores Castellanus Castri Diósgyőr quod quemadmodum alias Universitas civium in Oppido Szentpéter, .. Sigismundo Regi querulose proposuerunt quo modo ipsi tributa .. in locis alias exigi solitis solverent, ab universisque mercatoribus cum eorum mercimoniis ac alterius cufusvis status ... in dicta Szentpéter residenti-

1) Lásd az 1627beli, szőnyi békéről írt értekezésemet. Tudom. tár 1838. IVd. köt. 168—274. lap.

2) Kovachichnál Mathus de Paloch, Mathia de Palócz *Suppl. ad Vestig.* T. I. p. 298. 340.

bus .. in .. Hungariae divertentibus confiniis exigent ... libertatibus ipsorum per antelatum regiam serenitatem concessis non obstantibus ... Nos ipsius Regis mandato ... obedire cupientes ... libertates seu Jura eorum Civium per ipsos nobis literatorie exhibita visis ipsis juribus ipsorum civium in *pristinum* reductis nullum tributum .. in locis duntaxat tributa regalia exigi solitis signanter ad Castrum Diósgyőr praedictum spectant a modo; deinceps unice exigi .. facere anhelent decrevimus .. Panaszra kerülésig sokszor kellett a' szentpéteri magyar kereskedőknek adóra, vámra kényszerítetniek 's éppen ország határaig elszéledésük' szokásba jötte hosszabb időt kívánt, 's ez, és a' *pristinum* szó, azt mutatja, hogy szabadítékuk Sigmondtól, ennél fogva meg a' város nevezet, mező város helyett, még 1403 előtt kelhete. Az 1405b. 11d. cikk. pedig a' kereskedőknek árujok oda vihetése felől hova nekik tetszik 's azok iránt rendelkezéseikről is, csak már nyilván elébb megkezdett kezelést erősít meg. — 1461. Hunyadi János kormányzó ada sokodalmi kiváltságot Szent Miklós és Gergely pápa napjaira 's azokat megelőzőkre követőkre Sajószentpéter *oppidum*ban kereskedés terjesztése végett Palóczy László országbírája esedeztette, ki akkor azt bírá. 1505b. Ulászlótól kapott Palóczy Mihál kir. főpohárnok, és fivére Antal, szabadítékot¹⁾ arról, hogy Sajószentpéter városuk (*oppidum*) polgárai 's minden lakosai menttek legyenek; a *solutione quorumlibet tributorum et teloniorum ac etiam decimarum tam regalium quam aliorum ... de quibuscunque mercibus animalibus ac rebus et bonis eorum venalibus stb.* megint igen élénk lett kalmár mozgalomra mutat.

2. A' müncheni codexben 1437—1466, Máté evangelioma 25d. fejezetében *talentum*, van ugyan girának mondva 's 20dikban *denarius diurnus* esti pénznek, de Verbőczy hármas könyve 1 részének 133 czímetéből, ezt: In aestimatione namque communi una sessio jobagionalis populosa, pro una Marca seu ad unam Marcam quatuor florenos facientem, így fordította 1565. Veres Balás: Mert kewz bewchýel egy iobhagy ewles kyben ember lakik egy gý rara ký negý forýntot tezen, bewchewltetýk. 'S e' hármas könyvnek 1571, 1611, 1632, 1643, 169sbeli magyarul kiadásában is *gira* található. A' *marca* szónak azonban, melly már Sz. Iván 1036beli oklevelében²⁾ előfordul, 1403nál még sokkal régibben kellett a' magyar által giraul vétetni.

3. Szerem és Somogy bora már 1403nál régibb hirü volt 's így Borsodé. 1240ben írta Gergely pápa, *Abbati et Conventui Simigiensi Ord. S. Benedicti* ezt „provenientis de vineis novae plantationis sitis iuxta villam Eng in terra capelle vestre ... Quinqueecclesiensis dioecesis. 1308ból van a' Kaposmérői Mérey nemzetség levéltárában cserelével Csega helységhez tartozott szőlőről, mellyre 16 márkát fizettek felül. Csega mai neve: Csököly, fekszik Kaposvár, Nagy Atád és Sziget között. 1490b. költ. II. Ulászlótól Somogy vmegye czímere, *szőlő fűrtöt* tartó pánczélos kézzel. Tehát hajdanról kelle lenni a' somogyi bor országszertei hírének, hogy e' megye, szőlővel merjen címereskedni. 1536 jegyzé fel Oláh Miklós (I. Hungaria) „Pesthum ... vinis exoticis non Sirmicis modo optimis ... sed etiam Baroniacis, Somodinis ... celebris, pag. 42—43 oppida Zanto, Lyska vini optimi feracia pag. 50. Továbbá: Vinorum melius est et nobilius, primum quod in Sirmio, tum Simigio, Baronya ... Borsodiensi ... Vjvariensi ... Comitatus nascitur pag. 18. A' sokfélét kifürkészett Sándor István, így szóla, Xd. darabja 173d. lapján: „A' SZEREMI BOR nálunk a' leghíresebb Borunk vala.“

1) Mind e' három okirat nálam van másolatban.

2) L. Katona, T. I. Reg. Hung. p. 433.

4. Szeremi vagy somogyi, tehát idegen bornak mikor árulhatása' kijegyzéséhez úgy látszik Sajószentpéternek magának volt joga, mellyet még vagy Sigmond szabadítékában nyert, vagy földesurától. Az 1550beli 36d. cikk, bortermő helyen 's *colonus*nak Szentmihálytól Szentgyörgy napig engede időt, mi, akkor sem ide alkalmazható, ha csak régi szokás mondatott volna is ki e' törvényben. Szentpéter, önhasznához képest intézkedhetett, lakosainak saját bora elfogyott kisasszony napig, 's legyen szabad, mondá, az új borig, idegen' árulása.

5. Serrel, felső magyarországon már a' XIIId. százéyben éltek. Albert, jászói prépost 1243ban adott a' ker. sz. János jászói szentegyházához tartozott népnek több szabadítékot, hogy számuk nevedjék 's a' *seradó*, *lagena cereuisiae*, már itt eléjő, Abaujban a' Borsoddal határosban. *L. Fejér codex diplom. Tom. IV. Vol. I. p. 304—6.*

6. Harom garassal tartozzek az az mostaný hat penzvel — Itt először azt jegyezzük meg, hogy *penz* alatt ne a' változott értékű *pensa* értessék, noha onnan került e' nevezet, mert Sigmond, új denárainak markáját 10 pensára határozá, a' mi 400 denárt tett, hanem e' szót *penz*, denárnak vegyük, mert a' *denarius parvus* v. *obolus* még Árpádék idejében, magyarul *kispénz*, *fillér* volt. Másodszor, itten: *az az*, nem annyit tesz, mintha ugyan az volna; három garas vagy hat pénz, mivel így két pénzből állott volna egy garas. *Penzvel* szót olvasnunk kell ott, penzüel penzüvel-nek, 's látjuk a' hat penzü vagy hat pénzből állott garast, 's három garas nem hat, hanem tizenhatsz penzt teszen. De ha palóczosan penzvel olvastatik is, annyi lesz, mint garassát hat penzvel vetvén. Az 1351beli 4d. cikkben látjuk „*Lucrum camerae prout tempore Caroli regis hung. genitoris charissimi...* de quolibet integro fundo Curiae tres grossi solvebantur, sic et nunc eudendis (quorum grossorum unus sex denarios Camerae nostrae in valore et quantitate sex latorum viennensium valeat...) persolvatur. Sigmond király 100 denárral tétetett ugyan egy forintot, 10-zel tehát többel mintsem 1-ső Lajosé volt, u. m. 50 mai krajczárból állóvá rendelte 45-ből, de hogy garasát 6 denárnál több vagy kevesbbre változtatta volna, Schönvisner arról nem szól 's részemről, másutt sem találtam reá okiratot, tudakozásim között sem tanulám meg másképen¹⁾. 1-ső Mátyásnak ellenben 5 denárból állott garasát kiírá Schönvisner. Hanem, mi szökken ki, ? épen ebből, vigyázzván arra, hogy „hat penzvel“ előtt *mostani*, szó áll. Kik ez iratot 1503ból lévőknek mondogatnák, 5-nek nézve 4-esét (az általam ugyan 4-nek tartottat), nem azt vethetnék-e? Ulászló idejében a' garas, megint 6 penzü lön, talán az 1498ban 52d. cikk. vége szerint, hol azonban csak *hat* denár említetik, 's a' Mátyás ötöséből történt változás miatt áll: *mostani*. E' szó igen is ujabbí penzfolyamot mutathat, miként az 1557beli 14d. cikkely szerint meg az országgyűlés olly nagy garast rende, mellyben 8 denár legyen, kis garast pedig 4 denárból állót, de, *mostani* szóval élhete Sajószentpéter úgy, miként ma rendszerint *folyó* pénz mondatik. E' pont bővebb vitatását azonban régi penzbuvárok belétanultságára hagyom, a' többi eléggé védheti 1403b. kelhetését, 's bizonyíthatják még e' következők is, a) Helye a' pecsétnek hol ez lemállott, őznek színe, kis maradványán balról a' viasz, fakó-sárga. 'S e' szín, városoknál is, XIII., XIV., XV-dik

1) Weszerle, prof. a' pesti m. k. egyetemnél, ki Schönvisnernek sok hézagát pótolá, elébb hala meg, mintsem barátságos ígérétét betölthet. Hátrahagyott kéziratához nem juthattam.

százévi. L. Schwartner, introd. in artem diplom. Pestini 1790. pag. 128. §. 117. Nagyságának köre egyébiránt, württembergi 1824beli 2 forintosé. b) Ferus Ágoston (*l. itt a' 12. 13d. lapon*) 1515ban a' szentimrei bor iczését 8 denáron adta, Nagy János pedig a' kerti bor iczését 4 denáron, tehát sajoszentpéteri bort, melly, egybeállítathatott somogyival szere-mivel, nem mértek volna 1500 elején csak 4 denáron. cz) Azon 4-es, melly Mabillonnál, *De re diplomatica, ed. 3-tia. Neapoli 1789. T. I. libr. V. pag. 389. a' XVd. táblán* mint XIV és XVd. százévbeli arab számalakok között áll, olyan rándításu, minő e' mienk, min a' bőven venni talált ténta elbugygyant. d) Az indus vagy arab számmal némethonban élésre nézve Schönemann ezt mondja: sie verlieren sich nur im 14-ten Jahrhundert in die Urkunden, mehr erblickt man sie hin und wieder im 15-ten, 's ez nálunk lehet példa 1403-ból. Sőt, e) ha Schönvisner a' Nagyrőcze harangján találtató † 706 arabos évszámot még 1206 helyett is inkább 1506nak hajlott hinni okainál fogva ¹⁾, Pécselt Sz. Péter szentegyháza főoltárán arab szám már 1303-at jelentően áll ²⁾. f) 4-es szám arab alakai, a' müncheni codexben vagy 1466beli tatrosi másolatban, Máté, Mark 's Lukácsnál jönek elé. g) Ugyan e' müncheni 's a' bécsi codexben a' mai *ly, ő, gy*, úgy áll l', ew, g-vel ez iratunkban; *ö* is van ugyan itt, de valamint a' XVd. százévbeli *o*-nk, 1558ben Chiapy Eufrosina holmije összeírásában (*l. itt a' 148—149d. lapon*) *ö, ö*; 1570ből pedig Alagy Györgynéében *ö, ö*, úgy foroghatott már 1403ban fenn *ö* írása.

1 4 4 6.

HUNYADI JÁNOS KORMÁNYZÓI ESKÜJE,

már 1342—1382 között vagy sokkal elébb is megvolt szabványról alkalmazva.

Ez sem állhat itt egyenesen 1446ben történt iratáról, mert azt sem tudjuk, meg van-e még az valahol. Négyféle másolatból teszem ide: 1. A' mint Kováchich Márton kiadta, *Suppl. ad Vestigia Comitior. Budae 1800. T. II. pag. 44*, hihetően kéziratgyűjteményéből Nádasdi Tamás nádornak, ki 1562b. hala meg, 's így ő mássát 10—20 évvel is elébb nyerheté, sőt már 1526 körül, midőn a' tanult lelkes ifjú Hd. Lajos titkára lett 's a' kir. udv. cancellaria iratok kezében foroghattak. — 2. Kollár Ádám régi kéziratgyűjteményéből, 1564-en innenről, mellyet Gévay Antal, csász. könyvtári alőr 's m. akadémiai levelező tag a' bécsi csász. kir. titkos levéltárban megvizsgálgatott, 's ez eskünek mássát vette és a' „Tudománytár“ számára hivatalosan megküldé, mellynek 1834beli Hd. kötete 231d. lapján, némelly históriai 's literaturai előrebocsátással Luczenbacher János rendes tag közlöttelegelszer, azután pedig onnan, Horvát István a' Tudományos Gyűjt. 1835beli Vd. kötete 89d. lapjára nyomatá, ismét egykét históriai megérintéssel. — 3. Úgy, miként Kováchich M. *Vestigia Comitiorum* 1790. a' 629 lapon, tisztelt lelkü öreg Ráday Gedeon gróf kéziratgyűjteményéből kiadta. — 4. Miként másolatát a' nagy alapító Széchényi Ferencz gróf kézirat gyűjteményében kaptam, mellyben magam kerestem fel 1839b. Juliusban.

1) L. Ungrisches Magazin. Pressburg 1787. IV. Band. 2. Stück. S. 224—236.

2) L. Koller, Prolegomena in hist. episc. quinqueeccles. 1804. p. 147. Tab. I. így: 1 3 3 0 3 3.

1. *Nádasdi.*

Isthen teged segellien, Bodog Azzony neked Irgalmat wgy nyeryen, istennek mindzenti eretted wgy chawagyak, Isten zent teste te wegh napodon ydwessegedre wgy meltollielik, fewld tetemedet wgy fogadya, onnet harmad napon wgi ky ne wesse, magol magod wgy ne zakadyon, Itelet napyan istennek ew Zenth Zyneth wgi lathassd, Ewrek pokolba wgi ne temetessel, hogy az Zerzest ez Registromba, kyt ez Orzag Zerzessere megh irattanak volna azt eressen, es tekellestessegel mynd megh tartod, semyt ellene nem tesz, sem tetez.

2. *Kollár.*

Isten Theged wgy segellyen Bodogh Azzon Neked Irgalmath wgy nyeryen, Istennek mynd Zenthÿ eretted wgy thamagyanak, Istennek zenth Testhe the wegh Napodon Idwossegedre wgy meltholyek, fewld Thethemedeth wgy fogadya, onath harmadnapon wgy ky ne wesse, magol magod wgy ne zakadyon, Iteleth napyan Istennek ew zenth Zyneth wgy lathassad, Ewrek Pokolba wgyne Themetthessel, hogy az Zerzesth ez Registromba kith ez orzag Zerzessere megh Irtanak volna, azt Ewressen es Thewkellestessegel mynd megh Tartod, semmyth ellene nem Theez sem Thethetz.

3. *Rádai.*

Isten teged ugy segellyen, Boldogh Azzon neked irgalmath ugy nyeryen, Istennek minden Zenthÿ eretted ugy imaggianak, Istennek zent theste the wegh napodon eudvoffegedre ugy meltollyek, feold tetemedet ugy fogadgyabe onneith harmad napon ugy ki neveffe, magrol maghod ugy ne Zakadgion Itelet napjan Istenek eo Zent Zyneth ugy lathassd coreok Pokolban ugy ne temetessel, hogy ez Zerzestez registromban, kith az orzag Zerzfere megh irattanak volna, azt erossen es teokellestesseggel mynd megh tartod semmyth ellene nem tesz fem tetez.

4. *Széchenyi.*

Isten téged ugy segellyen, Boldog Aszszony néked irgalmat ugy nyeryen, Istennek minden Szentei érted ugy imadgyanak, Istennek Szent teste vég napodon üdvösségedre ugy, ml † tollyeh, föld tetemedet ugy fogadgya bé, onnet harmad napon ugy ki ne vesse magul magod ugy ne szakadjon Itelet Napjan Istennek ő Szent Szinét ugy lathassd örök pokolban ugy ne temetessél hogy ez Szerzetes registromban kit az Ország szerzésére megh irattanak volna azt erősen és tökéletességgel mind megh tartod, semit ellene nem tesz semtetez.

A' Nádasdi-példányban, imádják helyett: *chawagyak*, vagy a' régi másoló botlása vagy nyomtatása. Kovachich tisztelt hamvu barátom, illyesmit betűről betűre szokott leírni. *Ewrek, eressen, tekellestessegel* pedig: örök, erősen, tökéletességgel, helyett, a' régi másolót é-ző tájról voltak mutatja. Továbbá: megh *irattanak* is tévesztett belécsusztatás, *irtanak* helyett.

Hihetően Nádasdi-példánynak ezt azért lehet nevezni, mivel Kovachich, 43dik lapján, Kollár, Széchenyi 's Nádasdi Tamás kéziratgyűjteményét említi, 's Kollaré, Széchenyié ettől elüt.

A' Kollár-példány meg ezen szóban: *thamagyanak*, hibás; *imádjanak* v. *imadgyanak* helyett, mert a' „temetési beszédben is: *uimaggonoc* erette“ van. *L. R. m. nyelveml. Iső köt. 5d. lap*; az Iső Lajos idejebeli rendőri eskütszék szabványában nem különben ez áll: *te erted* vgy *imadgyanac*, 's ez eskü' deák fordításában: *pro te intercedant*, hasonlóan imádásra, nem, támadásra mutat. Horvát István, mind e' mellett, az ő „olvasásában“ meg tartá: *támagyanak*, 's nem monda egyéb észrevételt, hanem azt, hogy „a' mennyire Ő nyelvünk régiségeihez *valamit* azt ért, ez a' kiadás hívebb a' többinél.“ Igen is, még hasonlóan 1446b. körülbeliség jellemei benne: *hodog* azzon, *mýnd zenthý*, *melthollyek*, (igére nézve, de h betűvel már nem az) *fogadýa* (*bé* nélkül), *ő* hangzónak ewvel írása, *onnat*, hanem ez utóbbitól megválva Nádasdi-példányunk is régi leiratást éreztet. Véleményem szerint, Kolláré azért látszhatik, inkább a' magyar kir. udv. cancelláriában volt példányról közelebb vettnek, vagy hívebb másoltásának, mivel abban ő-ző és é-ző közép hangejtés divatozott inkább, miként ahhoz néhány mutatványt a' „Temetési beszédhez“ irt értekezésembe a' LXVIII. l. előlegesen tettem, 's itt e' II. kötet 19—22. lapjain, a' magyar udvari stylussal költ három irat állítja előnkbe-

A' Rádai-példányban: *minden Zenthý*, *feold*, *eoreok*, írása már XVIII. százéybeliség.

A' Széchenyi-példány pedig épen ez előtt csak 30—40 évi mód. Összehasonlító, mindenik lemásolójának látni fogja, változtatásait, mik között azonban: *imaggianak*, *imadgyanak* szó, nem önkéjűség. A' két utóbbinak felirata így áll: *Articuli cum juramento tempore olim Joannis de Zapolya Wayvodae in civitate Pestiensis per Pruelatos et Barones in congregatione generali editi anno Domini 1526*, 's ekként adta ki gr. Batthyáni Ignác is; *Leges eccles. T. I. p. 604* még elébb Kovachichnál; azon előjegyzettel, hogy egyház és országnagyok ennek letételével köték magokat akkor szerzett czikkeik megtartására, mit Kovachich botlásul tüze ki 631d. lapján. Mert, szól, az ezen eskü alá irt czikkek egyenesen a' Hunyadi János idejebeliék, mellyek előtt a' törvénykönyvben lévő ezen szerkesztői észreadás: *juramentum initio gubernationis Joannis Hunyadi in congregatione generali regni conceptum e vulgari in latinum translatum*, azt, sem egyenesen Hunyadi esküjének, de a' Nagyokéinak sem mondja. Helyén kívül volna részemről itt az 1526b. Pesten, Zápolyai ügyében gyűlés nem voltára nézve Kovachich okait kiszednem, vagy mind addig tovább nem dolgoznom, mig Zápolyai név ide tételét én is kétségen kül Hunyadié helyett, leirói tévedésnek nem állítanám. Csak azt kell nekem itt elsuhanni nem engednem. I. Miként ezen eskü, e' szavak kezdeteig: *hogý az Zerzesth*, néhány elrakást kivéve, ugyan az, melly felebb a' 336d. lapon 1342—1382 közöttől mint nyomozó eskütszék tagjaié áll, miről nem szóla Kovachich, 's Luczenbacher és Horvát István sem. — II. Hogy tehát ezen szabvány még hajdanibb időből, átaljános volt 's az elején álló kifejezések már Iső Béla 1061beli koronázati esküjében meglehettek, mert ennek latinul nem tudását nyilván beszéli Turóczi¹⁾; eskünni, Salamon ellen kellettése pedig majd kétségtelen²⁾; meglehete némelly mondéka hasonlóan az országgyűlési Rendek hódolatesküjében,

1) *Scriptores rerum hungar. Cura Schwandtneri, Vindob. 1766. p. 138.*

2) *M. t. társaság évkönyvei III. kötet. Czech értekezése 212dik. lap.*

kik az Árpádhozi hűség esküje óta egészen a' habsburgi házból választásokig magyarul hangoztaták azt, miként e' két nyom bizonyítja is, a) Iső Károly latin esküjét nemzeti nyelven is elkelle mondani a' Rendek előtt hogy megértsék ¹⁾. b) Iső Ferdinandhoz még igen sok országnagy magyarul esküdött: *l. itt a' 17. lapon.* — III. Utolsó ezen szava: *tétetsz* erősíti e' hitszabványnak csak király, csak annak hatalmával felruházott által letétehetését, Rendeket e' befejezés nem illethetett, 's ezt Batthyáni nem vevé észre. — IV. Azon hitszabvány, mellyet a' Rendek, Hunyadi kormányzásai 's végzeményeik megtartására elmondottak, más kifejezésű volt a' végén, mert, hogy nagyja 's apróbbja úgy hiteltetett meg valamint ők Hunyadit irtózatosan leköték, kiteszik czikkeik 5dike eléadásából, mellyeket Kovachich bővebben bocsáta ki ²⁾, mintsem a *Corpus juris*-ban állanak, u. m. *quibus ... articulis ... inventis et confectis, ad contentaque eorundem observanda singulis singulariter tam scilicet majoribus quam minoribus in forma ad haec ordinata juratis unanimitate ... nos elegerint ... cumque quamvis invitum iuramento tamen, modo, quo supra praestito adstricti effugere non valentes.* — V. Ezen esküszabvány átaljános létét 's esetenként alkalmazását leljük azon emlékiratban is, melly szerint Hunyadi János, Gara László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda 's többen, esküvel szövetkezének 1450b. Budán *feria IV. proxima post festum BB. Viti et Modesti MM.* különös barátságra 's egymás védelmére, mert ezt abban, nyilván idézik e' szavak: *Corporale iuramentum praestitimus juxta formam illam, quae alias in congregatione generali pestiensi facta et confecta fuerat* ³⁾ 'stb. Minél fogva, ilyen szabásu, vagy legalább kétségen kül hasonlóan magyarul volt azon eskü is, mellyel Hunyadi János és Pongrácz család magokat 's utódaikat viszont-szeretetre, védelemre, egymást erővel javaikkal segítésre kötétek le, 's mellyet Hunyadi János halála után, özvegye, Szilágyi Ersébet 's ennek fivére Mihály ismételték ⁴⁾. *Hitre* fogadást említ 1539ből 's 1540ből *itt a' 32, 37. lapon, Majlát István magyar nyelvű szövetkezete is, e' hitszabvány sem vala tehát latinul, pedig nem ettől eltérve, hanem a' régibb időből leszállt szokás nyomán.*

'S ezeket, észbe fogadva, kiesik sarjából Katona' megjegyzése *Hist. crit. Tom. VI. Ord. XIII. pag. 477. Pestini 1790,* hol 475d. lapjára csupán a' latin erőtelen fordítást sorozá a' *Corpus juris*-ból! hogy Hunyadi, *csak* azért eskettetett volna fel a' haza nyelvén, mert Galeotus Martius tanúsága szerint *latinae linguae expertus* volt, melly okot Luczenbacher is elégnék tartá, minél világosbra Horvát István sem lépett, ki a' mindennek kinél 's hol léteire nemesen intett Kovachich után, ennek idézése nélkül, érinti az 1450b. Budán, *feria IV. proxima post festum BB. Viti et Modesti MM.* költ 's ezen esküre hivatkozó emlékiratot, ki, ez eskünek a' Tudománytárban Luczenbacher által közlése megemlégtését a' hisztóriai lelkiesméret megsértésével, egészen elmellőzi, noha e' közlő, Horvátot mint 1815ben, ez esküt 1446beli *gyönyörű nyelvmaradvány*-nak nevezettet hozza elé, ámbár, láttuk, nagyobb része már az 1342—1382 közöttiben eléfordul.

1) Kovachich, *Vestigia Comitior.* pag. 173. — 2) *Vestigia Comit.* p. 256. — 3) *Supplem. ad vestig. Com. Tom. II. p. 44.* — 4) *Scriptores rer. hungar. veteres, ac genuini,* Cura J. G. Schwandtner Tom. II. 1746. Révai Péternek „de Monarchia et S. Corona Regni H. itt álló munkájában 670—671 Okosabban tette volna Révai, ha magyar szabványát teszi ki ezen szövetség eskünek, mintsem latinul előhozniá tartalmát!

De Szilágyi Mihály mint kormányzó is magyarul esküdött 1458ban, pedig nem azért, mivel ő róla nincs feljegyezve, hogy *latinae expers* lett volna, valamint magyarul mondá azon ékes beszédét, a' Mátyás választására tüzeltet, melyet Ranzanus Péter XXIX. *Index*-ében deákul ad elé, nemzeti nyelven harsantának megjegyzése nélkül. Történetvisgáló csak úgy vegye a' világot miként volt 's van, 's csak azt higgyük, a' mi megtörténhetett. Rákos mezején a' sok sok ezer magyar, választandó királyt nemzeti jogaival. Hatott volna-e, tömegre, a' megindítandóra, *deák* szó, melyet e' gyűlésnek csupán papjai 's kevés világnagyjai értenek. Cicero legzengőbb kifejezései sem. *Haza*i szólam gyujta ott langot *Mátyás legyen* kiáltásokra 's esküjét Szilágyinak, mit Turóczi jegyez meg, *IVd. R. 63d. fejezetében*, Szekel' Estvan pedig 215d. és 216d. levelén említ, t. i. a' Hunyadi ház ellenein bosszút nem állást fogadót, és hihetően a' hozott törvényt megtartatót is, nem csak hangban akará hallani a' nemzeti gyűlés, hanem tisztán érteni is a' kivívott, féltett őrzött *Ild. endrei* alkotvány szelleme megigérését. És az Országnagyok, követek' esküje hasonlóan magyarul történt. Hogy ne így? midőn a' német lakosú városok számára e' szabvány iratott: „*Das uns Gott helffe, unsere Liebe Frau, und alle Gottes Heiligen, das wir von der Stadt N. wegen keinen anderen König haben wollen, nach erwelen werden, den den Herrn Wajdafia Matyasch, und wollen im gehorsam seyn, und dienen mit Recht und worer trew, als unsern gnädigen Herrn, und dergleichen dem Großmächtigen Herrn Zilágyi Mihál an seiner stat dieweil und er Gubernator ist. L. Kovachich, Suppl. ad vest. Com. T. II. p. 137.* illy felirattal: formula juramenti per omnes Civitates neo-electo regi praestiti, minél ezen jegyzéseink teendő. 1. E' német eskü lehetett akkor Nagyszombat, Buda, Poson, Kassa, Sopron 's a' szepességeik és erdélyi szászok polgárai számára, mert Nagyszombat, Poson, Sopron jegyzőkönyveit ez időből még valósággal németül is irttakul látám-én is¹⁾, Buda városa tanácsától Kassához 1404ből van fenn német levél; de csakugyan, 2. azon városoknak, melyeket az 1514beli 3d. cikk és Verbőczy elészámlál nem mindnyája mondá csupán németül hódolatesküjét, mert az Albert király idejében 1439b. budai országgyűléskor kilobbant magyar polgároknak meg magyart kelle kapniok²⁾, nem különben a' pestieknek, mert ezek között voltak azon virgoncz vérű magyar fiúk szülei, kik, hallvák a' Rákoson Pesten tódolgott választók, vitézek neszét, ők is dalolák utánkiálták gyermek szokásként a' Szekel Estvan fenntartotta csonkás rimű magyar verset, a' Mátyás' királlyá lettén örülőt³⁾. És magyar eskü kívántatott a' Székesfejérváriak számára, kikkel Ersébet királyné, fíjacskája László koronázatakor 1440b. magyarul beszélt⁴⁾. 3. Német esküben is, ezek: *Vajdafia Mátyás, Szilágyi Mihál*, annak magyarból fordítására látszanak mutatni, vagy legalább azt bizonyosan érzetik, hogy, 4. a' magyarul beszélés megszokása, a' németre is elegyítésével hatott.

1) L. Utazási jelentésem az Évkönyvek III. kötetében. Sopron városa jegyzőkönyve kezdetik 1394ben németül 's így folyt 1590ig. Ezen innen latinul és németül. Legújabb időben pedig, miként 1837b. October 24—26dikán ottan dolgoztomkor megtudám, csak magyarul 's így is írják alá magok, az ülésben jelen volt tanácsbeliek. 1836 óta minden polgárjoglevél is, nyomtatva, magyarul adatik ki.

2) Buda németiségét 's magyarságát lásd következő III. kötetben, az 1583—1599 közötti levélről szóló jegyzeteknél.

3) L. Chronica ez vilagnac yeles dolgairol... *Gönczön* 1558. Cracoba Niomtatot MDLIX. 215—216. levél.

4) L. Tudománytár, 1834. I. 235—236.

Szabadna okulnunk úgy hiszem, már e' természetes fejlemény szerint, de ki még is rázná fejét, juttassa eszébe, hogy *magyar irat* Vér Andrástól nem 1473ból hanem még 1423-ból van fenn, és figyeljen ezen időkörbeli magyarul írás példáját mutató e' záloglevélkére.

1 4 5 2-ből.

En belkeny petter addom En myndeneknek twttara kyk^{nek} Illyk En az En Jozagomat az ky En byrttoko allat wagyon 3az fomboron, Myndē hozza tartozzowal wettem zalogon zekel gergelnek, három foryntba Ezernegy 3az Etwenket E3tedwbe wyzkerezt nop wttā walo waffarnappon kwlt E3 lewel E3t EN addom az EN pechettēnek ERwffege ala E3 dorlognak megtataffara SSSSS annak felette attā odda EN magamat hogha my dolgon ly'3'zen gondomat wyffelye. (P. H.)

L. *Nachlese auf dem Felde der ungarischen und siebenbürgischen Geschichte nach authentischen bis jetzt unbekanntenen oder unbenützten Quellen und Urkunden, bearbeitet von A. K. Kronstadt, 1840. I. 55—56.* Kőre Pesten iratott hasonmássát ennek, az Író 2d. 's 3d. füzetével ígéré adni gróf Kemény József m. akadémiai lev. tag gyűjteményéből; velem azonban, e' nagy érdekű értekezésnek épen ez íven dolgoztomkor Martius végén 1840. megolvasása után tüstént írott levelemre Aprilis 12dikéről költ válaszában a' hasonmásból egy példányt olly becses nyíltsággal közle, minővel ő az eredetit gr. Keménytől nyere 's én a' fennebbi szöveget már e' hasonmásról nyomattam le, mivel ehhez képest a' *Nachlese*-ben lévő, több helyen sajtóvétségű. Arab szám itt vitályt nem fakaszt, mivel az év betűkkel kiírva; ő szamatu pedig benne: az *kyen* = a' ki én, *wettem* zalogon, = vettem, minő szótag-ugratás hajdanban gyakran eléjő; *zalogon* áll Drágffy János 1520beli levelében itt a' 30d. lapon, így: wethethem zalogon; *Adom* helyett *addom* van 1549beli erdélyi levélben Galaczi Estwannétól, mellyet az akademiához épen gr. Kemény küld. L. *későbbi kötetben 8d. lapon.* 'S hajdanságot mutat a' szász sombori jószágnek ha még olly csekély volt 's, csak három forintban elzálogítása, noha Belkényről Székely Gergelynek még gondoskodni kellett. Szász Sombor van Doboka vmegyében.

1 4 8 6.

A' 4dik laphoz. Albert apát levelkéje. *Im itt az egész:*

Edes Testverem, Koszonom a M — — Nestienek keldek zent Ereklit. Ianos Vronk a nagi giori prepostual Budan meg meg lez, minden agfagtok meg meg lez. Iften veltek. Tichon. Zent pal napian etfzaka 1486. Albert Apatur.

Alig van értelme. A' tihanyi apátornak nyilván valamit küldé Máramarosból testvére 's azt köszöni, — és azért ő, a' pap, *erehlyét* küld Nestienek ¹⁾, ki talán az édes

1) Neste vagy Annos = Anastasia. L. Sándor István, Sokféle XIIId, darab, 243 l. A' müncheni codex előtti kalendáriom azonban Agnest írta Annos-nak.

testvér felesége volt. Ki az a' János urunk? kinek Budán kell vala találkozni a' nagygyőri preposttal, hogy az édes testvér és felesége aggságát igazán megszüntesse? mert itt úgy látszik, ismételve van *meg*, mi által nyelvünkben apróig éreztetés, vagy, nagy-nagy erősítmény lesz, miként Erdélyben ma is divik: *mindjárt-mindjárt* oda ment, 's közönséges még: *fel felkölt, le leszállt, el eltűnt*; a' mi egészen keleties, mert a' töröknél, két mellékszóznak ismétlése hasonlóan nyomatosságot jelent ilyenekben: kara-kara = fekete-fekete, jüksek jüksek daglar — magas-magas hegyek, derin derin zajlar — mély-mély folyók. Ha pedig: *ismét újra* helyett állna *meg meg* dunántuliasan, akkor az értelem látjuk, más lenne, hanem az inkább csak az elsőre volna alkalmazható. Ki nem akarván is irni Albert apát, testvére baját, azért mivel tudta elértetését, és annál fogva illy kevés beszédü, e' levél itt még is csak töredék, a' többinek el kelle kopni, kiszakadozni már eredetijében, mellyből Dr. Weszprémi István közlötöte fennlétét 1781b. megjelent e' című munkájában legelőszér: *Succincta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia. Centuria altera. Pars posterior. Viennae*, a' 197—198d. lapjaira tett hosszú jegyzetei között, mellyekben előbb más régi magyar nyelvmaradványokra ereszkedék ki. Irá e' felől ottan ezt: Vnum praeterea Epistolium Seculo XV. scriptum inter instrumenta litteraria nobilissimae cujusdam familiae huiatis in hunc usque diem apud nos *fideliter* conservatum memorabo novissime, quod Albertus Abbas S. Aniani Episcopi et Confessoris de Tihan an. 1486 in Comitatum Marmarosensem ad Literatum Valentinum K— fratrem vterinum dederat, quia illud breue est, expromam integrum. 'S itt következik, a' mi már, fenn van.

Ennyiért is köszöneteske ugyan a' sok érdekest összegyűjtött debreczeni orvos Weszprimi' hamvára, mert e' kis példa legalább megint ahhoz csillám, hogy 1400 és 1500 között is csak irt némelly vérmesebb magyar pap, latinban járatlan rokoninak egyszer másszor tudósítást anyja nyelvén ¹⁾, és világiak között a' többféle nevü úgy nevezett *Deákék* hasonlót mívelének, de kedvesebben olvasnók, ha Veszprémi egyuttal a' K...val kezdődő Bálint deáknak vezeték nevét egyenesen kiírta volna, ha tudá; vagy megnevezi a' levél két birt családót. Ugy, utána lehetne látni ennek maradékánál 's meghányni, ha több efféle nincs-e még nála, de sorba venni Debreczen és Máramarosnak K... betűü lakosít vagy avult iratokat fenntartott családait ki fogja? Pedig azt is kellene még bővebben értenünk e' maradványka felől, ha száma arabbal van-e vagy rómaival? ha betűinek bélyege szegletes gót-e? olyan német folyóírásbeli-e már a' XVd. százévben, minőt XVIbeli magyar irataink mutatnak, ha betüről betüre írta-e le Veszprémi 's az írásmód változtatása nélkül? Mert mind effélék összeállítgatásaiból kell valahára, az egyenesen csak magyar oklevél-tan rendszerének elé világolni. Azt az egyet bizonyosan tudjuk, hogy Veszpréminél lévő: zent, lez, eredetileg így iratott: *zent, lez*.

Illy ferdeséggel titkolódzott Weszprémi, Erdősinek magyar deák grammatikája körül is, miként Kazinczy beszéli, *Magyar Régiségek és Ritkaságok, Pesten 1808*. Olvasójához szólóban, a' *VI. lapon*, azt említve, hogy Erdősi grammatikáját már elveszettnek hívék nyomtatványában a' tudósok. „Annál nagyobb volt tehát, mondja, örömök, midőn Dr. Weszprémi István Debreczenben, azt a' jelentést tevő, az 1792diki *ujságlevelekben és azután a'*

1) Várdai Istvánnak, Ferrarából 1450b. anyjához, akkori pedant fitogtatásnál fogva latinul irt levélről, mellyet gr. Zichyék levéltárában leltem, máshol.

kassai museumban, hogy az örökre elveszettnek vélt könyv megvagon. De hol vagyon meg, azt el nem mondotta. Gyengéji közzé tartozott a' nagy embernek, szere felett rettegni dicsőségéért, 's ha mit olykor mástól veve, nem örömet hagyta tudni, mely kútfőből merítgetett. Itt ezen felyül kincsének becsét akarta nevelni titkolódásával.“

Végre úgy sugá meg a' tudor v. tudár, Kazinczynak, hogy — a' grammatika — Sinai Miklósnál — van. Illyen az *antiquariusi* sugás.

Óságbuvárkodás háromféle tücskös főt növeszt. *Egyike*, valami még nem ismertre akad, 's majd ki akarja adni, hogy „nagy névre kapjon“ majd, nem akarja, mert „akkor közzé lesz.“ 'S addig édelgeti magát dugdosásai közben „ezt csak én tudom“ enyhítgetésével, míg Őtet dugják el 's híre kincse dugva marad. Efléle tormába esett féreg, több érdekes nyelvmaradványunkat dughatá el már, örökre. *Másik*, egy feltalálótól hallja, valamely rejtve maradott irat hollétét, sőt annak kiadott munkájából tanulja, 's azon hittelen kezegeti magát: „azt egy harmadik nem hallá, arról egy negyedik nem olvasott, így hát abban CSAK Ő, egyedül ŐSÉGE tudalmas. Pedig tudhatják sokan, mert olvashatják százan, ezereken. Ez talán kész volna szépen meghaladni azonnal a' veleközlőt, hogy mással ne közölhesse, összevásárlani ennek könyve példányait, ha sok pénze volna. *Harmadiknak*, mutattatik egy ujonnan felfedezett irat, vagy pénz vagy egyéb, 's nem azon csattan ki öröme, hogy az, hálá, megvan, akárki találta, hanem fintorodik reá szája, ólálva ólálkodik hunyor szemmel abban gyanúsíthatást lelteni, 's nem leverő adatokat idéz annak igaz kelete 's éve ellen, hanem csak a' kesernyés *de, de, még is, osztán*, savanyodik ki ajakán 's e' de-ezését mindenfelé önti. Mit mondek? nem csak háromféle rendes bogár van e' nemben, sok apró vonatig furakozik irigység elferdülés olyan tudós fejébe, ki utszán járttában is csak négy fala között álmadozik. Világ által megnyesett, lesurolt 's virgoncz elméjü, kerüli efféle molierei toll 's hogarthi rajz alá és Megyeri fogásu eléállításhoz tartozást. Ki mit felfedez, azé legyen hire, igen, ki merheti azt elragadni? nyiltan közre bocsátótól, épen hova szebb kebel, minden hasznos tudalmat örömet ereszt. De úgy sápadva őrzeni apróságot, hogy az imádott hírecske el ne szellengjen! a' lélekre csak molyos iratokról szállongott penész.

Ezen enyelgő kiszessenés után 's ohajtásom mellett, hogy inkább Jankovich, Fejér, Czech, Gyurikovich, Kovachich József, Nagy Gábor, Podhraczký és Jerney buzgó közre bocsátása szíves közlése legyen követve, egy kis hisztóriai ismertetésül ragasztatik még ide, hogy Katona, *Historia critica Regum Hungar.* munkájába Veszprémitől tevő által e' levél töredéket. *L. Tomulus IX. Ordine XVI. 1476—1490. Budae 1793, lap 774.* Közbeponozást különbözöt ada neki egy helyen 's a' megmeg lez-t összeragasztá. Minden kritikája: *Quam diversa hodie loquendi scribendique ratio!* De Katona eszében csak érdekes oklevelei valának. A' hisztóriai igazra egyébként lélekismérettel vigyázott Katonától 1) vette által az igaznak és természetnek szíves embere Virág Benedek, *Magyar Prosodiája 22d. lapjára, Budán 1820.*

1) Így jellemezi e' mondása tanítványaihoz: *Hoc quidem vetitum est scribere, non etiam dicere. L. Fejér, kölcsön t. t. Péczely József vitázására, Századunk 1839. Oct. 17d. 83d. szám.* „Nekünk, veté ide Fejér, szerencsésb időkorban, szabad nem csak kimondanunk, hanem meg is írunk az igazat.“ Illyen valóban a' legszebb idő.

És Horvát István az 1835beli Tudományos Gyűjtemény Vdik kötetének 102dik lapjára nyomatta le, híven, idézve Katonát is. „De minő nemesi Ág Levéltárában vagyon az eredeti Levélke, veti utána, azt sem egyik sem a' másik Tudós Férfiu föl nem jegyezte.“

A' csak félig kitakart ösvényen Katona, erére nem mehetett. 'S nem akad úgy reá senki, hanemba véletlenül. Vagy megkaphatjuk valódilag csak úgy, ha olly tagja él avvagy lesz azon *nobilissima familia*-nak, ki e' maradvány becsét érzi. Illyen, bizonyosan megküldi még egykor a' magyar akadémiának épen az eredetit is, meg legalább hitelesített 's leghívebben levett hasonmássát. 56 éve ugyan mióta 1781b. Veszprémi ezt írta: in hunc usque diem apud nos fideliter conservatum, el azonban még talán nem vészett. Ezen: apud nos által, magát érté-e Weszprémi, vagy Debreczenben náluk fenntartását, nem bizonyos. Amúgy, az ő utódait illesse ez intésecske, melly azért is sürgető, mivel eddig elé, magyar küldött levél ennél régibb időbeli nem találtatott.

1489—1495.

A' 39d. laphoz. Siralomének Both János veszedelmén.

E' *hármás rímek* első nagy betűiből, láttuk, GREGORI jó, ki. Irójuk neve fejlenék tehát e' betűkből elé, ha épen meg volna ezen elegia mind addig, míg a' név' betűi megkivánák kinyulását. Az itteni utolsó hármás rím áll a' lap' legalján annyira, hogy oda uj három sor nem fért volna, 's a' folytatás így, a' következett levelen volt, de az nincs meg. Kérdés már, ki lehetett e' Gregorius? Nem valamelyik horvát Gregoriantzi-e, kiknek *felei* közül, Pál, 1550b. lett zágrábi püspökké. Vagy egy más családbeli, akará nevét latinul kimesterkélni? Minden esetre, szolgálja volt, kitetszik, Bajnai Both János főurnak, azon értelemben vévén *szolga* szót, miként Verbőczy tripartituma II. 19. cikkéből e' sort: Antiquitus enim aulae Regiae milites et alii curiales, Veres Balás 1565b. így adá ki magyarul: Regenten kedeg, az kyalý *szolgak*, ees egyeb wdwarbelýek . . . 's tehát *miles*, *serviens* = szolga, mi a' mai Szolgabiroban is fennvan ¹⁾. Gregorius ekként, Both János udvarában forgott, zászlóaljához tartozott ifjú vitéz, levante, katona, szolga lehetett, minőket hajdani királyaink példajaként a' főur is tartott 's illy nemes ifjak, levélvivők, házidolog elintézők, csatakísértők voltak. *L. III. Lajos udvara személyzetét, Monum. Ungrica, ed. Engel p. 187—236.* 's az 1723beli 105d. törvényczikket. És e' Gregori. . . akarki volt, szivéből simult urához, elérzékenyült, midőn az, megelegetését jelenté nyájas rápillantásában, zajgott kebele, elvesztésén. Hanem, mellyik Both Jánost kíséré hát *ilyen* szolgálai hív siralom? Azt nem, itt, ki 1521b. Belgrád várát Oláh Blaskóval, Móre Mihállyal 40 napig védé, alula 20 rohamot vere vissza, de bolgár pulyaság miatt elveszté. Más, elébbi Both János, miként Istvánffy szól, Derencsényi Imrének tengermelléki bántársa, 1493b. valla veszedelmet. Rohan e' kettő a' törökre. Még elébb azonban Frangepán Bernátot, királyi várak elfoglalóját, akarják kiverni Brinye várából. A' két bán kémlelget, hol volna rés a' várhoz. Golyó süvölté le arról egy szakállosból 's Both Jánost megölé. Bonfininal pedig ez így van: Dum autem arcem, que oppido imminebat diligentius ipse, (Emericus Drencenus)

1) L. Kollár, Hist. jurisque publ. R. Hung. Amoenitates Vol. II. p. 87—96.

cum collega suo Bothiano oppugnat, factum est, ut Bothianus pila aenei tormenti percussus, misere occubuerit . . . Bonfini azért írhatta itt botlással Bothianust, mert BothJánost *együtt* hallott, minthogy egy szótagu vezetéknevhez a magyar, keresztnevet is csatlani szokott. Vagy onnan? mivel e' Both Jánost, lábatlannak hitták volna társnévvel, miként Engel, honnan, honnan nem, említi. De még itt is elakaszt hármas rimünk. Ne resteljük felfogni. Iső Mátyás, (épen nem II. d. 1608—1619) kétszer küldé kedves Both Jánosát Stambulba II. d. Bajezidhez. Először ibékén tért vissza. Másod izbeni menttekor sok ellennel lehető baja rémlett előtte. 'S oda is veszett volna, min Mátyás, bánakodott. Most alkalmazzuk. Fényben előttünk Iső Mátyásunkhoz 1485—1489 jött 3szori török követség esete Németujhelyen, Visegrádon, Bécsben. Mátyás, a' Bécsből hazatértet szerb Jakusics-csal, Demeter' fiával kísérteté. Jő ez vissza. 'S összeaprítatik Szemendria körül Gazy Musztaffa által. Miért? Demeter' foglyává lön ez előtt e' Musztaffa, fivérével (férfi testvér) együtt. Demeter e' fivért felnyársalá! és Musztaffával sütteté halálra tüznél, Musztaffának pedig fogait öklözé ki!! Nem e' Jakusics-csal volt-e Both János? Nem jött-e hasonlóan holt híre? Azonban talán haza vergődött, de csak akkor, midőn Mátyás már megholt. 'S ez lehetne az 1493 elején banná lett Both János. Vagy, felvehető? még egy más Both János, mint előbbi követ, ki valósággal oda veszett utjában, noha e' felől, még eddig semmit sem tudunk. Ekkor, a' hármas rím kelése 1488 körülre tétethetik. Hanem ez utóbbi csak há-zás. Hármas rimünket azonban kétségenkül Mátyás végéibelinek vallja: 1. a' benne, reá hivatkozat 2. Siralmének mindjárt halálkor fakad, 3. nyelv ó szamata. Nem felejtsem, sem titkolom mindazáltal, hogy a' betűk jellemei XVII. százév elejét mutatnak. Azonban század vége század eleje összefoly, és, — lehet ez, másolat is.

A' versre nézve. Észbe juttatja az olasz *terza rimát*, melly, utánnazható lehetett volna nálunk már 1310 és 1342 között Iső R. Károly idejekortt, azon cziterás által, kiről Záh Klára esetének eldallása Istvánffy idejére is leszállt. De, mivel a' rím váltogatás nem az olasz *canzone* nyájás cserélgetéseivel van, első ilyen magyar verselők vagy a' régi latin antiphonák, hymnusok efféle rímezetét választá, vagy saját leleménynek ereszkedett. Hozzá legközelebb a' „Házások éneke“ állott volna, mellyről Toldy, *Handbuch*-ja Iső kötetének 4d. lapján ezt közlé: „aus einer Handschrift von 1503 der jankovics'schen Sammlung. Die gefällige Sprache dürfte ein Zeitalter, wie jenes des grossen Mathias, andeuten. Hanem ennek 1548ban költéséről Nagy Gábor az 1835beli Tud. Gyűjt. VII. d. kötete 47d. lapján győz meg, mivel utolsó hármában, mit a' Toldy kapta kézirat nem mutatott, betűkkel irottan olvasható 1548, 's pótolván e' hiányt és többet is 1592beli lenyomatásából, előbetűből *Stephanus Nilas* és *Anna Sambokj* nevek eléállítására figyeltet. De illy hármának 1489 és 1548 között is divása, látszik Pesti Gábor *Esopus fabulaj* után 1536, hol azok értelmét a' lelkes Gábor mind illy hármásokban rímelé ki. Balassánál, a' nyalka huszár szelleműnél, († 1594) hasonlóképen leljük.

1 4 9 0.

Az 5d. laphoz. Emlékdal Mátyás k. halálára, és 1490 körüli, a' 7d. laphoz.

Eddiglen ismeretlenül maradt három rimesverssel, u. m. a' fennebi *Siralménekkel*, ez emlékdallal 's a' 7d. lapon *Szent Lászlóhoz* irt latinnak fordításával lön szerencsém nevelnem,

az 1500-ig már elékerült régi versmaradványaink számát, mellyek e' könyvekben kiadvák : a) Szekely Estwan Chronica ez vilagnak yeles dolgairól, Krakóban 1559. b) Révai, elegyes versei, Posonban, 1787, a' 275—288 l. cz) Ant. Bartalis Notitia parochiae jegenyensis Claudiop. 1794, l. a' 89d. lapon álló *b* jegyzetre hivatkozást a' 122d. lapnak alján 's a' 123d. l. d) Kovachich M. Formulae solennes, Pesthni 1799. cod. mss. p. XI. e) Toldy Handbuch der ungr. Poesie, Pesth und Wien 1828. 1ter Band, 4—10 l. f) Több apró rímelet, mint: Vágd csak fiam vágd Forgách, Tied leszen Gimes és Gács 1386ból, vagy a' mint Liszti feljegyzé: Balas ewld meg a kyralt, Neked adom Ghimes várát. *Kovachich, Script. minores T. I. p. 335.*

Hangoztatása e' két rímversnek *é-ző* e' szavakban: zeld, terekek, belch, kezeth, te-
reye, feld, ýdedben, tewe, kewethýe = zöld, törökök, bölcs, között, törője, föld, időd-
ben, tevő, követ; *é-ző* pedig ezekben: thýker, ig = tükör, ügy. Nógrádi, mátrai palócz
ejtés, minélfogva e' rímelőnk, palócz volt, 's hihetően pap, vagy barát. Menjünk végig
versein magyarázattal 's észrevétellel. 1. Sok országokat már a' latinból belé csuszott
nyelv hiba, *sok országot* helyett. 2. Ellenne = ellene, nem *ellené*, hasonlóképen palócz-
zos, nyitra vmegyei iratokban fordul elé. 3. Felethed, elavult, annyi leheté mint fele-
keztetéd, felekre elosztád. 4. Amikorth lön később *mikor*, *mikoron*, mint alább már itt is
akoron áll. *Mikort* pedig jobb, mert időt helyet tűz ki *t* betűvel. 5. *Lel*, = levél. 6.
Kerengethned, idébb lett: kergetnéd, amaz festőbb. 7. Igekezte = igyekezted, amaz
ma is hallszik. 8. *Alo* = álló. 9. *Welencere*, a' későbbi *ch*, *tz*, *cz* helyett csupán *c*.
10. *Thýztefflegenek* = tisztességének, olyan mint fennebb: *ellenne*. 11. *Felelmék-
nek*, benne a' három féle hangu *e*, *mi*, e' szavainkban is hallható: *éj fele*, *dimidium noc-
tis*, *téj fele superficies lactis*; *kérelem*, *szeg*, *szegély*, *emberség* stb.¹⁾ 12. *nagh igek-
nek dyadalmas*, latinosság szelleme, magyarabb: *nagy ügyeken*. 13. *Legh wr iften-
nel mar nugodalmas*, az itteni *már* és a' hasonmásan látszó betűvonatok mondathatják
e' verset 1490ben Mátyás halála²⁾ után nem sokkal, költnek. 14. *Rethektek*, *zýzegnek*,
mint felebb, *warafogra*, betűcserét mutatnak *g* és *k* között. 15. *Othalma*, nem: *ot-
talma*. 16. *Theles*, látszik *tel* gyök.

Azon kisebb 4ed rétnyi kötet, mellyben e' rímeletek találtatnak, következő egyházi
nyomtatott munkácskákat tartja együtt, legelő: I. *Meditationes Reverendissimi patris
domini Joannis de Turcremata Sacrosancte Romane ecclesie Cardinalis posite 2 des-
picte de ipsius mandato in ecclesie ambitu sancte Marie de Minerua Rome, 27 levelen,
31 rajznyomattal. Végén nyomatási helye 's éve így áll: Impressum Rome per Magistru*

1) Megvan e' különböztetés a' bécsi codexben, L. Iső kötet. XIII—XIVd. lap. és LIX. melly utób-
bihoz, valamint ide tartozólag, Kalmárnak is erre ügyelését jegyzem meg, p. o. e' sorában;
Tété igaz vadj ugyan-'s! nincsen szűksegéd a-társra. *Prodromus . . . sive apparatus criti-
cus ad lingv. hung. Posonii 1770.* Versegi, látszik ezt utánnazá.

2) *Ego mondja Schier*, praeter diem etiam horam mortis indicare possum ex actis facultatis me-
dicæ ad h. a. Tertia feria post Palmarum obiit intra septimam et octavam de mane Mathias
Ungariae et Bohemiae Rex et Austriae Dux, cui exequiae in octava post eum solemnitate cele-
bratae fuerunt. Acta sunt ista Viennae anno 1490 die supra dicto. *L. Dissertatio de regiae
budensis bibliothecae Mathiae Corv. ortu lapsu, interitu Authore Fr. Xysto Schier, edit.
altera, Viennae 1799. p. 87.*

Stephanum Planck de Patavia: Anno domini M. CCC. rCViij. die vero. xxj. Mensis Augusti. II. Expositio missæ, mi a' címlapon van, a' kezdőn pedig, melly két hasábba van nyomtatva, mint minden, a' mi e' II. alatt itt eléadatik, Incipit expositio missæ secundum fratrem hugonem Cardinalem ordinis predicatorum. A' 9d. levelen van Sinit 's ez után jó: De defectu occurrentibū in missa, 's ennek 7d. levele első lapján áll: Sinit. Most következik: Summa Johannis. Andree de sponsalib⁹ 2 matrimonys, mellynél: Sinit 5d. levelen alján van. Most jó: . . . impedimēta susceptionis ordinū, melly felé sokkal idébbi kéz ezt írta: De Iregularitate. Végzetik ez a' másad levél tulsó lapja első hasábjánál, ezzel: Sinit. A' másad hasábon indul meg: Confessio catholicorum generalis, melly azon hasábon kívül 4½ levél, nem 6, miként Horvát István írta, hol? lásd alább. Ez után található: Expositio dnice orationis, nem egészen 4½ levelen, (Horvátnál 5.) Nyomatási év ezeknél nincs. III. Confessionale seu Interrogatorium Reuerendi patris fratris Jacobiphilippi nouiter editum. Címlapját is ide véve, 67½ levelen. Utósora ez: Impressum Venetijs p Bernardinum Benaliū IV. Summa peitēne (penitencie). Címlapján kívül, mellynek másod lapja tiszta, 17¼ levélnyi. Nyomatási hely és év itt sincs. Horvát István az 1836beli Tudományos Gyűjtemény IXd. kötete 109d. lapján ezt mondá: „Annyi a' benne találtató Német Szovakból bizonyos, hogy ez utóbbi Könyv Németországban jelent meg, 's ugyan a' XVIIedik század első fertályában.“ De benne nem csak német szovakat lelünk, hanem itt ott a' lapokon latin szöveg között összesen 85 sornyi német rimes verset, mellyek közül az első, ez:

O sunder peicht die sünde dein
 wan unsz der richter wil genedig sein
 Sab ware rew und lawtre peicht
 also dir got dein sünde vergeit

Horvát István tehát a' könyvet csak futtában forgatta meg. Azon német rimes versekkel-elegy Confessionale után van ide kötve „Szent Brigida tyzenewt yeles ymadsaaga, mellyről 's az utána álló egyébről, azok kiadásakor kell szólanunk. Horvát István ez imádságokról 's átaljában e' könyvről következőleg szolt az idézett kötet 108d. lapján.“ Midőn ez előtt mintegy husz évvel Gyöngyösön megfordultam, Szent Ferentz Monostorában kezembe adatott a' könyvtárban ilyen tizimü régi Deák Könyv: „Meditationes . . . A' 110d. lapon: Elfoglal Szent Brigidának Imádság gyűjteménye 8½ levelet, 's a' gyűjtemény XV különös imádságból áll, mellyek részént Római, részént régi Arabs vagy inkább Indus számokkal különböztetnek meg. Ezek közül egy avatattan kéz, a' 8 (4) 13, 18 (14) és 17 (15) számokat nem esmérvén, némelyleket a' Kéziratban tudatlanul megigazítani akart. . . . Táblátlanul levén mind a' hajdani Nyomatványok, mind a' régi Magyar Kézirat, megérdemlenék együtt, a' mint egymás után következnek, a' tisztességes Békötetést.“ Semmit sem szolt ez emlékdálnak 's a', talán Sz. László királyhoz irt rimek töredékének (1. itt a' 6—7d. lapon) benne létéről.

Hozzám, kötötten jött a' példány, 's felső bőrső fatábláján bőre fája szúlyuggatottan. Alsó táblája is így, hanem ennek fája csak félig volt meg; közepében, látszott, letört 's felebőre, sityegően. Jött hozzám ekképen 's vizsálya volt nálam ilyen. Érkezem Jászórol-Kassáról Gyöngyösre 1835b. November 20dikán. P. Magócsy sz. Ferenczes guardian legszívesebben nyitja ki könyvtárukat. Keresgélünk. De, rendkívüli hideg akadályoz. Ké-

rem a' guardiant, hányjon hányasson fel minden könyvet kikelettel 's tudósítson. A' jó magyar guardian maga hozza e' könyvet többfélével együtt hozzám Budára 1836b. Május 3-dikán. Figyeltet Sz. Brigida imádságaira, de nem az emlékdalra 's a' másik rímezetre sem. Jó majd szállásomra egy jelesen író ifjú, eleibe teszem másolatra Sz. Brigida imádságait. Gyönyörködik benne a' nyelv sajátságain 's felkiált: „ha ezeket Horvát István látná!“ Előre átmegy az ifjú rajtok, irónnal kezében, hogy tudja mikre kell ügyelnie. 15 imádság helyett ő, 16-ot véle találni 's mutatá, miként rakta fel 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 's ekként 10-ből 11-et, 11-ből 12-öt; 12-ből 13-at; 13-ből 14-et, 14-ből 15-öt, 15-ből 16-ot csinált. Észre vétettem azonban vele, hogy azon imádság, mellyet 9 és 10 között ő 10-diké számozott a' 9-diknek csak folytatása, ámbár más lapon áll 's nagy betűvel kezdetik. Mindazáltal irónozata csak megmaradt a' karajon, meg lapozása, meg egyéb jegyezgetése. Junius elején Bécsbe, Nagyszombatba készülék 's félben akarám szakasztani a' másolást, mint, egyedül nálam történhetőt, mert a' könyv gondolám másé 's csak egyetlen példány. Az ifjú kérte bizalmamat, mikort visszatérek, bizonyolá, ismét kezemben lesz a' könyv, abban az imádságok legszebb másolata. Biztam, 's időt is akarék nyerni. De a' felső fatáblát, mondom, leveszem 's a' melléje férczelt két befirkált levelet, mert ezek, kegyed forgatásai közben, leesőkké váltak. Fiókomba is dugom ezeket, 's a' nyomtatvány-csomót alsó fatáblájának csak felével adom által, mert az erősebben állott még, mert e' mellett nem volt beirt papiros. Budán vagyok megint Juliusban, a' határnap rég eltölt, könyv 's másolat nincs. Végre Augusztus elején szatócstól, kihez a' könyvet az ifjú későbbben adá, főszolgabíró 's eskütt közbenjöttére kerül az vissza, 's már a' fél szelet fatábla sem volt rajta. És a' másolat, félben. Felüllegtem megint majd a' szerencsére nálam fogott felső táblát, vizsgálom nem lön-e a' nyomtatványok és imádságokban hiány. Nem volt. Most vizsgálom meg, mik lehetnek a' nálam őrzött bőrös fatábla melletti két levelen irkálva 's midőn keresztbe fordítom az első levél másod lapját, itt lelem latinul az 1ső sorban: Tu eſz fulcitur regni corona, . . . a' 2d. és 3dikban: Tu fidesm jttam et chatolicam . . . obſzabas et protegebas corde ore jttam et enſe, az 5d. 6d. sorban: Tu tartarorum terror . . . eorum . . . debelans . . . in alpbis eos . . . pauor eorum tu custos orbis thewcris vocaberis, utánna ennek a' 7d. 8d. sorban magyar fordítását: **Te thataroknak** ¹⁾ **wag meg tereye** 'stb. *l. feuu a' 6d. lapon*; 9d. 10d. sorban: Tu extirpasti

1) Megvan-e ezen ének valamely régi hymnariumban? Kerestem Budán capistranus pater Matzeknél, nem lelém. Talán valaki ráakad. Hanem abból csak a' deák' mikor iratása tetszhetnék ki. Miért említetik azonban Sz. László idejéből is „tatár“ Szekel' Estván chronicája 167—168 levelén álló ezen eléadásból, látjuk. „Salamon ideibe a' feier kunoc beioueneec Maramarosfelől eſz orſzagba, es el rablac a' földet mind a' Tifzaig. Kinek eleit meg alla a' Salamon kiraf Geicza hercegegel es Lafzlo hercegegel Maramarosnal a' hegyiebbe, a' honat be iottet vala, holot meg vereec a' kunokot meg tertekbe, minden ereiokel ofzue. It giözködec meg László hercegegel eg' kunnal ki hata megöt eg' fſzíp leant viſzen vala a' lon, kít a' hercegegel hatul a' hellebardal erdekni kezdte. De a' kun hog' meglata hog' el nem ſzalathatna elötte, le ſzököllec louarol, aſzö kipen Lafzlo hercegegel, es küſzdesbe eſſeneec kit vegre oſztan a' hercegegel meg giöze es meg öle. Ezt a' köfflig Tatar Tepeneec mongia hog' löt volna es a' leanzot ſzent Anglit aſzonnac. De aſz niluan valo hazukfag, mert Lafzlo kiraf ideibe soha ide a' Tataroc nem iotteneec rablani. Itt van a' hegyek *havasok* említése 's köſség által a' Tatárokek. Itt talán a' szép leány megmentéséért a' *virginitatis corona*.

... herefim ... fulsifti ... sola fama tua cunctos terebat 's ennek megint fordítását a' 11d. 12d. sorban: The kÿ wagdalad az erethnekeket, l. *fenn a' 6d. 7d. lapon*. Végre a' 13d. 14d. sort így: Tu equit̄is justus eras index ꝑginit̄is eras corona tu castitatis .... tu piet̄is totus eras, magyarul pedig a' 15d. 16d. 17d. sorban ezt így: mert ŷgazfagnak walal byroya, 'stb. l. *fenn a' 7d. lapon*. Im itt lelem továbbá a' másik levél másod lapján: Ne hay walo ŷo mathÿas kÿral, 'stb. l. *fenn az 5d. lapon*.

Megjelen a' Tud. Gyűjt. IXd., u. m. szeptemberi kötete 1836b. Octóberb., látom ott sz. Brigida imádságai első levele innenső lapjának hasonmássát, zöld, veres, fekete festékekkel 's olly betűkkel minők a' most is nálam lévő példányei, csak hogy a' fekete, setétebb, 's a' zöld és veres nem olly élénk mint a' hajdani, hanem ez csak a' festéket nem hasonra kevert levevő' hibája. Micsoda? mondám, e' példányt, ifjam, Horvátal közlőtte volna - e! Megkérdenem ifjamat, a' könyv eléállításakor eszembe sem jutott, 's hol van azóta, nem tudom. Megint olvasom Horvát Istvántól, mit már felebb említék, „hogy midőn ez előtt *mintegy husz évvel* Gyöngyösön megfordult, Sz. Ferencz monostorában adatott kezébe a' könyvtárban e' könyv.“ Hogyan? vetém ez ellen; *Iszer*, két egészen hasonpéldány volna-e ott 's a' Horvát által említettbe még ez előtt *mintegy 20 évvel* akará-e Brigida imádságai karajára, épen efféle *írónnal* a' 8 (4), 13 (14) és 17 (15) számokat megint egy más *avatatlan kéz* úgy megigazítani miként az én ifjam. *IIszer*, a' Horvát Istvánnak Gyöngyösön kezébe adatott *Meditationes* példánya úgy vala-e már ez előtt *mintegy 20 évvel* táblátlanul, miként a' kezem közötti, említett oknál fogva felső táblájára nézve félig lön kötetlenné, 's ifjam hányása vetése miatt pedig egészen azzá. *IIIszer*, mind e' hasonág mellett épen akként nem lett volna-e meg a' *mintegy 20 év* előtt Horvát Istv. kezébe csak úgy adatott példány elején a' László királyhoz irt latin hymnus, fordításával, nem a' Mátyás k. halálára irt emlékdal? miképen a' Pesten, tudós és tudatlan szatócsnál kerengettnek czimlapja előtt azért nem volt, mert ezek leveleit nálam fogtam. *IVszer*, nem tudta volna-e az? ki a' „*Meditationes*“t Brigida imádságaival Horvát Istv. kezébe adá, ugyan azon könyvtárban már akkor is állottak között, még e' következők' lételét: 1. *De continent. sacerd.* 1512, mellyben sz. Miklós pápa' latin dicsérete m. fordításban is 1529ből találtatik, l. e' *kötetb.* a' 23—26d. l. 2. *Biblia* 1528, mellybe *Babonás keresztelés firkáltatott*, l. *itt a' 44—46d. és 401d. l.* 3. *Advers. M. Lutheri nuptias* 1530, többféle gyógyszerrel magyarul, l. *itt a' 46—47d. és 402d. lapon*. Nem közlé-e azon kézbeadó a' többieket? mikről jelen-tésemben az *Évkönyvek IIId.* kötete 113—118 lapjain szólottam. Azért látszanék ezek' kézbe nem adása, mivel Horvát István nem szól felőlek, kijegyzé pedig elég sietséggel az 1835 és 1836beli Tud. Gyűjteményben a' mit csak tuda Révaitól Jankovicstól Kulcsártól 's maga reáakadása után, hogy csupán tőle nézethessék eredni az elékutatott m. nyelv-régiségek első közzé tétele. De, *Vszer*, miként lön Horvát István egy év mulva egyszerre olly hanyag? mert „ha ez előtt *mintegy 20 évvel* fordult meg Gyöngyösön“ az épen 1816b. volt, 1815b. pedig ő „*Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás védelmeztetésekben*“ nemzetiségérti lángozatai között még tanítója Schwartner iránt sem tudá magát heveiben tartóztatni. Illy neki türközött, csak kényelmesen fogadja el, a' mi, kezébe adatik! Körülötte a' sok sertésbőrű *kedves régi* könyv, ő helytt áll! maga épen nem keresgél!

E' bonyolítás, majd kifejtett. Jó hozzám sz. Fer. kolostorából Budára Május 1jén 1840b. a' becsülettel teljes Magécsy István megint guardian Gyöngyösön, hogy vissza

vigye azon 6 könyvet, ha már a' bennük lévő magyar irat sajtó alá ment, melyet 1836b. Május 3dikán hozza szállásomra. Nálam kelle még fognom a' „*Meditationes Joannis de Turcremata* címűt sz. Brigida imádságaival; kérdéseimre pedig, „megvan-e náluk Pesti Gábor (Pannonius) 4 evang. fordítása 1536; nincs-e még egy példány az említett *Meditationes* című munkából sz. Brigida imádságaival, de sz. Lászlóra, Mátyás királyra írott versek nélkül, a' nálam maradt kivül“, következő válaszát kaptam: „Tekintetes Ur, Igéretemet nem olly rövid idő alatt, mint Tktes Úrral Budán beszélgetvén, gondolám, tellyesíthetém, mivel egyéb foglalatosságaim mellett, a' könyvtárban keresgélmem kellett. Im tehát mostanában tisztelettel jelentem a' Tekintetes Úrnak: hogy Könyvtárunkban Pannonius Gábornak, a' négy Evangeliomnak magyar fordítása egy 1536. évi nyomtatásu példányban csak ugyan létezik; hanem e' című könyv: *Meditationes Joannis de Turcremata*, a' Tktes Uraságod kezeinél lévő példányon kívül, egyéb; valamint Brigida imádságainak mása is, abban nem találtatik. — Egyéb iránt mély tisztelettel maradok A' Tktes Úrnak alázatos szolgálja Magócsy István s. k. Gyöngyösön Május 19d. 1840.

1494—1500 közöttiek.

A' 40—41d. laphoz. Latin oklevelek tartalmi magyarul.

E' négy tartalomirat 1494 előttinél azért nem régibb kézé, mivel az 1494belin is olly betűjellel látszik, minő az 1374belin. 1494 és 1500 közöttől pedig azért hinném, mivel a' négy együvé tartozó oklevél birtokosa egyszerre teheté vagy tétetheté fel tartalmukat az utóbbinak kelésekor, vagy az után nem sokára magyarul, hogy vérei utódai értsék, 's azok, deákul hihetően nem tudván, ne készerítessenek még papot avvagy deákos-világit keresni. Igaz ugyan, oklevél hátra százév multtával is rakatik fel tartalom, hanem ezeken a' betűvonások XVd. százévnék végén és XVIIIdiknak mindjárt elején divottakhoz hasonlítanak. E betű német alakai benne lám már a' sajoszentpéteri 1403beliben eléjőnek; I mellé j rakása pedig ollyan, mint a' Mátyás k. halálára 1490 végével készült emlékdal' e' szavában: walaly — valál, az y. Az 1374beli II-kon igen felöltik e' kifejezés: *tisztán költ az iktatás*, mi hasonlóan régibb időre int, mert annál hajdanibb a' magyar irat, minél kevesebbé van eltarkítva deák szavakkal. Deák nyelvvel elnyomott magyar világ, csak később kezdé *pura statutiót* említeni. L. az 1572beli 4d. törvényezikk 4d. §-át és az 1574beli 16diknak 3d. §-át. Biró sem érté eddig mindenike, a' szép latin szót.

Deák írathoz magyar jegyezgetést épen ez időkörből hoz elé A. K. (Kurz Antal) említett tudós értekezetében: *Nachlese* 'stb. Gr. Kemény Jósefnél van *mondja* 55d. lapj. Pelbartnak 1489b. nyomtatott *Sermones de Sanctis* munkája 's itt *in parte hyemali* jegyzések és betoldások magyarul olly színű miniommal, minővel e' nyomtatás' kezdő betűi.

1500—1510.

A' 7—9d. laphoz. Paksy jegyzőkönyvből lévőék, melyet velem Kaposmérői Mérey László cs. kir. aranykulcsos ur, hazafi indulattal közöltt.

Ezen apróságokat inkább csak azért soroztam be a' 10d.—14dik lapon állókkal együtt, mert egyebet ezeknél ez évekből 17 levéltárban sem találtam. Hogy pedig a' re-

formatio felvillantáig is több efféle tétetett fel már magyarul, következő okoknál fogva lehet azt felvenni 's látni is.

1. Miként magyarul kellett mondatni azon esküknek 1035ben, melyekről sz. István II. könyve, 15d. fejezetében szól, úgy vala magyarul (többféle nyom közül itten csak keveset említvén) 1411ben a' *paraszt gazdák* esküje tizedrovók előtt, l. *Sigismundi decret. IV. artic. 5. §. 1.* és 1435ben az élelmi árszabás, a' telkes jobbágyok névsora, l. *Sigism. decret. V. artic. 2. 6.* Mert, magyarul költ árszabás nem az volt magyarországon első, melyet 1601-ből Sopron vmegye levéltárában 1837b. Octób. 25-dikén illy czímzetekkel találtam: Az Wargaknak az Űmívek felől walo zertartasa, SzŰrmíwesek fzerartasa, Űijartok zertartasa, SzŰchók zertartafa, Lakattartok, ChiŰarok, Mefzarosok es egieb tósereke (tőzsérek.) 'S legelső lett volna-e Pest-PilisSólt vmegyének 1698b. Junius 10dikén költ 's jegyzőkönyvéből általam 1836b. Octóber 25dikén kiszemelt árszabása, melyben a' méznek még *buday* iczéje fordul elé. A' *Nemzeti Társalkodó* 1840beli 9d. számában adatott ki „Kolozsvári árjegyzék 1595ből“, melyet ifjabb Heltai Gáspár mint városi sáfár irt Puelacher István főbíró 's Kathonay Mihály királybíró' korában. 1563ban a' posoni ország gyűlés 13d. törvényczikke parancsolá élelem árszabását vég helyeken a' kapitány, alispán 's megyei szolgabírák által. Még elébb pedig az 1553beli 17d. cikk tevé rendelést *veteri de more*, hogy terméshez képest szabja mindennek árát a' vég helyi kapitány szomszéd megyék alispánaival, mely szerint a' katona mindent vehessen, 's a' szegény természetű illendő pénzt láthasson.

2. Szilágyi Mihály 1458beli végzeménye 16d. cikkében álló ezen szóból: *Scholaribus*, kik vám 's tized alul vétettek ki, nem vaktában huzhatnók a' következtetést, hogy holmi magyar irat azoktól is csak erede, minekutána felebb az 1452beli záloglevelet láttuk. Megakaszthatna itt ugyan, *Scholares* szónak a' végzemény eredetiében nem létele, mellynek az „Évkönyvek Iső kötete végén hasonmással is közlését gróf Teleki József előlülőknek köszönjük; mindazáltal meglehetett más olly példányban, mely más törvényhatóság számára hasonlóan elküldetett 's Mossóczi azt, illyenből veheté törvénykönyvünk első kiadásába. Mert II. d. Ulászlónak 1494—5beli udvari kiadásai sorában Engelnél¹⁾ így jönnek elé a' 121d. lapon: *Scholaribus recordantibus in diuersis scholis residentibus dati et distributi sunt 2 fl.*, a' 167d. lapon pedig: *ad relationem filii Andree Weer, paruuli Re Mtis, Scholaribus recordandis ad diuersas scholas in festo . . . 1½ fl.* Mert az 1514beli 60d. cikkben ezen *iskolások*, megint elékerülnek: illy magyarázattal: *Presbyteri non beneficiati et Scholares Scholas inhabitantes, arma vel pixides de caetero gerere non audeant.*

3. A' Mátyás k. udvaránál volt apostoli nunciának a' r. pápához 1480b. irt tudósítmányából²⁾ országnagyok nemesség magyar lakóu városok között annyira magyar nyelvű társalgás tetszik ki, hogy a' neveket egészen csak magyar kimondatásaikkal írta meg, miként azokat fennforgani hallotta. „Il Regno, s zól, e habitato da diuersi nazioni di gente, & prima sono Ungari, puri, cioè Baroni & Nobili & Popoli, & Cittadini . . . festvén ezek háborús élete módját, dicséri a' németek mesteremberi 's kereskedési iparait. Majd a' históriai

1) L. Geschichte des ungrischen Reichs. Iter Th. Halle, 1797. Einleitung p. 17: Registrum . . . proventuum regalium per Sigismundum (Ernust, később *Hampó*) episcop. 5ecclesiensem Thesaurarium . . . perceptorum. Exitus . . . 2) L. ugyan e' munka III. részét, a' 6—16 lapon.

személyeket így említi: ma scampo Janos, vajvoda capitano del Regno, . . . Essendo adunque morto Janos . . . due figlioli di Janos (az az Hanyadi) . . . Laszlo Bano de Kanisa, . . . Questo sentendo Szilagy Mihaly . . . Orszag Mihaly il grand conte (e' levél deák fordításában: Orsagemiale). Már a' magyar cittadini = városfelek között csak Sajószentpéteren költ volna-e? magyar irat. Egyedül Albert apát irt-e magyar levélkét? a' szép Tihanyból 1486. Jól láttam, miként van Kassán, Posonban, Nagyszombatban, Palotán, Sopronban, Pannonhegyén nem csak Zápolyai, Kinisi, Ország, Bátori 's más főurak hivatalos cancellariájából, hanem általában nemességtől 's még hölgyektől is csak deák levél, nyugtatvány, végrendelet a' reformatio elterjedtéig, 's hihető, ennek így történése. Szükség volt illy tárgyak írásba tétele. Hivák a' várkaplánát. „Atyám uram, mondá, ur vagy asszony, írja meg te kegyelmed, ezt amazt. És ő kegyelme a' vár kaplána, neki ült, 's nyelven babirkálá ki gót betűit, általa tisztelni kellett, megszokotton. De, épen nem költ volna-e több magyar irat, az eddig eléakadtaknál? ez időknak fel és eltűnésében.

4. Nem magyarul szavalta-e el? egyházi beszédeit a' pálosok közül Kelemen frater 1468 körül; Fr. Jacobus de Szegeto 1476; Tamás frater 1476b.; frater Michaël de Varadino 1486 tájatt. *L. e' kötetben Kinizsiné imádságai előtt XVI—XVIIId. lap.* Népre hatni vágyás magyar beszédet kívánt ekkor úgy, miként 1542ben midőn a' 41d. törvényczikk, minden szerü kolostorból két-két barátot parancsolt ki tábori-papul, *qui evangelium dei castrensibus praedicent, vitia corrigent, confessiones audiant, et pro fide christiana fideliter tuenda unumquemque animent et confortent.* Hallgatott volna-e deák baráttra sebes huszár 's komoly bakkancsos? 'S az említett pálosok deák predikációin nem szunnyadt volna-e el még mélyebben a' falusi nép? Sőt Tamás frater, a' szombathelyifi, saját kezével irt *popularis* (magyar) beszédeket még ki is ada, Eggerer szerint, 's mikor? Mátyás k. idejében. És

5. Mátyás k. önmaga is indítója volt magyarul írásnak, melly nevezetes nyomot nemzeti kebelüségéhez, eredetén kezdve kell eléképeznem. Erdélyben már Demetrius de Mancía püspök korában szokásba jött magyar Agendával élés, sőt még ezen püspök idejénél jóval elebről is marada fenn hir, ollyannak hasznavétéről¹⁾. Hanem, melly években? az a' kérdés. Két Demetert hoz elé Pray, egyik, Hierarchiája II. részének 260d. lapja szerint 1368b. lett szeremiből erdélyi püspökké, 's 1377b. Aug. 14dikén még az volt. *l. Fejér cod. dipl. Tom. IX. vol. 5. p. 164—165.* Életben találtatik 1387-tig, mint esztergomi érsek. Más Demeter, 1391től 1395tig volt erdélynek püspöke. *l. Pray II. rész 263d. l.* Szeredai, az 1368—1377 közötti Demetert II. diknak tevé, emez idehbit pedig III. Deme. ternek, mert 1344b. is gondola egy Demetert lelhetni, hanem az összevető, világosb adatot kíván, az általa felhozottnál. Azonban *de Mancía* vezetéknev, egyik mellett sincs, 's így, világos reáakadhatásig, részemről az 1391 és 1395 között voltat veszem fel, miért? alább fejlik ki. Említett magyar Agenda, mikor? ki'miatt? elég az hozzá, megszűnt, hihetőleg azért, mivel fordítását püspöki szék nem szentesíté meg, hanem valamely nemzeti lelkű okos magyar pap azt csak magára tevé, illyet pedig az összes (oecumenica) főpapzsinat keményen tilta, nehogy a' szabadon fordíthatás, különféle főnek nyisson utat, saját általlá-

1) Jusun eszünkbe, miként másoltatott le 1171ben „*Latiatuc feleym*“ temetési beszéd és „*scerelmes bratym*“ könyörgés, akkori Agendába, még 1171 előtt költ iratról. *L. R. m. nyelveml. Iső kötet XLVIIIId. lap.*

tás és kéj szerinti magyarázatra, 's az egység, a' római anyaszentegyházat fenntartatni kívánó, többfelé téregetéssel felhomoljon. Kösségeknél mindazáltal inkább szívükig hatott, keresztség, bérmlás, oltári szentség, házasság alkalmakkor a' nyelvükön meg is értett beszéd, 's félben szakasztása ellen, panaszukat az erdélyi püspökké 1476b. lett Geréb László eleibe vitték. Geréb előtt a' tilalom lebege 's nem engedett. Most Erdélyben 's úgy látszik Magyarországon is addig terjenge zugás, míg azt Buda udvara is meghallá. Mátyás k. főpap gyűlést hirdet Posonba 1478b. 's az erdélyiek arra követeket küldék a' királyhoz kívánságuk előmozdítására. Mátyás, a' kara magyar Agendát. 'S most Geréb László is egyszeriben irt Gyulafejevári káptalanának, bizza e' munkát egy vagy két társára, kik a' királytól vissza bocsátatásáig is magyar fordításhoz fogjanak 's megtökélt munkájukat majd az ő vizsgálata és megerősítése alá nyujtsák. Kitészik ez mind, ide vett levele soraiból, mellyet A. K. erdélyi író, gr. Kemény József m. akad. levelező tag gyűjteményéből bocsátá közre, *l. Nachlese auf dem Felde der ungar. und siebenb. Geschichte*, 57. lap.

Ladislav Geréb, Dei et apostolicae Sedis gratia Episcopus Ecclesiae albensis Transylv. Dilectis nobis in Christo Fratribus, venerabilibus, honorabilibus, discretis viris, Dominis, Praeposito, Cantori, Custodi, Archidiaconis, Canonicis, Altaristis et Capellanis ejusdem Ecclesiae nostrae salutem sempiternam cum charitate.

Quum Nuncii partium illarum Transylvanarum¹⁾ nunc hic apud Serenissimum Dominum nostrum Regem constituti nos iterato eatenus adierint, quatenus auctoritate nostra pastoralis, qua in partibus illis apostolicae sedis gratia fungimur concederemus, ut, quemadmodum id pridem, jam tempore praedecessoris nostri pia memoriae Dni. Dni. Demetrii de Mancina Episcopi usu venerat, et etiam antea pridem saepius accidisse exponitur, Sacramenta Baptismi, Confirmationis, Eucharistiae et Matrimonii Christi fidelibus Partium illarum non latio sed vernaculo sermone administrarentur, hinc nos moniti, etiam desiderio Serenissimi Dni. nostri Regis, his Diebus cum Dnis. Praelatis Regni sui eatenus nonnihil tractantis, nihil dubitaremus huic petito, et desiderio instantanee deferre, nisi obstaret id, quod nulla authentica, dioecesanaque auctoritate roborata adsit versio hungara Agendarum Parochialium ex instituto Sacro Sanctae Synodus ecumenicae introductarum. Scitis et vos, quanta in sancta Ecclesia Romana ejusque doctrina annata sint Schismata per malam Sacrorum Canonum interpretationem, et versionem saepissime progenita. Quum tamen justo in spiritu obedientiae, et ad majorem Dei Sanctaeque Ecclesiae gloriam petentibus non sit denegandus assensus, hinc fraternitatibus vestris harum serie committimus ut unum vel duos vestri e medio deligatis fratres, qui interea etiam, donec a Regia Serenitate remissi fuerimus, manum huic versionis admoveant, peractumque opus nostrae dein exhibeant censurae, et confirmationi. Interea vero singulus Archidiaconorum serio invigilandum habebit, ne in Ambitu Archidiaconatus sui aliquis in Sacris administrandis irrepit abusus sacris Canonibus generalique Decreto adversans. Datum Posonii Dominica Reminiscere. Anno Domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo et octavo.

(Ex codice Batthyani.)

1) 1394beli Demetriusnál mondja Szeredai, 129d. lapján, Sigmond k. idejéből „sub hoc primum rege coepit Transylvania regnum appellari, antea, ac etiam postea in multis instrumentis pars transylvana vel partes transylvanae nuncupata.

Az itteni 4d. sorbani „praedecessor“ nevezet véteté velem inkább az 1391 és 1395 közötti *Demeter* püspököt, kire az, mint utóbbira inkább illik. Hanem a' „de Mancia-ra akadás, határoz. Meglön-e e' fordítás? abból tudnók meg ellenmondhatlanul, ha valami szerencse, eléhuatná rejtekéből. Legalább ennek nyomán iratott némelly magyar szabvány azon Agendába, melyet egyébként deákul Kutassy János még mint győri püspök 1596ban másodszor nyomtatott ki. Továbbá

6. Mátyás király iskolái, irástudókra sokat tartása fürgencebb elméjü világít is többet ébresztett irni tanulásra, 's a' jegyzők leírók magyarul is csak irkálának holmit. Így a' fennebb említett Nyír Kállai Tamásnál. Báchi Ferencz IIId. Ulászló titkárától sem költ volna-e némi magyar irás? ki a' magyart, némettel össze férhetetlennek fellobbanva mondá deák distichonaiban. Chazaar Mihálytól sem-e? IIId. Lajos titkárától. L. felőlek, *Kovachich, Suppl. ad vestig. Comitior.* Tom. III. p. 17—20.

7. Többféle olly eskünek, melyet vármegyék nemessége, városok polgárai előtt kellett elmondani, magyar szabványban is létét, a' deákul közönségesen nem tudás kívánta meg. Az 1405beli IIId. végzemény 12d. cikke, szól *eskütt* polgárokról; alispán pedig, az 1486beli VIId. végzemény 60d. cikke szerint, vármegyéjében tartozott letenni hitét, az az: gyűlés hallattára. Már, ha 1527b. Iső Ferdinand hűségére magyarul esküdött sok országnagy, deákul lettek-e a' kir. 's m'városok magyar polgárai esküttekké? az alispánát választott nemesség meglegedett volna-e, általa nem értettnek hallásával? 'S deákul hiteltetett volna-e azon nemes ember, ki az 1514beli VIIId. végzemény 5, 6d. cikke szerint arany és ezüst marhája eltolvajoltatását esküjével lett köteles bebizonyítani alispán, szolgabírák, 12 választott, vagy a' törvényszék 's egész nemesség előtt. Városokra nézve vegyük elé, világitásul Pestet, mellynek magyar lakosságáról, fennebb a' 358d. lapon csak odavetve szólék, de itten több adattal fejtem. 1. Pestnek, az 1458beli Szilágyi-végzemény 13d. cikke szerint akkor *oppidum*-nak, magyar nevü tisztsége olvasható 1444ből a' pesti vargaczéhek adott levélből, annak e' kezdetén: Nos Gregorius *Ferentzi* de Gubach judex ciuitatis Pestiensis, Petrus Litteratus Gallus Faber, Johannes *Jeney*, et Valentinus *Harminczadus* jurati cives de eadem l. *Kovachich, Formulae solennes* p. 437, mellyek között a' 441d. lapon meg, egy a' timár czéhnek adott levél elején megint e' magyar nevek állanak: Nos Mathias de *Boros Jenew* judex civitatis Pestiensis . . . Gallus *Vaczi*, Gregorius *Lewkews*, Paulus *Kelemföldi* ac Mathias *Feketew* jurati cives de eadem . . . 2. Pest helyei utszái magyar névvel fordulnak elé; a' *Formulae solennes* 377d. lapján: dicti redditus scilicet *Sanczthewr*, . . . ipsi Nautae in domo confraternitatis eorum vulgo *Czéhház* appellata, 's hogy ezek Pestet illetik a' 376d. lapon kezdődő levél e' felírása: *Super dispositione Pesthien. cum Nautis*, mutatja; valamint a' 388d. lapon 1489ből lévő *Praeceptoría*. Pestnek *Szent Péter* nevü *utszáját* említi Vásárhelyi (v. Sasarhelyi) András, ki azon utszában 1508ban ír négyes rímét Bódog asszonyhoz, l. *Révai, elegyes versei*, 1787. a' 290—296. lapon, és *Podhradczy, Buda és Pest városoknak régi állapotjokról* 1833. 115d. lap, a' ki által 113—114d. lapján 1537ből közölt pesti házladási levélben *kalács sűtő* utsza is, (quo itur ad plateam *Kaluch-sythew*) fordul elé, 's bíró és eskütt polgárok e' magyar nevekkel: Nos Andreas *Zewch*, Kenez dictus, judex; Andreas *Zabo*, Gregorius *Zabo*, Gaspar *Zabo*, Dionisius *Harminczados*, Franciscus *Litteratus*, Valentinus *Sarkewzy*, Elias *Thethey*, Ambrosius litteratus *Bereghy*, Joannes *Chyzar*, Oswaldus *Mysy*, Joannes

litteratus *Nagh*, et Blasius *Zewch* junior, jurati ciues ciuitatis Pesthiensis . . . 3. Mesteremberek czéhei magyar szellemmel voltak 's németek és más nemzetbeliek abba olvadának: a) A' pesti fegyvergyártók és csiszároknak adott czéhszabályzatban eléjő: *gladios tamen non purgatos, qui hungarice Hyzkwtr (hosszútör?) vocantur.* b) Az említett Gubacsi Ferenczi Gergely bíróságában a' vargamestereknek kiadott czéhszabályzatban iratik: *quod neuter Magistrorum famulum cuiuscunque Magistri ipsius artis sive Approdianum seducere praesumat.* cz) A' Borosjenei Mátyás bíróságában, tímárok számára költ czéhszabályzatban áll: *quod nos supplicationem providorum Blasii Trewttel (német) Cehae sive decani Iohannis Thewfek (Töszeg vagy Tözek, magyar,) Andreae Blasi . . . magistrorum cerdonum hungarorum nostrae ciuitatis . . . et hoc per cerdones hungaros quam teutonicos sive alterius linguagii cerdones . . . volumus obseruari . . . A' czéhmester (mint mindenik czéhé,) köteleztetett a' tanács előtt megeskünni, hogy a' czéhtagok munkái helyes voltára felügyel. Iuas itt is, apród: praeterea de conservatione aprodianorum adolescentum, kiknek magyar viselete volt: *tunica grisea.* Eléjőnek benne a' budai és pesti *írhúsok*, rosszúl írva ugyan így: *Irkarii*, de a' szűcsőknek adottban jól, ekként: *exicipimus tamen inde Irharios* videlicet *cirotecas, sive sine subductura et bursas facientes*, tehát a' mai *keztűs*. *L. Formulae solennes*, p. 435, 442, 445, 451. Idő bolondsága szerint mesteremberek számára is ha deákul irattak bár e' szabályzatok, mesterszavaik magyarul azért állanak, mert magyar polgárok szájában azok voltak fennforgók, 's az ők idejéből szállott p. o. *apród* szó az egri husáros czéh szabályzó levelének, mellyet, 1690-en innen Fenessy György egri püspök, már okosan magyarul ada ki¹⁾ 3dik pontjában így: A' meszáros legének *apród* esztendeje eltelvén 'stb. És ha deákul volt is a' pestiek levele, deákul esküdtte a' magyar czéhmester, deákul-e a' *juratus civis*, midőn a' fennebb kiirt 23 városiszt között csak négynek neve mellett van: *litteratus* (magyarúl: *deák*), olyan kapván csak e' melléknevet, ki deák nyelvhez és átaljában íráshoz értett. A' pesti német gyarmatot tehát, úgy nevelé magyarrá már 1400 elejéig a' Pesten volt sok magyar polgár, miként a' kassai és nagyszombati becsületes vendéget később magyarrá lettnek mutatják az e' kötetben álló iratok, 's ha Pestet törökvész nem éri, akként kapnánk levéltárában már 1400 és 1500 közöttől némelly magyar iratot, a' hogyan Sajószentpéterében 1403ból, 's Kassában 1557-ből külvárosa bírójának, magyar czéheinek, 's polgárainak szabott esküjét. *L. 136—138 lap.* Mert Pest városának bizonyosan nem első 's nem utolsó hivatalos magyar levele volt az, melly 1610b. Aug. 22d. Kassa városához a' „pesti bírák és fejenkint mind az egész keresztien tanácsból“ költ. *L. R. m. nyelvemlékek 1ső kötet, Temetési beszéd, 19d. lap. 1529—1541 között* írta magyarul Pesten Mihály deák holmit, deák bibliájába, lásd itt fennebb a' 45—46d. lapon, 's alább, magyarázatánál; 1547ből van fenn, Keüý Pettör deák pesti lakosnak Nagy Márton deákhoz mint nagyszombati tanácsurhoz magyarul irt enyelgő levele, *1. későbbi kötet 5d.—7d. lapján*²⁾. De a' városi *testület* 1610beli levele, a' főbb. Már e' tájatt, Buda, Kassa, Sopron, Nszombat, Komárom, Győr 'stb. kapott vagy irt hivatalos magyar levelet.*

- 1) Találtam a' jászói országos levéltárban, hol az egri, magyar, görög és rác kereskedők, csizmadia czéh, kovács és kerekgyártó czéh, lakatos czéh magyar szabályzatai is vannak, mellyekkel Fenessy György, a' török járom megszűntte után Egret jobb rendben felmesteremberezé.
- 2) Nem mindig marada fenn tehát csak németségében az 1241—1243 közöttől Rogerius által említett „magna et ditissima villa quae Pesth dicitur“ mivel, már IVd. Béla 1244beli új szabadi-tékában a' különben „hospites“ nevű lakosok, *terram kuer = küér, köér* kapták megint

8. Udvarnál 's főurak között is nem a' magyar nyelvel átaljános élést mutatják-e a' Hd. Ulászló végzeményeiben 1492—1514 álló ezen magyar szavak: huszár, *huszarones*, akó, *ahones*, birság, *birsagium*, jobbágy, *jobagiones*, szembe való adós, tönköly = thenkel, Chafzar marada, hajdu, *hajdones*, szállás; Hd. Lajoséiban ezek: nászados *naszadatos*, kocsi, esapó, *chiapones*, hámor, huta, háló, boltár = boltos; Verbőczy hármaskönyvében pedig 1514, következők: gyalmostó, v. morotva, tanya, vész = *weyz*, rekesz, birság, könyves Kálmán, Kwn lazlo, lwdas. Lám az idebb deákosabbá vált későbbi időkben deákul lön kikeresve kifejezve a' legitthonibb magyar szó is.

9. Hon volt magyarul-írás példáihoz külföldről is hozhata hasonszellemet az idegen országokon Hd. Ulászló idejekoritt követségben vagy kéjére utazott sok magyar, mert olasz, francia, német földön mindenütt veve észre nemzeti nyelven némi fakadozást, 's a' másutt látott hallott új tárgy hamar meglendít fűrgébb elmét, minő, követségre választatik, minőt utazásvágy vonszogat. A' más honokban járt sok magyart pedig mutatja Hd. Ulászlónak 1498beli HId. végzeményében az 1ső czikk 6d. §-ka, melly azoknak ada engedelmet a' minden harmad évben tartatni kellett rákosi országgyűlésről díjtalan elmaradásra, qui extra Regnum hoc in peregrinationibus necessario occupantur, így az 1500beli 1ső czikk 1ső §-ka szerint: ut tam domini Praelati, quam Barones, caeterique Regnicolae dum in peregrinationibus extra regnum hoc et ultra partes maritimas occupabuntur, semel (ut praefertur) propter absentiam . . . in aliquo onere . . . non conuincantur. Pesti Gábort, *Esopus fabulay*¹⁾ fordítására 1536 előtt, saját vallomásaként latin előbeszédében, az gerjeszté, mert, a' más nyelvekre fordítás is, *mondja*, szintugy hemzseg.

10. Ugyan ezen idézett cikknek 2d. §-ka felmenté azokat is, egy esetre, qui in gymnasiis et studio literalis scientiae praecoccupati fuerint, miből e' kettő csillámlik elé, hogy, a) akkor nem végezé a' suhanczár, 18d. évében iskoláját, midőn a' mostani fiúcska magát már mindenbe belé árthatónak is képzeli 's árt is és márt is; hanem 1500ban olyan birtokos nemes vén legénykéek járák a' gymnasiumokat, kiket már országgyűlésre is hívott koruk, b) e' megletebb világi leventá nem mindnyája hívé az akkori pap többsége szerint, hogy csupán a' latin nyelv idvezít és boldogít, 's íra magyarul, a' nemzetet boldogító nyelven. Ezen gymnasiumok szelleméből költ 1510b. Szalkay László levele, itt a' 9d. lapon; 1512ből Drágffy Jánosé a' 42diken; 1515ből Gochyt Jánosé a' 11diken; 1515ből Ferus Ágoston jegyzékei a' 12d. 13d. lapon, 's az ezen évkörökből fennmaradt többi mind; és hihetően, ezek nem mint csak fejr holló ritkaságuk valának. De,

vissza 's így vidékük már magyar nevű volt. Nem sikerüle mindig a' magdeburgi város rendőség szerint készült sajátrendelkezésük, német eskük mellett is, hogy bírójok német legyen, a' magyar pedig, honában, hátra tolassek. Magyar király egy sem erősíté meg azokat, sőt a' nemzet főbbsége lön, egy ideig velek egyenlő, majd őket, miként a' közügy kíváná, egészen magába vevő. A' török 1686beli kihajtásakor hullott széledt el Pestről a' magyar, 's újabb szorgalmas német vendégek kezdének kőeri bor helyett *Steinbrucher*-t inni. Hasznos befolyással így most ezek majd másod izben válnak nyelvükre nézve is igazán magyar polgárokká. *L. Rogerii, miserabile Carmen, cap. XVI. Podhraczký, Buda és Pest, 1833. l. 118, 121, 138, 139. 's ez után, Patachich, Történeti jegyzetek Pest városról. 1839. l. 23, 29, 32.* Bővebben akarom fejteni majd Buda városa magyarságáról szótomban az e' lapokon elérhott német rendelések mikor kelését, a' német nyelvnek Budán is magyarral melly évek körüli felváltását.

1) Igen épen megtartott példányát velem közleni Székhelyi gróf Mailáth Károly cs. kir. aranykulcsos, m. k. udv. kamarai tanácsos ur szíveskedett.

11. Papok közül is, elékerekedének világi szabad nyájról és fal közé zárt apáczákról magyar nyelven gondoskodók. Ez években készültek: 1506. Pesti k. egyetem codex, liber preceptor. et ascet. partim latinus partim hungaricus. *L. R. m. nyelveml. Iső köt. LXII. l.* 1508. Bertalan paptól Sz. Dávid zsolttárai 's egyéb. *L. R. m. nyelvemlékek, Iső k. LXVd. l.* 1508. Pesti k. egyetem codex, a' „meltatlan comonicalonac edőffegős mezeről“ 'stb. *Iső k. LVd. l.* 1508. Vásárhelyi vagy Sasarhelyi András négyes ríme Bódog asszonyhoz, *L. Iső kötet XIId. lap.* 1510—1521. Pesti k. egyetem codex. Szenteknek élete, *L. Iső köt. LXIVd. lap.* 1512—1513. Nagyszombati codex, Zent Anselmus kenve 'stb. *L. Iső k. LVId. lap.* 1513. Kinizsiné imádságai. *L. e' kötetben.* 1516. Jordánszky codex. A' 4 evangalista 'stb. és 1519. Mózes, Jósue, Birák. 1516. Tetemy Pál frater vásoni vicarius által b. Brigida szűzhez XV. imádság. *L. Tud. Gyűjt.* 1835. Xd. köt. 104 l. 1519. Katherináról legenda a' debreczeni codexben, *L. Iső köt. LXIV.* 'stb, 'stb.

'S honnan ezen említett nemzeti szellem? Mátyás idejéből lengett az, melyet győzelmek, minő Bécsnek is magyar korona alá foglaltatása, ébresztének. Az paizsolá fel kolo-storok embereit is most magyar nyelv mellé, mint amaz egyházat illető főpapi rendelkezetet, mellynek oklevele Gerébtől fennebb áll. Ulászló idejében lobbana ugyan ki, látjuk, jobban, de nem e' renyhének érdeme, csak ekkorra nevedtek fel a' mátyási ifjak. Adjuk tehát, ámbár 1490-ig ennyit nem kapunk, adjuk a' díszet a' nap hozottnak, nem ki ennek felsütésében csak hűsölt és deelt, ki, Szekel' Estvan szerint, „nem külömben lakec Budaba mind eg' írot kép a' hazba, . . kinek ideiebe hailla meg Magiar orfzagnac coronaia, es lassan lassan a' mit annac előtte valo kiralioc kerestec vala, az mind elkezde czufzni.“ *L. Chronica, 222d. levél.*

Nem akarom azonban magamat ezekkel mindenütt magyar írást 's miveltséget lelőnek mutatnom, mert jól érzem, milly nevetséges, ha történetkereső, kedvencz eszme forrajával velejében, hamar azt facsargatja csak ki, mit lelni szeretne. Illyennek míve nem egyéb gyerekek porcsibéjénél, keresztül fordul a' kerek rajta 's elfuvá a' szél. Ugy semmíti meg a' *kiesztergározott* históriai állítmányt is a' későbbi éles összevető, ki mint a' nyíl, egyszerre oda vág hol az okok igaz eredménye áll. De, „hihetetlen Tamás“ sem kívánok lennem, ki, tagad mindent a' mire nyilvános adat nincs. Elég az okos kétkedés, melly, tiszta nyom csillámlásánál, egymástól nem távol eső évekre is következtetést enged, 's combinatiója nem billen dolgok fekvése 's természete ellen.

1510.

A' 9dik laphoz. Szalkay László Bánffy Ferenczhez.

Legelőszér is a' szedőnek egy gonosz botlásával kell itt, a' ne talán utánanéző keresőt megbékéltetnem. Az 1835beli Tud. Gyűjteménynek nem XIId. hanem IXd. kötetében adá ki e' levelet Horvát István. Hol azonban Szalkayról, ki volt ki nem volt? semmit sem szóla.

Keresgessük. Illyen ó irat, nagyon kielevenedik, csekélynek látszóságából, ha fennforgott nevűtől került. 'S érzem, milly érdekes lenne minden nevesnek itt inkább írója képét kifesteni, mintsem csupán hivatalait elészámlálni, mert azokból állana előttünk a' XVII. százévnak színe, szelleme, lelkülete, magyar hangulata, de itt e' kötetet nem teszbíthetem.

E' Szalkai László úgy látszik, azon váci püspök, királyi cancellár, 's Mohácsnál elesett primas volt, kit az akkori latinkórság Salcanus vagy Zalkanus nevére bérált, miként Istvánffy később is e' magyar neveket: Kerecsényi, Csáki, Szécsen, Rákóczi, *Quereceni*, *Chuginus*, *Secenus*, *Ragotzius* római álorczákba tarajozá, pedig ez olly badarság, mint Ursinus Veliusnál *Török* Bálint és Gyöngyös helyett: *Valentinus Turca*, és *Ginges*.

Atyjáról hivaték-e már Szalkainak? vagy csak azért, mivel Máté-Szalkán Szatmárban született, miként Szirmay Antal írja¹⁾, mert Szalkát, Hont, Bereg 's Tolna vmegye is mutat, 's ezen aláírása: szalkai, csak Szalkáról létét is éreztetheti. Ha valóságos adattal Szirmay Antal taláozása, hogy László deák anyja Bakacs Tamással lett volna vér, úgy hona bizonyosan Szatmár. Hivák Varga Lászlónak is, miként még Sámbocki jegyzetében *Ladislauus Varga* (sic) *Archiepiscopus* áll²⁾ hanem ez, apjának *varga* mestersegeről száradott reá. Az ember magahitt, pénzleső, ravasz volt 's az illyen ellenfelobant magyar nemesemberi harag hamar levargázá, még váci püspök korában is *Varga püspök*nek peczkezé, mert szegény eredetet felejtető nagylelkűség beane nem sugárzott.

Bakacs Tamás, a' csak magát 's övéit emelt önző, úgy van, sok atyjafiát emelé fényre, 's jószághoz, az általa imádoztakhoz; hajlékony volt a' varga gyerek, esze lang, 's illyent Ulászló minisztere, minekutána valami vásottságától pappá tétele által megmenté, könnyen előre tolhatott. 1510ben, látjuk, kamaraispána volt Erdélynek és . . . . wnaak, azaz Máramarusnak, mert ezen sókamarákat az 1518beli bácsi országgyűlés XVd. cikke együtt említi így: *Item quod Castrum Huszt cum cameris salium Maramarosiensis et Transylvaniensis ac tricesimis vigesimis . . . constituti*³⁾. Az erdélyiek nevei 1494—5ben 's 1552beli állapota látható Engel gyűjteményében; ⁴⁾ említései pedig itt a' 43d. lapon, 1525—1530 körül, Dersi vagy Désy nemzetség ivadékiról költ jegyzetben. Hanem itt, összeforrasztás végett, azt kellene tudnunk, mi vala „kamaraispánnal“ deákul kitéve, *Comes Camerae*⁵⁾ vagy *Camerarius*-e? ki az 1552beliben mint tordai főtsizt úgy látszik régibbről jó elé 's az 1494—5beli számadásban meg talán *Camerarius Transsilvanensis* cím alatt áll; vagy az ugyan ebben elékerülő *Thesaurarius de Transsilvania* mondatott-e kamaraispánnak? Annál fogva gondolnám e' *Thesaurarius* Sigmond püspök-kincstartónál *Comes Camerae* helyett irtnak, mivel Thurnschwamb ez időköriben *thesaurarius*⁶⁾ magyar nevét „kincstartónak“ mondja. 'S így most az kérdendő, mikor nyere tehát Szalkai kincstartóságot, melynek a' bácsi gyűlés cikkei régtől fogva rosszul vitt kincstári kezelést hánytak szemére, mert a' historiai lelkiesméret szigorúsága, mi nélkül a' hisztória csak fecsegmény, azon hőkkenne meg, hogy tán László deák szalkai, más, az említendő *thesaurarius Zalcanus* megint más ember.

1) L. Szathmár vmegye' esmérete. II. d. Rész, Budán, 1810. lap. 114—115. 2) Kovachich M. *Scriptores rer. hung. minores Budae 1798. Tom. I. pag. 44.* 3) Kovachich, *Vestigia Comitiorum* p. 485. 4) *Geschichte des ungrisch. Reichs. Iter Theil. Halle 1797. Registrum proventuum regalium per Sigismundum (Ernst) episcop. quinque ecclesiens. Thesaurarium regie Majestatis anni 1494—5. pag. 39. és Iter Theil p. 22—42.* 5) *Comes Camerae* kamaraispán úgy, mint nádorispán, főispán, alispán. Kamaraispán cím Erdélyben ma is megvan, sófőrahelyen. III. d. Endre 1298b. XXIV. d. cikkében van: *Comites Camerae Monetarii, Salinarii . . .* L. Kovachich, *Suppl. T. I. p. 85.* 6) *Thesaurarius = Camerae praesidens?* II. d. Geizának 1148beli oklevelében áll: *Borostlaus Regiae Camerae praesidens.* L. Kovachich, *Suppl. Tom. I. pag. 160.*

Hanem hézagunkat, míg adat is lenne, az pótolhatja, hogy részek' kamaraispánából elébb lehetett udvari kincstartó, mint csak egyszerre azzá, 's ő, azzá. Ide járul ez időkből kamarai főbb szolgálatban leginkábbat papok forgása, miből meg, neki 1510ben már pap léte még azért is eléfejlík, mert 1513b. már Vác püspökei sorában áll¹⁾, 's 1514. épen mint váci püspök van aláírva Ulászló VIII. végzeményének, mellynél Bakacs, kardinál és primás; főkincstartó pedig Beriszló Péter, veszprémi püspök és horvát dalmát bán.

1517-nél beszéli el Istvánffy, az év kijegyzésében nem pontos, Prágába követül Ráskai Balás tárnokkal küldetését, hirül vinni, hogy Ulászló 1516b. Martius 6d. meghalván, nádor választatott ugymint Bátori István 's a' már koronázott II. Lajos, királyi hatalommal bir, 10d. évében.

1518b. udvari k. alcancellar is. Az 1518b. Jakab apostol napján kezdett tolnai gyűlés XIII. d., és a' megint 1518b. Szent-Mihálykor, Bácsón tartott gyűlés XXXIX. d. czikkeke nevezik így, épen mellyekből elébb kincstartó volta is kitetszik. A' tolnai így szól: et quod non solum super ista taxa, verum etiam prioribus contributionibus praesertim duobus florenis per Reverendissimum Vacien. tunc Thesaurarium, nunc vero Cancellarium regium exactis, imo super universis proventibus Regiae Majestatis eotunc ratio detur, et acceptetur. A' XXXIX. d. cikk pedig: quod tam rev. dom. episcop. vaciensis alias thesaurarius nunc cancellarius regius super duobus, florenis . . . . rationem dare teneatur²⁾. De mi tetszik még egyéb is ki? A' hitlen országgazdát, az ország nem becsülé.

Ezen azonban nem aggott, mert csatlakozék hozzá a' király, a' tapadó szívű gyermek-király, ki az ország dolgait még nem ismerheté, nem embereit. Hogy egy második Hunyadi János nem emelkedék a' jó indulatu ifjú körül, méltóságában a' király és nemzet szent szerelmének! E' helyett simán csuszék a' pöttön termetű, fekete barna cancellar, Buda királyi szobáiban, csak ő ott országolhasson, csak pénzt gyűjthessen, 's osztán budai házában kényére pihenjen. Illyen vala helseje, azért nem tudá türni a' szeme közé egyenesen nézőt. De, hogy győzzön, László püspök elmulattatá Lajost, könnyű társalgó szokott lenni sebes verselő, millyen ő volt, miként Vrsinus Velius e' szavaival jellemezé: „cujus versus, tametsi perpaucos praefixi, quos ille, mirabile dictu est, ex tempore inter funebres pompas et immediate effudit; qui vir unicus solus documento esse potest exteris nationibus, animos sublimes et ingenia excelsa a natura Pannoniis minime deesse³⁾. Ezen lobbanó ész és nyájas alkalmazása tartá fenn némelly udvariak kegyében. Mert majd egri püspökké lön 1522ben Sőt 1524b. Aprilis 7d. hal meg Szakmári György a' nagy hazafiui lelkű primás, ő meg már Május 6dikán azzá nevezteté magát, min, udvarhoz tartozó is több megijedett, országbeliek pedig távolban épen zugának. Miképen törekvék Szakmári szellemében ő is még csiráját kiszakasztani a' lelki világba megragadott reformationnak, elmondja Spangár „Magyar és Erdélyo szági eretnekek krónikájában“, mutatják II. Lajosnak Nagyszebenhez Bártfához küldött levelei 's övéi, érezteti az 1525beli hatvani gyűlés 4d. czikke, a' megmozdult korszellemet akadályozni nem tudott. Hanem az ugyan ekkori 26d., 27d. cikk meg az ő bibijét ragadá meg⁴⁾, mert az előde Szakmári által a' sz. koronáért Mátyás idejében elzáló-

1) L. Schematismus ven. cleri almae dioecesis Vaciens. 1835. p. XLIV. 2) Kovachich, Vestig. Comitior. p. 471. és 496. 3) Hinném, jól idézi ezt A. H. erdélyi író említett *Nachlese*-je 47d. lapján, Denis *Buchdruckergeschichte* munkája 256d. lapjáról, mellyet magam itt meg nem kaphattam. Vrsinus dícséreteire, hivatkozik a' váci említett schematismus is. 4) Kovachich, Suppl. ad Vestig. Comitior. T. III. p. 25. 40.

gított ország várai visszaváltására hagyott 60,000-nyi mátyás-arany, és egyéb kegyes alapítványok kitűzött céljaikra fordításáról az ő tiszte lesz vala gondoskodni. A' vele meg nem elégedés iszonyúan töre ki a' rákos mezei országgyűlésen, így: ipsum esse eum, qui Regnum depilabat et destruebat, et non esse mirum, quod non amaret nobilitatem, cum sit filius sutoris, ipsum pro consiliario habere judaeum¹⁾, emere meretrices, metu compulsus sacerdotio fuisse initiatum²⁾ 's kéré a' nemesség II. Lajost, legyen maga Ur, neki örömet hajtanak főt, hanem Szalkai miniszteriumát változtassa. 'S a' jót akart király sokban teljesíté az oppositio kívánságait, a' keresztelt vén zsidót Szerencsés Imrét bebörtönözteté, de miniszterét, az apostoli követ közbenjárására, ótalmában tartá, noha nem örömeire, mert kiszabadul az új keresztyén az őt pártolt királyné által 14 nap mulva, udvarnokai 's cselédek késérik, nyilván Szalkai előgyanúja rendelkezéséből sz. György 'terén volt házába, de a' nép, reá 's vendégeire rohan még az nap vacsorájakor, 's ragadmányos házát kirabolja Thurnschwamb szerint, ki maga láta mindent, mivel Szalkai házához csak harmadik vala Fuggeré, hol Thurnschwamb akkor pénztartózkodott, 's a' Fugger házat is villám fenyegeté.

Tiszteletlen hát Szalkai, hanem őt még is, dölyf dagasztá Buda várában. Jelen az öreg Frangepán Kristóf horvát bán, tanácskozáton a' hatvani zugók felől. Szeme közé nézve beszél ez oda neki, a' miniszter fellobban 's Frangepánnak szakállába esik. Frangepán meg profon szeli Lászlót mérgében, tenyerével, győző kardot annyiszor forgattat³⁾. Segélyre kiáltja László, szolgálait, arra Frangepán a' magáéit. Zörrennek ezek fegyverek. A' király terem közben, tőle kér mindenik elégtételt. A' 19 évű Lajos adjon azt! ki, érseket és bánt atyjának hívogató. Sulyt, szentelt-fő bántása billente 's Frangepán kénytelen lön, a' csonka toronyba menni. Battyáni Ferencz és barátai kezességére jöhet ki harmadnapra, de bosszújában, bucsut sem vesz Lajostól, egyenesen haza tart, 's Istvánfy szerint Iső Ferdinandhoz készül, Thurnschwamb szerint Zápolyai vajdához. Őt nevezik azonban a' hatvani gyűlés, török elleni egyik vezérül, 's katonát szed honában, mert a' haza baja nagyobb előtte, mint Szalkai miatt a' magáé. Hanem elébb vésznek ereszté a' miniszter magát, a' királyt és nemzetét Mohácsnál, mintsem a' nálánál nagyobb férfi, oda verekedhetett volna sergével.

Bővebben eléképelni ez embert, nem itt helye. Pedig kifestendő volna Bakacs család együtt, úgy miként Richelieu 's az ez által felemelt Mazarin későbbi rokon indulatu főpap 's miniszter társaié, esakhogy nálunk egyedül mutatásaul azon szörnyű önzőknek, kik a' magyar nemzetet diplomatiail sorból kiejteték, nem mint amazok, kik övék politikai hatását nevelék is. És igazán találva kellene hányai mind a' kettő' rajzát, miként Retz kardi-

1) Zsidót tartani pénzhajhárul régi nyerekedés, régi veszedelem. Thurnschwamb, 1563b. irá: „Bei König Matiaffen zeiten ist sein Schatzmeister oder Kinestartó gewest ein getaufter Jud, hat Hans Ernst geheissen. Nach ihm ist sein Sohn Sigismundus, so Bischof zu Fünfkürchen gewesen, an des Vatters Stelle Schatzmeister worden.“ Szerencsés Imre, régiben Perényi Imre nádor († 1519) udvari zsidaja volt, az lön keresztapja, 's nevezé Salamonból Szerencsés Imrének, *L. Engel kiadásában, I. köt. 193, 199 lap.* 2) *L. Diarium Actorum in comitiis pestanis 1525. Ex MSS. vatic. germ. Tom. 55. pag. 65. et sequ. inter epistolas Baronis de Burgio id temporis nuncii apostolici in Hungaria, L. Engel, Gesch. des ungr. Reichs, IIter Theil Halle, 1798. p. 50.* 3) Verantius, későbbi primás, így beszéli ezt, krónikájában: gróff Christoff Frankapan, Lažlo Ersekel ewzwe wežett wala, Bwdaban, Arzewi chapta wala Lažlo Erseket, mert Lažlo ersekys žakalaban nywlt wala Gróff Christoffnak.

nál, mint Rochefoucault; nem az „*Archiepiscopi Strigonienses (Tyrnaviae 1752)*“ írójának, elsimításával. Nem csupán ezt mondva róla: Ludovico, *cujus omnia consilia sapientissime moderabatur*, miként az 1835b. váczí egyházi megyei schematismus XLIVd. lapján áll. *De mortuis nil nisi verum, et iustum.*

De, leveléről még. Lehetne-e csupán ez egy magyar iratnak kezétől eredését hinni? Gondolható-e? hogy egyedül ő irt volna magyarul. Bizonyosan úgy irta hozzá Bánffy Ferencz az övét!). Sőt ezen nyom azt hitetheti el, Ulászló és II. Lajos udvarához tartozott főurak és vmegyei hivatalbeliek többen írnak már ekkor a' nemzet nyelvén. A' II. Ulászló kincstartója említett udvari kiadásában áll 98d. lapon: *Misse fuerunt iterum certe litere Re Mtis et Dni Thefaurarii de Transilvania huc Budam diuersis Magnatibus et diuersis dicatoribus sonantes*, 's az erdélyi kincstartótól? jöttek között épen úgy lehetne magyar 1495b. miként Szalkaytól 1510b. továbbá, azon kiadásjegyzékben több vmegyei rovó *dicator* fordul elé *literatus* melléknévvél, mint: Joannes *literatus dicator cottus* Baranya, Petrus *literatus Pestien.*, Nicolaus, Michael *provisor* Nandor Albensis, Blasius, Michael *literatus capitaneus episcop.* Sirmiensis, Valentinus, Ladislaus, Andreas, Benedictus, Emericus, Matheus, Sigismundus, Albertus, mind *literatus*, kiknek deákul nem tudókkal de magyar olvasást érthetőkkel voltak dolgaik. 'S az ámbár magyarul nem beszélt Ulászlót, de ki fiját Lajost és leányát Annát magyaroknak nevelé, többnyire magyar udvari személyzet vevé körül, mesteremberekig szakácsokig le. Az udvarnál is tehát főként magyarul szólott kincstartó Sigmond püspök, ezért raká egyébként deákul irt kiadásai közé e' magyar szavakat: *suba*, *kochi*, *czimer*, *hölgy*, *istrang*, *rojt*, *pokrócz*, *mázsa*, *zöld v. szederjes*, *megyszín*, *targ*, (innen jó: *targoncza*) *gyöplő*, *hátlekötő*, *Jankó*, *terő* = *törő*, *csűr*, *Gyurkó*, *kút*, *tekervény*, *vágókés*, *csuha*, *farmatring*, *apród*, *orosz*²⁾. Így jó mai nap a' sok német szó azon magyarnak nyelvére, ki gyakrabban él német szóval, mintsem magyarral.

Szalkainak „*dolgoífonk*“ = *dolgosunk*, szavából kitétszik, miként valának a' sok kamarák körül magyar műszavak, elnevezések. 1553b. Bakocsay Ferencz írta magát Szaláncz vára „*minden dolgosának.*“ *L. következő kötet 8d. lap.*

1 5 1 1?

A' 10d. laphoz. Mykó Balás levele.

Ennek évét én 1511 helyett 1521nek vevém 's így a' 2 és 1 között lévő X-et chrismának, de a' Sztárayak levéltárnoka úgy mondá, hogy e' nemzetség leveleit olyan

- 1) Könnyen azon Bánffy Ferencz ez, ki az 1494—1495 közötti udvari számadásban, Engelnél a' 39d. lapon még két Bánffyyal mint adós, így áll: Franciscus, Johannes, Michael Banfy . . .
- 2) Pueris cantoribus pro *subis* dati sunt p. 51. pro una *suba* mardurina, 67. ad currum *kochy* 79. de *pellibus hermellinis* ligature vulgo *Chymer* . . . vulgo *hewlgh* 81. Magistro Georgio Kethelgyarto pro cordis magnis et minoribus ad ligandum currus *Re Mtis* nec non *Istrangh* 83.; Bernardino Italo pro illis *Royth* quos fecit de serico, pro equis regie *Mtis*, videlicet ad *Pokroch*, 90. *massas ferri* XII. 97. *Palkoni* Kwn famulo *Re Mtis* 98. Una de colore *zelderteth*, (szederjes) alia de colore *meghzyn*, 101, qui fecerunt *targh* cum *carpentariis* 102. in modum *Gyewplw*, in super *hathlakothew* 101. *Jankoni* 102. Magistro Petro Fabro, qui fecit eisdem *Mordariis* de ferro duo instrumenta ferrea vulgo *Therew*, 104. tribus *fabris* qui in *chw* fecerunt currum 106. vulgo *Kweth* 106. per eundem *kochy* *misse* sunt *lucerne*, *Gyurko*, *attractoria* vulgo *Thekerwen* 162. *aprodianis* 175. Magistris *Cocorum* duo *cultelli* scilicet *Wagokees* 170. emte sunt *ulne* *panni* pro una *chuha*, *chwha*. 172. duo *paria farmetring* empti 174. *Orosonibus* 176.

előde éveze meg azok külsején, ki a személyek születése halála napjait is jól kitanulta 's e' levélre azért nem teve 1521-et, mert a' benne magát, „azon emberével“ az az feleségével együtt beteges-nek vallott Balás ur, 1521ben már nem élt.

1512.

A' 42d. laphoz. Drágffy János, Karoly Istvánhoz.

Im itt Waltherr és a' szerkesztő egyegy észrevétele.

Elődöm egyike, újabb írási szabály szerint lemásolván Drágffy János levélét, annak korát 1412k évre teszi, de igen helytelenül, mert a' 7 alaku szám a' XVk században ötös számot jelentett, egyéberánt pedig ha kezdetett is akkoriban Drágról, a' *Drágffy* nevezet, *Drágffy János* az egész XVk. században elé nem fordul; hanem a' XVI. században jö elő *Drághnak* a' néhai mármarosi vajdának, harmad izen való ivadéka, vagy is kis unokája már, Drágffy János, a' ki 1511dik évben királyi pohárnok — három évvel utóbb, asztalnok — 1518dik évóta pedig tárnokmesteri méltóságokat viselt, 's a' mohácsi gyászos ütközetben, mint királyi udvarbíró végezte életét; és ez volt az 1512dik évben költ imént közlöttem levélnek írója. Okom, miért 1512dik évet írek, és nem 1513at az, hogy amabban hétfő napon volt sz. Bertalan este, és úgy a' levélben említetett csőtörtők 's a' levélírás napja között épen kettő a' nap, mint Drágffy számítá; ha pedig 1513k évet írok, minthogy ebben kedden vala Bertalan este, a' két nap között csak egy nap lett volna.

Waltherr László m. k.

E' Bélteki Drágffyak között ezen IIIId. Jánostól 3 magyar iratunk van eddig, miként ettől megválva, még a' 16d. és 29d. lapon láttuk. 'S ismétlem itt is, hogy ő sem csupán e' hármát tevé fel magyarul; hogy midőn tárnok, országbíró, így irt, bizonyosan több zászlóstól 's udvarhoz tartozott többektől hasonlóan kele illyesmi, és a' nyelv, divátának indult irásokban is. Hízánál pedig Erdődön Szatmárban épen élt, neje Homonnai Drugeth Katalin, 's gyermekei Sónia, (majd Perényi János hitese) Magdolna és Gáspár körében. Általvevé e' Gáspár, atyjától, magyarság és tanulmány becsülését; városában Erdődön nagy iskolát szándékozott alapítani, Kopácsi István híres reformator segélyével, kit oda veve tanítóul. Megholt 1545b. Januarius 25d. Bátor Anna szülte fíjában Györgyben (IV.) pedig az egész Drágffy nemzetség hunyék el 1555b. mellyet oláh-boér eredetből lám olly tős gyökeres magyar szellemüvé tett a' hajdani magyar idő, millyenné a' talján származatu Drugetheket is.

Döbrentei Gábor.

1523.

A' 17d. laphoz. Kesserw Mihály és huga között békelevél.

Megjegyzem itten, hogy azok közül, kik Verbőczinek IIId. Ulászló eleibe terjesztett Tripartitumát Heltaiként „szent Lucats napian Pesthen a nagy országos gyűlésben 1514. meg confirmalác és alláia való íráffokkal meg erősítéc“, háromtól akada elé magyar iratunk, 's ezek nevét czimét úgy teszem ide, miként Veres Balás 1565beli fordításának Heltai Gáspár által „Colosvarot 1571ben nyomtattot“ kiadásában állnak:

Szalkán László, Vaci Püspök. I. 9d. lap.

Kesserő Mihály, Bofnáj Püspök. Az, kiről itt szó van.

Dragfi János, Király Alzatalnokoknac Mestere, I. 42, 29, 16d. lap.

Két érsek 's tizenegy püspök van még Szalkain 's Kesserűn kívül aláírva, zászlós ur pedig Drágffytól megválva tizenegy, 's „ezeknek felötte többen nagy fockan, Méltóságos tiztbeli főmélyec“ azaz a' deák eredeti szerint: *alisque complurimis, Comitatus Regni nostri tenentibus et honores*. És már ezek közül csak hármá vált volna-e ki, magyarul írásra? Ha mindenike nem is e' 24 sőt több között, háromnál kétségen kül nagyobb szám. Félre csak egy kisség a' latin kárpittal, melly előttünk, mivel ezer meg ezer oklevélünk deákul költ, mivel törvényeinket úgy kezdék megírni a' főpapcancellárok, folytatni az ítélő mesterek, oly vastagon függ deák festékével, hogy a' mögötte élt magyar házi-családöt is, uri asszonyt férjével, gyermeket szüleiével, papot hallgatóival, követeket országgyűlésen, tanácsosokat királlyal csupán deákul beszélteknek hínni ámitatunk. De ha feszes kárpitunk mögé buvunk, úgy lelünk ott más társalgást, miként a' színpaditól igen különböző világot a' színpalak hátuljában.

Figyelmünk ébredjen miként élt a' nemesség, országlás ügyeihez eleitől fogva folyvást szólhatóan. Az 1498beli 1ső cikk 7d. 8d. irszakának értelme, országgyűlésre minden birtokosabb külön háztüzű családnak egy egy tagját küldeté, a' 9d. irszak szerint pedig egyházas nemesek tizen bocsátának közülök egyet. Vármegyék nemesei magok választják tisztviselőiket, 's ez olly régi mód lehet, hogy IVd. Béla, pesti vendégeinek 1244b., már abhoz képest adhatá e' kiváltságot: *item ipsi majorem villae sibi eligant, quem volent, et nobis electum praesentent*. Országos és megyei gyűlésnek tehát olly nagy seregletből állott tagjai, valamennyen tudtak volna-e deákul? Az egynek egynek beszédébe, akkor is igen sokan 's hevesen vágni tolakodók csitítására származhatott az ismeretes „Halljuk“ mellyet bizonyosan magyar előadást hallani akarók kiáltozának.

Előnkbe egy jelenettel a' hatvani országgyűlésből 1525. Julius 3dikáról. Összesen ott mintegy 10,000-nyi nemesség 's főrend, könnyű fegyverzetben, a' síkon. Fából theatrum alakra erősen készült fakerítés közepén a' teljes engedelmességgel jó indulattal fogadott király II. Lajos, egész tanácsával 's fejedelmek követeivel. Körében ül a' nemesség, legszélső sorban fegyveres lovagok mint rendőrök, állnak. Felkél Verbőczy István, *saját nyelvén a' legékesebben szóló*¹⁾, 's eléterjeszti az ország zavarai vészei okait, tart harsány beszéde jó két óráig. Végezttekor e' kérdésével fordul a' nemességhez: Megegyezik-e mondásaiban a' nemesség? Igen is, kiált ez mindenünnen fennhangon. Menekedjék meg valahára ő felsége maga is, mentsen meg minket is, rossz tanácsosai zsarnokságától. Beszél most Szalkai László a' primás, mert ellene zördült volt az „Igen“; majd szól Batori István a' nádor, a' kevély és az erdélyi vajdán Zápolyain mint izgatón ezekért bosszút állott kebel, mert őt is illeté az; következék szóban Sárkány Ambrus, mert ő épen nem kellett, 'stb. Burgio szerint is hát magyarul beszélvén Verbőczy, bizonyosan a' többi is

1) Azaz: a' magyarul beszélők között legékesebben szóló. Hic Stephanus Verbőcz, (amicus Suae Sanctitatis) lingua sua eloquentissimus proposuit, unde pericula Regni . . . L. Relatio Actorum in Conventu Hatvanini, 1525. celebrato, seu Epistola Baronis de Burgio apostolici in Hungaria Nuntii, L. Engel Magyarország. történetje hálai idézett kiadásában, II. rész 55. lap.

mind úgy szólt. Úgy Julius 4dikén a' fennebb említett Drágffy János, kit szerettek 's ki Ambrus helyébe országbirájává tétetett. Hogy is deákul olly roppant seregleiben? És ezt bizonyítják még ez ország gyűlésének egy német leírásában eléjvő ezen magyar szavak, mellyeket az eléadó magyarul hallott: *die Ország oder die Landtschafft, . . . Tyschathy Serschige parasna Lengyel por Kurwa fy patykarusch = tizenhat felesége, parázna lengyel por, kurvasi, patikarus, (ezeket hányták Thurzó szemére) . . . a' keresztnevek magyar módú említése: Kalnay Janusch, Dragfy Janusch, Kanyschay Laslo, vnd Vdwarbyro ampt dem Doczzy Janusch, Sederwary, Serencz; Verbőczinek így neveztetése: Jstwan Mester, továbbá: Vnd Baranya Warmegdie yschpanschag¹⁾, Csakhogy deákul tétetek fel a' törvényezikk hajdani szokásból, épen miként még 1827ben, midőn igen kevés beszéle már a' követtáblánál deákul, főrendeknél pedig ujabban megkezdeték a' magyarul szólás, 's a' törvény szava még is deák lett. Még pedig hajdanibb időből szálla le országgyűlésen magyarul tanácskozásnak folyama, korántsem csak e' hatvani felzajgás kezdé meg, melly az okos ellenzés kellő irányát elvesztette, válván légélénkítő szél helyett fedeleket is bontó viharra, termékenyítő eső helyett jó gyümölcsfákat is kitekerő fellegszakadássá. Régibbről felfogandó igen, egy szellem, melly következő eredményeket alakítá: 1. Az anjoui Róbert Károly gyermekei utódai Visegrádon, a' jagellói II. Ulászlóéi Budán úgy nevedek magyar hercegekké, miként a' franczia Bourbon ház ága spanyoltrónon spanyollá, a' nápolyin olaszszá változék. 2. Olasz, franczia, német, lengyel, horvát eredetűek, jószágnyerve itt, legmagyarabb házak törzsei lőnek. Így Breber - Zrini - Subich, Frangepán, Thurzó, Stiborich, Garai, Zápolyai, Keglevich, Draskovich 'stb. Így látjuk itt későbbbről, a' Vegyes iratok 27d., 70d. lapján Krusith János magyar levelét; 64d. 's 88dikán Thurzó Annáét; a' 174d. lapon sibenicoi Vbranchichét, a' 210dikén Thykwowyth Ferencz végrendeletét 'stb. Okozá pedig ezt a) Mindentől a' magyarnak mi nem az ő keleti vére volt, vonakodása, azt gúnyjal nevetése, melly vonás a' még darabos erejű nemzeteknél metsző, szidalomban is kipattanó, 's csak miveltséggel szelídül, de azonban fennmarad, mert ezen összesítés tart külön örök elrendelés útján minden nemzetet, kiki enmagát szereti benne. Idegen ennél fogva, hamar a' főnemzet közé simult, akara tetszeni királyának, 's a' nemes háznak mellybe házasodott, hamar segíté magyar nyelvű szelleme; várak faluk nemes asszonyi köre akkor csupán magyar volt. b) A' magyar nemesnek hajdanról szált négy szabadsága, mellyek elsője Weres Balásnál így van, deáktalanul: *Hoghý fenký a' nemeft, idezethlen, ees thewrwýn fzerýnt walo karhoztatafnalkýl meg ne merý fogný . . . Büszkülő kebelt nevelének ezek, magára sokat tartót: 's a' nem szabad nemzet közül szabad egyénné vált, nevét is örömetst vevé jószágáról, mit csak a' horvátoknál találunk ritkábban, hanem magyar nyelv ellen zajgottat közülök akkor épen nem. cz) Nemzeti öltözetnek egész kerek Magyarország határaiglan minden nevű nép által viselete, mellyre a' vigyázatot még országgyűlés tárgyál is leljük. Millyenségét a' réginék már Kálmán k. végzeménye Iső könyvének 70dik fejezetéből tanuljuk 1096—1100ról? millyen legyen vitézrendé valamint fegyvere is az 1435beli V. 2d. 1492beli 20d. 1537beli 13d. czikkek 's ujjabb időké, határozzák. Ez, hasonlóan egy főnemzethez tartozásra emlékeztetett. d) Vonszódás keletege országhoz, melly-**

1) L. Engel. Geschichte des Ungr. Reichs und seiner Nebenländer, Halle 1798. III. Theil, p. 43—49. Kovachich, Suppl. ad Vestig. Comitior. 1801. T. III, p. 6—17.

be annyszor győzelemmel tértek meg seregei; csiklanda hiuságot, tartozni nemzethez, mellynek királya birodalmát északra bált, délre adria tengere mosá; mellynek királya, Moldova's Havas alföldnek erősíté meg fejedelmeit, kik' utódai lám hasonlóan magyarúl is levelezének, miként egy példa itt 1556ból a' 273d. lapon érezteti.

Társalgásban uri nyelvül léte a' magyarnak, kipillantgat 1524ben Várdai Pál egri püspök 's kincstartónak még deák leveléből is, ki Bátori Andráshoz Szatmár főispánához így ír¹⁾: Magnifice &c., Regia Majestas jam est Budae. Exspectat Dominos. Hic est Dominus Wayda de Dragfy, Banfy János, Tachy János, Ladislaus Kanisay, venient et alii . . . . Ex Buda, Sabbatho ante Laetare . . . . Hac hora noctis 12. Csak hamarjában van ez oda hányva még azon meleg emlékezettel, a' mint az udvarnál este folyt magyar beszélgetésből a' püspök haza ment 's az ott hallott Bánfy János, Tachy János név, még füleiben csengett. Ahhoz képest raká lám többi deák szokötését is eléggé magyarosan, 's irótollából úgy futott ki a' keresztnév utóbb tétele, miként még Erdélyben laktom szép idejekor német katonatiszt is magyar móddal ejté ki magyarúl folyini szokott beszédből az erdélyi főcsaládi neveket, miként meg itt Budapesten azért hallók 's még halljuk főbb körben az újabb ivadékok előttiék' érdemes neveit így: Manedl, Nikedl, Czenczedl, Stephedl, Franzl, Pipsz, Hanzi, Lízi, Tóni, Káthi, 'stb., mert a' szebb kör asszonyai között a' magyarúl jól tudót megszámlálni igen könnyű. Ide jött e' nemzet, mellynek a' XVII. százévben nemzetiségért küzdött forrongását épen fejtegetjük; honnan, az reppenjen e' sorok közé, hogy említett Szakmáry György († 1524) nagy lelkű primás, a' Lőcséről Esztergomba hozatott német építőmesterrel csak tolmács által beszélt. Képzeljük hát most magunk eleibe az itt fennforgó „békelevelé“ ügyében azon tagokat a' királyi táblától, kik nevei annak eleibe deákul jegyezték, azon több nemes urat, ki ott megemlétték, képzeljük egyeztető beszédeikben Nyárasapátin. Magyarúl folytak azok. És a' békelevelé úgy iratásából kettőt vehetünk ki. 1. Mind a' nyugtalan lángész Verbőczy Istvánnak, mind a' bosnyai püspöknek magyar nyelvvel éléshez hajlását. 2. Illy házi dolgok eligazításához iratban is gyakortább magyar nyelv vétetett, mit mindjárt világosabban fogunk fel, mihelyt Hunyadinak a' Pongrácz családdal volt magyar szövetkezete, felebbi 357d. lapról, megint emlékezetünkbe csillan. Magyarúl e' békelevelé bizony nem csak Krisztina „yo azzonjom ees yo hwgom“ kedvéért költ; hány magyar menyecskét 's tisztet „Nagy asszonyomat“ nyomorítának meg ez időben még, ügyeinek deákul irásával.

Gibárti Kesserű Mihály magyar püspök, a' bosnyaiak között Praynál 1502től fogva áll 's eléjő még 1524ben. *L. Specimen hierarchiae hungaricae Pars II. da. Posonii et Cassoviae*, 1779. p. 437. Ha lakhelye már Diakovár volt-e? hová a' püspöki székhely 1463b. tetetett által, midőn török fegyver elébbi székhelyt elfoglalá, vagy megint Jajcza lett, e' városnak és több rámai résznek Mátyás k. által újra visszakapcsolásakor a' magyar koronához, melly 1138 óta vevé Bosnyát hatalmába. Farlatus már 1516ban Donatust említ bosnyai püspökül, de im e' békelevelé éve az ő adatai ellen szól. *L. Illyrici sacri Tom. IV. tus Venetiis* 1769. p. 76. Szentiványinál van, Nicolaus Kesserű 1504. Michaél Kesserű de Chybat 1514. hanem Szentiványi sokat, minden adatra utalás nélkül irkált össze²⁾. Mohács

1) *L. Pray, Epistolae Procerum Hungariae, Pars I. Posonii* 1806. pag. 176. 2) *Curiosiora et selectiora miscellanea. P. I. Tyrnaviae* 1711. p. 86.

enyésztő napján 1526b. igen is mint bosnyai püspök már Palisna György esett el, Istvánffy-ként: Georgius Palinaeus bosnensis, juris scientiæ clarus. — Mihály püspöknek bocsánatot szépen kért Krisztina nővérén kívül, fitestvére volt *Stephanus Kesserü de Gybard*, ki az 1505ben Rákoson tartott országgyűlés a' feletti végzeményét, hogy idegen vérü 's nyelvü, m. királyá ne választassék, aláírott világiak között 54dik, 's utánna még 124; Mihály püspök ellenben a' 10 egyháznagy között nem áll. 1514b. pedig István a' *tripartitum* egyik megvizsgálójául mint vicepalatinus volt kirendelve, vagy Heltaiként: Kesserő Istvan, Vice Nadarj Hispan. 1521b. Ninna várát kapta Hd. Lajostól, közel püspök fivére lakához. Mind ennek várában mind Mihály püspök lakhelyén 's a' többi földesurak között uri nyelvül díszeskedett ekkor a' magyar, Dráva Száva között, miként e' bekelevél ahhoz nyomot nyit, sőt a' Verőcze, Szerem vmegyékben maig fennmaradott reformatus magyar lakosok eléggé tanúk, hajdan itt mainál sokkal számosabb magyar népséghez. De nem csak ez eddig tévesztve nevezett Slavoniában, hanem az akkori igazi nevüben, ugymint a' mai Horvátország földén is, országos volt e' nyelv. Másolatban nálam Kovachich József országlevéltárnoka becses barátságából a' magyarországi KK és RRnek 1608ban Junius 27dikén Prága melletti gyűlésükből magyarul költ oklevelük azon akkori Slavonia KKhoz és RRhez, mellyről az 1498beli 34d. cikk 4 §-a így szól: Item in *Sclavonia*, Zagrabiá, Nedeleze, Varasd, Muraszombat, sunt capitales tricesimæ, az 1569beli 18d. cikk ekként: in *Sclavonia* denique *Zagrabiá*, *Varasdinum*; mellynek vármegyéit így jegyzé fel Liszti János veszpremi püspök a' neki Sámbocki által 1568ban küldött Bonfinius példányába igazításul: nam in sola *Sclavonia* tres sunt comitatus, *Zagrabiensis*, *Crisiensis*, & *Varasdinensis*¹⁾. Ide is régibb időbeli megszokásból szállott az *le*, 's nem később verekedett fel, 1608czig, midőn érette mellette már némi küzdés eredezett. — Hol volt az a' Gibárt, Chybarth, Chybat, Gybard?

1526 körüliek.

A' 43dik laphoz. Latin oklevelek tartalomirata.

Az 1494—1500 közöttieknél felebb a' 368d. lapon eléadottak szolgálnak ide is okul, e' 3 iratra tett magyar tartalomnak 1526 körül keléséről, megjegyezvén, hogy az 1526 év csak november 3dikától vétethetik, mert Zápolyai már a' IIIdiknál János király nevü 's a' „körüliek“ szó tehát 1527—8ra is által mehet. Azért nem lehetne pedig e' 3 tartalomirat évét idébb tenni, mert Daróczi Ferencz mint Verebélyi János tutora, csak hamar igyekezett osztály véghez vitetésén, János király parancsával, minekutána ollyannal Hd. Lajostól talán nem boldogult.

1527.

A' 19d. laphoz. Országos tized szedők esküje.

Négy főadat lehet kezes, magyar nyelvnek János király budai udvarában divásáról. I. Martiusban 1527b. Reminiscere vasárnapon Budán kezdendő országgyűlésre hívólevele, mellyben a' magyart Iső Ferdinándtól elidegeníteni azon figyeltetéssel akará, hogy az ahhoz szítók, jónak színe alatt, a' nemzetet és nyelvet fognák kiirtani. „Non enim desunt plerique, *szól*, qui sub specie boni zizanium seminare et sub nomine tutelæ ac defensionis regni pe-

1) L. Kovachich, *Scriptores rer. hung. min.* Tom. I. pag. 332.

riculum et exterminationem gentis ac linguae hujus hungaricae quaerant et procurent. *L. Kovachich Supplem. ad Vestigia Comitior. Tom. III. p. 104.* és utazási jelentésemet, *Évkönyvek III. köt. 105d. lap.* Igy ő, a' körüle voltakkal bizonyosan magyarul társalgott. 2. Majlát István, Balassa Imre 's Kendy Ferencz szövetkezete, (itt e' kötet 32—34d. lapján) magyarul fordult meg előtte, mert Verbőczy azt bizonyosan azért másoltatá le hitelesen a' gyulafejevári káptalannal, miként Verantiusnak Buda elesttéről irt krónikájában e' szavakból kitetszhetik: Maylad . . . balassy . . . kedy Ferenzel . . . titkon walo conspiracyot az Erdelyak közöt indytotak wala, . . . Eröl Lewelek is nagy kötel alat kelt wala. kyt az Janos kiral' meg ertwyn . . . *L. Podhradczky, eredeti két magyar krónika . . . Budán 1833. l. 67.* 3. Mindszenti Gábor, hive, magyar nyelven írta naplóját János király utolsó napjairól 1540ben, 's ollyakat hoz elé, mellyeknek, ajakáról magyarul volt hangzása tetszhetik ki. Mint: *Lám kegyelmed! isszuk már a' veres bort 'is . . . No Gábor uram, gondoskodtunk mindenekről . . .* Igy az, mit Losonczinak, mit a' Zápolyai házat sem fenntartott, fényes Budát is elvesztett ármányfészkü György barátjának szívére kötött. *L. Erdélyország történetei tára.* 4. Szászsebesen haldöklása előtt, tanácsosait, u. m. Verbőczy Istvánt, Petrovics Pétert, Török Bálintot 'stb. így szólította: *Urak, Atyámfiai,* miként Verantius Antal, Statilius Jánoshoz 1540ben János királynak a' francia udvarnál volt követéhez, haláláról irt levelében hozza elé: Vos caeteri Domini Fratres mei. (Sic enim ex usu omnes, quibuscum loquebatur blande in omni vita compellabat, summe studens homines humanitate demereri. Hungarice efertur *Urak Domini; Atyámfiai Patris mei filii.*) *L. Kovachich, Script. rer. hung. min. Budae 1798. T. I. p. 52.*

Ötödik adatul ezen esküt azért nem mondom egyenesen, mivel a' királyi udv. cancellariában esküszabványnak egyébként is magyarul iratni kellését úgy vélem eléggé elővilágoltatám. János király ezzel csak régibb szokást követett. 'S onnan jöve le ilyen esküszabvány 1542re is, midőn a' besztercebányai országgyűlés 30, 31d. cikke szerint a' szabad királyi és bányavárosok, kik az akkori hadba nem menének, birtokuk hatvanodát azaz 60 ftot értől 1 forintot lettek, nászádosok tartására fizetni kötelesek. Hanem, egyet jegyezzünk meg, azt, hogy ez esküt Zápolyai, országbeli német és tót lakóu vmegyékre városokra egyiránt csak magyarul küldette, mint az akkor még németesebb Kassánál lelem, mint Bártfához, honnan Pray vevé gyűjteményébe. De, kérdés még, ha elébb is így volt-e ez? vagy ő kezdette-e a' magyar nyelvnek e' több népü országban, magyar királyi tekintettel így általánosítani akarását. Azonban, míg vagy régibb adatot nem lelünk, vagy helyes következtetést nem tehetünk, az elsőség övé. Mindazáltal, midőn János király, körlevele iratásakor is, mellyben Székesfejevárárt 1526b. Katalin napjáról, koronáztatását adá hírül az országban¹⁾, ilyen parancsát adja cancellárának: akarom e' királyi levelemet már magyarul, hogy én, ki a' nemzetet nyelvére vigyáztatásommal intésem magamhoz, most, szólamának cancellariái hivatalos életbe léptetését mindjárt éreztessen is; midőn e' tizedszedő esküt hasonlóan magyar levelével küldi Kassához és máshová, akkor hasított volna ő igazán új nyomot. És nagyon akkor, ha békekötését Isó Ferdinanddal 1538b. Nagyváradon magyar hiteles példányban is feltétetni unszoltatta volna két alkudozott érsek- és püspökével, melly ha meg van is magyarul Kaprinai kéziratai között, csak XVIIId. százevbeli fordítás, miként Fejér György, k. tanácsos, kanonok, szíves közléséből tudom.

1) *L. csonkán, Pray, Epistolae Procerum R. Hungariae Pars I. Posonii 1806. p. 284—286.*

'S ezeket kíváná pedig előrelátása, csakhogy, kevese volt arra; ébresztheti süvének Sigmond lengyel királynak példája, ki 1507beli thronra lépte óta, deák nyelv alul a' lengyelt, melyet eddig az udvari 's országos hivatalokat tudományaiknál fogva ott is elfoglalt papok félre nyomának, literaturai fakadozásra indítá. De nagy tettekben forrongó kebel, maga oszlat el felhőket. Iső Ferencz 1539b. saját ésszel állít Párisban franczianyelv tanítószéket; elég eddig, szól, a' deák nyelv kölcsön vétele, maradjon azzal a' pap, ha csakugyan akar, ol-táránál; ítélőszék és oklevél ezután franczia nyelvű legyen, 's ím ezzel, elborítá a' szokottól nehezebben eltértteket. Hanem János királyt nem látjuk Iső Ferencz lovagi ragadó szellemével, áttörő akaratával. Koronájára „*ne bántsá*“ hirt vinni, esze, kara, jó csillaga nincs.

Prayt említém felebb. Igen is, gyűjteményében áll ezen magyar eskü, 1806-ban¹⁾ kiadva, de nem csak az 1527beli magyar írásmódnak betűről betűre meg nem tartásával, 's így, hibásan, hanem azon kívül e' sajtóvétségek forgaták el: he Zolgalthathem . . . thytkom, e' helyett: be zolgalthatom . . . Tythkon. Összehasonlítám egyszer'smind az ezen esküt Bártfa városához megvitt deák levelet, az általam Kassáról hozott hű másolat-tal, 's abban is több hiányt 's kihagyást lelek. Nálam van p. o. Joannis Fwz de Zerdahel, Praynál: Joannis Kwz de Zerdahely, 'stb. Így már többieire is gyanú szesszen, 's mivel ezt írá előbeszédében: *de fide . . . omnino cavere, ausim*, dorgálandó volna emlékezete, hanem itt 1801beli halála enyhít, mert így nyomtatási ívein nem az ő javító szeme járt. És némellyt nem kapott-e már hibás másolatban? Illyenkor, még is jobb, viasz gyertya helyett legalább mécs, mintsem épen setéség. Prayra, egy saját más leveléért harag.

1525—1530.

A' 42d. lapoz. Désy (nem Dersi) nemzetség ivadékiról.

A' Kállay levelek egykori sorozója 1400 folyamában írottul, azaz nyilván a' XVd. száz év végéről lévőknek nézé ezen jegyzetet, azért, mivel Désy Péter még *Mátyás királytól*, ki 1490b. hala meg, *jő haza benne*, 's talán, mivel betűvonalait a' XVd. száz év utolsó negyedebeliekül tekintette. És midőn összehasonlítottuk több ottani latin írással, mellyeket kiirt éveik is Mátyás és Ulászló éveikben költekül bizonyítanak, e' magyar jegyzet betűit valóban azokhoz hasonlóknak leltük. De, bizonyosabbra juthatás végett, felhányt megolvasott az említett királyi ügyviselő ur, ehhez tartozó több iratot, ha nem volna-e valahol feljegyezve, mikor adá Mátyás király István kovácsnak Iklódot, mikor lehete Désy János erdélyi kamaraispán²⁾, mikor? Désy Péter, Mátyás' komornyika. Semmit sem talált. Én Sigmond kincstartó 1494—5beli udvari számadása 160d. lapján lelem *Désy Pétert*, birtokosabb erdélyi nemest. Most még azt kell vala kifejtennem, mellyik felzendülésben veszté el Iklódi Márton, jószágát, mert Mátyásnak több zenebonát kelle leverni, és azt kell vala tudnom, értetik-e itten a' Szatmár megyei: Iklód, vagy Erdélyben a' Doboka vmegyei. A' jegyzet, inkább ez utóbbit mutatja. 'S ha ez, Iklódy ugy 1468b. esett ki

1) Lásd: P. I^{ma} p. 293—296. Ad civitatem Bartphensem. Alatt jegyzékül, csak úgy, melleleg.

2) Hogy kamaraispán v. kamorispán, deákul *Comes Camerae* volt ezen ivadékjegyzetből lehetne kivenni, mi szerint az erdélyi sókamarákat mind ő bírta, azaz, alatta voltak. Camerarius = Komornyik. Az 1494—5beli számadás 150d. lapján van: Matheus literatus et Casparus Gywlay Camerarii Camere Zolnok exterioris, a Petro Horvath Camerario Camere Jauriensis, l. még a' 152, 166d. lapot.

jóságából, mely évben Mátyás, a' tordai gyűlésen, az elpártolt erdélyi nemeseket, Bonfini szerint megbünteté. *Decad. IV. libr. I.* (A' Mátyás elleni fejdelem választást leírja *Thuróczi P. IV. Cap. LXVI.*) Már így, e' jegyzet' iratása 1525—1530-ig is kirughat, mert: 1. Betűi alakzatának még akkor is találunk hasonaira. 2. A' benne említett unokák felnevekedhetése 60 évkört könnyen kíván. Későbbi azonban azért sem, mivel az *apácáának* még életben költ.

1527.

A' 19d. laphoz. Hódolateskü Isó Ferdinand pártjára.

Kérdésem erede később ennél, ha valósággal azon *eredetije* áll-e a' „*protocollum Farkassianumban*“ mellyet az esküvők előtt Szekesfejevárárt felolvastak. Annak hinnen azért hajlám lemásolásakor, mert az előtte latinul lévő ugyan ezen forma Juramenti czimzetében kitörölvék e' szavak: in secreto consilio sue Maiestatís, 's az eskü végén e' szó: dei, valamint a' magyar szabványban is, titoř szó; mert a' betűvonat' XVII. százév elejét mutatja, mert, Emericus Orzag de Gwth neve után ezen czíme: *supremus Mağr Curie*; Caspar Horwath de Vñgarth után: *Cubiculariüm Rg m̄r*; Petrus Erdewdy de Moñyörökerek után: *Comes Castriferrei*, más kézé. Ellene van azonban az, hogy 1528b. iratott ide: Sigismundus de Leua Comes Comitatus Barßien. pstitit Jurament̄ Strigoný 'stb. 1530 tétetett ide: prage p̄nte dño Rogordorf Magnificus dās ladiflaus Orzag de Gwth in sua et Magnificj Michaelis Orzag Patris sui personis M̄i Regie debite fidelitatis et obediencie prestitit Juramentum. Lehetne tehát 1530beli másolat is, olly leirótól ki a' latin és magyar esküszabvány után a' hitüket elmondott egyházi és világi országnagyok neveit is feljegyzette, ha ezen 1528 és 1530beli kéz, az elébbieket leirttal ugyan azon egy, miért újra kellene az iratot szemre venni.

Lemásolta volt ezt Cornides, kéziratgyűjteményébe, vagyon mássa a' Wagner-Jankovich gyűjteményben, 's ezek szerint adta ki Kovachich 1801ben, *Supplem. ad Vest. Com. Tom. III. pag. 123*, de mivel a' deák szabványt nem, ez talán nem is volt előtte.

1804b. Budán nyomtatott le megint a' magyar, Szirmay művében: *Notitia historica Comit. Zempleniens. p. 52.* de az írásmód itt sem a' posoni. Ki van hagyva Szirmaynál, az: Magyarországnak es chehorzágnak kýralýanak az en kegýelmes vramnak, 's ezek: kedeeek, mýnd, nála: pedeeek, minden. Bésorozta volt Szirmay annak mutatásaul, minő esküt mondának el Zemplén' ekkori követei 's hogy az esküt aláírttak között, Perényi Péter, Homonnai György, zempléniiek voltak. 1825b. pedig Kassán, Kazinczy Ferencz által a' felső magyarországi Minerva Isó Negyede 13d. lapján jött ki, Szirmayból véve, de az annál lévő írásmód megtartva nincs. Kazinczy ékezeteket rakosgatott fel, mik közül Szirmaynál csak egy van; továbbá az, *hyv* helyett ír: és, *hív*, 's illy elforgatásaival régi színt és mait tarkíta össze, a' miféle elszelezés illyennek egészen lekapja érdemét. Másolatnak azonban már ez rendszerinti nyíla (*sorsa*). Szemébe jól veszi előtte fekvő sorát a' leiró; de keze, saját megszokott hangoztatása és írása nemét ejtegeti 's egy szó felett, szándéka ellen is, mérges veszekedésre ad okot. Vessük csak össze az e' kötet 20d. lapján állóval a' Kovachich és Szirmay által kiadott másolatokat, 's látjuk különbözésüket.

Kovachichnál.

En N. eskezem az elw Istenre az ew Zenth annyara mind az Zentekre, hogh felseges fejedelmnek Ferdinandus Uramnak Magyarországnak, es Chehorzágnak Kyralyanak, az ezen Kegyelmes Uramnak mindenek ellen yelesben pedek az ew ellenseghy es engedetleny ellen, atalan fogva fenkit ki nem veven hyw es engedelmes lezek, es az en ertelmen zerent igaz es haznos tanochot adok mind azokrol kiket ew felsegenek meltosagara haznara, avagy artalmara ez merendewk lenyew felseget zorgalmatoffan es hyven tudoffa tezen az ew yavara telyes ereymvel gondolok, gonozat eltavoztatom az ew felsegenek, tytok tanachat meg nem yelentem, Isten engemet ygh fegelyen es Istenek mind Zenthly.

Szirmaynál.

En N. eskezem az elew ystenre, az ew zent anniara, mynd az zentekre, hogh Felseges Fejedelmnek Ferdinandus Uramnak myndenek ellen, yelesben pedek az ew ellenseghy es engedetleny ellen, atalan fogva senkit ki nem veven, hyv, es engedelmes lezek, es az en ertelmem zerent igaz, es haznos tanachot adok mind azokrol, kiket ew Felsegenek meltosagara, haznara, avagh artalmara ezmerendewk leny, ew Felseget zorgalmatosan es hyven tudossa tezem, az ew javara tellies ereymvel gondolok, gonozat ell tavoztatom, az ew Felsegenek tytok tanachat meg nem ielentem; ysten engemet ygh segelien, es ystennenek minden Zenthly.“

És most hasonlítsa össze a' gondos olvasó, ezeket fenn itt a' 20d. lapon állóval, hogy lássa, miként reppen el, nem pontos lemásolás által 's nyomtatói hebehurgyaság miatt illy iratokról az óság számeta, mit pedig későbbi nyelvtisztítónak épen hajdani első ízében kell felkapnia, különben eredeztetése mit sem ér. De, nyelvtani érdeksénél ezerszerte ragyogóbb fekszik ezen esküben, mert azt mutatja, hogy 1527tig minden elébbi hódolat-
 eskü, magyar szabványban is épen azon oknál fogva volt meg, melly ekkor ezt a' nemzet nyelvén iratá. Az ok vala, deákul inkább csak azok által tudás, kiknek azt érteni kellett, sőt illyen sem pergeté mindenike, a' magyar nyelv pedig a' miatt épen nem ejtetett el, hanem nemzete nyelvén beszélhetésre a' főbb nemes is maga udvarából a' királyéba, egykét kivétellel, igen megszokottan ment. Millyen nem általános elterjedésü volt a' deák szó 1527-tig, szemeljük ki néhány hisztóriai idetartozó nyomból, az után tegyük a' megpendített következtetést, mit eddig elé történetiróink számba sem vevének. Jó Iső Ferdinand Bécsből Augustus elsőjén 1527. székesfejérvári koronáztatására, 400 magyar lo-
 vag van a' magyar királyi birodalom határánál, vezetőjük Bátor István a' nádor, ott Beraxius (Szalaházi) Tamás veszprimi püspök, Turzó Elek, Gerendi Miklós székesfejérvári *custos*, László váradi püspök Macedoniai, Horvát Gáspár, Nádasdi Tamás 'stb. A' nádor magyar nyelvü hosszú beszéddel idvezli Iső Ferdinandot. Ibi Palatinus salutato rege, orationem Pannoniorum nomine omnium, sed lingua vernacula, bene longam . . . habuit; quam interpretatus fuit latine Ladislaus Macedonicus. *L. Casp. Ursini Velii de bello Pannonico. Vindob. 1762. p. 3.* Urs. Velius, Iső Ferdinanddal, mint kir. történetirója volt. Egy kisség, részrehajló.

Bévelt Buda kir. várában titkos tanácsot ül Iső Ferdinand főrendekkel Octób. 6-kán.

Jelen Várdai Pál primás, Ország János váci püspök, Podmanitzky István nyitrai püspök; Beryzlo István rácz despota, Csulai Móré László, Monyorókeréki Erdődi Péter Vas vmegyé főispána, kiket Ursinus Velius említ, de hihetően többen is azok közül kik e' hódolatesküt aláírák, 's kik már előre hívék, majd főtisztségre neveztetésüket¹⁾. Később jöve, mondja Velius, Sulyok György pécsi püspök, Perényi Péter erdélyi vajda. Iső Ferdinandnak e' titkos tanácshoz deákul tartott beszéde, majd *magyarúl* tolmácsoltatik. „Rex Ferdinandus convocatis in arcem totius regni primis, secreto in concilio talem orationem, locutus per *interpretem*, habuit.“ *Interpres* volt Szalaházi Tamás veszprémi püspök. Másnap lejő Iső Ferdinand a' mátyási palotákból az ország főrendei között, 's a' számára emelt királyiszékbe ül. Körülötte a' követek 's nemesség. Elmondja ezek előtt magyarúl Tamás püspök, a' mit az *előtti napon a' főrendekhez beszélett*, Ferdinand pedig majd, ugyan ennek tolmácsolatával, intézi a' körülsergelt nemességhez szavait. Postquam, quae pridie apud proceres dixerat, Thomas antistes veszprimensis . . . recitasset; ipse, (Ferdinandus) eodem usus interprete . . . ad nobilitatem circumfusam verba fecit. Tehát a' mit Ferdinand deákul mondott, magyarúl Tamás püspök adá elé. Felelt erre a' Rendekek nevében Bodrogi Bessenyei István, 's kiteszik: *magyarúl*, ha Velius fel nem jegyzé is e' szavaiban: Ad haec subito Stephanus Bessenity (igy) de Bodrog . . . jussu reliquorum, . . . unus ipse pro tota multitudine respondit. Székesfejérvárratt a' koronázatt előtt, November 3d. háromszor teszi magyarúl a' nádor, az inkább 1301. óta szokott kérdést: *Akarjátok e' ? 's arra úgy zeng a' harsány felelet.* „Magnus Comes ter quiddam ad Hungaros Hungarice loquutus est, ab eisdem percentans, an Ferdinandum sibi regem petant: qui omnes unanimiter responderunt. L. Ursinus Veliushez *adva Kollár által: Anonymi historia coronationis Ferdinandi*, p. 186. Ferdinand latin nyelven mondja el esküjét, az *előtte* Tamás püspök mint cancellár által felolvasottat, 's ezt, ugyan az, magyarúl is felolvasá a' jelenvolttak hallattára, hogy tudják értelmét. „A' király, sokfélét mond, haza ótalmához engedelemhez tartozót deszkázattól ki, a' nemzeti gyűléshez, ez pedig, saját nyelvén kiáltoz fel. „Rex astanti populo jusjurandum praestitit, quod episcopus vesperinus, ut ejus regni cancellarius, ei praelegit, ipsi quoque populo idem multa quaedam praelegit. Ipse etiam rex multa ad patriae defensionem, obedientiamque pertinentia, cum populo e tabulato loquutus est: altis vocibus propria lingua acclamante populo. A' királyi ebédnél Ferdinand jobbán nővére Mária, II. Lajos özvegye ült, balról felesége Anna. Jobb felen más asztaloknál az egyházi 's világi főrend, balon a' nemes asszonyok. Ezekkel, kik német nyelvet bizonyosan nem értének, nem beszélett volna-e? magyarúl, Anna királyné, II. Ulászló leánya, ki a' nemzet' nyelvében nevedekett²⁾. Érdeke is ösztönözhető, mert férje még most nem tudta folyvásti magyar szó-

1) Várdai Pál primás, lett főcancellar; Szalaházi Tamás, egri püspök és alcancellar; Thurzó Elek, országbiró; Horvát Gáspár, komornyikok mestere 'stb. L. Kovachich, Supplem. ad vestig. Comitior. Tom. III. pag. 122—123.

2) Az idézett névtelen, kinek a' nem értett magyar nyelv csak *multa quaedam* volt, nem írta ugyan többet ennél: ibi Rex assedit mensae, assidentibus ei utrinque Reginis, Sorore ab dextra, uxore a laeva. Positis quoque aliis ab utroque latere mensis Episcopi et Praelati? (*Proceres* inkább) ad dexteram, nobiles vero mulieres ad laevam regiae mensae considerant. De a' következtetés, természetes. Erdősi János az általa magyarra fordított Ujtestamentomot 1541-ben, midőn az kijött Ujszigetben, Iső Ferdinand fainak Miksa és Ferdinand főhercegeknek ajánlá deákul 's ott anyjokról ezt írta: Deinde quod aliquo fore vsui hoc diuinum Evangeliorum opus existimaui Serenissime Domine genitrici Cels. V. lingue nostre haud ignare. Quippe que à nostra gente originem ducit . . .

val is nyerni magyar szívet, November 4dikén pedig ő lön koronázottá. Ilyen MAGYARországoknak egyik pártja ment ekkor a' habsburgi ház ótalma alá. A' nemzet diplomatische élt, követeket fogada küldé udvara, 's még dicsőségének érzete nyelvél egyetemben terjedett el a' magyar korona birodalmaiban minden előbbkelők társalgása között, mit épen e' hódolateskүнél nyiltan látunk, mert következő német, horvát, rácz eredetűek is azt irák alá, mint: Alexius Thurzó de Bethlenfalva, *judex curiae*; Comes Wolfgangus de Bozyn, Stephanus despotus Rasciae, Joannes Comes Corbaviae Banus Croatiae; Georgius Comes de Szlun, Petrus Crwsysyth Capitaneus Segniensis, Vitus Hadniczer de Zolnok, Petrus Keglevich, Georgius Marchio Brandenburgensis, Stephanus Pemplinger provisor curiae budensis 'stb. Hogy ezek mind, inkább, a' magyar előtt álló deák szabványt mondták volna el, az eléadattaknál fogva nem hihető; a' deák, papok számára volt 's azért, hogy Iső Ferdinand értettebb nyelven lássa, emberei lekötését. Mert, a' kort, elterjedtebb hangulatából kell egyeztetéssel itélni, nem csak egy deák iratból csupán deákul beszélt 's tanácskozott magyar világot képzelni. Miként volna itt is következőes, hogy Bátori nádor, a' felséget, Magyarország határánál magyarul idvezlett, most meg Nov. 7dikén deákul mondotta volna el koronaöri esküjét azért, mivel Kovachichnál ezen magyar hódolateskű után a' 126d. lapon, deák szavakkal áll. Eléhozott okoknál fogva helyesebb hinnünk, ennek hasonlóan így és magyarul megvoltát. Sőt csapjunk megint Róbert Károly fenőbb megrendített koronázati esküjéhez, mellyet magyarul kelle a' nemzeti képviselők előtt leolvasni, 's mondjuk e' nyomozatok összevetések azon egyik eredményét, hogy valahány magyar fővezér 's király Álmostól fogva Iső Ferdinandig, nemzet nyelvén hiteltetett meg, két három kifogással, 's mindenikhez azon csatlá a' hódolateskű is az országot. A' kifogás között van Robert Károly, II. Ulászló. 'S ismétlem bővebben 338d. itteni lapunkról a' másik eredményt: hogy országgyűléseken, hogy királyi, majd az utazott nádor által tartott, majd a' vármegyei, magyar városi¹⁾ itélőszéknél a' tanácskozás, kihallgatás, egyeztetés is magyarul folyt eleitől fogva nem csak eddig, sőt a' már említett 1572beli 4d. törvényczikk 4d. §-ka keléseig, melly így szól: *Sint autem Assessores . . . viri literati latinae linguae non ignari et jurisperiti*, hanem a' főpapcancellár a' törvényt, az itélőmester és jegyző az itét, deákul tevél fel. Ez idézett törvény lám meg sem akara foganni, mert 1574ben, a' 16d. czikk 3d. §-ának ujra kelle kitézni: *quod in posterum Assessores tam in sede judiciaria, quam in revisione appellationum . . . esse debebunt viri jurisperiti et latinae linguae non ignari*. Világító például e' másik eredményhez Angliát nézzük, hol „elejétől fogva a' norman-francia nyelv volt szokásban. III. Eduard rendelé 1363ban, hogy a' törvénszékek előtt angolul folyjanak a' dolgok, de a' jegyzőkönyvek latin nyelven vitessenek. Cromwell 1654b. parancsolá, hogy a' jegyzőkönyvek is angolul vites-

1) Nem az volt Miskolcznak legrégebb magyar jegyzőkönyve, melly ma kezdetével 1569ből mutattatik, mert itt a' 138d. lapon 1558ból van levele birájától, vagy ha nem volt jelébbi, még is hibetjük dolgai magyarul vitéletét. 'S ez áll hasonlóan Komáromról, noha jegyzőkönyve csak 1587beli kezdetű, noha, 1277b. Tamás bán ott, *hospites*-eket vett ki a' várnagy bírósága alól. Kétségtelenül magyar nyelv is divott Kecskemétnek már a' 13d. százévben vagy bizonyosabban 1423b. királyi szabad városa jegyzőkönyvében, úgy miként Nagyszombatéban ekkor német. Török rombolás épen magyarabb városainkból pusztítá ki! szólható emlékeinket. L. Kecskemét régiségét 's felülatását, Csányitól: *Társatkodó*, 1840. 17d. 19d. szám, 67, 75. lap.

senek, hanem II. Károly alatt (1660 után) a' latin nyelv ismét behozatott 's csak 1730b. lépett állandólag helyébe az angol'.¹ „Nálunk hasonlóban, tudtommal, se rendelet se törvény e' régibb időből. A' nemzet nagyjai, kik keletiesen megyék főispáni, országhirái 's vezérei egy személyben valának, csak tőrögeték az egyháziak által deákul feltett törvényt, megelégedtek megint keletiesen magyarázatával 's tanácskozatban a' táborozók, saját nyelvükkel élének, a' mi, szokásban is marada 1574ig Magyarországon. De a' XVII. százév elején a' magyarul írást is gyakrabban előhozogató, azon, fennebbi 369—375 lapokon érintett elemek fejlődése, mellyekhez az 1505beli rákosi gyűlésnek is felriadott nemzetiségét itt sorozom, készülönek látszék arra, hogy Budán a' törvények ezután magyarul irassanak, mellyek' eddig deákul feltétele olly fonákság volt, minő a' töröké most lenne, midőn európaisodó korában francziául adná ki a' zultán, övéit. Hanem az önéretü eléalás akkor történheték, ha Egészeben marad a' magyar királyi birodalom. Azonban, még idejében, nem vala, megint Mátyás erejü király, ki fékezze, vagy igazítsa háborúi eredményekre a' magyar hévroham, tetszomj indulatait, 's lön belőlük elfajulással, irigység, ezímdüh, jármat türni nem tudás de szabadsággal meg visszaélés, pártszakadály, mint meg annyi magyar bűn. Zápolyai, töröknek, ki elébb maga reszketett a' magyar előtt, alázza magát hübérnökévé, csakhogy korona ragyoglatán hiúkodhassék szeme; Ferdinand nem tudja Budát Martinuzi ravasz kezéből kivíni 's ezt meg ismét török csalja meg; a' Habsburg házat választott rész, ámbár nagyobb, országronnak nevezi magát²), Forgách püspök Ferdinandnak 1560b. költ udvari végzeményében, „az országot hajdani fényétől elesettnek³),⁴ Bornemisza Péter 1584 előtt, predikáló széken mondja ki a' pusztítás miatti általános elbusulást: „Nem de így iarte Magyar ország is? Kinec soc erős varait mikor lattyc, feiünk czonalvan fiuöltyük, es ohaitua monggyuc: Vay io regi Magyar ország⁴)!“. A' régibbi törvényhangulat komoly, önéretü, II. Ulászlónál paczkázó is, e' mostani gyakran kesergő, kunyori. 'S illy időkben is a' nemzeti nyelvnek mind inkább hivatalos iratokhoz ragadása érezteti az ehhez már elébb készülöben lételt. Most az eldarabolt tagok vonaglata villantgatá, hogy még élők, meghalni mint külön nemzet borzadnak 's diadal részeit a' nyelvnek, török által is kénytelen-kelletlen felvételében látjuk, kitől meg nem szabadulhatás miatt lön épen ez ország az 1596beli 27d. cikk szerint harpyák ellen panaszlóvá.

E' hódolateskühez való, követnünk a' nyelv országos ügye menetelét 's összehasonlitanunk néhány kiemelt pontokban: mit tettek az erdélyi részek, mit Magyarországei, mellyek Rendeit az 1553beli országgyűlés 1ső cikkében, „ki nem halandó köszönetük“ után Ferdinandhoz, illy tűz futá el; tudja meg ő felsége 's a' világ, hogy utolsó lehelletükig: „Ungarus Majorum gloriae, dulci patriae, sibi denique ipsis, suaeque libertati, ac salutis minime defuisse.“

II. ZÁPOLYAI HÁZZAL VOLT 'S ERDÉLYI FEJEDELEMSÉGGÉ ALAKULT MAGYAR RÉSZEK NEMZETISÉGE, 'S EBBEN, TÖRVÉNY' MAGYARUL HOZÁSÁRA NÉZVE HALADÁSA 1600-zig.

1527. Tizedszedők esküje, *l. itt a' 19d. lapon.*

1529. Ráskai István szerződése atyjafiaival, *l. itt a' 22d. 23d. lapon.* Zápolyai ha-

1) *L. Századunk.* 36. szám. 1840. Május' 4d. Angol és Magyarországról, Csaplovics, 285d. lap. 6. §. 2) *Reliquiae regni*, az 1546beli 19d. 1559beli 1. 's 1595beli 2d. cikkben. 3) *A pristino illo suo splendore deciderit.* 4) *L. Predikatiói 604d. levele innenső 's következő lapját.*

lála után Iső Ferdinandhoz állott, 's az 1542beli V. 10d. czikk 2d. §-ka mint Nógrád megye főispánának adja neki vissza Vaglós várát, királlyal kötött egyezése következtetésében.

1529. Pécsi Ferencz kazári plebánostól Sz. Miklós pápa dicsérete, l. 23d. lap.

1538. Jelent meg Bod, Benkő, Sándor István szerint Krakkóban, Benczédi Székely Istvántól: 1. Keresztység fundamentomáról tanúság, a' szikszói iskola számára. 2. Istenes énekek, ajánlva Perényi Péternek, ki ekkor Zápolyai pártu volt. Horányinál 1528b.

1538. Farkas András verses krónikája Krakkóban e' deák czímmel: *Chronica de introductione scytharum in Hungariam et Judaeorum de Aegypto.*

1539. Majlát István, Balassa 's Kendy szövetsége. *L. itt a' 32—34d. lapon.*

1540. Majlát István 's többek szervezetete. *Itt a' 36—38 lapon.*

1540. Mindszenti Gábor, János k. végéről teszi fel naplóját.

1540 és 1541. irá Bornemisza és Verantius, krónikáját. *L. Podhradzky József.*

1541. Kolosváratt jelent meg Tinódi Sebóktól Buda vára megvételenek és Török Bálint elfogatásának históriája, négyes rimekben 12 szótaggal.]

1545. Krakkóban Székely Istvántól Sz. Dávid zsolnári.

1549. Krakkóban. B. A. Orthographia vngarica, aza3 igaz iraz Modiarol valo tudomañ Magyar ñelven irattatott. Mostan pedig vionnan meg igazytatott es ki nyomtatott. Tehát ez másodszi nyomtatás. Kiadta Kazinczy, Pesten 1808. *L. Magy. Régiségek.*

1549. Frater György váradi papspek és kincstartó levele Kiskállói Lewkes Jánoshoz, Váradról. *L. Tud. Gyűjt. 1830. XIII. kötet, Jankovich Miklós által.*

1556. Erdély országgyűlése magyarul írja törvényczikkeit. „Tudtunk szerint, mondja gr. Kemény József és Kovács István, 1556dik év az, mellyben törvényeink legelőször magyarul irattak.“ *L. Erdélyország történetei tára, I. köt. 1837. Előszavak, XIII. lap.* Petrovics Péter, János király fiának egyik gyámtyja, Luther reformációjának terjesztője, Erdély Rendeit Szászsebesre hitta volt meg Martius 8dikára, 's im a' horvát származatu Zápolyaiak horvát vére, kit e' gyűlés kir. helytartóvá tett, koránt sem volt ellene magyar nyelvű törvénynek.

1557. Iktatási tudósítmány Izabella királyné aláírásával. l. itt 128. lap.

1559. Krakkóban jelent meg: *Chronica ez vilagnac yeles dolgairol.* Szekely Estvan. Ajánlva Nemeti Ferencz nec vitezlo nemes ferfionac Tokai tiztartonac. Székely István e' pontnál is kétségen kül tartozik e' Zápolyai rovathoz, mert 1. Németi Ferencz, tokaji kapitány Seredi György által, 1557b. állott Iső Ferdinandtól Izabella mellé, reménnyel hogy a' Seredi György árvája kezéről ő kerítheti magáénak Tokajt. 2. Krónikája 227 levélén a' Zápolyai János melletti éles elveket vallja. De már Farkast 's az Orthographiát csak azért gondolám idevehetőkül, mivel Krakkóban jövének ki, 's e' várossal, mellyben 1488b. állítatott a' legelső könyvnyomómú, a' Zápolyai ház közlekedésben volt. Lehet hát itt egy-két pont, alig elhatározható, ha Zápolyai vagy Habsburg ház pártjához kell-e tenni?

1564. János Zsigmond választott király Balassa Melchiorhoz. *Lásd itt a' 181d. lap.*

1565. Kolozsváratt tartott országgyűlés törvényei. Megerősítve II. János választott király által gyertyaszentelő b. asszony nap előtt való hétfőn. *L. az idézett Erdélyország történetei tára, 50—58d. lapját, melly utóbbin a' derék kiadók ezt mondják: „ez Erdélyben 3dik országos gyűlés, mellynek törvényei magyar nyelven irattak.“* Ugyan ez érdekes gyűjteményben látható több, kormányi hivatalos magyar irat is, valamint az Approbata és Compilata című erdélyi törvénykönyvben magok már a' törvények 's udvari edictumok. Több ide tartozó felvilágítás áll gróf Kemény József m. akad. lev. tag e' című gyűjteményében:

„Erdélynek XVII. századbeli országos végzései,“ melyeket e' tisztelt barátom, eredetiek-ről készített nyomtatás alá, hasonmásokkal 's pecsétek rajzával.

1565. Debrecenben jelenék meg: MAGYAR DECRETVM, KYT WERES BALAS A DEAK-BOL tudni illők, à WERBEWCZY ISTWAN Decretomabol, melyet tripartitomnak neweznek, Magyarra fordítot. VADNAK TOVABBA EZ DECRETOMNAK elötte egy nehany iroth articulufok, kyket azon VERES BALAS à régi Kiralyok Decretomibol törnyhez valo ieles dolgokat, ky fzedeketeth. Kiadta ugy látszik W. M. I. 's ez, ajánlotta AZ FELSEGES FEYEDELEMNEK mafodyk JANOS Kiralynak, . . . tüzzel fakadván ki a' magyar nyelv mellett ezen ajánlásában, 's említvén hogy „Nagýlagos NEMETY FERENCZ, ez mwukat inditá, fzereszteteté, es gongýawal kewlehçgçwewel segýté, Kÿ ezen dolognak inditása koron, à felfçged hýwfwçge melleth halalt fzenwede, az ew wrának SEREDI JANOSNAK hazaban Thokay waraban, az Nçmetek altal, pwska lewwýs mýat. Býyt elew honak 10. napýan M. D. LXV.

1571. Colosvarot. DECRETVM. AZ AZ, MAGYAR ÉS ERDELY Országnaç Törnyény Kõnyue. HELTAI GASPARTOL wyõnan meg nyomtattot. „Sok iambor kéré, mondja előbeszédében az öreg Heltai, hogy Weres Balás kõnywenec wyõnan valo nyomtattáfflat fel vegye, és valamenyére meg főperie és meg tífzticza, . . . im, szól, valamenyére meg tífztitottam és meg iobbitottam 's hogy az oluaffo meg ne akadion az oluaffasban, el hántam à nehez Orthographiat auagy írâfnac módiat, és à fçockottra hofztam . . . Majd elészâmlálvân a' vármegyék neveit, ezt veti utânnok: Mindenestõl fogua õtuenharom Varmegye, Mert az egéçz Magyar Corona allat valo birodalõ ennyi Varmegyere ofztattot meg à Bodog Mattyas Kiralynac vdeieében, Melly vdben mindenkoron meg õrõgbedet à Kiralyi birodalom: De az iambor Kiralynac halâlla vtân, fçâlton fçâl, És à nagy kentefnec czac alig maradot à galléra.

1578. Erdélyi országgyûlésre hívõ Bâtori Kristóftól. *L. itt a' 255d. lapon.*

1583. Törvényes megintésrõl tudósítmány, Bâtori Zsigmondhoz. *L. itt a' 303. lap.*

1589. Verbõczi tripartituma, fordította Laskai János, gyulafejevári Captalan (kanonok). *L. ifjú Heltai Gáspár 1611beli kiadását a' 3d. levelen, alul a' jegyzésben.*

II. KIRÁLYT HABSURG HÁZBÓL VÁLASZTOTT MAGYAR NAGYOBB RÉSZNEK KÜZ-DÉSSSEL FENNTARTOTT ÕNÁLLÁSA 'S KIFEJLETT NEMZETISÉGE, 1600-zig.

1527. Januar. 19d. Ferdinand szükségesnek látá az országnak német nyelven kiadott kötelezvényében a' nemzet szabadságait 's nyelve pártolását megigérni e' szavaival: Wollen och zukunfftiger Zeit die Gungerische Sprach und Nacion (fçzo feçgen der Christenlichen gemeide wol vordienet) mit allen vnsern Krefften, vnd vormogen handthaben . . . L. Schoetgen és Kreysig után 1755bõl kiadva Kovachich *Suppl. ad Vestig. Comitior. Tom. III. p. 97—102.* Sõt érezvén az okos Ferdinand, hogy e' német levél még inkább felingerli az 1505beli rákosi gyûlésnek szellemét, Zápolyai ellen az országhoz küldött deák oklevelében is fogadá 1527b. Julius 17dikén a' nemzet és nyelve ótalmát e' szavaiban: Nos vero sicuti ex aliis literis nostris iam pridem intellexistis Nationem et linguam vestram seruare non perdere intendimus¹⁾. Ha magyarul bocsátja ki ezeket Ferdinand, Zápolyainak ez ügyet

1) Találtam ezt Kassa levéltárában 1835b. Nov. 3dikén, 1018 szám alatt. Elé fog majd kerülni III. kötetünkben, az itteni 98d. lapon álló 's LXXXIII. szám alatt lévõ irathoz szükséges JEGYZE-TEKNÉL.

izgatott deák levele ellen, még többen csatlakoznak ő hozzá János királytól. Elhagyák ezt az 1527b. Octoberben volt budai gyűlésre Ferdinand mellé jöttek, „mert, *mondák*, Zápolyai lelkülete szerencsében fennhéjázó; bajban sirékony, hadat verni nem tud, megzörrent Ferdinand fegyvere, 's ő futa! *L. Ursin. Velius p. 30.* Zápolyai személyéhez nem hősi kebele hódított, hanem a' gondolat, hogy az ország független 's külön maradjon. Biztosítá ezt Ferdinand esküjével 's a' nagyobb rész felejté az 1505beli akaratot, az ő házához csatlakozék hiedelemmel, hogy a' szép ország Egészét az fogja szakadályaiából megint összehuzni fenntartani 's fejlekezéseiben magyar közös országjog megtartásával vezetni.

1527. Novemb. 5d. Hódolateskü Iső Ferdinand pártjára. *L. 49d. lap.*

1533. Krakóban, jöttek ki Komjáthi Benedektől Sz. Pál levelei.

1536. Esopus fabulái és Ujtestamentoma, Pesti Gábortól Bécsben, a' hol tanult.

1538. Megint Pesti Gábortól Bécsben hat nyelvű szókönyve 's benne a' magyar is.

1530—1539 között. Krusyth János korponai kir. kapitány levele Nagyszombat bírójához, l. itt a' 27d. lapon. Későbből említi ugyan Forgách és Istvánffy e' Krusicsot korponai kapitánynak, Budai pedig még 1547b. épen csak zászlótartónak, nem tudom honnan, de a' levele alatt lévő 153. szám között a' 3-as igen tisztán mutat 3 számot, 5-tösnek venni épen nem lehet, 's így e' levél nem 1500—1559 közötti, sőt szolgál tehát ahhoz, hogy ott kapitánykodása 1539b. kezdődött. 1550b. csábrági várkapitányul jó elé itt a' 70d. lapon, 1553b. pedig Korponáról van levele mint kapitánynak Nszombat levéltáráb. 1561ben Kemendy János az ő csábrági számtartója.

1539. Ujszigetben Sárvár tövében jött ki Nádasdi Tamás bán, tárnok, Vas vmegeyi főispán' udvari papja Luther és Melancton tanítványa Erdősi János által deákul irt magyar nyelvtan. Kazinczy Ferencz 1808b. adta ki ujra.

1541. Ugyan ott ugyan az által, a' fennebbi 387d. lapon említett „Ujtestamentom“, mellynek ajánlatában még ez is áll, Miksa és Ferdinand k. herezegekhez; postremo quod accepi et Cels. V. ab hac lingua nobis patria (hungarica) nec vobis aliena, non abhorrere. Optimo sane exemplo. Plurimum enim refert, tum principi, tum subditis, si is, qui imperitat, subditorum sibi populorum lingvas novit. E' k. herezegek még anyjukkal is beszélének magyarul.

1542. Raslaviczai Balás a' bártfai bíróhoz, tanáchoz. *L. 51d. lapot, 's a' többieket.*

1543. Fischer Jakab bécsi kereskedő levele Balasi Imréhez erdélyi vajdához Kéköbe. *L. Tud. Gyűjt. 1830. XII. köt. Jankovics M. által, Balassa szövetkezetét pedig itt 1539ből.*

1544. Polyánkay 's társai hópénzt kérnek Szepes vármegyétől. 54—55d. lap.

1546. Nagytúr mezővárosa ir földesurához. *L. 61d. lap.* Irni tudás elterjedése.

1546beli 18d. cikkben kérelem, Iső Ferdinandhoz, „si non continue, at magnam temporis partem, more praedecessorum suorum regum Ungariae, inter suos morari, et residere in Ungaria“, mert kölcsönös egyezés, országvédelem, végett szól: „maximum momentum esse positum, in praesentia principis.“ Különlétnek már csak gondolata. Királylak nincs! Poson?

1547. Kapwy Mihál Pap levele Zótán Imréhez, Nádasdy Tamás sáfárához. *L. Tud. Gyűjt. 1834. IXd. kötet. Közlé Szalay Ágoston.*

1550. Kúdas Ilyés vallja magát bécsi *Hans von Aych* adóssának, 1560b. pedig Mezeo Ferencz bécsi Lewin Marbnak. *L. amazt itt a' 77d. ezt a' 163d. lapon.* Nyomok az 1543belivel arra, hogy ekkor a' bécsi kereskedő tanula magyarul, tőzsérkedés végett.

1550. Mesznyánszky János palotai várkapitány Nagyszombat bírójához, *L. a' 71d. lapon, valamint a' többieket is eddig, 's az ezen évben költteket a' 80d. lapig.*

1550beli 5d. törvényczikk szerint emlékezetében lebeg azon 35 vmegye követé nek, mellyek az 1548beli 19d. törvényczikkben Iső Ferdinandhoz tartozókul elészámlálvák . miként jártak magyarul szóló királyi udvarba eleik , 's ohajtják elérni, hogy Iső Ferdinand idős fia Miksa herczeg 's már cseh király, spanyolhonból Magyarországra jőne lakni, „ad reipublicae moderationem curandam, atque *linguae ungaricae usum & militarem disciplinam perdiscendam.*“ Ugyan ezen 1550beli 73d. czikkben azért kívánák önként felvenni Malatesta Fridrik királyi titkárt, magyar nemesek sorába, mivel „ab ineunte aetate in Hungaria fere continuo permanendo *lingvam ungaricam et mores ungaricos probe didicerit.* . . suamque fidem . . cunctis Regni Statibus probaverit, decretaque ipsa Regni aliquot annis conscripserit, „miből kettő tetszik ki: a) magyar nyelvhez szokáshoz hév ragaszkodás, mi szerint az akkori *indigena* örökké magyar nyelvű társalgásban, egészen magyarrá vált, b) az eddigi országgyűléseken is a' tanácskozás magyarul folyt 's deákul a' törvények Malatesta olasz nemesnek származtak tollából. Nemzetiség külön fenntartásáért küzdés látszik ki még hasonlóan ezen 1550beli 77d. czikkből, mellyhez képest indigenák felvételében a' KK. és RR. megegyezésük hozzájárulását kívánák 's a' királyi válasz úgy lön elfogadva, hogy a' belföldisített magyar, hűségi esküjét tegye le. L. még 1542ből az 50d. és 1563ból a' 77d. czikket, 's különösen ennek befejezését. Több indigenával, *szól ez*, a' KK. és RR. ezután ne terheltessenek.

1550beli 48d. cz. „külön veretendő magyar pénzeken Magyarország hajdani czimerte megmaradjon. Ide tartoznak: 1552, ⁴⁶; 1557, ¹⁴; 1559, ⁴⁶; 1563, ⁷⁴; 1567, ⁴⁵; 1569, ²⁰.

1552ben a' 15d. cikk magyarokat kíván ország főkapitányaiul 's a' sergekhez.

1552. Pethő János király pohárnoka 's bízosa Nagyszombathoz. *L. 91d. lap.*

1553b. a' 19d. cikk szerint: harminczadosságra 's országos egyéb tisztségekre 's várnagyságra, magyar jövedelmek kezeléséhez, magyarok neveztessenek.

1553beli 19d. cikk 4d. §-aka, ország szabadságai megtartásához köti azt, hogy a' harminczadosok és más kir. tisztek között eredő viták a' kir. helytartó és a' magyar kamara tanácsárai által vizsgáltassanak meg 's fejeztessenek bé, és ezekben magát az udvari *üémet* kamara, Regens, ausztriai kamara tanácsár mint még felsőbb megtekintő ne ártsa. *L. az ezzel egyben függésben lévő 's nyelvhez is tartozó 1569beli 38d. czikket. A' helytartóról, az 1536beli 16d. cikk szól. 'S l. még az 1537beli 24d. czikket, 's az 1542beli 30dikát.*

1554. Jul. 20d. Gyulafejérvárról, Gyalui Vass László dési kamaraispán (a' felelbi *camerarius l. 376 lap.*) levele. Magn. D. Georgio Wernhero praefecto arcis Sáros, summo Consiliario Sac. Regiae Mattis. *L. Tud. Gyűjt. 1830. XIIId. köt. Jankovich Miklós által.*

1554. Báthori András országbíró, főispán levele, kir. kapitányhoz. *L. 110d. lap.*

1554. Kassa városa jegyzője magyar esküszabványt mond el. *L. út a' 111d. lapot.*

1554. COLOSVÁRBA jött ki CRONICA TINODI SEBESTIEN SZORZESE. Ajánlotta I Ferdinandnak, minélfogva ekkor már e' király' pártján állott, 's Ferdinand, okos megnyerésnek nézé figyelmét vetni az országos dalnokra, mit Podhradczky Józsefnek velem között e' kijegyzéséből érthetünk: „1554. Sebastiano literat o de Thynod compositori hungaricorum cantionum dati sunt ex consilio camere posoniensis et voluntate Regie Mattis fl. 50“, melly összeség még ekkor is felérhete 12½ népes jobbágy üléssel, ha Verbőczi 1517b. kijött tripartitumának köz becsűje szerint vesszük. L. P. I. tit. 133. Magyar király, magyar kamara tanácsából, magyar költőnek. Hanem e' kegyeltetéséhez, említett krónikája ajánlatát hibázva vette adatul, Toldy Ferencz. *L. e' R. m. nyelvel. IId. kötete Tartalmának XX. lapját.*

1555. April. 28d. Székely nemzet törvényei udvarhelyi gyűlésén magyarul kelnek¹⁾.

1555. Május 3d. Kis Péter ország trencsényi harminczadosa ír Nszombat birájához. *L. a' következő köt. 9d. l.* Im az 1552b. kivánt magyar harminczados, magyarul levelez is.

1555. Május 8d. Tót Bálint király gyalogainak kapitánya Nagyszombat birájához. *L. a' III. kötet 10d. lapján.* 'S itt meg az ohajtott magyar kapitány ír nemzeti nyelven. Így,

1555. Junius 8d. Csabi Filep nászadosok kir. kapitánya, *ugyan ott a' 12d. lapon.*

1556. Octob. 13d. Ország Kristóf gömöri főispán, kir. főpohárnok hívá Nagyszombat biráját szék tartásra, *l. ugyan ott a' 16d. lapon.*

1557. Kálnásy kir. kapitány levele Kassához. *L. itt a' 123d. lapot 's többieket.*

1557. Követjelentés Nagyszombat városához, országgyűlésről. *L. itt 130d. lap.*

1558. Az Vr Jესus Chriftusnac szent vachoraiarol, kін fzenuedeferól es dichófeleges feltamadásarol valo predicacioe, Ovarba nyomtatot, M. D. LVIII. Ajánlata: Serenissimo Principi Maximiliano Regi Bohemiae Archiduci Austriae 'stb. . . . Altenburgi Pannon. R. T. M. deditiss. Gallus Anaxius Altenburgianae Ecclesiae Minister, ki e' mosoni Óváratt, mellyet Miksa cseh kir. *oppidulum*-ának mond, maga állíta sajtót, miként ajánlatában írja. Legvégén a' 4ed rétű könyvecskének, e' predikatiókat *versio*-nak vallja. Kezemen volt a' bécsi cs. udv. könyvtárban Jul. 7d. 1840, hol a' régi catalogus, reá: *Unwürde* név alatt utal. Bod Péter M. Athenásában Huszár Gált hoz elé óvári papot 's majd Pápán superintendens, de nem említi e' munkáját. Tóth Ferencz igen, Protest. ekkl. historiája 170d. lapján 's nevezi e' predikatiók kiadóját Huszár Gálnak, a' „Dunantuli püspökök historiájában“ pedig leírta életét.

1558. Székel Antal kir. hadnagy esedezete Iső Ferdinándhoz. *L. itt 144d. lap.* Ferdinánd királynak magyarul is tudását nem említé Forgách Ferencz, felette 1565b. tartott gyászbeszédében, (*l. Horányi által kiadott históriáját a' 382 lapon*) de nyilván kitétetett e' munkában: *Catalogus familiae totius aulae Caesareae . . . per Nicolaum Mameranum Lucenburgensem collectus, ad Ssmumque Philippum Hispaniarum Principem directus . . . Coloniae apud Henricum Mameranum 1550. in 8vo pag. 132. így: Inter seculares Principes Germaniae perpaucos admodum eruditos haec aetas novit, unum tamen Ferdinandum Austriacum . . . latine insigniter et in admirationem doctum atque eloquentem esse in aperto est, . . . qui et praeter latinam linguam, septem alias insuper perfecte et expedite loquitur, germanicam videlicet, italicam, hispanicam, gallicam, hungaricam, bohemicam et slaviam. Sőt, Georgius Sibutus medicus poeta et orator panegiricus ad potentissimum et invictissimum regem Ferdinandum legatus, még 1528ról mondja: Ferdinandum linguam hungaricam caluisse²⁾. 'S ez, adat elég volna Ferdinánd magyarul tudásához. Csak azt lehetne vetni ellene: miért fordítatá tehát Tinódinak 1553b. irt „Egervára verses históriáját“ Sámboival deákra, ki azt így az általa Bécsben 1558b. kiadott Ranzanus Epitome-jéhez csatlá 's ezt magához a' hős' Dobó Istvánhoz irt ajánlatában így említé meg: *Historiam hanc Ferdinando regi et alys cum Sebastianus Thinodý vngaricis descriptam rythmis exhibu-**

1) *L.* felebb a' 340. lapot, kiadva pedig e' törvényeket, Rumi „*Emlékezetes irások*“on kívül: A' ns Székely nemzetnek constitutiói, Pesten 1818. Lap 40—51. Kijöttek közben járósommal. Összegyűjté Kilényi Székely Mihály, akkor erdélyi ítélőmester, halála előtt kir. táblai elnök.

2) Nem láttam magam e' könyveket, hanem ez idézett sorokat belőlük, Paulányi József néhai udv. fogalmazó írta ki, én meg ezen barátom jegyzései közül 1834b. Szeptemb. 28d. Bécsben.

isset, eamque Rex commendari vidisset: latinam cognoscere voluit. Quod negotium mihi datum, quibusdam partim resectis ac immutatis, partim commodius dispositis, vt veritas et locus monebant . . . totum abfolvi . . . Viennae Idib. Sept. M. D. LIII. (*Kiirtam magam a' bécsi cs. udv. könyvtárban, Julius 30d. 1840.*) A' felelet könnyü. Halljuk ezt amazt 7—8 felé szólam értőnek; mikor azonban beszédre írásra kerül, ezek között még is csak azokon pereg leginkább nyelve, mellyeken többszer fejezi ki magát. Így Ferdinand, Forgács szerint latínnal gyakran élt, a' francziában gyönyörködött, németül bőven 's ékesen jött szóval beszélt. Mária királynéhoz nővéréhez sok francziául irt levele látható a' Tartalom XVIII. XIXd. lapjain említett „*Urkunden*“ között. Inkább bizék tehát „Egervár-nak deákul megértésében, mert a' magyarba nem merült annyira, hogy Tinódinál lévő sajtáságait utolsó ízig felcspjje. Vagy pedig, akará olvastatni Ferdinand, némettel spanyollal olással csehvel is, milly hallatlan dísszel üték fel magyar vitézei az *egri nevet*. Éreztetni vala szüksége, mint hatalmasodik új birtokában. Ezen esetre is, Ferdinand, magyarul tudott annyit, mennyivel megértesse magát, 's mást megértsen fennforgóbb szavakkal, mert sok olyan magyar főembereivel kelle beszélennie saját érdekében, kik ez idétt, miként felebb láttuk, az ő nyelvein, nem tudának. Gévay nekem épen ezt mondá, hogy valahol Ferdinand e' magyar kifejezésének „*ebet ebbel marattatok*“ idéztetését olvasta. Megtartá e' tanulásával, a' hogy kelle, teljesítését kétszer adott királyi szavának. Lám udv. magyar kamarája, magyarországi tisztségei a' hivatalos magyarul levelezést épen az ő idejében még sűrűbben kezdék. Így Pető János 1558b. és Telekesi Imre 1559b. kassai kapitányok még Lőcséhez is; Hlyésházi István Poson vmegyei kapitány 1566b. épen Poson városához is, az annyira németté letthez, hogy magától Mátyás királytól ahhoz 1473—1487 közöttől 13 darab német levél volt kezemben, mit Mátyás politikából tett, Ferdinand vezérei pedig azért, mivel ez idő egészen felülkerekedék nemzetiség kifejlésében.

1560. Nov. 28d. Posoni magy. kamara levele Hosszútóthy János, Szala vmegyei kir. rovóhoz, így aláírva: *Sacr. Caes. et Reg. Maj. Camerae hung. Praefectus et Consiliarii. L. Tud. Gyűjt. 1830. XII. köt. 8d. l. Jankovics Miklós által.* Kamaranagy akkora' Gregoriantz Pál győri püspök megdicsérte Dessewffy János volt, kitől egy privátlevél itt a' 89d. lapon áll. Ha magyar nyelvű kezelését akkor kezdé-e Posonban e' k. magy. kamara, midőn hajdani Budáról oda tétetett Ferdinand részére, vagy azt csak folytatá Pempflinger István kamaraelnökségekor? 1536beli 49d. cikk mondja: *Locus autem administrationis Regni (donec . . . Regnum recuperabitur) fiat Posonium, melly cikkben egyszer'smind az E g é s z' visszakerítését sugdosott remény ohajtkozik. A' részént folytatáshoz a' fennebbi 397d. lapon idézett rovók levelezései volnának támaszok, és Pemplinger István 1526 a' ferdinandi magyar hódolateskü alatt áll, akkor, mint: *provisor curiae budensis*; a' Ferdinand idejebeli sűrűbb megkezdést pedig azon most mindig fellobogott nemzetiség vesztés feltékenysége, mellynek tüzet Ferdinand okosan inkább égni hagyá. Hogy kamarai tárgyban nem ezen 1560beli a' legrégebb magyar, látszik fennebb, Vass Lászlónak 1554b. még a' német Wernherhez is magyarul írásából. — Miként függtek ezen kamarai adót (*lucrum camerae*) behajtó rovók *dicatores* a' kamarától, kitetszik az 1569beli 11 és 14d. cikkből.*

1561. jó ki Bécsben, Liriniay Vincze könyve, „az kezenseges Igaz keresztyen Hytnek Regysege.“ Fordította Draskovics György pécsi püspök. A' bécsi cs. udv. könyvtárban általam 1823b. és 1840b. megforgatott példány elején Draskovics kezével írva áll: *Ssimo Prin-*

cipi et Dno Dno Maximiliano Dei gra Regi Boemiae T. T. Dno suo clem. Author Translationis humillime obtulit. Megint mutatója Miksa kir. magyarul tudásának. *L. M. t. társ. tört., Évkönyvek, I. k. 1833. l. 22.*, hol e' nyelvértésre Miksa király udvari papja Gruter idéztetik.

1565. Martius 20d. Posoni kamara levele Rumi Farkas Moson vmegyei kir. rovóhoz. *L. Tudom. Gyűjtem. 1830. XIII. köt. Jankovich Miklós által.* Kamaranagy v. kincstartó volt ekkor, Ujlaki János váci püspök. 'S ezen most már Iső Miksa idejebeli m. kir. udv. kamara így bocsátá tehát rendeléseit a' habsburgi házból királyt vallott minden más megyebeli kir. rovókhoz és vármegyékhez, kir. városokhoz is. 1580—1610, közötti összeírásban van fenn: királyi posta tisztek meghiteltetéséhez esküszabvány, mellyet „Kyraly Vrank Magyar Camoraia adott ki“, hasonlóan: ajtónálló esküje „hogy Praefectus Vramtol es az teöb Kamaras Vraktul eö Kegyelmektul rea bizatott Aiotonalosagnak tizteben heuen“ eljár. *Közlé Jankovich Miklós a' Tud. Gyűjt. 1831beli XIII. kötetében. 82d. lap.*

1569beli 33d. czikk Iső Miksa királyt, Rudolf és Erneszt fiainak spanyolhonból maga mellé hozatásra kéri, „ut audiant et videant in dies modum et formam regiminis, mores et leges consuetudinemque subditorum suorum . . . addiscant adhuc juvenilibus annis . . . et casu quo Suam Majestatem a Regno longius abesse contingeret, unum ex illis loco sui et si usquam possibile sit in Ungaria, ut *lingvam quoque gentis addiscant, relinquere,*“ 's ezt Miksa, törvényben ígéré meg. *L. 1577-nél* itt alább, a' következt. 'S Rudolf és Erneszt az 1574 és 5beli országgyűlésen Miksa király személyviselői valának 's a' magyarul tanácskozást már érték.

1569beli 38d. czikk 3d. §-ában: király fizet mind az udvari *bécsi* kamara mind a' haditanács mellett két-két magyar tolmácsot, kik ezek tanácshelyén vagy elnökeiknél, mindig jelen legyenek, 's ügyes-bajos magyar' jöttével, dolgát ingyen adják elé. Ajánlá Iső Miksa ezt, csakhogy, az 1553beli 19d. czikk §-a 4d. ellenére is a' magyar kamara 's haditanács végzéseinek utolsó általnézője a' bécsi udvari német kamara 's haditanács maradjon, mellyekhez bajos juthatást most azért panaszlák a' KK és RR, mert a' németet nem értő magyarnak még oda tolmács hajhászásában kelle lótni futni 's fizetnie is! Egyéb-ként e' czikk 1ső §-aka biztositá, a' magyar jogi, kincstartói 's haditanács külön fennállását.

1572. Sept. 1. I. Miksa király levele Bornemisza Farkashoz? *L. alább a' 403d. lap.*

1577b. Telegdi Miklós esztergomi preposttól, „Az evangeliomok magyarázatának Iső részét Rudolf kir. m. kir. kamara költségével nyomatja ki Bécsben. *L. fennebb a' 341d. l.*

1577. Aprilis 11d. Lévai gyalog hadnagyok Erneszt főherczeghez. *L. itt a' 246d. l.*

1577. Apr. 27d. és Máj. 7d. Musztaffa pasa Erneszt főhgzhez. *L. itt 247d. 's 8d. l.*

Erneszt főherczeg az 1578beli 15d. czikk szerint Iső Rudolf királynak hadvezér helyettese, országos alvezér. *Kéretik*, hogy magyar dolgokban, ámbár hadiak lennének, tanácsába magyarokat is vegyen. E' magyarokkal ő nyelvükön beszélt, midőn lám Vékey Ferencz hadibíró 1566b. magyarul hozá itéjét itt a' 196d. lapon állót. A' nemzeti hadseregeknél meg a' vezérszavak (commandószavak) mind magyarul valának most is úgy, miként Sigmond k. idejéből Turócinál *P. IV. cap. XVIII.*, jelszavakul ezeket találjuk: *Isten, szent Myhal*, hogy éji esatában az azt kiáltó, magyarnak ismer-tessék. Erneszt főhgz hát kétségen kül magyarul szolt magyar haddal. Erneszt főhgzhez az 1588beli Iső czikk köszönetet mond. Mert a' nemzetrészek, megszagtatásában enyheül volt, közbenjáró k. herczegét látni, a' *maradványhoz* igazat.

1577. Auguszt. 26d. Musztaffa Iső Rudolf királyhoz, *L. itt a' 249d. lapon.*

1578. Mart. 23d. Musztaffa Iső Rudolf királyhoz, *L. itt a' 253d. lapon.* A' fennebb

idézett 1569beli 33d. törvényt Miksa király íme teljesíté, mind a' két fia megtanult magyarul 's hozzájuk úgy írni biztosan lehetett.

1578. Sept. 20. Tar István felelete a' szepesi magyar kamarának. *L. itt a' 259d. lapon.* Abból a' kamarának is magyarul írása, kitetszik. Az 1567beli 10d. czikk 3d. §-akában áll: *Camerae novae Cassoviensi's* így Kassára szállása e' táji. És bizonyosan magyarul kezdé meg ez is mindjárt ekkor hivatalos levelezéseit, sőt az Iső kötetben látható tanácskozásait is a' posoninak régiebb így kezelése szerint, nem pedig csak azon években, melyekről itt e' kötet is többfélént mutat.

1588. Iső Rudolf, IVd. végz. 16d. czikke, a' régi budai mértéket ujítja meg.

1588. Főispáni esküszabvány, Nyitra vmegyében. Azon megye jegyzőkönyvéből. Megküldötte másolatát Hanák János piarista 1839b. Majus 6d. *L. a' IIIId. kötetb.*

1590. Verantius Faustus levele Sopron városához Bécsből, *lásd itt a' 326. lapon.* Verantius, azaz: Vranichich Faustus, Vranichich Antal primas fivérének fia, Iső Rudolf kir. tanácsosa és kir. titkár, halála előtt (+ 1617) esanádi püspök, kihez 1591b. Sopron városi magistratusa deák értesítést nyujta, mikéért Kovachichnál *Script. rer. hung. minor. Tom. II. p. 429.* leljük, íme annak magyarul írt. A' sibenicioí dalmata Faustus, a' német lakosu Sopronhoz, hol a' városi régiebb írományok németül kelvék, hová 1552b. kezdé Kisfaludy Benedek a' magyar levél írást. Igen világos adat arra, miként volt a' magyar nyelv I. Rudolf király udvara körül, fennforgó. Ugyan e' Faustus adá ki: *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae lingvarum, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et vngaricae, Venetiis* 1595, melyet ajánlása szerint, ez előtt néhány évvel hamarjában szedett össze. A' dalmata, elébb tevé anyanyelvét, mint a' slavonsiai szólámnak, így szól, legtisztább ejtését, de ki nem hagyá a' magyart, mi megint a' most mondott fennforgáshoz, adat.

Az 1600-zig szóló több illy főérdekű cikket mutatja mind e' kötet, mind a' következő IIIIdik.

III. TÖRÖK URVARNÁL 'S TISZTSÉGEINÉL OKIRATI 'S LEVELEZÉSI NYELV A' MAGYAR.

1540. Zwliman zultán nyilatkozata, mikép akarta János király fiát, István János Sigmondot magyar királynak. *L. a' következő kötetb. Vegy. r. m. iratok 1—3 lap.*

1559. Huszain szolnoki bég körlevele. *L. itt a' 158d. lapon.*

1565. Memhet Thyhaya és Memet bég, váczai főharminczadosok Nagyszombathoz. *L. itt a' 187d. lapon.*

1566. Zuleman zultán a' döbröczöni birákhöz. *L. itt a' 275d. lapon.*

1567. Heszon temesvári pasa Zay Ferenczhez. *L. itt a' 200d. lapon.*

1568. Szancsak Mahmuth bég, Zay Ferenczhez. *L. itt a' 203d. lapon.*

1569. IIId. Zelim császár levele Iső Miksa m. királyhoz. *L. itt a' 403d. lapot.*

1571. Mahmud bég szolnoki helytartó Serényi Mihály kapitányhoz. *L. itt a' 221d. l.*

1571. Musztaffa pasa levele, Budáról. *L. a' következő kötetben.*

1572. Musztaffa pasa budai főhelytartó I. Miksa magyar királyhoz. *L. itt a' 228d. l.*

1573. Musztaffa pasa Nagyszombat biráihoz. *L. a' következő IIIId. kötetet.*

1573. Mehemmet agha, Musztaffa budai pasa tolmácsa Nagyszombathoz. *L. a' IIIId. kötetben.* (Omer bég pedig 1592b. vala török részen íródeák.)

1573. Musztaffa pasa Bátori István erdélyi fejedelemhez. *L. a' IIIId. kötetet.*

1574. Ambat csausz ugyan e' Bátorihoz, Konstantinápolból. *L. a' IIIId. kötetet.*

1577. Musztaffa budai pasa, Erneszt herczeghez. *L. itt a' 247d. lapon.*

1572. Musztaffa pasa Isó Rudolf királyhoz. *L. itt a' 249d. lapot; valamint a' többiket e' kötetben, és a' III-dikban. 'stb., 'stb.*

IV. MOLDOVAI 'S HAVASALFÖLDI VAJDAK UDVARÁBÓL KÖLT LEVELEZETEK NYOMAI.

1533. Vlad, havasalföldi vajda, Bátori István erdélyi vajdához. *L. itt a' 403d. lap.*

1556. Sándor moldvai vajda Kornis Miklóshoz. *L. itt a' 273d. lapot.*

1572. Sándor havasalföldi vajda, Bátori István erdélyi vajdához. *L. a' III-d. kötetet.*

1593. Áron moldvai fejedelem levele a' Besztercze vidékiekhez, hogy a' határon jó szomszédsággal legyenek. *L. Catalogus MSS. Széchényianor. Vol. III. a' n. múzeumb.*

Mutatványul, elég ennyi adat. Az olvasó látni fogja, 1. Mennyi érdek lehet csak egy szeletecske régi magyar levélkében is, midőn helyére tétetve, világot derít. 2. Hová kell számlálnia, az e' kötetben álló többit. 3. Miként indula meg nyíltan, mindenütt, nemzetiségért, harcz. 4. Magyar írók, hogy járulának magyar irataikkal, habsburgi, magyar királyaikhoz. 5. Hogy mosolyg e' mai feleledett korra, deákkal élt történetiróink, deákkal készült okleveleink mögöl XVII-d. százévünkből magyar nyelvvél hivatalosan élés világa, sirából vissza. 6. Mint vevé fel Isó Ferdinand, az ország koronájával, mind saját érdekében, mind nemzet kívánságára nyelvét is, mint beszélett ezen, tőle megválva, még. I. Miksa, Rudolf, II-d. Mátyás király, Erneszt főherczeg, 'stb. 7. Hogy már e' XVII-d. százévből ment által XVII-dikbe a' magyar nyelvvél főtiszti élés, mihez, igen sok eléakadott közül csak néhányat lássunk itt, még eddig lappangottat, szövetnek csóválásul. 1601. Mart. 20d. és 1601. Szept. 14d. Sacr. Caesar. Regiaequae Mattis Camerae Scepusiens. Consiliarij Kasáról irnak Szepés vármegyéhez. *Annak levéltárából hiteles másolatait küldötte meg Engel Sándor, főjegyző 1839. Junius 13d. — 1608. PestPilisSolt vmegyei uri és nemesi rend, parancsolatokat ad ki a' paraszthadnagyok, tizedesek, 'stb. számára. Költ Fileken in sede nostra sigillatoria. Annak levéltárában I. Politicor. actor. fasc. 1446—1679. 1610. Thurzó György nádor ir Kasához, hogy követet küldjön hozzá tanácskozársra Posonba. Kassa levéltárában találtam 1835. Novemb. — 1624. Máj. 2d. és Julius 10d. Posoni kamara parancsa Nagyszombat városához. L. Évkönyvek III-d. kötet, 133d. lap. — 1639. Gr. Esterházy Miklós nádor levele Győr városához, bíró választás dolgában. Másolatát ajándékol adá nekem Czech János Győr városa főbirája, m. akad. rendes tag, 1839d. April. 11d. — 1647. Eö Feolsege nömös posoni Camaraiaual Győr varossanak ablegatus Plenipotentiariusyval uegezese. Ns Győr városa levéltárában. Másolatát ajándékol adta nekem Czech János barátom 1839. April. 11d. — 1650. Szept. 30d. Stompfán, gróf Pálffy Pál nádori nyílt parancsa Somogyságban lévő falukbeli biráknak eskütteknek és polgároknak. Pecsétes eredetiét találtam a' győri káptalan levéltárában, C. H. F. 2. XX. alatt, 1839b. Aprilis 10d. Hasonmását megküldötte Sütő József örkanonok 1839. Szept. 6d. — 1654. gróf Chiaky László országbirája Pest vmegyéhez. Ennek levéltárában, Mandatorum, Literarum fasc. I. 1616—1739. — 1658. 1659. 1663. 1665. 1666. 1667. Gr. Wesselényi Ferencz nádor tiszti levelei Pest vmegyéhez. Annak levéltárában, Mandatorum, Literarum fase. I. 1616—1739. — 1665. Gr. Wesselényi nádor nyílt parancsa, Pest vmegyéhez, kóborgók és kicsapongó katonákra nézve. Annak levéltárában, I. Politicor. actor. fasc. 1667. Jun. 23d. Szegedy Ferencz m. kir. udv. cancellarius, váczai püspök tiszti levele Pest vármegyéhez. Annak levéltárában, Mandator. Literar. fascic. I. 1616—1739. — 1670. Sopron vmegye levele a' posoni magyar kamarához, koronai restantia dolgában. — 1681. Gróf Esterhá-*

zy Pál nádor szabaditása, Szeged városához. *Annak levéltárából küldötte hiteles másolatát Miskolczi István, aljegyző* 1839. Aug. 14. — 1685. Mart. 23d. Posomban. My Csaszar es Koronas Kiraly Urunk eő Fölséghe Magyar kamara Praefectura és Tanácsy, Mező Szegedy Biraknak és Eskötteknek. *Szeged ns városa levéltárából hiteles másolatát küldötte* 1839. Aug. 14d. *Miskolczy István aljegyző.* Mikor szünék 's miért szünék meg, igaz okairól majd másutt. Itt még azt vegyük figyelemre. 8. Mint nem hal meg egy-egy nemzet, míg benne király és hon szeretetét, erkölcsi erő, 's egyetértés emeli. 1790b. halottakból felriadás. Azóta minden országgyűlésen kérés könyörgés, kerek nyilatkozat, a' XVII. XVIII. százévben dívott nemzeti élet visszaállításaért. Viták tóttal horvátal, mi elébb ezeknek eszükbe sem jutott. Iső Ferencz király igasságos, megegyezik. A' Ferdinand által kezdetet, ismét Ferdinand, e' néven Vdik, tetőhez inti. 1836. eredetileg a' törvény magyar. 183% még országosabbá terjesztés. A' már uralkodandó nyelv, Vdik Ferdinand ő felségének fogja, hűséggel hirdetni, dicsőségét. Térjünk e' nagy tárgyról, megint apróbb keresgülethez, mely bizony unalmasocska, de illy munkalat körül, legesekélyebbségig, pontosság kell.

1529—1541.

A' 44—46. laphoz. Babonás keresztelés. Nyilakra paranesolás.

Az itt említett című biblia kötésének bőrrel bevont hátulsó fatábláján belül, fenn, e' bejegyzés áll: Biblia hec fuit (így) Michaelis írati In Ciuiute Pestien prope Budam Existentem, Anno 1541 Cū cesar turcarū occupauit sibi domū Regiam Budam Et postea castra multa In Vngaria etc. Ezt hihetően maga írta ide Michaél literatus vagy Mihál deák, nem nagy deák uram. *Fuit*, mondathatja ugyan e' bejegyzésnek későbbi birtokostól is kelhetését, hanem elhárítja ezt az, hogy ekkor, ez utóbbi tulajdonos, hasonlóan saját nevét, belé bigyesztette volna; egész XVII. százévből pedig itt más' neve nincs, a' „Michaelis“ felett álló fo 16 14 p 20. számok vonatai pedig 1541-ével nem egyeznek. Vala hát ez: *Mihál deák* bibliája. És, Mihál deáktól 1529—1541 közé, az akkori bűbajos babonás ostonbaság ezen tanúiratát következőknél fogva soroztam. 1. Esztendő legalább leforoghatott, míg az 1528b. kijött vulgata, Magyarországra került külföldről. 2. Mihál deák 1541beli névbeírásához hasonlóké e' „kuruzsló keresztelés, nyilakra parancsolás“ betűi. Egészen különböző kéztől valók e' biblia első táblája belsején: Az nehez igeknek magyarfagárol, . . . Szent Máté élete előtt tisztán állott levél két lapján pedig: „Az Szent Mathe irafa fzerent valo euangeliomnak Summaia refz fzerint; továbbá, legutolján, „Az ollan ighekrol valo tanulfag, mellec nem tulajdon igekben (jegyekben) vetetnek 'stb., mellyek különben is későbbben irathatának 1541-en innen ide, minekutána Erdősi Jánostól az *Uj testamentum magyar fordítását* vszfizigyetben Abadi Benedek nyomtatta vala 1.5.4.1 esztendőben 's olvasók forgatni kezdék, mert abból vannak véve, csakhogy Erdősinek í-ző hangejtését é-zővé 's ő-zővé téve. (Ezen onnani kiírásuk megemlézése elmaradt „Jelentésemből“ *I. M. t. társaság évkönyvei III. kötet* 1837. *Hetedik nagy gyűlés* 118—117d. lap, mellybe átaltjában többféle régi szó, szám, hibás kijavítással adatott nem általam sajtó alá. Magam akkor nem valék Budán. Híven áll itt mind az bővebben).

1531—1541.

A' 46dik laphoz. Gyógyszerek többféle baj ellen.

1. Gyűjteményünkbe sorozám e' gyógykodásokat, mert a' XVII. száz év első felében fennforgott nyavalyák neveit is mutatják. *Raszt*, Molnár Albertnél 1604, = *Raszt*, *Splenis tumor*, kit az *rasz*t bant, *Spleneticus*. Alább tevé, *Raszt*, *spenis tumor*, vide *Raszt*. Párizspái, egészen Molnár Albert magyarázatát ír ki. Verantius Faustusnál 1595, *Splen* = teüdeü, pedig oda tevé németül *Das miltze*. Molnár Albertnél *Splen* = lép. *Raszt* így, lépnek betegsége, *lépkórság*. Továbbá: kórság Molnárnál, *comitialis morbus*, *caducus*, *herculeus*, *morbus sacer*, *epilepsia*. Milly babonahitt 's másokat is elámított együgyü *frater* volt, ezen fennezúzzett könyvbe író, látszik, 19-nél *Contra CORSÁGH*-ból. És mutatják következő sorai latinul: *Ut si quis captus fuerit, ha valakit megigézték*: *Scribe ad panē ista nomia † alga † et † algalj † Algala † et da ej comedere*. Tömlöczből kiszabadulást is, 10 *alatt*, ilyen *algázás* felfirkalása 's lenyelése eszköze! Továbbá: *Contra morbum caducum* jónak terjeszté az ármányos ezt: *Helým, zelým . . . ým, In nomýe patris et filij et spiritus sanctij Amē, sűfűret ad aurē finistrā*.

Tevém 1531—1541 közé, mert 1. E' villongókönyv, jöve ki 1530ban 's magyarhonba kerültébe egy évnyi eltelhetett. Nem, mint 1530nál 1531nél régibben írott jegyzet köteték pedig a' könyv eleibe, mivel, szélén a' betük sehol sem elvágottak. — A' 15d. pontban említett „agg Bornemisza, t. i. János, meghala Posenban, Mohács vérnappja után midőn a' királyi kincset, mint budai királyvárnagy *castellanus* a' posoniba szállítá 's bizta Szalay János és Ivánkay János őrzetére, tehát 1526—1527b. de a' kö miatti szenvedésében neki nyilván budai házában adott gyógyszerek híre könnyen fennmaradt még 1531en innen. Nagyon gazdag öreg ur volt Bornemisza, „kyrálnak, a' fennebbi 49d. lap. szerint, (Hd. Lajosnak) kerezttattya, budai wdwarbyro; Forgáchnál „*Ludovici nutricius*“, ilyenről sokáig regélnek. 2. 1541-ig lefolyt évet is azonban, következő itteni béirat vétehet fel, maiképen ide téve: 24. *Contra fluxum sanguinis*. *Acetum fortissimum et fimus equinus, statim excreatus, et in Acetum missus et recenter collatus et bibitus valet, expertus Johanem Regem Vngarie quendam verucarium suum*. (Inkább *quendam* ugyan, de *quondam* is lehet. Kétséget így más belérántott betü aggaszt.) Végén állóbol kellene itt fejtekeznünk, hanem, nyelvszerkezete hiányos, csak, latinul akart írni 's nem tudott. Forgassuk meg, mit sikeríthetünk belőle. Hármat vehetni fel. 1. Megkísértette János királyon e' *csunya italt* egykori verucariusa. Ekkor az írás, azon éven esik innen, 1526—1541 között, mellyben e' gonosz kavaró megholt. 2. Megkísértette János királyon, némi verucariusa. Így megint 1526 's 1541 közé megyünk. 3. Megkísértette hajdan, János király verucariusa. Ekkor meg, 1541en, János halála évén innen is eshetik. (*Verucarius* ide illő magyarázatát nem lelem, talán *vereduriust* akart az író kivakarcsálni; ilyennek inkább lehetett efféle habarcs, keze ügyében.)

A) 1535.

VIRÁGVASÁR NAP ELŐTT CSÜTÖRTÖKÖN.

NÁDASDY TAMÁS LEVELE BÁTORI ISTVÁN ERDÉLYI VAJDÁHOZ.
Sárvárról, Vas vmegyében.

B) 1555.

JUNIUS 22D.

VLAD, HAVASALFÖLDI VAJDA LEVELE BÁTORI ISTVÁN ERDÉLYI VAJDÁHOZ.

Jegyzet. Sem A, sem B alattit nem adhatom ugyan itt elé, de létük besorzásával figyelmet kívántam gerjeszteni, további keresésük végett, mert, históriai személyekéi, mert a' XVII. százév első feléből kevés magyar levelezetre akadhatni. Velem, Fejér György kir. tanácsos, m. kir. egyetemi könyvtárnagy szívessége közlé 1838b. Szeptemb. 15dikén, hogy, egy, az említett könyvtárban általa talált jegyzet szerint, a' csász. udv. titkos levéltárban volnának Bécsben még következő 8 darabbal együtt a' XVII. százév második feléből: 1. I. Maximilian királynak ír II. Zelim török császár 1569b. 2. I. Maximilian király levele Bornemisza Farkashoz, hogy ne háborogjon ő és több társa, Bátori István erdélyi vajdával, Bécsben 1572. September 1sőjén. 3. Bátori István lengyel királyé a' három praeses urhoz, Vिलाából 1581 Junius 12d. 4. Gyulai Pál felelete *) Sibrik György váradi új kapitány levelére 1585. Augusztus 29dikén. 5. Bódogh János levele Bátori Sigmondhoz, Nandorfejevárról 1593. Szeptember 11dikén. 6. Sennyei Pongráczé Kovachóczy Farkashoz 1593. Szept. 19dikén. 7. Sennyei Pongrácznak ír azon Vajda ki 1594b. Székelyek kapitánya volt, 1594. Junius 7dikén. 8. Bátori Sigmond erdélyi fejedelem levele Zatachi Mehmet passáéhoz, békeség felől 1598.

Tüstént folyamodtam én Gévy Antal cs. udv. könyvtári alór, magy. akadémiai levelező tag nyájasságúhoz, ezek' és főként az 1533 beliek, az 1569, 1572 belinek kifürkészésére 's hű másolataikért. A' vizsgálat megtörtént, buzgón, de még eddig nem kerültek elé. Talán későbbben lehet szerencsénk hozzájuk. Nádasdy Tamás több magyar nevezetes levelének a' Mérey nemzetség levéltárában létét, magától Kaposmérői Mérey László cs. kir. aranykulesos urtól tudom, kitől tárgyaimhoz némelly felvilágítást vala szerencsém nyernem. Írá azokat Nádasdy Tamás, az itteni 339d. lapon előhozott Mérey Mihályhoz, kivel hív összeköttetésben élt, 's így ennek levelei meg ahhoz, a' Nádasdyak levéltárában lehetnek most Vas vmegyében Felső Lendván, hova, kereseteimre nézve gróf Nádasdy Leopold kir. táblai báró, Komárom vmegyei örökös és valós. főispán ur, magához legszívesebben hívott. Levelezései e' két nagy férfinak, kikről Gregoriantz Pál Mnemosynona is dicsérettel emlékezik, ha kijönének, többféle históriai feltüntetésen kívül azt is bizonyítanák, miként vala nemzeti nyelve mindenikénél becsben, 's így róluk is eloszlanék az a' deák szín, mellyel eddig gondolatba jönnek, mert históriai embereinkről eddigi kutatóink csak deák okleveleket huzdogáltak elé.

Döbrentei Gábor.

1558—1541.

A' 48d. laphoz. Vallatás, csécsényi birtok iránt.

*) Ezt kiadtam már az Erdélyi Muzéum II. kötet 140—154d. lapjain, azon másolatról, mellyet velem Kisfaludy Sándor tisztelt barátom Sümegen 1814ben közölt.

Ennek legutolsó szerében említett kereszties had, vagy: *keresztesség*, miként felebb a' 295d. lap mondja, volt 1514ben. Történt így az, mi ott értetett 1494b. Értetett pedig talán Csesznek Györgynek akkori házassága, vagy egyéb, mert a' többi vallomás mind idéti esetre hivatkozik. Pethe Imréről 's Budai Jánosról az jegyeztetik meg, hogy emlékeznek éveire II. Ulászlónak, *ki itten is: Ladislaus*. Tót Miklós, Landor Fejérvár elveszését említi 's az volt 1521ben. Sőt szól mohácsi veszedelem után másod esztendőben 1528 elfoglalásról, beszél még „*annakutána*“ következttekről is. Bakies Pál, eredetére rácz, Győrré szálla, azaz: győri kapitány lön 1528b. minekutána János király pártjáról I. Ferdinándhoz állott Bátori István nádor rábeszélésére; 's veszedelme lett e' Bakiesnak azaz: halála, jancsárpuska golyó által Eszék alatt, az áruló Kacz, Kaczianer, Kóczian (itt Koczján, Veliusban Catzianer, Istvánfynál Cocianus) vezérlette 's megvert seregben 1538. Itt kapjuk meg ime az évet, mellynél előbb e' vallatás nem történhetett, de sokkal időbb sem. Betűalak 's nyelv, az a' kihagyásával, és benne a' történetekre emlékezés 1538—1541 közöttre tétetheti.

Felben szakasztom itt e' MAGYARÁZATOKAT 'S JEGYZETEKET, mert e' II. kötet az Isónél már eddig is vastagabbra nevedék. A' felebbi ezekre utalások keresésére tehát olvasómat a' III. kötethez inteném, ha társalgásomat, vele meg nem untatám. Abban áll az „elavult szavak sora, hajdani szó szerkezet, ez iratokból kifejlő régi magyar házi élet 's erkölcs minőség festése, 'stb.“ És ott, igaz is, ezek azért lesznek inkább helyeiken, mert az abban előforduló iratok, ezekkel együtt, már öszszesen láthatók.

De midőn ez itt béfejezni akart szót ereszti ki tollam, egy sajtós fájdalom el bennem. „Ha itt-ott nem ejték-e hibát? adat hiányában, ha nem kellend-e olyannak új felfedezttével, változnia némelly ítéletemnek? Mert csak megállhatóra vágyám. 'S magamtól félek leginkább. Azért kényes illy hisztóriai eredménynél még a' legrövidebb melléknév adása is, melly kort, személyt, dolgot jellemez. Azért lesz előttem kedves, ha tárgyszerelm, becsületes indulattal közlend velem, bővítőt, felvilágítót. 'S nyugtatásomul fenntartom a' pótolást.

